

TEMEL FİNANS MATEMATİĞİ, DEĞERLEME YÖNTEMLERİ, MUHASEBE ve MALİ ANALİZ

Sermaye Piyasası Faaliyetleri
Temel Düzey Lisansı Eğitimi

EKİM 2012

Bu kılavuz, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği tarafından (TSPAKB) SPK Lisanslama Sınavlarına referans kaynak oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu kılavuzda yer alan her türlü bilgi, değerlendirme, yorum ve istatistiki değerler hazırlandığı tarih itibariyle, İMKB Sermaye Piyasası Temel Bilgiler Kılavuzundan, Prof. Dr. Kerem ŞENEL (Doğuş Üniversitesi) ve Doç. Dr. Serhat YANIK (İstanbul Üniversitesi) tarafından temin edilerek derlenmiştir. Ara güncellemeler ise Yard. Doç. Dr. Hakkı ÖZTÜRK (Bahçeşehir Üniversitesi) tarafından yapılmıştır.

Bilgilerin hata ve eksikliğinden doğabilecek zararlardan TSPAKB hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir. Bu kılavuzda yer alan bilgiler kaynak gösterilmek şartıyla izinsiz yayınlanabilir, ancak ticari amaçla çoğaltılamaz ve satılamaz.

GİRİŞ

Bu kılavuzda yer alan bilgiler, **Sermaye Piyasası Faaliyetleri Temel Düzey** lisanslama sınavının konularından **Temel Finans Matematiği, Değerleme Yöntemleri, Muhasebe ve Mali Analiz**'i içermektedir.

Kılavuz, **Muhasebenin Temel Kavramları ve Genel İlkeleri**, Sermaye Piyasasında Tek Düzen Muhasebe Sistemi ve İşleyişi, **Aracı Kurumlarda Belge ve Kayıt Düzeni**, Mali Tabloların Düzenlenmesi, **Mali Tablolar ve Analiz Yöntemleri**, Faiz Kavramı ve Paranın Zaman Değeri, **Şirket Değerleme Yöntemlerine İlişkin Temel Kavramlar**, Menkul Kıymet Değerlemesi, **Risk Kavramı ve Türleri**, Sermaye Piyasası Kurumlarında İçdenetim Yöntemleri, **Endeks Kavramı ve Sermaye Piyasalarında Kullanılan Endeksler** olmak üzere on bir bölümden oluşmaktadır.

Sınavlarda **Temel Finans Matematiği, Değerleme Yöntemleri, Muhasebe ve Mali Analiz**'le ilgili çıkacak soru sayısı 25'tir.

Katılımcılara başarılar dileriz.

TSPAKB

1)	MUHASEBENİN TEMEL KAVRAMLARI VE GENEL İLKELERİ.....	1
1.1)	Muhasebenin Tanımı ve Çeşitleri.....	1
1.2)	Muhasebenin Tarihi Gelişimi	2
1.3)	Muhasebecilik Mesleği	2
1.4)	Temel Muhasebe Kavramları	3
1.5)	Muhasebe İlkeleri	6
1.5.1)	Gelir Tablosu İlkeleri:	6
1.5.2)	Bilanço İlkeleri :	7
1.6)	Muhasebede Kullanılan Defter ve Belgeler	10
1.7)	Hesap Kavramı ve Muhasebe Döngüsü	11
1.8)	Değerleme Esasları	12
1.8.1)	Menkul Kıymetlerin Değerleme Esasları.....	12
1.8.2)	Stokları Değerleme Esasları.....	13
1.8.3)	Alacak ve Borçları Değerleme Esasları.....	22
1.8.4)	Döviz Dayalı İşlemler.....	23
1.8.5)	İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve Bağlı Menkul Kıymetleri Değerleme	23
1.8.6)	Maddi Duran Varlıkları Değerleme Esasları.....	23
1.8.7)	Maliyet Artış Fonu ve Sermayeye Eklenecek İştirak Hisseleri ve Gayrimenkul Satış Kazançları İle İlgili Esaslar.....	26
1.8.8)	Kuruluş ve Teşkilatlanma Giderleri ile İlgili Esaslar.....	26
1.8.9)	Araştırma ve Geliştirme Giderleri	27
1.8.10)	Haklar ve Peştemallik (Şerefiye-Firma Değeri)	27
1.8.11)	Duran Varlıklarda Amortisman Muhasebesi	27
1.9)	Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının (UFRS) Gelişimi ve Ülkemizdeki Uygulamalar	28
2.1)	Halka Açık Anonim Ortaklıkların Kullanacakları Hesap Planı	34
2.2)	Hesapların İşleyişi	51
2.3)	Aracı Kurum Hesap Planı ve Muhasebe Süreci	51
2.3.1)	Aracı Kurum Hesap Planı.....	51
2.3.2)	Aracı Kurumlarda Muhasebe Süreci	53
2.4)	Yatırım Fonlarının Hesap Planı	54
3)	ARACI KURUMLARDA BELGE VE KAYIT DÜZENİ	55
3.2)	Genel Esaslar	55
3.2.1)	Aracı Kuruluşlar Tarafından Tutulacak Defter ve Belgeler	55
3.3)	Hisse Senedi İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni	57
3.3.1)	Müşteri Emirlerinin Alınması ve İzlenmesi.....	57
3.3.2)	Kesinleşen İşlemlerin Hak Sahiplerine Dağıtılması Sırasında Düzenlenecek Belgeler	58
3.3.3)	Hisse Senetlerinin Satış ve Alış İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi.....	59
3.3.4)	Rüçhan Hakkı Kullanımı ve Bedelsiz Hisse Senetlerinin Muhasebeleştirilmesi....	60
3.3.5)	Temettü Farkları.....	60
3.3.6)	Hisse Senetlerinin Temettü Gelirleri.....	61
3.3)	Borçlanmayı İfade Eden Menkul Kıymet İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni	61

3.3.7	Müşteri Emirlerinin Alınması, Yerine Getirilmesi ve Hak Sahiplerine Dağıtımı.....	61
3.3.8	Borçlanmayı İfade Eden Menkul Kıymetlerin Alım Satım İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi	62
3.3.9	Anapara, Faiz, Kupon ve Gelir Payının Muhasebeleştirilmesi	62
3.4	Repo ve Ters Repo İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni	63
3.4.1	Müşteri Emirlerinin Alınması ve İzlenmesi	63
3.4.2	Repo ve Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	63
3.4.3	Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	63
3.4.4	Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	64
3.5	Kredili Menkul Kıymet ve Açığa Satış İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni	65
3.5.1	Müşteri Emirlerinin Alınması ve İzlenmesi	65
3.5.2	Kredili Menkul Kıymet İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	65
3.5.3	Açığa Satış ve Menkul Kıymetlerin Ödünç Alınması İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	66
3.5.4	Menkul Kıymetlerin Ödünç Verilmesi İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	67
3.6	Bankaların Belge ve Kayıt Düzeni.....	68
4	MALİ TABLOLARIN DÜZENLENMESİ	75
4.2	Giriş	75
4.3	Finansal Tabloların Temel Özellikleri.....	75
4.4	Mali Tablolara İlişkin Temel İlkeler	76
4.5	Mali Tablo ve Ara Mali Tablo Düzenleme Yükümlülüğü	77
4.6	Bildirim ve İlan	78
4.7	Temel Finansal Tablolar	79
4.8	Bilanço	79
4.9	Gelir Tablosu	80
4.10	Satışların Maliyeti Tablosu	80
4.11	Fon Akım Tablosu	81
4.12	Nakit Akım Tablosu.....	84
4.13	Kâr Dağıtım Tablosu	85
4.14	Özkaynaklar Değişim Tablosu	86
5	MALİ TABLOLAR VE ANALİZ YÖNTEMLERİ	88
5.2	Mali Analiz Çeşitleri	88
5.3	Analizin Yapılma Amacına Göre.....	88
5.4	Analizin İçeriği veya Yapılış Biçimine Göre Yapılan Analizler	89
5.5	Analizi Yapacak Olan Şahıslara Göre	89
5.6	Mali Analiz Teknikleri.....	90
5.7	Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)	90
5.8	Yüzde Yöntemi ile Analiz (Dikey Analiz).....	90

5.9	Eğilim Yüzdeleri Yöntemi ile Analiz (Trend Analizi)	91
5.10	Oran Analizi.....	91
Ek 2:	Gelir Tablosu Örneği	101
6	FAİZ KAVRAMI VE PARANIN ZAMAN DEĞERİ.....	107
6.2	Paranın Zaman Değeri – Finansın Birinci Temel Prensibi	107
6.3	Faiz Kavramı.....	107
6.3.1	Faizin Tanımı ve Faizi Etkileyen Faktörler	107
6.3.2	Nominal Faiz – Reel Faiz Oranı Ayrımı.....	108
6.3.3	Basit Faiz	108
6.3.4	Bileşik Faiz	109
6.3.5	Şimdiki (Bugünkü) Değer, Net Şimdiki Değer ve Gelecekteki Değer	110
6.3.6	Anüiteler	112
6.3.7	Sonsuz Anüiteler	113
7	ŞİRKET DEĞERLEME YÖNTEMLERİNE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR....	115
7.2	Şirket Değeri – Hisse Senetlerinin Toplam Değeri Ayrımı	115
7.3	Şirket ve Hisse Senedi Değerleme Yöntemleri	115
7.3.1	Borsa (Piyasa) Değeri.....	115
7.3.2	Muhasebe (Defter) Değeri.....	116
7.3.3	Net Aktif Değeri.....	116
7.3.4	Temettü Kapitalizasyonu ile Değerleme.....	117
7.3.5	Piyasa Çarpanları ile Değerleme.....	117
7.3.6	İndirgenmiş Nakit Akımları Yöntemi ile Değerleme.....	121
8	MENKUL KIYMET DEĞERLEMESİ.....	124
8.2	Tahvil Değerlemesi	124
8.2.1	Tahvil Değerleme Modeli.....	124
8.2.2	İç Verim Oranı (Vadeye Kadar Verim)	125
8.2.3	Piyasa Faiz Oranındaki Değişimlerin Tahvil Değerine Etkileri.....	126
8.3	İmtiyazlı Hisse Senedi Değerlemesi	127
8.3.1	İmtiyazlı Hisse Senedi Kavramı.....	127
8.3.2	İmtiyazlı Hisse Senedi Değerleme Modeli.....	127
8.4	Hisse Senedi Değerlemesi.....	128
9	RİSK KAVRAMI VE TÜRLERİ	129
9.2	Risk Kavramı	129
9.3	Sistemik - Sistemik Olmayan Risk Ayrımı	130
9.4	Sistemik Riskin Kaynakları.....	131
9.4.1	Kur Riski	131
9.4.2	Piyasa Riski	131
9.4.3	Satınalma Gücü Riski	131
9.4.4	Politik Risk.....	132
9.4.5	Faiz Oranı Riski	132
9.5	Sistemik Olmayan Riskin Kaynakları	132
9.5.1	Yönetim Riski	132
9.5.2	İş ve Endüstri Riski	132

9.5.3	Finansal Risk.....	133
9.6	Finansal Varlık Fiyatlandırma Modeli ve Beta	133
10	SERMAYE PİYASASI KURUMLARINDA İÇ DENETİM YÖNTEMLERİ.....	135
10.2	İç Denetim Sistemi	135
10.2.1	Muhasebe Denetimleri	135
10.2.2	Yönetmel Denetim	135
10.2.3	İç Denetim Sisteminin Unsurları.....	135
10.2.4	İç Denetim Sistemi ve Risk Kavramı	136
10.3	Aracı Kuruluşlarda İç Denetim Sistemi.....	136
10.3.1	İç Denetim Sisteminin Genel Esasları.....	137
10.3.2	Teftiş Sistemi ve Teftiş Birimi	141
10.3.3	Bağımsız Dış Denetim ile İç Denetim Arasındaki İlişkiler	144
10.3.4	İç Kontrol Birimine İlişkin Esaslar	145
11	ENDEKS KAVRAMI VE SERMAYE PİYASALARINDA KULLANILAN ENDEKSLER.....	146
11.2	Genel Tanım	146
11.3	Bir Endeksin Oluşturulmasında Önemli Kriterler.....	146
11.4	Hisse Senedi Endeksleri.....	147
11.5	İMKB Hisse Senetleri Endeksleri	149
11.5.1	İMKB-30, İMKB 50 ve İMKB-100 Endekslerinde Yer Alacak Hisse Senetlerinin Seçimi	151
11.5.2	Dönemsel Değerleme ve Değişiklikler	152
11.5.3	Dönemsel Olmayan Değişiklikler	154
11.5.4	Endeksin Hesaplama Yöntemi	155
11.5.5	Endekslerde Düzeltme.....	156
11.5.6	İMKB'de Kullanılan Eski Endeks Formülleri.....	160
11.5.7	İMKB Ulusal-100 Endeksini ABD Doları ve Euro Bazında Gösterme	161
11.5.8	Endekslerin Diğer Kullanım Alanları	163

1) MUHASEBENİN TEMEL KAVRAMLARI VE GENEL İLKELERİ

1.1) Muhasebenin Tanımı ve Çeşitleri

Muhasebenin temel amacı bir işletmede ortaya çıkan ve para birimi ile ifade edilebilen olayları Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun olarak belirli bir sistem içinde kaydetmek, sınıflandırmak, özetlemek, finansal tablolar biçiminde raporlamak ve yorumlamaktır. Muhasebe mali nitelikteki işlemleri ve olayları para ile ifade edilmiş şekilde kaydetme, sınıflandırma, özetleme, rapor etme ve sonuçları yorumlama bilim ve sanatıdır. Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi muhasebenin temel fonksiyonları;

- kaydetme,
- sınıflandırma,
- rapor etme (özetleme)ve
- yorumlama, şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Muhasebenin amacı ve temeli aynı olmasına rağmen işletmelerin çeşitli amaç ve faaliyetlerinin farklı olması, farklı muhasebe türlerini ortaya çıkarmıştır. Muhasebe; genel muhasebe, maliyet muhasebesi ve yönetim muhasebesi olarak üç ana bölüme ayrılmaktadır.

Genel Muhasebe, (Finansal Muhasebe): Genel muhasebe içinde finansal bilgiler hiçbir analize ve değişime tabi tutulmaksızın kaydedilir. Genel Muhasebe işlemleri objektif belgeye dayanarak ve olduğu gibi kaydeder ve esas olarak muhasebe işletmelerinin mali yapısını gösterir. Bu nedenle işletmelerin kaynaklarını ve bu kaynakların hangi varlıklar için ne şekilde kullanıldığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, temel işletme faaliyetlerinden mal ve hizmetlerin satın alınıp mal ve hizmetin satılmasını, aynı zamanda işletmenin ekonomik ve finansal yapısındaki değişimleri konu alan muhasebeye finansal muhasebe denir. Bu noktada işletmelerin faaliyet konularına göre genel muhasebe, sigorta Muhasebesi, Banka muhasebesi, Otel Muhasebesi şeklinde uzmanlık muhasebeleri olarak ortaya çıkabilmektedir.

Maliyet Muhasebesi : Üretim faaliyetlerini konu alan ve üretimle ilgili değer alış-verişlerini bünyesinde kaydeden sınıflandıran ve birim maliyetlerini hesaplayarak bu bilgi sisteminden elde edilen bilgileri rapor eden muhasebeye maliyet muhasebesi denir. Maliyet Muhasebesi; Üretim maliyetlerini belirler. Kontrol aracı olur. Planlamada yardımcı olur.

Yönetim Muhasebesi: Gerek genel muhasebe, gerekse maliyet muhasebesince sağlanan verilerden hareket ederek işletme yöneticilerinin karar alma süreçlerinde gereksinim duydukları sayısal bilgileri sağlayan muhasebe türüdür

Muhasebe bilgileri işletmenin mali durumu ve faaliyetlerinin sonucu ile ilgili bilgiler sunması nedeniyle, birçok kişi ve kuruluşu yakından ilgilendirmektedir. Bu taraflar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yöneticiler
- İşletme sahibi veya ortaklar
- Borç veren kişi ve kuruluşlar
- İşletmede çalışanlar,
- Devlet
- Kamu (Toplum)

Yukarıda belirtilen tüm tarafların muhasebe bilgilerine karşı olan ilgileri farklı neden ve güdülere dayanmaktadır.

1.2) Muhasebenin Tarihi Gelişimi

Günümüzdeki anlamıyla muhasebenin temelleri 13. yüzyılda İtalya'da uygulanmaya başlamıştır. Ticaretin gelişmesi, muhasebe biliminin de gelişmesine olanak sağlamıştır. 1494 yılında Venedik'te Luca Pacioli (Defter Tutma ve Ona Ait Evrak Üzerinde Etüt) bir eser yayınlamış ve bu günkü anlamda çift taraflı kayıt yönteminin uygulamasını bu kitapta anlatmıştır. Ayrıca 1363 yılında Farsça olarak "Risale-i Felekiye" adlı çalışmada Abdullah İbn Muhammed bu kitaba benzer şekilde muhasebe esaslarını anlatan bir çalışmada bulunmuştur. Ülkemizde Cumhuriyetle birlikte muhasebe uygulamaları gelişme göstermiştir. 1926 yılında Ticaret Kanunu, 1950 yılında GV ve VUK ile uygulama gelişmiştir. KİTlere ilişkin düzenlemeler için 440 sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ve İştirakleri Hakkındaki Kanun ve buna benzer çalışmalar en son 1993 yılında Tek Düzen Hesap planının ülkemizde uygulamaya girmesi ile devam etmiştir.

Sermaye piyasasına ilişkin temel düzenleme, 1.1.1995 tarih ve 22217 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Seri:XI, No:11 sayılı tebliğdir. Bu tebliğ ile, Mali Tablolarda Muhasebe Politikalarının Açıklanması ve Muhasebenin Temel Kavramları, Mali Tablolara İlişkin Uygulama Standartları, Mali Tablolara İlişkin Şekil ve Esaslar ve Mali Raporlara İlişkin Şekil ve Esaslar üzerinde çeşitli düzenlemeler getirilmiştir.

1.3) Muhasebecilik Mesleği

Muhasebecilik mesleği 13.06.1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, 3568 sayılı "Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu ile 1989 yılından itibaren yasal bir yapıya kavuşturulmuştur.

Yasaya göre meslek mensupları,

- Serbest Muhasebeci,
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
- Yeminli Mali Müşavir, şeklinde üç gruba ayrılmıştır.

Serbest muhasebecilik mesleğinin konusu gerçek ve tüzel kişilere ait temel muhasebe kayıtlarını tutmak, mali tabloları ve vergi beyannamelerini düzenlemek biçimindedir. Serbest Muhasebeci olabilmek için en az lise mezunu olmak ve 6 yıl staj yapmak, üniversite mezunları için ise 2 yıl staj yapmak zorunluluğu vardır.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olabilmek için hukuk siyasal işletme iktisat maliye bankacılık kamu yönetimi ve siyasal bilimler dallarından birinden mezun olmak veya bu konularda lisansüstü eğitimi tamamlayan kişiler iki yıl süreli staj ile meslek sınavını başarmış olmaları zorunludur. Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler hesapların denetimlerini ve danışmanlık görevini yürütürler.

Yeminli Mali Müşavirler ise denetim görevinin yanında bu defter ve belgeleri tastik yetkisine sahiptirler. Ancak tastik yetkisi ile birlikte, bu işlemlerin sonuçlarına karşı müşterileri ile birlikte ortak ve müteselsilen sorumludurlar. Yeminli Mali Müşavir olabilmek için en az 10 yıl Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olarak çalışmış olmak ve sınavı başarmış olmak şartı aranır.

1.4) Temel Muhasebe Kavramları

Tüm dünyada uygulanarak bir benzerlik taşımaya başlayan muhasebe biliminin temel kavramları, kuralları giderek bir evrensellik ve kalıcılık kazanmaya başlamıştır. Bu söz konusu kural ve genel eğilimler, "Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri" olarak adlandırılmaktadır. GKGMİ'nin dayanağını oluşturan temel muhasebe kavramları aşağıdaki gibidir.

a) Sosyal Sorumluluk Kavramı

Genel olarak sosyal sorumluluk gerçek ve tüzel kişilerin kendi davranışlarını ve yetki alanlarındaki herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi olarak tanımlanır. Muhasebecilerde hazırladıkları ve açıkladıkları rapor ve belgeler dolayısı ile büyük bir sorumluluk altındadır. Bu sebeple muhasebeciler, hukuku sorumluluklarından çok daha geniş bir sorumluluğu anlatan bir sorumluluk duygusu ile hareket etmek durumundadırlar. Bu anlamı ile sosyal sorumluluk kavramı; muhasebenin organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında; belli kişi veya grupların değil, tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması gerektiğini ifade eder.

b) Kişilik Kavramı

Bu kavram işletmenin sahip ve ortaklarından, personelinden ve diğer ilgililerinden farklı bir kişiliğe sahip olduğunu ve o işletmenin muhasebe işlemlerinin bu kişilik adına yürütülmesi gerektiğini öngörmektedir.

c) İşletmenin Sürekliliği Kavramı

Her işletme belli bir süreye bağlı olmaksızın sonsuz bir ömre sahip olmak üzere kurulur ve faaliyetlerini bu esas çerçevesinde sürdürür. Bu kavram maliyet esası kavramının da temelini oluşturmaktadır. Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır.

d) Dönemsellik İlkesi

Dönemsellik kavramı; işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün, belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, hasılat, gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir.

Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır.

e) Para İle Ölçme Kavramı

İşletmedeki çeşitli fizik ölçüleri ile ifade edilen olayların kaydedilebilmeleri ve takip edilebilmeleri için ortak bir para birimi ile ifade edilmeleri gerekmektedir. Parayla ölçülme kavramı, parayla ölçülebilen iktisadi olay ve işlemlerin muhasebeye ortak bir ölçü olarak para birimiyle yansıtılmasını ifade eder. Muhasebe işlemleri ulusal para birimine göre yapılır.

f) Maliyet Esası Kavramı

Maliyet esası kavramı; para mevcudu, alacaklar ve maliyetinin belirlenmesi mümkün veya uygun olmayan diğer kalemler hariç, işletme tarafından edinilen varlık ve hizmetlerin muhasebeleştirilmesinde, bunların elde edilme maliyetlerinin esas alınması gereğini ifade eder. Kısaca, işletme tarafından edinilen varlık ve hizmetlerin muhasebeleştirilmesinde, bu kalemlerin elde edilme maliyetlerinin esas alınmasını anlatır.

g) Tarafsız objektif belge kavramı

Muhasebe kayıtlarına esas olan işlemlerin tarafsız ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş belgelere dayandırılması gereklidir. Bu kavram muhasebe kayıtlarının gerçek durumu yansıtan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş objektif belgelere dayandırılması ve muhasebe kayıtlarına esas alınacak yöntemlerin seçilmesinde tarafsız ve ön yargısız davranılması gereğini ifade eder.

h) Tutarlılık ilkesi

Muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanmaya devam edilmesi gereğini anlatır. İşletmelerin mali durumunun faaliyet sonuçlarının ve bunlara ilişkin yorumların karşılaştırılabilir olması bu kavramın amacını oluşturur. Tutarlılık kavramı benzer olay ve işlemlerde kayıt düzeni, değerlendirme ölçüleri, mali tablolarını biçim ve içerik bakımından değişmezliğini öngörür. Geçerli nedenlerin bulunduğu durumlarda, işletmeler, uyguladıkları muhasebe politikalarını değiştirebilirler. Ancak bu değişikliklerin ve bunların parasal etkilerinin mali tabloların dipnotlarında açıklanması zorunludur.

ı) Tam Açıklama Kavramı

Bu kavram mali tabloların ve muhasebe kayıtlarının bu kayıtlardan yararlanacak kişi ve kuruluşların doğru karar vermelerine yardımcı olacak ölçüde yeterli, açık ve anlaşılır olması gereğini anlatır. Mali tablolarda finansal bilgilerin tam olarak açıklanması yanında, mali tablo kalemleri kapsamında yer almayan ancak alınacak kararları etkileyebilecek, gerçekleşmesi muhtemel olaylara da yer verilmesi bu kavramın gereğidir.

i) İhtiyatlılık (Tutuculuk) Kavramı

Bu kavram muhasebe işlemlerinde temkinli davranılması, tarafsız bir muhakeme ile işletmenin karşılaşılabileceği risklerin göz önünde bulundurulması gereğini anlatır. Bu kavramın sonucu olarak işletmeler, muhtemel giderleri ve zararları için karşılık ayırırlar, muhtemel gelir ve kârları için ise gerçekleşme dönemlerine kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapmazlar. Ancak bu kavram gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılıklar ayrılmasına gerekçe oluşturamaz.

j) Önemlilik Kavramı

Mali tabloların hazırlanmasında ve işlemlerin yapılmasında bir finansal verinin parasal büyüklüğü küçük olması o işlemin göz ardı edilebileceği anlamına gelmez. Önemlilik kavramı, bir hesap kalemi veya mali bir olayın nispi ağırlık ve değerinin, mali tablolara dayanılarak yapılacak değerlemeleri veya alınacak kararları etkileyebilecek düzeyde olmasını ifade eder. Önemli hesap kalemleri, finansal olaylar ve diğer hususların mali tablolarda yer alması zorunludur.

k) Özün Önceliği Kavramı

İşlemler muhasebeye yansıtılırken onların hukuki biçimlerinden çok özlerinin esas alınmasını öngören kavrama özün önceliği denilir. Örneğin vergi mevzuatı bakımından şüpheli alacak olarak kabul edilen takipteki bir alacak, pratikte şüpheli görülüyorsa bu hesap için şüpheli alacak işlemi yapılmamalıdır. Genel olarak işlemlerin biçimleri ile özleri

paralel olmakla birlikte, bazı durumlarda farklılıklar da çıkabilir. Bu takdirde, özün biçime önceliği esastır.

1.5) Muhasebe İlkeleri

Muhasebe Uygulama tebliği ile ortaya getirilen Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerinin amacı; sermaye koyan veya sonradan kendilerine ait karı işletmede bırakan sahip veya hissedarlar ile alacaklıların işletmeye sağladıkları kaynaklar ve bunlar yardımı ile elde edilen varlıkların, muhasebe kayıt, hesap ve tablolarında anlamlı bir şekilde tespit edilmesi ve gösterilmesi yoluyla belirli bir tarihte işletmenin mali durumunun açıklıkla ve ilgililer için gerçeğe uygun olarak yansıtılmasıdır.

Mali tabloların amaçları kısaca; yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer için karar almada yararlı bilgiler sağlamak, gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmede yararlı bilgiler sağlamak ve varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile işletme faaliyet sonuçları hakkında bilgi sağlamak şeklinde ifade edilebilir. Mali tablolarda yer alan bilgilerin karar vericiler tarafından en iyi şekilde ve süratle kullanılabilmesi için bu tabloların anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir olması, zamanında düzenlenmesi gerekir.

Bu çerçeve işersinde Bilanço ve Gelir Tablosu İlkeleri GKGMİ'leri temel mali tablolara paralel olarak aşağıdaki gibi bölümlenmiştir.

- 1- Gelir Tablosu İlkeleri
- 2- Bilanço İlkeleri
 - a) Varlıklara İlişkin İlkeler,
 - b) Yabancı Kaynaklara İlişkin İlkeler,
 - c) Özkaynaklara İlişkin İlkeler.

1.5.1) Gelir Tablosu İlkeleri:

Gelir tablosu ilkelerinin amacı; satışların, gelirlerin, satışlar maliyetinin, giderlerin, kâr ve zararlara ait hesapların ve belli dönemlere ait işletme faaliyeti sonuçlarının sınıflandırılmış ve gerçeğe uygun olarak gösterilmesini sağlamaktır. Bütün satışlar, gelir ve kârlar ile maliyet, gider ve zararlar brüt tutarları üzerinden gösterilirler ve hiç bir satış, gelir ve kâr kalemi bir maliyet, gider ve zarar kalemi ile tamamen veya kısmen karşılaştırılmak suretiyle gelir tablosu kapsamından çıkarılamaz.

Bu amaç doğrultusunda benimsenen gelir tablosu ilkeleri aşağıda belirtilmiştir:

- a) Gerçekleşmemiş satışlar, gelir ve kârlar; gerçekleşmiş gibi veya gerçekleşenler gerçek tutarından fazla veya az gösterilmemelidir. Belli bir dönem veya dönemlerin gerçeğe

uygun faaliyet sonuçlarını göstermek için, dönem veya dönemlerin başında veya sonunda doğru hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.

b) Belli bir dönemin satışları ve gelirleri bunları elde etmek için yapılan satışların maliyeti ve giderleri ile karşılaştırılmalıdır. Belli bir dönem veya dönemlerin başında ve sonunda maliyet ve giderleri gerçeğe uygun olarak gösterebilmek için stoklarda, alacak ve borçlarda doğru hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.

c) Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar ile özel tükenmeye tabi varlıklar için uygun amortisman ve tükenme payı ayrılmalıdır.

d) Maliyetler; maddi duran varlıklar, stoklar, onarım ve bakım ve diğer gider grupları arasında uygun bir şekilde dağıtılmalıdır. Bunlardan direkt olanları doğrudan doğruya, birden fazla faaliyeti ilgilendirenleri zaman ve kullanma faktörü dikkate alınarak tahakkuk ettirilip, dağıtılmalıdır.

e) Arızı ve olağanüstü niteliğe sahip kâr ve zararlar meydana geldikleri dönemde tahakkuk ettirilmeli, fakat normal faaliyet sonuçlarından ayrı olarak gösterilmelidir.

f) Bütün kâr ve zararlardan, önceki dönemlerin mali tablolarında düzeltme yapılmasını gerektirecek büyüklük ve niteliktekiler dışında kalanlar, dönemin gelir tablosunda gösterilmelidir.

g) Karşılıklar, işletmenin kârını keyfi bir şekilde azaltmak veya bir döneme ait kârı diğer döneme aktarmak amacıyla kullanılmamalıdır.

h) Dönem sonuçlarının tespiti ile ilgili olarak uygulana gelen değerlendirme esasları ve maliyet yöntemlerinde bir değişiklik yapıldığı takdirde, bu değişikliğin etkileri açıkça belirtilmelidir.

i) Bilanço tarihinde var olan ve sonucu belirsiz bir veya bir kaç olayın gelecekte ortaya çıkıp çıkmamasına bağlı durumları ifade eden, şarta bağlı olaylardan kaynaklanan, makul bir şekilde gerçeğe yakın olarak tahmin edilebilen gider ve zararlar tahakkuk ettirilerek gelir tablosuna yansıtılır. Şarta bağlı gelir ve kârlar için ise gerçekleşme ihtimali yüksek de olsa herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz; dipnotlarda açıklama yapılır.

1.5.2) Bilanço İlkeleri

Bilanço ilkelerinin amacı; sermaye koyan veya sonradan kendilerine ait kârı işletmede bırakan sahip ve hissedarlar ile alacaklıların işletmeye sağladıkları kaynaklar ve bunlarla elde edilen varlıkların muhasebe kayıt, hesap ve tablolarında anlamlı bir şekilde tespit edilmesi ve gösterilmesi yoluyla, belli bir tarihte işletmenin mali durumunun açıklıkla ve ilgililer için gerçeğe uygun olarak yansıtılmasıdır.

Bilanço, varlıkların içinde bulunulan zamandaki değerini veya tasfiye halinde bunların satışından elde edilecek para tutarlarını yansıtan bir tablo değildir. Bütün varlıklar, yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar bilançoda gayri safi değerleri ile gösterilirler. Bu ilke, bilançonun net değer esasına göre düzenlenmesine bir engel oluşturmaz. Bu doğrultuda net değer bilanço düzenlenmesinin gereği olarak indirim kalemlerinin ilgili hesapların altında açıkça gösterilmesi esastır.

Bu amaç doğrultusunda benimsenen bilanço ilkeleri; varlıklar, yabancı kaynaklar ve özkaynaklar itibariyle aşağıda belirtilmiştir.

a- Varlıklara İlişkin İlkeler:

1- İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşebilecek varlıkları, bilançoda dönen varlıklar grubu içinde gösterilir.

2- İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşemeyen, hizmetlerinden bir hesap döneminden daha uzun süre yararlanan uzun vadeli varlıkları, bilançoda duran varlıklar grubu içinde gösterilir. Dönem sonu bilanço gününde bu grupta yer alan hesaplardan vadeleri bir yılın altında kalanlar dönen varlıklar grubunda ilgili hesaplara aktarılır.

3- Bilançoda varlıkları, bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değeriyle gösterebilmek için, varlıklardaki değer düşüklüklerini göstererek karşılıkların ayrılması zorunludur.

Dönen varlıklar grubu içinde yer alan menkul kıymetler, alacaklar, stoklar ve diğer dönen varlıklar içindeki ilgili kalemler için yapılacak değerlendirme sonucu gerekli durumlarda uygun karşılıklar ayrılır. Bu ilke, duran varlıklar grubunda yer alan alacaklar, bağlı menkul kıymetler, iştirakler, bağlı ortaklıklar ve diğer duran varlıklardaki ilgili kalemler için de geçerlidir.

4- Gelecek dönemlere ait olarak önceden ödenen giderler ile cari dönemde tahakkuk eden ancak, gelecek dönemlerde tahsil edilecek olan gelirler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir.

5- Dönen ve duran varlıklar grubunda yer alan alacak senetlerini bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır.

6- Bilançoda duran varlıklar grubunda yer alan maddi duran varlıklar ile maddi olmayan duran varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla, her dönem ayrılan amortismanların birikmiş tutarları ayrıca bilançoda gösterilmelidir.

7- Duran varlıklar grubu içinde yer alan özel tükenmeye tabi varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla, her dönem ayrılan tükenme paylarının birikmiş tutarları ayrıca bilançoda gösterilmelidir.

8- Bilançonun dönen ve duran varlıklar gruplarında yer alan alacaklar, menkul kıymetler, bağlı menkul kıymetler ve diğer ilgili hesaplardan ve yükümlülüklerden işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilişkili bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağlı ortaklıklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir.

9- Tutarları kesinlikle saptanamayan alacaklar için herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz. Bu tür alacaklar bilanço dipnot veya eklerinde gösterilir.

10- Verilen rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatların özellikleri ve kapsamı bilanço dipnot veya eklerinde açıkça belirtilmelidir. Bu ilke alınan rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatlar için de geçerlidir.

Ayrıca, işletme varlıkları ile ilgili toplam sigorta tutarlarının da bilanço dipnot veya eklerinde açıkça gösterilmesi gerekmektedir.

b- Yabancı Kaynaklara İlişkin İlkeler:

1- İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelen borçları, bilançoda kısa vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir.

2- İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelmemiş borçları, bilançoda uzun vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir. Dönem sonu bilanço gününde bu grupta yer alan hesaplardan vadeleri bir yılın altında kalanlar kısa vadeli yabancı kaynaklar grubundaki ilgili hesaplara aktarılır.

3- Tutarları kesinlikle saptanamayanları veya durumları tartışmalı olanları da içermek üzere, işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda gösterilmelidir.

İşletmenin bilinen ancak tutarları uygun olarak tahmin edilemeyen durumları da bilançonun dipnotlarında açık olarak belirtilmelidir.

4- Gelecek dönemlere ait olarak önceden tahsil edilen hasılat ile cari dönemde tahakkuk eden ancak, gelecek dönemlerde ödenecek olan giderler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir.

5- Kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar grubunda yer alan borç senetlerini bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır.

6- Bilançonun kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar gruplarında yer alan borçlar, alınan avanslar ve diğer ilgili hesaplardan işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilgili bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağlı ortaklıklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir.

c) Özkaynaklara İlişkin İlkeler:

1- İşletme sahip veya ortaklarının sahip veya ortak sıfatıyla işletme varlıkları üzerindeki hakları özkaynaklar grubunu oluşturur.

İşletmenin bilânço tarihindeki ödenmiş sermayesi ile işletme faaliyetleri sonucu oluşup, çeşitli adlar altında işletmede bırakılan kârları ile dönem net kârı (zararı) bilânçoda özkaynaklar grubu içinde gösterilir.

2- İşletmenin ödenmiş sermayesi bilânçonun kapsamı içinde tek bir kalem olarak gösterilir. Ancak, esas sermaye özellikleri farklı hisse gruplarına ayrılmış bulunuyorsa, esas sermaye hesapları her grubun haklarını kar ve tasfiye paylarının dağıtımında sahip olabilecekleri özellikleri ve diğer önemli özellikleri yansıtabilecek biçimde bilânçonun dipnotlarında gösterilmelidir.

3- İşletmenin hissedarları tarafından yatırılan sermayenin devam ettirilmesi gerekir. İşletmede herhangi bir zararın ortaya çıkması, herhangi bir nedenle özkaynaklarda meydana gelen azalmalar, hem dönemsel, hem de kümülatif olarak izlenmeli ve kaydedilmelidir.

4- Özkaynakların bilânçoda net olarak gösterilmesi için geçmiş yıllar zararları ile dönem zararı, özkaynaklar grubunda indirim kalemleri olarak yer alır.

5- Özkaynaklar; ödenmiş sermaye; sermaye yedekleri, kâr yedekleri, geçmiş yıl kârları (zararları) ve dönem net kârı (zararı)ndan oluşur. Kâr yedekleri yasal, statü ve olağanüstü yedekler ile yedek niteliğindeki karşılıklar, özel fonlar gibi işletme faaliyetleri sonucu elde edilen kârların dağıtılmamış kısmını içerir. Sermaye yedekleri ise hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları, yeniden değerlendirme değer artışları gibi kalemlerden meydana gelir. Sermaye yedekleri, gelir unsuru olarak gelir tablosuna aktarılamaz.

1.6) Muhasebede Kullanılan Defter ve Belgeler

Vergi Usul Kanunu gerçek ve tüzel kişilerce tutulacak defterlerin çeşit ve özellikleri, gerçek ve tüzel kişilerin mesleklerine, işletmelerin niteliklerine, imalat işi ile uğraşp uğraşmadıklarına, iş konularına ve bağlı oldukları vergi türlerine göre işletmelerin tutmak zorunda oldukları defterleri belirlemiştir.

Birinci sınıf tüccarlar (Bilanço Esası)

- Yevmiye Defteri (Günlük Defter)
- Büyük Defter (Defteri Kebir)
- Envanter Defteri

İkinci sınıf tüccarlar (İşletme Hesabı Esası)

- İşletme Hesabı Defteri

Yukarıdaki muhasebe defterlerine geçirilecek muhasebe kayıtları açısından bilgilerin güvenilir olabilmesi için işlemlerin belgelere bağlanması gereklidir. Bu belgeler VUK ve Türk ticaret kanununda sayılmıştır.

VUK'na göre muhasebe işlemlerinde kullanılacak belgeler; Faturalar, Perakende Satış VPsikaları, Gider Pusulası, Müstahsil Makbuzları, Ücret Bordrosu, Taşıma İrsaliyesi gibi belgelerdir.

TTK'na göre muhasebe işlemlerinde kullanılacak belgeler ise Poliçe, Bono, Çek, Hisse Senedi, Tahvil, Emtia Senetleri, Nakliye Belgeleri (Ordino, Konşimento, manifesto, vb) gibi belgelerdir.

Muhasebe defterleri ve belgelerinin yanı sıra muhasebe sürecinde kullanılan birtakım muhasebe fişleri bulunmaktadır. Ticari işlemleri, kasa ile ilgili işlemler, kasa ile ilgili olmayan işlemler olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Kasa ile ilgili işlemler tahsilat ve ödemelerdir. Bu durumlarda "Tahsil Fişi" ve "Tediye Fişi" düzenlenir. Kasa ile ilgili olmayan durumlarda ise "Mahsup Fişi" düzenlenir.

1.7) Hesap Kavramı ve Muhasebe Döngüsü

İşletme faaliyetlerinde süreklilik esas niteliktedir. Ancak belirli aralıklar içerisinde de faaliyetlerin belirlenmesi, ölçülmesi ve sonucun mali tablolar şeklinde gösterilmesi gerekmektedir bu konuda bir yıl faaliyet dönemi olarak dikkate alınır. Her yıl 1 Ocak tarihinde başlayan mali yıl, o yılın sonunda, 31 Aralık tarihinde sona erer ve mali sonuçlar hazırlanan mali tablolar yardımıyla ilgili tarafların kullanımına sunulur.

Bir faaliyet dönem içerisinde muhasebe akışı temel olarak aşağıdaki gibi gerçekleşir

- İşe Başlama Bilançosunun düzenlenmesi,
- Belge ve bilgilerin toplanması,
- Yevmiye Defterine kayıt,
- Defteri Kebire kayıt,
- Aylık Mizan düzenlenmesi,
- Dönem sonu envanter işlemlerinin yapılması,
- Genel Kesin Mizan düzenlenmesi
- Dönem sonu Bilanço ve Gelir Tablosunun düzenlenmesi
- Dönem Hesaplarının Kapatılması

Yukarıda belirtilen süreç her yıl aynı şekilde gerçekleşir. Yıl içerisinde aynı nitelikteki işlemler, bir hesap içinde tutulur. Böylece işlemlerin sınıflanması ve kaydedilmesi kolaylaşmış olacaktır. Örnek vermek gerekirse para ile ilgili işlemler kasa hesabında, demirbaş ile ilgili işlemler demirbaş hesabında borç ve alacaklar ile ilgili işlemlerde, sırasıyla alıcılar ve satıcılar hesaplarında takip edilirler.

Muhasebe kayıtlarının tutulması esnasında, ortaya çıkan her olay en az iki ekonomik kavramı etkilemesinden dolayı en az iki tarafa kayıt yapılması gerekmektedir. (Çift Taraflılık İlkesi) Bu durum temel muhasebe eşitliğinin ele alınması ile daha iyi ortaya konulacaktır.

Temel Muhasebe Eşitliği VARLIKLAR = SERMAYE + BORÇLAR
--

Bu eşitliğe göre işletmenin sahip olduğu varlıklar ve bu varlıkların kaynağını teşkil eden, işletme sahip veya sahipleri tarafından veya üçüncü kişi veya kuruluşlar tarafından sağlanan kaynaklar bir işletmenin temel muhasebe denkleğini oluşturmaktadır. Bu sebeple herhangi bir hesapta meydana gelen değişim eşitliğin bir diğer kalemlerinde değişime sebep olmaktadır.

Hesapların işleyiş şekli ele alındığında varlık hesapları ile kaynak hesaplarının işleyişleri arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Varlık hesaplarında, herhangi bir artış meydana geldiğinde hesabın borç tarafı, azalış meydana geldiğinde ise alacak tarafı çalıştırılmaktadır. Kaynak hesaplarında ise, bu uygulama değişerek, bir kaynak hesabında artış meydana geldiğinde hesabın alacak tarafı, azalış meydana geldiğinde ise borç tarafı kullanılmaktadır.

VARLIKLAR		=	BORÇLAR		+	SERMAYE	
Artış (+)	Azalış (-)		Azalış (-)	Artış (+)		Azalış (-)	Artış (+)

1.8) Değerleme Esasları

Değerleme her varlık, borç ve öz sermaye kalemi itibariyle ayrı ayrı yapılır. Ancak, nitelikleri itibariyle bir bütünlük gösteren benzer kalemler toplu olarak değerlendirilebilir.

1.8.1) Menkul Kıymetlerin Değerleme Esasları

Geçici amaçlarla, iktisap edilen menkul kıymetler, elde etme maliyeti ile kaydedilir. Ancak, işletmeler satınalma bedeline bağlı olarak yaptıkları giderleri "diğer faaliyetlerden giderler ve zararlar" olarak muhasebeleştirilebilirler. Elde etme maliyetinin hesaplanmasında hareketli veya ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinden birinin uygulanması şarttır. Menkul kıymetler, söz konusu maliyet yöntemlerine dayanılarak serileri itibariyle ayrı ayrı değerlendirilir.

1.8.1.1) Borsalar ve Teşkilatlanmış Diğer Piyasalarda İşlem Gören Menkul Kıymetler

Borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören hisse senetleri, bilanço gününden önceki 5 işgünü boyunca oluşan günlük ağırlıklı ortalama fiyatların ortalaması üzerinden değerlendirilir. Bu ortalamanın hesabında sermaye artırım ve temettü ödemesi gibi işlemlerden kaynaklanan etkiler giderilir. Bilanço gününden önceki 5 işgünü içinde elde edilen hisse senetleri ise, elde etme maliyeti ve bilanço gününde oluşan ağırlıklı ortalama fiyatın düşük olanı ile değerlendirilir.

Yatırım fonu katılma belgeleri, ilgili yatırım fonunun bilanço tarihi için açıkladığı alış fiyatları üzerinden; borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören borçlanmayı temsil eden diğer menkul kıymetler ise bilanço tarihindeki ağırlıklı ortalama fiyatları üzerinden değerlendirilir.

Devlet Tahvili, Hazine Bonosu ve Gelir Ortaklığı Senetleri gibi kamu menkul kıymetlerinde, vadelerinde elde edilecek gelirin söz konusu menkul kıymetlerin iktisabından bilanço tarihine kadar geçen süreye isabet eden kısmı için gelir tahakkuk ettirilir. Tahakkuk ettirilen tutar menkul kıymetler hesabının alt hesabı olan "gelir tahakkukları" hesabında muhasebeleştirilir ve bilançoda "Menkul Kıymetler", gelir tablosunda ise, "Diğer Faaliyetlerden Gelirler ve Kârlar" hesap grubu içinde gösterilir.

1.8.1.2) Borsalar ve Teşkilatlanmış Diğer Piyasalarda İşlem Görmeyen Menkul Kıymetler

Borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen menkul kıymetler, elde etme maliyetlerine göre % 10 veya daha fazla bir oranda değer kaybetmeleri ve bu değer düşüklüğünün yakın bir gelecekte ortadan kalkacağına dair objektif ve makul bir gerekçenin varolmaması durumunda rayiç değerleriyle değerlendirilir. Rayiç değer, borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler için T.C.Merkez Bankasının açıkladığı iskonto oranı üzerinden hesaplanan değer; hisse senetleri için net defter değeridir.

1.8.2) Stokları Değerleme Esasları

İşletmenin stokları, işletmelerin satmak, üretimde kullanmak veya kendi tüketimlerini karşılamak amacıyla edindiği, ilk madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, ticari mal, yan ürün, artık ve hurda gibi varlıklardan oluşur. Stoklar işletmede bir yıldan daha kısa sürede tutulur ve bu süre içerisinde kullanılır ya da tüketilir. Tekdüzen Hesap planında ilgili stok hesapları aşağıdaki gibidir.

150	İLK MADDE VE MALZEME
151	YARI MAMÜLLER-ÜRETİM

152	MAMULER
153	TİCARİ MALLAR
157	DİĞER STOKLAR
158	STOK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI (-)
159	VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI

1.8.2.1) Stok Hareketleri ile İlgili Kayıt Yöntemleri

Mal alım satım işlemlerinin kayıt edilmesi konusunda iki farklı yöntem uygulanmaktadır. Bu farklılığın sebepleri, alım satımı yapılan malların çeşitliliği ve elde edilmek istenilen bilginin ayrıntıları nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu yöntemler şunlardır;

- Aralıklı Envanter Yöntemi
- Sürekli Envanter Yöntemi

1.8.2.1.1) Aralıklı Envanter Yöntemi

Aralıklı envanter yöntemi, işletmedeki mal mevcudunun ancak belirli aralıklarla yapılacak sayım işlemleri ile hesaplanabildiği bir yöntemdir. Bu yöntemde, dönem başı mal mevcudu, dönem içi alışlar, satın alma giderleri, alış iskontoları ve alış iadeleri "153 TİCARİ MALLAR HESABINDA", satış işlemleri "600 YURTİÇİ SATIŞLAR HESABINDA" izlenir. Ancak satışlar ile çıkan her mal "153 TİCARİ MALLAR HESABINA" kaydedilmediğinden dönem sonunda bu hesabın bakiyesi fiili mal mevcudunu doğru bir biçimde göstermeyecektir. Bu nedenle dönem sonu mal mevcudunu, satılan malların maliyetini ve dolayısı ile satış kar veya zararını hesaplayabilmek için fiili sayım ve değerlendirme (envanter) yapılması gereklidir.

Örnek:

1 Aralık 2005 tarihinde faaliyete geçen Teneke İşletmesinin bu dönemde mal alım satımı ile ilgili olarak gerçekleşen işlemleri aşağıdaki gibidir. (KDV oranı hesaplama kolaylığı sağlaması amacıyla %10 olarak kullanılmıştır.)

1 ARALIK 2005	Z işletmesinden kredili olarak 140.000 TL+ 14.000 TL KDV ile mal alınmıştır.
2 ARALIK 2005	İşletme satın aldığı malı işletmeye getirebilmek için 40.000 TL+ 4.000 TL KDV ödemiştir.
8 ARALIK 2005	L işletmesine yarısı peşin yarısı kredili olmak şartıyla 80.000 TL+ 8.000 TL KDV karşılığında mal satılmıştır.
10 ARALIK 2005	L işletmesine sattığımız mal ile ilgili olarak kargo şirketine 5.000 TL + 500 TL KDV taşıma gideri peşin olarak ödenmiştir.
15 ARALIK 2005	Z işletmesinden aldığımız mallardan 14.000 TL + 1.400 TL KDV'lik kısmı satış örneklerine uygun olmadığı gerekçesi ile iade edilmiştir.
20 ARALIK 2005	T İşletmesinden 100.000 TL + 10.000 TL KDV karşılığında yarısı peşin yarısı senet karşılığında mal alınmıştır.
24 ARALIK 2005	B işletmesine peşin bedelle 50.000 TL + 5.000 TL KDV karşılığında mal satılmıştır.

31 ARALIK 2005 Yıl sonunda yapılan sayımda mal mevcudunun 166.000 TL olduğu belirlenmiştir.

Buna göre, ilgili günlük defter kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

	Borç	Alacak
1)----- 01.12.2005 -----		
153 TİCARİ MALLAR HESABI	140.000	
191 İNDİRİLECEK KDV	14.000	
320 SATICILAR HESABI		154.000
2)----- 02.12.2005 -----		
153 TİCARİ MALLAR HESABI	40.000	
191 İNDİRİLECEK KDV	4.000	
100 KASA HESABI		44.000
3)----- 08.12.2005 -----		
100 KASA HESABI	44.000	
120 ALICILAR	44.000	
600 YURTİÇİ SATIŞLAR		80.000
391 HESAPLANAN KDV		8.000
4)----- 10.12.2005 -----		
760 PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM GİDERİ	5.000	
191 İNDİRİLECEK KDV	500	
100 KASA HESABI		5.500
5)----- 15.12.2005 -----		
320 SATICILAR HESABI	15.400	
153 TİCARİ MALLAR HESABI		14.000
191 İNDİRİLECEK KDV		1.400
6)----- 20.12.2005 -----		
153 TİCARİ MALLAR HESABI	100.000	
191 İNDİRİLECEK KDV	10.000	
100 KASA HESABI		55.000
321 BORÇ SENETLERİ HESABI		55.000
7)----- 24.12.2005 -----		
100 KASA HESABI	55.000	
600 YURTİÇİ SATIŞLAR		50.000
391 HESAPLANAN KDV		5.000

31 Aralık 2005 tarihinde yapılan sayımda mal mevcudunun 166.000 TL olduğu belirlenmiştir. Buna göre satılan malların maliyeti aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

Dönem başı mal mevcudu+ alışlar + alış giderleri – alış iadeleri	266.000
(153 Ticari Mallar Hesabının Borç Kalanı)	
Dönem sonu mal mevcudu	166.000
Satılan malın maliyeti	100.000

1.8.2.1.2) Sürekli Envanter Yöntemi

Sürekli Envanter Yöntemi dönem içinde her an mevcut malların miktarını ve maliyetini, bunun yanında satışların tutarını ve maliyetini gösterecek şekilde kayıt esasına dayalı bir sistemdir. Bu yöntemde, dönem başı mal mevcudu, dönem içi alışlar, satın alma giderleri, alış iskontoları ve alış iadeleri "153 TİCARİ MALLAR HESABINDA", satış işlemleri "600 YURTİÇİ SATIŞLAR HESABINDA" ve satış sürecinde satılan malların maliyeti "621 SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ HESABI"nda izlenir. Dolayısı ile satış işlemlerinde biri maliyetler ile ilgili, biri de satış işlemleri ile ilgili iki muhasebe kaydı yapılmaktadır.

Örnek:

Çelik ticaret İşletmesinin Mart ayı içerisinde mal alım satımı ile ilgili olarak gerçekleşen işlemleri aşağıdaki gibidir.

1 MART 2005	Z işletmesinden kredili olarak 240.000 TL+ 24.000 TL KDV ile mal alınmıştır.
2 MART 2005	İşletme satın aldığı malı işletmeye getirebilmek için 50.000 TL+ 5.000 TL KDV ödemiştir.
8 MART 2005	L işletmesine yarısı peşin yarısı kredili olmak şartıyla 70.000 TL+ 7.000 TL KDV karşılığında mal satılmıştır. (Satılan malın maliyeti 50.000 TL'sidir.)
10 MART 2005	L işletmesine sattığımız mal ile ilgili olarak kargo şirketine 10.000 TL + 1.000 TL KDV taşıma gideri peşin olarak ödenmiştir.
20 MART 2005	T İşletmesinden 100.000 TL + 10.000 TL KDV karşılığında yarısı peşin yarısı senet karşılığında mal alınmıştır.
24 MART 2005	B işletmesine peşin bedelle 80.000 TL + 8.000 TL KDV karşılığında mal satılmıştır. (Satılan malın maliyeti 40.000 TL'sidir.)

Buna göre, ilgili günlük defter kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

	Borç	Alacak
1)----- 01.03.2005 -----		
153 TİCARİ MALLAR HESABI	240.000	
191 İNDİRİLECEK KDV	24.000	
320 SATICILAR HESABI		264.000
2)----- 02.03.2005 -----		
153 TİCARİ MALLAR HESABI	50.000	
191 İNDİRİLECEK KDV	5.000	
100 KASA HESABI		55.000
3)----- 08.03.2005 -----		
100 KASA HESABI	38.500	
120 ALICILAR	38.500	
600 YURTİÇİ SATIŞLAR		70.000
391 HESAPLANAN KDV		7.000
4)----- 08.03.2005 -----		
621 SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ	50.000	
153 TİCARİ MALLAR HESABI		50.000

5) ----- 10.12.2005 -----			
760 PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM GİDERİ	10.000		
191 İNDİRİLECEK KDV	1.000		
100 KASA HESABI		11.000	
6) ----- 20.12.2005-----			
153 TİCARİ MALLAR HESABI	100.000		
191 İNDİRİLECEK KDV	10.000		
100 KASA HESABI		55.000	
321 BORÇ SENETLERİ HESABI		55.000	
7) ----- 24.12.2005-----			
100 KASA HESABI	88.000		
600 YURTİÇİ SATIŞLAR		80.000	
391 HESAPLANAN KDV		8.000	
8) ----- 10.12.2005 -----			
621 SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ	40.000		
153 TİCARİ MALLAR HESABI		40.000	

1.8.2.2) Stok Maliyetlerini Hesaplama Yöntemleri

Stok maliyetinin hesaplanmasında "ilk giren ilk çıkar", "son giren ilk çıkar", "ağırlıklı ortalama maliyet" veya "hareketli ortalama maliyet" yöntemlerinden birinin uygulanması şarttır. Stoklarda, türler itibarıyla aynı değerlendirme yönteminin esas alınması zorunludur. Ancak, kısmen özel siparişlerin olması veya başlı başına maliyetlerinin saptanması gerekli kalemlerin bulunması halinde, bunlara özgü olarak "özel sipariş maliyeti" yöntemi uygulanabilir. Aralıklı envanter yöntemi ve sürekli envanter uygulamalarına göre stok değerlendirme yöntemlerinin uygulamasında değişiklikler olmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki örneklerde ele alınmıştır.

1.8.2.2.1) Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Stok Değerleme Yöntemleri Uygulaması

Örnek:

İşletmenin dönem sonunda 200 adet stoku bulunmaktadır. İşletmenin yıl içindeki stok hareketleri aşağıdaki gibidir.

Satınalma tarihi	Miktar	Birim Maliyet	Toplam Maliyet
Dönem başı mevcut	100	40	4.000
9 Mayıs	300	50	15.000
8 Haziran	400	55	22.000
8 Ağustos	200	52	10.400
4 Aralık	150	60	9.000
	1.150		60.400

İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi (FIFO)

Bu yönteme göre, işletme satışlarını ilk önce aldığı ve depoladığı mallardan yapmaktadır. Bu varsayıma göre dönem sonunda işletmede stok olarak bulunan mallar son satın alınan mallar olmaktadır.

Dönem Sonu Stok		
150 x 60	=	9.000
50 x 52	=	<u>2.600</u>
		11.600

Bu yönteme göre SMM;

Dönem Başı Mal Mevcudu	4.000
+ Alışlar	<u>56.400</u>
	60.400
- Dönem sonu stoklar	<u>(11.600)</u>
SMM	48.800

Son Giren İlk Çıkar Yöntemi (LIFO)

Bu yöntemi göre, işletme satışlarını EN SON aldığı ve depoladığı mallardan yapmaktadır. Bu varsayıma göre dönem sonunda işletmede stok olarak bulunan mallar ilk alınan mallar olmaktadır.

Dönem Sonu Stok		
100 x 40	=	4.000
100 x 50	=	<u>5.000</u>
		9.000

Bu yönteme göre SMM;

Dönem Başı Mal Mevcudu	4.000
+ Alışlar	56.400
- Dönem sonu stoklar	60.400
	<u>(9.000)</u>
SMM	51.400

Ağırlıklı Ortalama Maliyet Yöntemi

Dönem içi alışlar ve dönem başı mal toplamı 1150 adet ve bedeli 60.400 TL'sidir. Bu durumda ortalama maliyet aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$60.400 / 1.150 = 52,522 \text{ TL.}$$

Dönem sonu stok 200 adet olduğuna göre dönem sonu stok;

$$200 \times 52,522 \text{ TL} = 10.504,4 \text{ TL}$$

Bu yöntemle göre SMM;

Dönem Başı Mal Mevcudu	4.000
+ Alışlar	<u>56.400</u>
- Dönem sonu stoklar	60.400
	<u>(10.504,4)</u>
SMM	49.895,6

1.8.2.2.2) Devamlı (Sürekli) Envanter Yöntemine Göre Stok Değerleme Yöntemleri Uygulaması

Örnek:

Bir İşletmenin yıl içindeki stok hareketleri aşağıdaki gibidir.

	İşlem	Miktar	Birim Maliyet	Toplam Maliyet
1 Ocak	Devir	80	500	40.000
5 Mart	Satış	50		
10 Mayıs	Alış	40	600	24.000
15 Haziran	Satış	30		
20 Ekim	Alış	70	700	49.000
30 Kasım	Satış	80		

İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi (FIFO)

TARİH	İŞLEM	GİREN			ÇIKAN			KALAN		
		Mik t	Birim Mal.	Top. Mal	Mikt	Biri m Mal.	Top. Mal	Mikt	Birim Mal.	Top. Mal
1.1	Devir	80	500	40.000				80	500	40.000
5.3	Satış				50	500	25.000	30	500	15.000
10.5	Alış	40	600	24.000				30	500	15.000
								40	600	24.000
15.6.	Satış				30	500	15.000	40	600	24.000
20.10	Alış	70	700	49.000				40	600	24.000
								70	700	49.000
30.11	Satış				40	600	24.000	30	700	21.000
					40	700	28.000			
31.12	Toplam	190		113.000	160		92.000	30	700	21.000

	Miktar	Toplam Maliyet
Dönemin Alışları	190	113.000.000
Dönemin SMM	<u>(160)</u>	<u>(92.000.000)</u>
Dönem Sonu mal stoku	30	21.000.000

Son Giren İlk Çıkar Yöntemi (LIFO)

TARİH	İŞLEM	GİREN			ÇIKAN			KALAN		
		Mikt	Birim Mal.	Top. Mal	Mikt.	Birim Mal.	Top. Mal	Mikt.	Birim Mal.	Top. Mal
1.1	Devir	80	500	40.000				80	500	40.000
5.3	Satış				50	500	25.000	30	500	15.000
10.5	Alış	40	600	24.000				30	500	15.000
								40	600	24.000
15.6.	Satış				30	600	18.000	30	500	15.000
								10	600	6.000
20.10	Alış	70	700	49.000				30	500	15.000
								10	600	6.000
								70	700	49.000
30.11	Satış				70	700	49.000	30	500	15.000
					10	600	6.000			
31.12	Toplam	190		113.000	160		98.000	30	500	15.000

	Miktar	Toplam Maliyet
Dönemin Alışları	190	113.000.000
Dönemin SMM	(160)	(98.000.000)
Dönem Sonu mal stoku	30	15.000.000

Hareketli Ortalama Maliyet Yöntemi

TARİH	İŞLEM	GİREN			ÇIKAN			KALAN		
		Mikt	Birim Mal.	Top. Mal	Mikt	Birim Mal.	Top. Mal	Mikt	Birim Mal.	Top. Mal
1.1	Devir	80	500	40.000				80	500	40.000
5.3	Satış				50	500	25.000	30	500	15.000
10.5	Alış	40	600	24.000				70	557	39.000
								(a)		
15.6.	Satış				30	557	16.710	40	557	22.290
20.10	Alış	70	700	49.000				110	648	71.290
								(b)		
30.11	Satış				80	648	51.840	30	648	19.450
31.12	Toplam	190		113.000	160		93.550	30		19.450

a) $39.000 / 70 = 557$

b) $71.290 / 110 = 648$

	Miktar	Toplam Maliyet
Dönemin Alışları	190	113.000.000
Dönemin SMM	<u>(160)</u>	<u>(93.550.000)</u>
Dönem Sonu mal stoku	30	19.450.000

1.8.2.3) Giderlerin Dağıtılması

Genel üretim giderleri; dolaysız ilk madde ve malzeme, dolaysız işçilik ve faaliyet giderleri dışında kalan ve üretimle ilgili olan dolaylı malzeme, dolaylı işçilik, amortisman, bakım-onarım, elektrik, su v.b. giderlerden oluşur. Genel üretim giderlerinin gider yerlerine ve mamul maliyetlerine uygun esaslarla dağıtılması gerekir. Üretim düzeyinin düşük olduğu dönemlerde ve atıl kapasite bulunması durumunda atıl kapasiteye düşen sabit genel üretim giderleri üretim maliyeti dışında tutulur. Üretim kapasitesine ilişkin veriler önceden belirlenen esaslara göre tutarlı bir biçimde uygulanır. Faaliyet giderlerinden üretim maliyetine pay verilmez.

1.8.2.3.1) Net Gerçekleşebilir Değer Esasının Uygulanabileceği Durumlar

Net gerçekleşebilir değer, elde etme maliyetinden düşük olabileceği durumlar aşağıda sıralanmıştır.

- İşletmenin mal ve mamul maliyetlerinde artışların veya bunların satış fiyatlarında düşüşlerin ortaya çıkması,
- Çeşitli nedenlerle stoklarda bozulma, çürüme, kırılma, çatlama, paslanma gibi değer düşüklüğüne neden olan olayların olması,
- Satın alınan veya üretilen malın hatalı olması,
- Teknolojik gelişmeler ve moda değişiklikleri dolayısıyla maliyetlerin artması veya satış fiyatlarının düşmesi,
- İşletmelerin, pazarlama stratejilerinin bir sonucu olarak zararına satış yapmaları.

1.8.2.3.2) Net Gerçekleşebilir Değerin Belirlenmesi

Net gerçekleşebilir değer;

- İşletmenin satış verileri,
- Varsa satış sözleşmelerinde yer alan fiyatlar,
- Varsa borsa rayıcı,
- Resmi kurumlar veya meslek kuruluşlarınca açıklanan veya takdir edilen fiyatlar, gibi ölçütlere dayanılarak tahmin ve tesbit edilebilir.

Net gerçekleşebilir değerin tahmini, fiyat veya maliyetteki geçici dalgalanmalara göre değil, stokların değerlemenin yapıldığı tarihteki maliyet ve satışlarıyla ilgili en gerçekçi verilere göre yapılır. Üretimde kullanılacak ilk madde ve malzemenin net gerçekleşebilir değeri ikâme maliyetine göre hesaplanır. İkâme maliyeti, değerlendirme gününde söz konusu stokları satın alma durumunda ortaya çıkabilecek yenileme maliyetidir.

1.8.3) Alacak ve Borçları Değerleme Esasları

Alacaklar ve borçlar bilançoda mukayyet (kayıtlı) değerleri ile gösterilir. Ancak, avans, depozito ve teminat niteliğinde olanlar hariç olmak üzere, senetli alacak ve borçlar (vadeli çekler ve poliçeler dahil) ile 3 aydan daha uzun vadeli senetsiz alacak ve borçların reeskont işlemine tabi tutulması şarttır. Reeskont işleminde, söz konusu alacak ve borçlar için öngörülen faiz oranı; bu yoksa Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın iskonto oranı uygulanır. Aracı kurumlar, bankalar ile sigorta şirketleri, alacaklarını ve borçlarını Merkez Bankasının iskonto oranı veya muamelelerinde uyguladıkları faiz oranı ile değerlendirme günü kıymetine dönüştürürler.

Alacaklara ilişkin olarak ayrılan reeskont tutarları, gelir tablosunda "Diğer Faaliyetlerden Giderler ve Zararlar", borçlara ilişkin reeskont tutarları ise, "Diğer Faaliyetlerden Gelirler ve Kârlar" hesap gruplarında muhasebeleştirilir.

1.8.3.1) Şüpheli Alacaklar

Şüpheli alacaklar, çeşitli nedenlerle tahsil imkanlarının güçleşmiş olduğu tahmin edilen alacakları ifade eder. İşletmelerin makul bir gerekçeye dayanarak şüpheli alacaklarını tahmin etmesi ve bu alacaklar için karşılık ayırması şarttır. Şüpheli alacaklar, işletmelerin önceki yıllarda tahsil edilemeyen alacaklarına ilişkin veriler, borçlunun ödeme yeteneği, işletmenin içinde bulunduğu sektörde ve cari ekonomik ortamda ortaya çıkan olağanüstü koşullar esas alınarak ve makul bir gerekçeye dayanılarak tahmin edilebilir. Bu yolla ayrılan karşılıkların neden olduğu giderler, vergi mevzuatı bakımından aksine bir düzenleme olmadıkça, kanunen kabul edilmeyen gider niteliğindedir.

Makul bir sonuca ulaşmayı önleyen önemli belirsizliklerin var olması halinde, şüpheli alacaklar, perakende satış yöntemi kullanılarak hesaplanır. Perakende satış yöntemine göre, değerlendirme yapılan dönemden önceki iki hesap döneminde vadesinde tahsil edilemeyen alacakların ilgili bulunduğu dönemlerdeki toplam vadeli satışlara oranlarının ortalaması, değerlendirme dönemindeki vadeli satışlara uygulanarak, tahmini şüpheli alacaklar hesaplanır. Tahmin edilen şüpheli alacakların dışında, ilgili bulunduğu dönemde vadesi geçtiği halde tahsil edilemeyen veya dava ve icra aşamasında bulunan veya yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan alacaklar için ayrıca karşılık ayrılır. Şüpheli alacaklar için ayrılan karşılık tutarları "Genel Yönetim Giderleri" veya "Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri" olarak muhasebeleştirilir.

1.8.4) Döviz Dayalı İşlemler

Döviz dayalı işlemlerin işlem tarihinde geçerli kurlar esas alınarak muhasebeleştirilmesi gerekir. Değerleme gününde, işletmenin kasa ve bankalar hesabı içinde yer alan dövizleri ile döviz dayalı alacakları ve borçları; varsa oluşan borsa kur'u, borsa kur'unun bulunmaması halinde Merkez Bankası'nca ilan edilen kurlar üzerinden değerlendirilir.

1.8.5) İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve Bağlı Menkul Kıymetleri Değerleme

İştirakler, bağlı ortaklıklar ve bağlı menkul kıymetler elde etme maliyeti üzerinden değerlendirilir. Borsa ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören iştirakler, bağlı ortaklıklar ve bağlı menkul kıymetler, bilanço gününden önceki 5 işgünü boyunca oluşan günlük ağırlıklı ortalama fiyatların ortalaması üzerinden değerlendirilir. Bu ortalamanın hesabında sermaye artırım ve temettü ödemesi gibi işlemlerden kaynaklanan etkiler giderilir. Bilanço gününden önceki 5 işgünü içinde elde edilen hisse senetleri ise, elde etme maliyeti ve bilanço gününde oluşan ağırlıklı ortalama fiyatın düşük olanı ile değerlendirilir.

Borsa ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen iştirakler, bağlı ortaklıklar ve bağlı menkul kıymetler ise, net defter değerleri elde etme maliyetlerinden düşük olduğu takdirde, net defter değerleri üzerinden değerlendirilebilir.

Değerleme yapılması durumunda, oluşan değer artışları, bilançoda "Yeniden Değerleme Değer Artışı" hesap grubu içinde "Borsada Oluşan Değer Artışı" hesabında izlenir, ortaya çıkan değer azalışları için ayrılan karşılıklar ise, varsa "Borsada Oluşan Değer Artışı" hesabından mahsup edilir, aksi takdirde "Diğer Faaliyetlerden Giderler ve Zararlar" hesap grubunda muhasebeleştirilir. Bu karşılık aksine bir düzenleme olmadıkça vergi mevzuatı bakımından kanunen kabul edilmeyen gider niteliğindedir. "Borsada Oluşan Değer Artışı" hesabı sermaye artırımında kullanılamaz.

İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve Bağlı Menkul Kıymetlerin aktifleştirilmesinden sonra ortaya çıkan ve bu varlıkların iktisabında kullanılan kredilerden kaynaklanan kur farkları elde etme maliyetine ilave edilebilir. Bu durumda izlenen muhasebe politikası ve maliyete ilave edilen kur farkı tutarı dipnotlarda açıklanır.

1.8.6) Maddi Duran Varlıkları Değerleme Esasları

Maddi duran varlıklar, yeniden değerlendirme uygulaması hariç, elde etme maliyeti ile değerlendirilir. Maddi duran varlığın satınalma işlemine bağlı olarak yapılan giderler, alış ve ithalde ödenen vergiler ile varlığın önceden belirlenen amaçlar çerçevesinde kullanılmak

üzere çalışabilir duruma getirilmesi için katlanılan bilumum giderlerden oluşur. Bu giderlere;

- a) Nakliye ve montaj giderleri,
- b) Varlığın yerleştirileceği yerin veya arsasının hazırlanması için yapılan giderler,
- c) Donatım giderleri (tesislerin çalıştırılabilmesi için yapılan eklemelere ilişkin giderler gibi),
- d) Noter, mahkeme, kıymet takdiri v.b. giderler,
- e) Duran varlıklarla ilgili olarak yapılan işlerden dolayı serbest meslek erbabına ödenen ücretler,
- f) Varlığın iktisap edilmesinde kullanılan kredilerle ilgili olan ve bu varlıkların aktifleştirildiği tarihe kadar birikmiş bulunan finansman giderleri (kur farkları dahil), gibi giderler örnek olarak gösterilebilir.

Maddi duran varlıkların mütemmim cüz'üleri ve teferruatı ilgili maddi duran varlıkla birlikte değerlendirilir. Maddi duran varlıkların aktifleştirilmesinden sonra ortaya çıkan ve bu varlıkların iktisabında kullanılan kredilerden kaynaklanan kur farkları aktifleştirilebilir. Bu takdirde, söz konusu giderler ilgili bulunduğu varlığın kalan amortisman süresi içinde itfa edilir.

1.8.6.1) Normal Bakım-Onarım Giderleri ve Yatırım Harcamaları

Maddi duran varlıklar ile ilgili olarak yapılan normal bakım ve onarım giderleri ilgili varlığın maliyetine dahil edilmez. Bunlar üretim veya faaliyet giderleri olarak muhasebeleştirilir. Ancak maddi duran varlığın kapasitesini genişleterek kendisinden gelecekte elde edilecek faydayı artıran "yatırım harcamaları" maddi duran varlığın maliyet bedeline eklenir. Yatırım harcamaları

- a) Varlığın ekonomik ömrünü uzatan giderler,
- b) Varlığın hizmet kapasitesini artıran giderler,
- c) Üretilen mal veya hizmetin kalitesini artıran ya da maliyetlerini azaltan giderler, gibi maliyet unsurlarından oluşur.

Bu harcamalar duran varlığın kalan amortisman süresi içinde itfa edilir.

1.8.6.2) Duran Varlığın Takas Yoluyla İktisabı ve Maliyet Bedelinin Bilinmemesi Durumu

Bir duran varlığın başka bir duran varlıkla takas edilmesinde, elden çıkarılan varlığın net defter değeri yeni varlığın elde etme maliyeti olarak kabul edilir. Bir maddi duran varlığın işletmeye ait menkul kıymetlerin devri yoluyla elde edilmesi halinde varlığın değeri, menkul kıymetlerin rayiç bedeli dikkate alınarak hesaplanır.

1.8.6.3) Hizmetten Alınan ve Elden Çıkarılacak Olan Duran Varlıklar ile İlgili Esaslar

Hizmetten alınan ve gelecekte elden çıkarılmak amacıyla bulundurulmuş maddi duran varlıklar, net defter değeri ile net gerçekleşebilir değerin düşük olanı ile değerlendirilir. Bu varlıklar için amortisman ayrılmaz.

1.8.6.4) İnşaat Sözleşmeleri ile İlgili Esaslar

Müteahhit sıfatıyla üstlenilen yıllara sari inşaat işleriyle ilgili inşaat sözleşmelerinin mali tablolara yansıtılmasında "sözleşmenin tamamlanması" yöntemi kullanılır. Sözleşmeyle ilgili katlanılan maliyetler ve hakedişler sözleşme konusu inşaat işi tamamlanana kadar gelir tablosu ile ilişkilendirilmeksizin bilançoya yansıtılır. İnşaat işinden sağlanan gelir, ancak üstlenilen inşaat işinin tamamlanmasıyla hesaplanır ve mali tablolara yansıtılır. İnşaat gelirinin mali tablolara yansıtılmasında, bazı eksiklikler veya formaliteler nedeniyle kesin kabul yapılamamış olsa dahi inşaatın tamamlanmış olması yeterlidir.

Sözleşmeyle ilgili katlanılan maliyetler sözleşme tamamlanana kadar gelir tablosuyla ilişkilendirilmeksizin biriktirilir. Sözleşmeyle ilgili olarak alınan avanslar ve hakedişler sözleşme maliyetlerinden bir indirim veya borç olarak kaydedilir. Sözleşme hükümleri çerçevesinde ödenmek zorunda bulunan ceza ve tazminatlar da sözleşme maliyetlerine yansıtılır. Sözleşmenin birden fazla projeyi kapsamaması durumunda, sözleşme koşulları içinde her projeye ait maliyet ve gelirlerin ayrı belirlenebilmesi mümkünse her proje ayrı bir sözleşme olarak ele alınabilir. İnşaat yüklenim sözleşmesi yapan şirketlerin mali tablo dipnotlarında;

- Yürüttükleri inşaat işleri bazında inşaat işinin toplam bedeli, tamamlanma yüzdesi, katlanılan maliyet, hakediş olarak alınan nakit ve alacak tutarı, alınan ve alınacak avans tutarı,
- Uygulanan muhasebe politikaları ve
- Varsa maliyet-artı sözleşmelerden doğan alacak tutarının gösterilmesi zorunludur.

1.8.6.5) Borçlanma Maliyetleri ile İlgili Esaslar

Varlıkların elde etme maliyeti ile açık ilgisi kurulabilen borçlanma maliyetleri (kur farkları dahil finansman giderleri) ilgili varlığın maliyetine dahil edilir. Varlıkların aktifleştirilmesinden sonra ortaya çıkan ve varlıkların iktisabında kullanılan kredilerden kaynaklanan borçlanma maliyetleri aktifleştirilemez.

1.8.6.6) Teşvik ve Sübvansiyonlar

Teşvik ve sübvansiyonlar ancak elde edilecekleri kanaatini oluşturan ilgili bütün şartların tamamlanmasından sonra gelir kaydedilir. Maddi duran varlık edinilmesiyle ilgili olmayan teşvik ve sübvansiyonlar doğrudan gelir kaydedilerek muhasebeleştirilir.

Maddi duran varlıkların edinilmesinde yararlanılan maliyet azaltıcı teşvik ve sübvansiyonların ilgili duran varlığın maliyetinden düşülmesi veya gelir kaydedilmesi konusunda, işletmeler, varlık bazında bir politika benimseyerek bunu tutarlı şekilde uygulamak zorundadırlar. Gelir kaydedilmesi politikası benimsendiği takdirde bu gelir, özkaynaklarda bir özel fon hesabında tutularak ilgili varlığın amortisman süresince gelir tablolarına (Diğer Faaliyetlerden Gelir ve Kârlar Hesap Grubuna) eşit olarak aktarılır.

Sağlanan teşvik ve sübvansiyonların sonradan herhangi bir nedenle kısmen veya tamamen geri ödenme zorunluluğunun ortaya çıkması halinde, daha önce doğrudan gelir kaydedilmiş olanlar için gider yazma; özel bir fon hesabında toplanarak yıllara sari biçimde gelir kaydedilmiş olanlar için ise öncelikle özel fon hesabından mahsup işlemi yapılır. Teşvik ve sübvansiyonların maddi duran varlık maliyetinden düşülmesi politikası uygulanmış olması durumunda ise, iade konusu teşvik ve sübvansiyon tutarı ilgili varlık maliyetine eklenir ve daha önce amortisman ayrılmış olması halinde amortisman kayıtlarında gerekli düzeltmeler yapılır.

1.8.7) Maliyet Artış Fonu ve Sermayeye Eklenecek İştirak Hisseleri ve Gayrimenkul Satış Kazançları İle İlgili Esaslar

Elden çıkarılan gayrimenkul, iştirak hisseleri ve amortismanına tabi diğer iktisadi kıymetlerin vergi mevzuatı çerçevesinde arttırılan maliyet bedellerine tekabül eden kazançlar, "Yedekler" hesap grubu içinde "Olağanüstü Yedekler" hesap kaleminden sonra gelmek üzere, "Maliyet Artış Fonu" hesabı içinde izlenebilir. İştirak hisselerinin veya gayrimenkullerin satışından doğan kazancın, Kurumlar Vergisi istisnasından yararlanılmak amacıyla sermayeye ilave edilmesi kararlaştırılan kısmı "Yedekler" hesap grubu içinde "Maliyet Artış Fonu" hesap kaleminden sonra gelmek üzere "Sermayeye Eklenecek İştirak Hisseleri ve Gayrimenkul Satış Kazançları" hesabı içinde izlenebilir.

1.8.8) Kuruluş ve Teşkilatlanma Giderleri ile İlgili Esaslar

İşletmelerin kuruluşu veya faaliyetlerinin geliştirilmesi için yapılan ve karşılığında maddi bir kıymet iktisap edilmeyen giderlerdir. Kuruluş giderleri işletmenin faaliyete geçmeden önce yaptığı ve diğer varlıkların maliyetine dahil edilmesine imkan olmayan giderlerin tümünü içerir. Teşkilatlanma giderleri ise kuruluşunu tamamlayan işletmelerin faaliyete geçmek için veya faaliyeti geliştirmek için yaptıkları giderlerden oluşur. İşletmeler, diledikleri takdirde kuruluş ve teşkilatlanma giderlerini aktifleştirebilir veya doğrudan gider yazabilirler.

Aktifleştirilen kuruluş ve teşkilatlanma giderleri işletmenin faaliyete geçtiği (varsa deneme üretimine başladığı) dönemden itibaren 5 yılda eşit taksitlerle itfa edilir.

1.8.9) Araştırma ve Geliştirme Giderleri

Araştırma ve geliştirme giderleri, yeni bir ürün veya ileri bir teknoloji geliştirmek için yapılan araştırma giderleri ile araştırma bulgularının yeni ürünler, varlıklar, üretim yöntemleri, sistemler veya hizmetler için projeye dönüştürülmesinde katlanılan geliştirme giderlerinden oluşur. Araştırma ve geliştirme maliyeti;

a) Araştırma ve geliştirmeyle ilgili olarak ödenen ücretlerle araştırma ve geliştirme personeline ilişkin diğer giderleri,

b) Araştırma ve geliştirme faaliyetinde tüketilen malzeme ve işçilik giderlerini,

c) Araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ayrılan araç-gereçlerin amortismanlarını,

d) Araştırma ve geliştirmeye ilişkin diğer giderleri, içerir.

Aşağıdaki unsurların varlığı halinde araştırma ve geliştirme giderleri aktifleştirilebilir:

a) Açıkça tanımlanabilen bir proje veya ürünün bulunması ve bu ürün veya projeye ilişkin maliyetlerin ayrı belirlenebilmesi,

b) Kuruluş yöneticilerinin ürünü imal etme, pazarlama veya kullanma konusunda karar vermiş olmaları,

c) Ürünün veya projenin teknik olarak gerçekleştirilebilir olması,

d) Yeni ürünün veya hizmetin pazarlanma veya işletme için yararlı olma imkânının bulunması,

e) Projeyi tamamlamak için yeterli kaynak bulunması.

Aktifleştirilen araştırma ve geliştirme giderleri aktifleştirildikleri dönemden itibaren 5 yıllık bir sürede eşit taksitlerle itfa edilir. Yukarıda yer alan kriterlerin ortadan kalkması halinde araştırma ve geliştirme giderlerinin itfa edilmeyen tutarları faaliyet gideri olarak muhasebeleştirilir.

1.8.10) Haklar ve Peştemallık (Şerefiye-Firma Değeri)

Maddi olmayan duran varlıklar içinde yer alan; patent, lisans, know-how, işletme hakkı, marka ve benzeri haklar elde etme maliyeti ile değerlendirilir. Haklar yararlanma süreleri içerisinde itfa olunur. Şerefiye bir işletme devralınırken katlanılan maliyet (elde etme maliyeti) ile söz konusu işletmenin rayiç bedelle hesaplanan net varlıklarının değeri arasındaki olumlu farktır. Şerefiye hesaplanırken, rayiç bedelin tesbit edilememesi halinde bunun yerine net defter değeri esas alınır.

1.8.11) Duran Varlıklarda Amortisman Muhasebesi

Amortisman muhasebesinin konusu, duran varlıklarda, kullanımdan, belli bir sürenin geçmesinden ve teknolojik gelişmeler nedeniyle varlığın demode olmasından dolayı ortaya

çıkabilecek eskime, yıpranma ve tükenme şeklindeki değer kayıplarını dikkate alarak, duran varlıkların faydalı ömürlerini tahmin etmek ve bu süre içinde söz konusu varlıkların elde etme maliyetini gider olarak muhasebeleştirmektir. İşletmelerde bir yıldan fazla kullanılan ve sınırlı bir ömre sahip olan duran varlıklar için amortisman ayrılması şarttır. Amortismanların ayrılmasında aşağıdaki ilkelere uyulması şarttır.

a) İşletmeler, normal amortisman yöntemi, azalan bakiyeler yöntemi veya diğer amortisman hesaplama yöntemlerinden herhangi birini yıllık amortismanlarının saptanmasında esas alabilirler.

b) Amortisman tabi varlıkların faydalı ömürleri, işletmeler tarafından gerçekçi tahminlere dayanılarak serbestçe tayin edilir. Vergi mevzuatının amortisman süresine ilişkin düzenlemelerine uyulması bu hükme aykırılık teşkil etmez.

c) Varlıkların tahmin edilen faydalı ömürlerinde çeşitli nedenlerle değişikliklerin ortaya çıkması durumunda, amortisman tabi tutulmamış tutarlar, saptanan yeni sürede itfa edilir.

d) Amortisman, yeniden değerlendirme uygulaması hariç, duran varlığın elde etme maliyeti üzerinden ayrılır.

e) Amortismanın bilanço tarihinde ayrılması gerekir. Ancak maliyet muhasebesi uygulamasında yıllık maliyet döneminden farklı bir sistemin benimsenmesi halinde, maliyet dönemine (aylık, üç aylık, altı aylık v.b.) rastlayan amortisman tutarlarının hesaplanarak maliyetlere yansıtılması şarttır.

f) Boş arsa ve arazi amortisman tabi değildir. Ancak, tarım işletmelerindeki meyvalık, fındıklık, zeytinlik ve güllükler, incir bahçeleri ve bağlar gibi tarım tesisleri ile işletmede inşa edilmiş olan her nev'i yollar ve arklar amortisman tabi tutulur.

g) Seçilen amortisman yöntemlerinin sürekliliği temel ilkedir. Ancak, uygulanan amortisman yöntemleri makul bir gerekçeye dayanılarak değiştirilebilir.

h) Amortisman yöntemlerinin değiştirilmesinden kaynaklanan ve mali tabloları önemli ölçüde etkileyen değişikliklerin mali tabloların dipnotlarında parasal etkileriyle birlikte açıklanması zorunludur.

Yukarıda belirtilen uygulamalar nedeniyle vergi matrahını etkileyebilecek tutarlar, aksine bir düzenleme olmadıkça, vergi mevzuatı açısından kanunen kabul edilmeyen gider olarak işlem görür.

1.9) Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının (UFRS) Gelişimi ve Ülkemizdeki Uygulamalar

Küreselleşme, finansal piyasaların gelişmesi, çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması ve sermaye piyasalarının gelişmesi, doğru, güvenilir ve karşılaştırılabilir finansal tabloların hazırlanması ihtiyacını doğurmuştur. Bunun yanı sıra son yıllarda muhasebe uygulamalarında ve bağımsız denetim süreçlerinde ortaya çıkan usülsüzlükler (Worldcom, Enron, Parmalat, Xerox gibi) bu ihtiyacı daha fazla artırmıştır. UFRS'nin ortaya

çıkmasındaki ve tüm dünya tarafından birliktelik içinde uygulanmaya başlanmasındaki sebeplerden bir diğeri de, işletmeler tarafından hazırlanan finansal raporlar arasında uyum, güvenilirlik, şeffaflık ve karşılaştırılabilirlik özelliklerinin arttırılarak finansal tablo kullanıcıları için fayda yaratmaktır. Bu konuda dikkati çeken bir diğere amaç ise uluslararası şirketlerin farklı ülke uygulamaları nedeniyle karşılaşmakta oldukları sıkıntılarının ortadan kaldırılmasıdır.

1.1.2005 tarihinden itibaren hisse senetleri piyasalarında ve diğere tüm teşkilatlanmış borsalarda mali tabloların UFRS'na uygun olarak hazırlanması tüm AB ülkelerinde zorunlu hale getirilmiştir ve ülkemizde de bu esas benimsenmiştir.

A) Tarihsel Gelişim

Günümüze değin birçok ülkede farklı muhasebe anlayış ve uygulamaları oluşmuştur. Her ülke ve kurum kendi gelenek ve ihtiyaçları doğrultusunda anlayış geliştirmiş ve farklı uygulamalar yaratmıştır. Sonuç olarak birçok ülkede farklı muhasebe uygulamaları mevcut bulunmasının birçok sebebi vardır. Bunlar;

- Muhasebe uygulamalarının mesleki örgütler veya yasal otoriteler tarafından düzenlenmesi,
- Meslek uygulamalarının esnek veya tekdüze olması,
- Değerleme sürecinde ihtiyatlı veya iyimser olunması,
- Bilgilerin açıklanmasında gizlilik veya şeffaflık bulunması, olarak gösterilebilir.

Söz konusu engellerin aşılması, ulusal muhasebe örgütlerinin birlikte çalışmaları ve uygulamalarda teklik sağlanması anlayışı Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu'nun (IFAC) ortaya çıkışı ile hız kazanmıştır. Bu örgütlerin uluslararası alandaki ilk çalışmaları, 1977 yılında Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) çatısı altında organize olmaları ile başlamıştır. 1981 yılında, IASC (Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi) ve IFAC; IASC'nin uluslararası muhasebe standartlarını oluşturmada ve uluslararası muhasebe sorunları üzerinde tartışma çalışmaları yayınlama konusunda tek ve tam yetkili olduğu konusunda anlaşmaya varmaları ile bu çalışmalar önemli bir yol kaydetmiştir. 1999 yılında G7 Ülkelerinin Maliye Bakanları ile IMF, IASC'ın standartlarının desteklenmesi konusunda fikir birliğine girmiştir. Aynı yıl IASC standartlarının tüm Avrupa'da uygulanması konusundaki düşünceler ağırlık kazanmaya başlamıştır.

2000 yılında, IASC, IASB'a (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu) dönüştürülmüş ve IASB, IASC Vakfının bağımsız bir kurulu haline getirilmiştir. Aynı yıl, Avrupa Komisyonu, 2005 yılının başından itibaren tüm Avrupa'da IASC standartlarının zorunlu olarak uygulanacağını ilan etmiştir. 2001 yılında, IASB, söz konusu standartların bundan sonra IFRS'ye (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) dönüştürülmesine karar vermiştir. 2005 yılından itibaren Avrupa'da bir çok ülkede UFRS uygulamaya konulmuş ve bu dönemde bir çok standart yayınlanmış ve revize edilmiştir.

B) Türkiye’de Uygulama

Ülkemizde Muhasebe standartlarının (Türkiye Muhasebe Standartları - TMS) hazırlanması konusunda 15.12.1999 tarih ve 4487 sayılı kanun Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu kurulmuştur. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu; Hazine Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Yüksek Öğretim Kurulu ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinden birer, Türkiye Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirler Odaları Birliğinden bir yeminli malî müşavir ve bir serbest muhasebeci malî müşavir olmak üzere 9 üyeden oluşur.

TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI	
Konu	Resmi Gazete Tarih ve Sayısı
Kavramsal Çerçeve	16.01.2005- 25702
TMS 1 : Finansal Tabloların Sunuluşu	16.01.2005- 25702
TMS 2 : Stoklar	15.01.2005- 25701
TMS 1 : Finansal Tabloların Sunuluşu	16.01.2005- 25702
TMS 2 : Stoklar	15.01.2005- 25701
TMS 7 : Nakit Akış Tabloları	18.01.2005- 25704
TMS 8 : Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar	20.10.2005- 25972
TMS 10 : Bilanço Tarihinden Sonraki Olaylar	20.10.2005- 25972
TMS 11 : İnşaat Sözleşmeleri	26.10.2005- 25978
TMS 14 : Bölümlere Göre Raporlama	03.03.2006- 26097
TMS 16 : Maddi Duran Varlıklar	31.12.2005- 26040
TMS 17 : Kiralama İşlemleri	24.02.2006- 26090
TMS 18 : Hasılat	09.12.2005- 26018
TMS 20 : Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması	01.11.2005- 25983
TMS 21 : Kur Değişiminin Etkileri	31.12.2005- 26040
TMS 23 : Borçlanma Maliyetleri	09.11.2005- 25988
TMS 24 : İlişkili Taraf Açıklamaları	31.12.2005- 26040
TMS 26 : Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama	01.03.2006- 26095
TMS 27 : Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar	17.12.2005- 26026
TMS 28 : İştiraklerdeki Yatırımlar	27.12.2005- 26036
TMS 29 : Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama	31.12.2005- 26040
TMS 31 : İş Ortaklıklarındaki Paylar	31.12.2005- 26040
TMS 34 : Ara Dönem Finansal Raporlama	02.02.2006- 26068
TMS 36 : Varlıklarda Değer Düşüklüğü	18.03.2006- 26112
TMS 37 : Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar	15.02.2006- 26081
TMS 38 : Maddi Olmayan Duran Varlıklar	17.03.2006- 26111
TMS 40 : Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	17.03.2006- 26111

TMS 41 : Tarımsal Faaliyetler	24.02.2006- 26090
TFRS 5 : Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler	16.03.2006- 26110
TFRS 6 : Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesi	31.01.2006- 26066
Kaynak : www.tmsk.org.tr sayfasından yararlanılarak hazırlanmıştır.	

C) SPK Düzenlemeleri

Ülkemizde muhasebe standartları konusunda düzenleme yapan bir diğer kurum Sermaye Piyasası Kurulu'dur. SPK tarafından günümüze değin muhasebe standartlarına ilişkin olarak yapılan belli başlı düzenlemeler aşağıdaki gibidir. Bu tebliğler ile ülkemiz finans piyasasında uygulanacak finansal raporlamaya ilişkin ilke ve kurallar belirlenmeye çalışılmıştır.

Muhasebe Standartlarına İlişkin SPK Mevzuatı		
• Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ	Seri XI,No:1	29.1.1989 - 20064
• Sermaye Piyasasında Ara Mali Tablolara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ	Seri XI,No:3	26.7.1989 - 20233
• Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğe Ek Tebliğ	Seri XI,No:5	29.12.1989-20387
• Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğe Ek Tebliğ	Seri XI,No:6	28.2.1990 - 20447
• Aracı Kurum Hesap Planı ve Planın Kullanım Esasları Hakkında Tebliğ	Seri XI,No:7	31.1.1992 - 21128
• Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ	Seri XI,No:19	27.8.2001 - 24506
• Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ	Seri XI,No:20	28.11.2001-24597
• Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ	Seri XI,No:21	13.11.2001-24582
• Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ	Seri XI,No:25	15.11.2003-25290
• Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ	Seri:XI,No:27	21.12.2004-25677

SPK tarafından son olarak 21.12.2004 tarihli ve 25677 sayılı Resmi Gazete'de "Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: XI, No: 27)" yayınlanmıştır. Bu Tebliğin amacı, Sermaye Piyasası Kanunu'nun değişik 16 ve 22/e maddeleri uyarınca işletmeler tarafından düzenlenecek mali tablo ve raporlar ile bunların hazırlanması ve ilgililere sunulmasına ilişkin muhasebe ilke ve kurallarını belirlemektir. Bir ana ortaklığın bağlı ortaklığı, iştiraki veya müşterek yönetime tabi teşebbüsü konumunda olanlar da dahil işletmeler mali tablo ve raporlarını bu Tebliğdeki hükümler çerçevesinde düzenler.

Sermaye Piyasası Kurulu tarafından çıkarılan Seri XI No: 25 Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ'inde her bir UFRS, ayrı ayrı kısımlar olarak ele alınarak sunulmuştur. Tebliğde ele alınan kısımların hangi UFRS'na karşılık geldiği aşağıdaki EK 1'de gösterilmiştir. Tebliğe göre 1.1.2005 tarihinden itibaren ülkemizde UFRS'na uygulayacak olan şirketler aşağıdaki gibidir;

- Hisse senetleri borsada işlem gören şirketler,
- Yatırım ortaklıkları,
- Hisse senetleri borsada işlem gören ve görmeyen tüm aracı kurumlar,
- Portföy yönetim şirketleri,
- Yukarıda belirtilen işletmelerin bağlı ortaklıkları, müşterek yönetime tabi ortaklıkları ve iştirakleri.

SPK hükümlerine tabi olan ancak hisse senetleri borsada işlem görmeyen diğer şirketler ise SPK tarafından muhasebe standartları ile ilgili olarak yayınlanmış bulunan standartlara göre mali tablolarını hazırlamaya devam edeceklerdir.

**“SERMAYE PİYASASINDA MUHASEBE STANDARTLARI HAKKINDA TEBLİĞ”
KISIMLARI VE BU KISIMLARA KARŞILIK GELEN
ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI**

KISIM NO	Tebliğ Kısımlarında Düzenlenen Konular	IFRS	IFRS Başlığı
Kısım 1	Mali Tablolara İlişkin Genel İlkeler	-	Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements
Kısım 2	Mali Tabloların Sunumu	IFRS 1	Presentation of Financial Statements
Kısım 3	Ara Mali Tablolar	IFRS 34	Interim Financial Reporting
Kısım 4	Nakit Akım Tablosu	IFRS 7	Cash Flow Statements
Kısım 5	Hasılat	IFRS 18	Revenue
Kısım 6	Stoklar	IFRS 2	Inventories
Kısım 7	Maddi Varlıklar	IFRS 16	Property, Plant and Equipment
Kısım 8	Maddi Olmayan Varlıklar	IFRS 38	Intangible Assets
Kısım 9	Varlıklarda Değer Düşüklüğü	IFRS 36	Impairment of Assets
Kısım 10	Borçlanma Maliyetleri	IFRS 23	Borrowing Costs
Kısım 11	Finansal Araçlar	IFRS 32	Financial Instruments: Disclosure and Presentation
		IFRS 39	Financial Instruments: Recognition and Measurement
Kısım 12	İşletme Birleşmeleri	IFRS 22	Business Combinations
Kısım 13	Konsolide Mali Tablolar, Bağlı Ortaklıklar, Müşterek Yönetime Tabi Teşebbüsler ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi	IFRS 27	Consolidated Financial Statements and Accounting for Investments in Subsidiaries
		IFRS 28	Accounting for Investments in Associates
		IFRS 31	Financial Reporting of Interests in Joint Ventures
Kısım 14	Kur Değişiminin Etkileri	IFRS 21	The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates
Kısım 15	Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesi	IFRS 29	Financial Reporting in Hyperinflationary Economies
Kısım 16	Hisse Başına Kazanç	IFRS 33	Earnings Per Share
Kısım 17	Bilanço Tarihinden Sonraki Olaylar	IFRS 10	Events After the Balance Sheet Date
Kısım 18	Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler ve Şarta Bağlı Varlıklar	IFRS 37	Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets
Kısım 19	Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklik ve Hatalar	IFRS 8	Net Profit or Loss for the Period, Fundamental Errors and Changes in Accounting Policies
Kısım 20	Kiralama İşlemleri	IFRS 17	Leases
Kısım 21	İlişkili Taraflar	IFRS 24	Related Party Disclosures
Kısım 22	Finansal Bilgilerin Bölümlere Göre Raporlanması	IFRS 14	Segment Reporting
Kısım 23	Banka ve Benzeri Finansal Kuruluşların Mali Tablolarının Kamuya Açıklanması	IFRS 30	Disclosures in the Financial Statements of Banks and Similar Financial Institutions
Kısım 24	İnşaat Sözleşmeleri	IFRS 11	Construction Contracts
Kısım 25	Durdurulan Faaliyetler	IFRS 35	Discontinuing Operations
Kısım 26	Devlet Teşvik ve Yardımları	IFRS 20	Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance
Kısım 27	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	IFRS 40	Investment Property
Kısım 28	Kurum Kazancı Üzerinden Hesaplanan Vergiler	IFRS 12	Income Taxes
Kısım 29	Çalışanlara Sağlanan Faydalar	IFRS 19	Employee Benefits
Kısım 30	Emeklilik Planları	IFRS 26	Accounting and Reporting by Retirement Benefit Plans
Kısım 31	Tarımsal Faaliyetler	IFRS 41	Agriculture
Kısım 32	Mali Tablo ve Raporların Açıklanması, Kurula ve Borsaya Gönderilmesi	-	-
Kısım 33	İlk Dönem Mali Tablolar	-	-
Kısım 34	Muhtelif Hükümler	-	-

2) SERMAYE PİYASASINDA TEK DÜZEN MUHASEBE SİSTEMİ VE İŞLEYİŞİ

Ülkemizde Maliye Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan hesap planının ülkemizde faaliyet gösteren bütün şirketler tarafından kullanılması zorunludur. Kurul 1984 yılında halka açık anonim ortaklıkların kullanmak zorunda olduğu bir standart genel hesap planı yayınlamış, çeşitli değişikliklere uğrayan bu hesap planı Maliye Bakanlığı düzenlemesinin yürürlüğe girmesinden sonra uygulamadan kaldırılmıştır.

Tek düzen hesap planları ülkedeki muhasebe sistemine bir standart getirmekle birlikte, gelişmiş ekonomilerde çok sayıda sektörde faaliyette bulunması nedeniyle bunların tümünün ihtiyacına cevap verememektedir. Bu nedenle, birçok kuruluşun kendi özelliklerine uygun olarak, kendi kuruluş yasa ve yönetmelikleri uyarınca uymak zorunda olduğu çok çeşitli hesap planları mevcuttur. Bu işletmelere, örnek olarak bankalar, sigorta şirketleri, aracı kurumlar ve yatırım fonları verilebilir.

Sonuç olarak sermaye piyasanızdaki şirketlerin kullanmak zorunda olduğu üç ayrı hesap planı mevcuttur. Aşağıda önce halka açık anonim ortaklıkların kullanmak zorunda olduğu Maliye Bakanlığı'nın tek düzen hesap planına, daha sonra ise aracı kurumların ve yatırım fonlarının Kurulca belirlenen kendilerine özgü hesap planlarına yer verilecektir.

2.1) Halka Açık Anonim Ortaklıkların Kullanacakları Hesap Planı

Tek düzen hesap planına göre işletme hesapları Dönen ve Duran Varlıklar, Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar, Özkaynaklar, Gelir Tablosu Hesapları, Maliyet Hesapları ve Nazım Hesap kalemlerinden oluşmaktadır.

DÖNEN VARLIKLAR: Dönen varlıklar grubu nakit olarak elde tutulan varlıklar işle normal koşullar altında faaliyet dönemi içerisinde veya en fazla bir yıl içinde paraya çevrilmesi veya kullanılacağı düşünülen varlıkları içerir.

DURAN VARLIKLAR: Duran varlıklar hesap grubu bir yıldan veya bir faaliyet döneminden daha uzun süreler için işletme faaliyetlerini gerçekleştirmesinde kullanılan hesaplardır.

KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR: En çok bir yıl veya faaliyet dönemi sonunda ödenecek yabancı kaynaklardan oluşur.

UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR: İlişkide bulunulan üçüncü kişi ve kurumlardan sağlanan ve bir yıldan daha uzun bir sürede ödenecek olan işletme borçlarına ait hesaplardır.

ÖZ KAYNAKLAR : İşletme sahip veya ortaklarının bilanço tarihinde işletmeye tahsis etmiş oldukları sermaye ile faaliyetlerden elde edilen fakat işletme ortaklarına verilmeyip işletmede bırakılan kar, değer yükselmelerinin neden olduğu artışlar ve dönemin net karına ait hesapları kapsar.

GELİR TABLOSU HESAPLARI : Varlık veya hizmet satışlarından ve faiz kira gibi gelir işlemleri ile gelir elde etmek amacı ile tüketilen ve sermayeyi azaltıcı etkisi olan işlemlere ait hesaplar yer alır.

MALİYET HESAPLARI (7/A VE 7/B SEÇENEĞİ) : Mal ve hizmetlerin planlandığı şekilde üretilmesi ve yapılması için katlanılan giderlerin toplandığı ve maliyet unsurlarına dönüştürülerek izlendiği hesapları kapsar.

NAZİM HESAPLAR : Varlıklarda borçlarda ve sermayede artış veya azalış yaratmayan ancak işletme yönetimi ve diğer ilgililer tarafından bilinmesi ve izlenmesi gereken işlemlere ait hesaplar yer alır.

1- DÖNEN VARLIKLAR

Bu ana hesap grubu; nakit olarak elde ve bankada tutulan varlıklar ile normal koşullarda en fazla bir işletmenin normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülen varlık unsurlarını kapsar. Dönen varlıklar; hazır değerler, menkul kıymetler, ticari alacaklar, diğer kısa vadeli alacaklar, stoklar, gelecek döneme ait giderler ve gelir tahakkukları ile diğer dönen varlıklar şeklinde bölümlenir.

10- HAZIR DEĞERLER

Bu grup, nakit olarak elde veya bankada bulunan varlıklar ile istenildiği zaman değer kaybına uğramadan paraya çevirme imkânı bulunan varlıkları (menkul kıymetler hariç) kapsar. Bu grup aşağıdaki hesaplardan oluşur.

- 100 - KASA
- 101 - ALINAN ÇEKLER
- 102 - BANKALAR
- 103 - VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİLERİ (-)
- 108 - DİĞER HAZIR DEĞERLER

11- MENKUL KIYMETLER

Bu grup, faiz geliri veya kâr payı sağlamak veya fiyat değişmelerinden yararlanarak kârlar elde etmek amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonusu, finansman bonusu, yatırım fonu katılma belgesi, kâr-zarar ortaklığı belgesi, gelir

ortaklığı senedi gibi, menkul kıymetler ile bunlara ait değer azalma karşılıklarının izlenmesi amacıyla kullanılır. Bu grup aşağıdaki hesaplardan oluşur.

- 110 - HİSSE SENETLERİ
- 111 - ÖZEL KESİM TAHVİL, SENET VE BONOLARI
- 112 - KAMU KESİMİ TAHVİL, SENET VE BONOLARI
- 118 - DİĞER MENKUL KIYMETLER
- 119 - MENKUL KIYMETLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI (-)

12- TİCARİ ALACAKLAR

Bir yıl içinde paraya dönüşmesi öngörülen ve işletmenin ticari ilişkisi nedeniyle ortaya çıkan senetli ve senetsiz alacaklar bu hesap grubunda gösterilir. Ticari ilişkilerden dolayı ana kuruluş, iştirak ve bağlı ortaklıklardan olan alacaklar varsa bu gruptaki ilgili hesapların ayrıntılarında açıkça gösterilir. Bu grupta aşağıdaki hesaplar yer alır.

- 120 - ALICILAR
- 121 - ALACAK SENETLERİ
- 122 - ALACAK SENETLERİ REESKONTU (-)
- 126 - VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR
- 128 - ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR
- 129 - ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI (-)

13- DİĞER ALACAKLAR

Bu hesap grubu; herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş ve en çok bir yıl içinde tahsil edilmesi düşünülen senetli, senetsiz alacaklar ile bu gruba ait şüpheli alacak ve şüpheli alacak karşılığının izlenmesini sağlar. Bu grup aşağıdaki hesaplardan oluşur

- 131 - ORTAKLARDAN ALACAKLAR
- 132 - İŞTİRAKLERDEN ALACAKLAR
- 133 - BAĞLI ORTAKLIKLARDAN ALACAKLAR
- 135 - PERSONELDEN ALACAKLAR
- 136 - DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR
- 137 - DİĞER ALACAK SENETLERİ REESKONTU (-)
- 138 - ŞÜPHELİ DİĞER ALACAKLAR
- 139 - ŞÜPHELİ DİĞER ALACAKLAR KARŞILIĞI (-)

15- STOKLAR

Bu grup, işletmenin satmak, üretimde kullanmak veya tüketmek amacıyla edindiği, ilk madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, ticari mal, yan ürün, artık ve hurda gibi bir yıldan az bir sürede kullanılacak olan veya bir yıl içerisinde nakde çevrilebileceği düşünülen varlıklardan oluşur. Faturası gelmemiş stoklar ilgili buldukları kalemin içinde gösterilir. Bu grupta yer alan hesaplar aşağıdaki gibidir:

- 150 - İLK MADDE VE MALZEME
- 151 - YARI MAMÜLLER - ÜRETİM
- 152 - MAMÜLLER
- 153 - TİCARİ MALLAR

- 157 - DİĞER STOKLAR
- 158 - STOK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI (-)
- 159 - VERİLEN SPARİŞ AVANSLARI

17- YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM MALİYETLERİ

Bu grup, yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri yapan işletmelerin, bu işleri dolayısıyla yaptıkları harcamaların izlendiği hesapları kapsar.

- 170- 178 YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM MALİYETLERİ
- 179- TAŞERONLARA VERİLEN AVANSLAR

18- GELECEK AYLARA AİT GİDERLER VE GELİR TAHAKKUKLARI

Bu grup, içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan, ancak gelecek dönemlere ait olan giderler ile faaliyet dönemine ait olup da kesin borç kaydı hesap döneminden sonra yapılacak gelirlerden oluşur. Bu grup hesapları aşağıdaki gibidir

- 180 - GELECEK AYLARA AİT GİDERLER
- 181 - GELİR TAHAKKUKLARI
- 182 - 189 ARASI HESAPLAR

19- DİĞER DÖNEN VARLIKLAR

Yukarıda belirtilen bölümlere girmediği için özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan diğer dönen varlık kalemleri bu grupta yer alır. Bu grupta yer alan hesaplar aşağıdaki gibidir:

- 191 - İNDİRİLECEK KATMA DEĞER VERGİSİ
- 192 - DİĞER KATMA DEĞER VERGİSİ
- 193 - PEŞİN ÖDENEN VERGİ VE FONLAR
- 196 - PERSONEL AVANSLARI
- 197 - SAYIM VE TESELLÜM NOKSANLARI
- 198 - DİĞER ÇEŞİTLİ DÖNEN VARLIKLAR
- 199 - DİĞER DÖNEN VARLIKLAR KARŞILIĞI (-)

2- DURAN VARLIKLAR

Bu ana hesap grubu; bir yıldan veya bir normal faaliyet döneminden daha uzun sürelerle, işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için kullanılmak amacıyla elde edilen ve ilke olarak bir yılda veya normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülmemen varlıkları kapsar. Duran Varlıklar, Ticari Alacaklar, Diğer Alacaklar, Mali Duran Varlıklar, Maddi Duran Varlıklar, Maddi Olmayan Duran Varlıklar, Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar, Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları ve Diğer Duran Varlıklar olarak bölümlenir.

22- TİCARİ ALACAKLAR

Bu grupta bir yıldan fazla uzun vadeli senetli ve senetsiz ticari alacaklar izlenir. Vadesi bir yılın altına düşenler, dönen varlıklar içerisindeki ilgili hesaplara aktarılır. Ticari ilişkilerinden

dolayı ana kuruluş iştirak ve bağılı ortaklıklardan olan alacaklar varsa, bu gruptaki ilgili hesapların ayrıntılarında gösterilir. Bu grupta aşağıdaki hesaplar yer alır.

- 220 - ALICILAR
- 221 - ALACAK SENETLERİ
- 222 - ALACAK SENETLERİ REESKONTU (-)
- 226 - VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR
- 229 - ŞÜPHELİ ALACAKLAR KARŞILIĞI

23- DİĞER ALACAKLAR

Herhangi bir ticari işleme dayanmadan meydana gelmiş ve bir yıldan uzun sürede tahsil edilmesi düşünülen alacakları kapsar. Vadesi bir yılın altına düşenler dönen varlıklar içerisindeki ilgili hesaplarına aktarılır. Bu grupta aşağıdaki hesaplar yer alır.

- 230 - ORTAKLARDAN ALACAKLAR
- 231 - İŞTİRAKLARDEN ALACAKLAR
- 232 - BAĞLI ORTAKLIKLARDAN ALACAKLAR
- 235 - PERSONELDEN ALACAKLAR
- 236 - DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR
- 237 - DİĞER ALACAK SENETLERİ REESKONTU (-)
- 239 - ŞÜPHELİ DİĞER ALACAKLAR KARŞILIĞI (-)

24- MALİ DURAN VARLIKLAR

Uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklar nedeniyle elde tutulan uzun vadeli menkul kıymetlerle veya paraya dönüşme niteliğini kaybetmiş uzun vadeli menkul kıymetler bu grupta izlenir. Ayrıca, diğer bir işletmeye veya bağılı ortaklığa ortak olmak amacıyla edinilen sermaye payları da bu grupta yer alır. Bu grup aşağıdaki hesapları kapsar.

- 240 - BAĞLI MENKUL KIYMETLER
- 241 - BAĞLI MENKUL KIYMETLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI (-)
- 242 - İŞTİRAKLER
- 243 - İŞTİRAKLERE SERMAYE VE TAAHHÜTLERİ (-)
- 244 - İŞTİRAKLER SERMAYE VE PAYLARI DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI (-)
- 245 - BAĞLI ORTAKLIKLAR
- 246 - BAĞLI ORTAKLIKLARA SERMAYE VE TAAHHÜTLERİ (-)
- 247 - BAĞLI ORTAKLIKLAR SERMAYE PAYLARI DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIGI
- 248 - DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR
- 249 - DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR KARŞILIĞI (-)

25- MADDİ DURAN VARLIKLAR

İşletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen ve tahmini yararlanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlık kalemlerinin ve bunlarla ilgili birikmiş amortismanlarının izlendiği hesap grubudur. Bu grupta aşağıdaki hesaplar yer alır.

- 250 - ARAZİ VE ARSALAR
- 251 - YER ALTI VE YER ÜSTÜ DÜZENLERİ
- 252 - BİNALAR

- 253 - TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR
- 254 - TAŞITLAR
- 255 - DEMİRBAŞLAR
- 256 - DİĞER MADDİ DURAN VARLIKLAR
- 257 - BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)
- 258 - YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR
- 259 - VERİLEN AVANSLAR

26- MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR

Herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli bir şekilde yararlandığı veya yararlanılmayı beklediği giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören haklar ve şerefiyelerin izlendiği hesap grubudur.

- 260 - HAKLAR
- 261 - ŞEREFİYE
- 262 - KURULUŞ VE ÖRGÜTLENME GİDERLERİ
- 263 - ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME GİDERLERİ
- 264 - ÖZEL MALİYETLER
- 267 - DİĞER MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR
- 268 - BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)
- 269 - VERİLEN AVANSLAR

27- ÖZEL TÜKENMEYE TABİ VARLIKLAR

Belirli bir maddi varlıkla çok yakından ilgili bulunan veya tamamen tüketime tabi varlıklar için yapılan, üretim çalışmalarının zaman ve yoğunluğu ile sınırlı bir ömre sahip olan giderleri içerir.

- 271 - ARAMA GİDERLERİ
- 272 - HAZIRLIK VE GELİŞTİRME GİDERLERİ
- 277 - DİĞER TÜKENMEYE TABİ VARLIKLAR
- 278 - BİRİKMİŞ TÜKENME PAYLARI (-)
- 279 - VERİLEN AVANSLAR

28- GELECEK YILLARA AİT GİDERLER VE GELİR TAHAKKUKLARI

Bu grup, içinde bulunan dönemde ortaya çıkan ancak gelecek yıllara ait olan giderler ile faaliyet dönemine ait olup da ileriki yıllarda tahsil edilebilecek gelirlerden oluşur. Bu grup hesapları aşağıda gösterilmiştir.

- 280 - GELECEK YILLARA AİT GİDERLER
- 281 - GELİR TAHAKKUKLARI
- 282 - 289 ARASI HESAPLAR

29- DİĞER DURAN VARLIKLAR

Bundan önceki bölümlerde sayılan duran varlık kalemlerine girmeyen özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan diğer duran varlık kalemleri bu grupta yer alır.

- 291 - GELECEK YILLARDA İNDİRİLECEK KDV

- 292 - DİĞER KDV
- 293 - GELECEK YILLAR İHTİYACI STOKLAR
- 294 - ELDEN ÇIKARILACAK STOKLAR VE MADDİ DURAN VARLIKLAR
- 297 - DİĞER ÇEŞİTLİ DURAN VARLIKLAR
- 298 - STOK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI (-)
- 299 - BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)

3- KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR

Kısa vadeli yabancı kaynaklar, dönen varlıkların ayrılmasında kullanılan ölçüye uygun olarak, en çok bir yıl veya işletmenin normal faaliyet dönemi sonunda ödenecek yabancı kaynakları kapsar.

Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar, Mali Borçlar, Ticari Borçlar, Diğer Borçlar, Alınan Avanslar, Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler, Borç ve Gider Karşılıkları, Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları ile Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar şeklinde bölümlenir.

30- MALİ BORÇLAR

Kredi kurumlarına olan kısa vadeli borçlar ile kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçları ile sağlanan krediler ve vadesine bir yıldan daha az bir süre kalan uzun vadeli mali borçların ana para taksit ve faizlerini kapsar.

- 300 - BANKA KREDİLERİ
- 303 - UZUN VADELİ KREDİLERİN ANAPARA TAKSİTLERİ VE FAİZLERİ
- 304 - TAHVİL ANAPARA BORÇ, TAKSİT VE FAİZLERİ
- 305 - ÇIKARILMIŞ BONOLAR VE SENETLER
- 306 - ÇIKARILMIŞ DİĞER MENKUL KIYMETLER
- 308 - MENKUL KIYMETLER İHRAÇ FARKI (-)
- 309 - DİĞER MALİ BORÇLAR

32- TİCARİ BORÇLAR

Kuruluşun ticari ilişkileri nedeniyle ortaya çıkan senetli ve senetsiz borçların kaydedildiği hesapları kapsar.

- 320 - SATICILAR
- 321 - BORÇ SENETLERİ
- 322 - BORÇ SENETLERİ REESKONTU (-)
- 326 - ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR
- 329 - DİĞER TİCARİ BORÇLAR

33- DİĞER BORÇLAR

Bu hesap grubu; herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş ve en çok bir yıl içinde ödenmesi düşünülen borçların kaydedildiği hesapları kapsar.

- 331 - ORTAKLARA BORÇLAR
- 332 - İŞTİRAKLERE BORÇLAR
- 333 - BAĞLI ORTAKLIKLARA BORÇLAR

- 335 - PERSONELE BORÇLAR
- 337 - DİĞER BORÇ SENETLERİ REESKONTU (-)
- 339 - DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR

34- ALINAN AVANSLAR

Gerek satış sözleşmeleri dolayısıyla gerekse diğer nedenlerle, işletme tarafından üçüncü kişilerden alınan avansların izlendiği hesaptır.

- 340 - ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI
- 341 - 348 ARASI HESAPLAR
- 349 - ALINAN DİĞER AVANSLAR

35- YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM HAKEDİŞLERİ

Bu grup, yıllara yaygın taahhüt işleri yapan işletmelerin üstlendikleri işlerden, gerçekleştirdikleri kısım karşılığında aldıkları hakedişlerin izlendiği hesapları kapsar.

- 350- YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM HAKEDİŞ BEDELLERİ

36- ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER

İşletmenin sorumlu veya mükellef sıfatıyla, ödeyeceği vergi, resim, harç, kesinti, sigorta primi, sendika aidatları, icra taksitleri ve benzeri borçlarının izlendiği hesap grubudur.

- 360 - ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR
- 361 - ÖDENECEK SOSYAL GÜVENLİK KESİNTİLERİ
- 362 - 367 ARASI HESAPLAR
- 368 - VADESİ GEÇMİŞ, ERTELENMİŞ VEYA TAKSİTLENDİRİLMİŞ VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER
- 369 - ÖDENECEK DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER

37- BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI

Bilanço tarihinde belirgin olarak ortaya çıkan ancak tutarının ne olacağı kesin olarak bilinmeyen veya tutarı bilinmekle birlikte ne zaman tahakkuk edeceği bilinmeyen kısa vadeli borçlar veya giderler için ayrılan karşılıkların izlendiği hesap grubudur. Bu grupta yer alan karşılık hesapları aktifi düzenleyici nitelikte değildir.

- 370 - DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI
- 371 - DÖNEM KARININ PEŞİN ÖDENEN VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLERİ (-)
- 372 - KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI
- 373 - MALİYET GİDERLERİ KARŞILIĞI
- 379 - DİĞER BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI

38- GELECEK AYLARA AİT GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI

Bu grup, içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan ancak gelecek aylara ait gelirler ile faaliyet dönemine ait olup ödenmesi gelecek aylarda yapılacak giderlerden oluşur.

- 380 - GELECEK YILLARA AİT GELİRLER
- 381 - GİDER TAHAKKUKLARI
- 382 - 389 ARASI HESAPLAR

39 - DİĞER KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR

Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan diğer kısa vadeli yabancı kaynaklar bu grupta yer alır.

- 391 - HESAPLANAN KDV
- 392 - DİĞER KDV
- 393 - 397 ARASI HESAPLAR
- 398 - SAYIM VE TESELLÜM FAZLALARI
- 399 - DİĞER ÇEŞİTLİ YABANCI KAYNAKLAR

4- UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR

Kredi kurumlarından, sermaye piyasasından ve işletmenin ilişkide bulunduğu üçüncü kişilerden sağlanan ve bir yıldan fazla vadeli olan işletme borçlarını kapsar.

Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar, Mali Borçlar, Ticari Borçlar, Diğer Borçlar, Alınan Avanslar, Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler, Borç ve Gider Karşılıkları, Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları ile Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar şeklinde bölümlenir.

40 - MALİ BORÇLAR

Bilanço tarihi itibarıyla vadesine bir yıldan fazla süre kalmış bulunan, banka ve diğer finans kuruluşlarından alınan krediler ile işletme borçlanma amacıyla ihraç edilmiş, menkul değerler bu hesap grubunda yer alır.

- 400 - BANKA KREDİLERİ
- 405 - ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER
- 407 - ÇIKARILMIŞ DİĞER MENKUL KIYMETLER
- 408 - MENKUL KIYMETLER İHRAÇ FARKI (-)
- 409 - DİĞER MALİ BORÇLAR

42 - TİCARİ BORÇLAR

Bilanço tarihinden itibaren vadelerine bir yıldan fazla süre bulunan ticari borçlar bu hesap grubunda yer alır. Bağlı ortaklıklara ve iştiraklere olan ticari borçların tutarları bilanço dipnotlarında belirtilir.

- 420 - SATICILAR
- 421 - BORÇ SENETLERİ
- 422 - BORÇ SENETLERİ REESKONTU (-)
- 426 - ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR
- 429 - DİĞER TİCARİ BORÇLAR

43- DİĞER BORÇLAR

Bu hesap grubu, herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş vadeleri bir yıldan fazla süreli bulunan borçların kaydedildiği hesapları kapsar.

- 431 - ORTAKLARA BORÇLAR
- 432 - İŞTİRAKLERE BORÇLAR

- 433 - BAĞLI ORTAKLIKLARA BORÇLAR
- 437 - DİĞER BORÇ SENETLERİ REESKONTU (-)
- 438 - KAMUYA OLAN ERTELENMİŞ VEYA TAKSİTLENDİRİLMİŞ BORÇLAR
- 439 - DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR

44- ALINAN AVANSLAR

Satış sözleşmeleri ve diğer nedenlerle alınan ve vadeleri bir yılı aşan avanslar bu bölüm kapsamına girer.

- 440 - ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI
- 441 - 448 ARASI HESAPLAR
- 449 - ALINAN DİĞER AVANSLAR

47- BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI

Bilanço tarihinde belirgin olarak ortaya çıkan ancak tutarının ne olacağı kesin olarak bilinmeyen veya tutarı bilinmekle birlikte ne zaman tahakkuk edeceği bilinmeyen uzun vadeli borçlar veya giderler için ayrılan karşılıkların izlendiği hesap grubudur.

Bu grupta yer alan karşılık hesapları aktif düzenleyici nitelikte değildir.

- 472 - KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI
- 474 - 478 ARASI HESAPLAR
- 479 - DİĞER BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI

48- GELECEK YILLARA AİT GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI

Bilançonun çıkarıldığı dönemi izleyen yıldan daha sonraki bilanço dönemlerine ait peşin tahsil olunan gelirler ile faaliyet dönemine ait olup da gelecek bilanço dönemlerinde ödenecek giderlerden oluşur.

- 480 - GELECEK YILLARA AİT GELİRLER
- 481- GİDER TAHAKKUKLARI
- 482 - 489 ARASI HESAPLAR

49- DİĞER UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR

Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan diğer uzun vadeli yabancı kaynaklar bu grupta yer alır.

- 492 - GELECEK YILLARA ERTELENEN VEYA TERKİN EDİLEN KDV
- 493 - TESİSE KATILMA PAYLARI
- 494 - 498 ARASI HESAPLAR
- 499 - DİĞER ÇEŞİTLİ UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR

5- ÖZ KAYNAKLAR

İşletme sahip veya ortaklarının bilanço tarihinde işletmeye yapmış oldukları sermaye yatırımlarının tutarını gösteren ödenmiş sermaye ile, Sermaye Yedekleri, Kâr Yedekleri, Geçmiş Yıllar Kârları ve Geçmiş Yıllar Zararları ve Dönemin Net Kâr veya Zararını kapsar.

50- ÖDENMİŞ SERMAYE

500 - SERMAYE

501 - ÖDENMEMİŞ SERMAYE (-)

52- SERMAYE YEDEKLERİ

Hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları ve yeniden değerlendirme değer artışları gibi sermaye hareketleri dolayısıyla ortaya çıkan ve işletmede bırakılan tutarların izlendiği hesap grubudur.

520 - HİSSE SENETLERİ İHRAÇ PRİMLERİ

521 - HİSSE SENEDİ İPTAL KARLARI

522 - M.D.V. YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI

523 - İŞTİRAKLER YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI

524 - 528 ARASI HESAPLAR

529 - DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ

54- KAR YEDEKLERİ

Kanun, ana sözleşme hükümleri ya da ortaklıklarının yetkili organları tarafından alınan kararlar uyarınca, dağıtılmamış ya da işletmede alıkonulmuş kârlar bu hesap grubunda gösterilir.

540 - YASAL YEDEKLER

541 - STATÜ YEDEKLERİ

542 - OLAĞANÜSTÜ YEDEKLER

543 - 547 ARASI HESAPLAR

548 - DİĞER KAR YEDEKLERİ

549 - ÖZEL FONLAR

57- GEÇMİŞ YILLAR KARLARI

570 - GEÇMİŞ YILLAR KARLARI

58- GEÇMİŞ YILLAR ZARARLARI (-)

580 - GEÇMİŞ YILLAR ZARARLARI

59- DÖNEM NET KARI (ZARARI)

590 - DÖNEM NET KARI

591 - DÖNEM NET ZARARI (-)

6- GELİR TABLOSU HESAPLARI

İşletmenin faaliyet dönemine ilişkin brüt satışları, satış indirimleri satışların maliyeti, faaliyet giderleri, diğer faaliyetlerden gelir ve kârlar, diğer faaliyetlerden gider ve zararlar, finansman giderleri, olağandışı gelir ve karlar ve olağandışı gider ve zararlardan oluşur.

60- BRÜT SATIŞLAR

İşletmenin esas faaliyetleri çerçevesinde satılan mal yada hizmetler karşılığında alınan yada tahakkuk ettirilen toplam değerleri kapsar. Satılan mal ve hizmetlerle ilgili subvansiyonlar, satış tarihindeki vade farkları, ihracatla ilgili dönem içinde ortaya çıkan kur farkları, vergi iadeleri brüt satışlar içinde gösterilir. Brüt Satışlara "Katma Değer Vergisi" dahil edilmez. Holding ana şirketinin, kendine bağlı yurtiçi ve yurtdışı ortaklıklarından elde ettiği gelirler ana şirketin esas faaliyet gelirini oluşturduğundan bu bölümdeki hesaplarda izlenir.

Gereksinime göre bölümlenebilir. Brüt Satışlar; yurtiçi satışlar, yurtdışı satışlar ve diğer gelirler şeklinde bölümlenir.

600 - YURTIÇİ SATIŞLAR

601 - YURTDIŞI SATIŞLAR

602 - DİĞER GELİRLER

61 - SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)

Net satış hasılatına ulaşabilmek için brüt satışlardan indirilmesi gereken değerleri kapsar. Satıştan iadeler, satış iskontoları ve diğer indirimler şeklinde bölümlenir.

610 - SATIŞTAN İADELER (-)

611 - SATIŞ İSKONTOLARI (-)

612 - DİĞER İNDİRİMLER (-)

613 - 619 ARASI HESAPLAR

62- SATIŞLARIN MALİYETİ (-)

İşletmenin dönem içindeki stok hareketleri ile satılan mamul, yarı mamul, ilk madde ve malzeme ile ticari mal gibi maddelerin ve satılan hizmetlerin maliyetini kapsar. Başka bir deyişle dönem içinde alıcılara satılan ya da devredilen mal ve hizmetlerin üretimi (imalatı) ya da satın alınması için yapılan tüm giderleri içerir.

620 - SATILAN MAMÜLLER MALİYETİ (-)

621 - SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ (-)

622 - SATILAN HİZMET MALİYETİ (-)

623 - DİĞER SATIŞLARIN MALİYETİ (-)

624 - 629 ARASI HESAPLAR

63- FAALİYET GİDERLERİ (-)

İşletmenin esas faaliyeti ile ilgili bulunan ve üretim maliyetlerine yüklenmeyen araştırma ve geliştirme giderleri; pazarlama, satış ve dağıtım giderleri ve genel yönetim giderlerinden oluşan hesap grubudur. 7'nci grupta izlenen esas faaliyet dönem giderleri, yansıtma hesapları alacağı ile dönem sonlarında bu grupta yer alan hesaplara devredilir.

630 - ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME GİDERLERİ (-)

631 - PAZARLAMA, SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ

632 - GENEL YÖNETİM GİDERLERİ (-)

633 - 639 ARASI HESAPLAR

64- DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KARLAR

İşletmelerin sermayelerine katıldıkları iştiraklerden elde ettikleri temettü gelirlerinin izlendiği hesaptır. Hisse senedi ve tahvil gibi menkul kıymet satışından doğan kârlar ya da zararlar bu hesaba alınmaz.

- 640 - İŞTİRAKLERDEN TEMETTÜ GELİRLERİ
- 641 - BAĞLI ORTAKLIKLARDAN TEMETTÜ GELİRLERİ
- 642 - FAİZ GELİRLERİ
- 643 - KOMİSYON GELİRLERİ
- 644 - KONUSU KALMAYAN KARŞILIKLAR
- 649 - FAALİYETLE İLGİLİ DİĞER GELİR VE KARLAR

65- DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR

İşletmenin esas faaliyetleri dışında kalan olağan faaliyetlerle ilgili gider ve zararları içerir.

- 652 - REESKONT FAİZ GİDERLERİ (-)
- 653 - KOMİSYON GİDERLERİ (-)
- 654 - KARŞILIK GİDERLERİ (-)
- 659 - DİĞER GİDER VE ZARARLAR

66- FİNANSMAN GİDERLERİ (-)

İşletmenin borçlandığı tutarlarla ilgili olarak katlanılan ve varlıkların maliyetine eklenmemiş bulunan faiz, kur farkları kredi komisyonları ve benzeri diğer giderleri kapsar.

- 660 - KISA VADELİ BORÇLANMA GİDERLERİ (-)
- 661 - UZUN VADELİ BORÇLANMA GİDERLERİ (-)

67- OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR

İşletmenin olağan faaliyetlerinde bağımsız olan ve bu nedenle arızı nitelik taşıyan duran varlıkların satışlarından elde edilen kârlar ile olağan dışı olay ve gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan gelir ve kârların yer aldığı hesap grubudur.

- 671 - ÖNCEKİ DÖNEM GELİR VE KARLARI
- 672 - 678 ARASI HESAPLAR
- 679 - DİĞER OLAĞAN DIŞI GELİR VE KARLAR

68- OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)

İşletmenin olağan faaliyetlerinden bağımsız olan ve bu nedenle sık sık ve düzenli olarak ortaya çıkması beklenmeyen işlem ve olaylardan kaynaklanan gider ve zararların yer aldığı hesap grubudur.

- 680 - ÇALIŞMAYAN KISIM GİDER VE ZARARLARI (-)
- 681 - ÖNCEKİ DÖNEM GİDER VE ZARARLARI (-)
- 682 - 688 ARASI HESAPLAR
- 689 - DİĞER OLAĞAN DIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)

69- DÖNEM NET KARI (ZARARI)

- 690 - DÖNEM KARI VEYA ZARARI

691 - DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI (-)
692 - DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI

7 MALİYET HESAPLARI

Maliyet hesapları, mal ve hizmetlerin planlanan biçim ve niteliğe getirilmesi için yapılan giderlerin toplandığı ve maliyet unsurlarına dönüştürülerek izlendiği hesaplardır.

Bu bölümde yer alan gider hesapları uygulamada esneklik sağlamak üzere iki seçenek halinde 7/A ve 7/B olarak sunulmuştur. 7/A seçeneğinde giderler defter-i kebirde fonksiyon esasına göre, 7/B seçeneğinde ise çeşit esasına göre belirlenmiştir. Bu suretle, işletmelere giderlerin bölümlenmesinde ve defter-i kebirde izlenmesinde kendi organizasyon yapılarına, büyüklüklerine ve ihtiyaçlarına göre düzenleyebilmeleri için kolaylık sağlanmış, farklı maliyet hesaplama yöntemlerine uyulabilmesi açısından da geniş bir esneklik tanınmıştır.

7/A SEÇENEĞİNDE MALİYET HESAPLARI

Tebliğinde IV-DÜZENLEMENİN KAPSAMI bölümüne göre, ek mali tabloları düzenlemek durumunda olan üretim ve hizmet işlemleri için zorunlu olan 7/A seçeneğinde; giderler, esas defterlerde fonksiyon esasına göre belirlenmiştir. Eş zamanlı kayıt yönteminin kullanılması önerilen bu uygulamada, giderler yapıldıkları anda ilgili defter-i kebir hesaplarına "Fonksiyon Esasına" göre kaydedilirken, söz konusu giderler aynı zamanda yardımcı defterlerde hem çeşit esasına hem de ilgili yerlerine göre izlenir. Gider çeşitlerinin izleneceği yardımcı defter kayıtlarının, giderlerin ait oldukları gider yerlerini de gösterecek şekilde tutulması durumunda, yöntem amacına uygun biçimde yürütülmüş olacaktır. Bu kayıt yönteminde; giderler eş zamanlı olarak aynı anda hem fonksiyonlarına, hem çeşitlerine hem de ilgili gider yerlerine göre izlendiğinden; muhasebe kayıtlarının azaltılmasına ve her kademenin üretim ve hizmet maliyetlerinin belli bir düzen içinde oluşturulmasına olanak sağlamaktır.

Bu uygulama maliyet hesap grupları aşağıdaki gibi bölümlenmiştir.

- 70- Maliyet Muhasebesi Bağlantı Hesapları
(Maliyet muhasebesinin genel muhasebeden bağımsız çalışması durumunda bu grup çalıştırılır.)
- 71- Direkt İlkmadde Ve Malzeme Giderleri
- 72- Direkt İşçilik Giderleri
- 73- Genel Üretim Giderleri
- 74- Hizmet Üretim Maliyeti
- 75- Araştırma Geliştirme Giderleri
- 76- Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri
- 77- Genel Yönetim Giderleri
- 78- Finansman Giderleri

Bu uygulamada yardımcı defterlerde izlenecek Gider Çeşitleri 0-9 sayılı hesaplarda, Gider Yerleri ise 10-99 sayılı hesaplarda gösterildiği gibidir. Bu bölümlerde yer alan Maliyet Hesap Gruplarının her biri defter-i kebir hesabı düzeyinde gider hesapları, yansıtma hesapları ve fark hesapları olarak bölümlenir.

GİDER HESAPLARI :

Bu hesaplar dönem içinde yapılan ve tahakkuk ettirilen giderlerin izlendiği ve borçlarına kaydedildiği hesaplardır. Gider hesaplarına yapılacak kayıtlara ilişkin olarak düzenlenecek muhasebe fişlerinde gider yerleri ve gider çeşitleri hesaplarına ait numaralar birlikte yazılır.

GİDER YANSITMA HESAPLARI :

Bu hesaplar, "fiili maliyetlerin" uygulandığı durumlarda gider hesaplarında toplanan giderlerin tümünün; önceden saptanmış maliyet yöntemlerinin kullanılması durumunda ise, bunlara göre saptanan giderlerin ilgili hesaplara yansıtılmasını sağlamak amacıyla kullanılır.

FARK HESAPLARI :

Bu hesaplar, önceden saptanmış maliyet yöntemlerinin uygulanması halinde fiili giderler ile önceden saptanmış giderler arasındaki farkların kaydedildiği hesaplardır. Fark hesapları borç ve alacak kalıntısı verebilir.

70- MALİYET MUHASEBESİ BAĞLANTI HESAPLARI

Bu grupta yer alan hesaplar genel muhasebe ile maliyet muhasebesinin birbirinden ayrı olarak yürütülmesinin istenmesi durumunda, genel muhasebe ile maliyet muhasebesi, arasında bağlantıların kurulmasını sağlamak amacıyla kullanılır.

700 - MALİYET MUHASEBESİ BAĞLANTI HESABI

701 - MALİYET MUHASEBESİ YANSITMA HESABI

71- DİREKT İLK MADDE VE MALZEME GİDERLERİ

Bu grupta yer alan hesaplar üretilen mamülün bünyesine ana madde olarak katılan ve hangi mamülden ne kadar tüketildiği, ekonomik bakımdan ayrı olarak izlenebilen ilkmadde ve malzemelerle ilgili gider, yansıtma ve fark hesaplarını kapsar.

710 - DİREKT İLK MADDE VE MALZEME GİDERLERİ

711 - DİREKT İLK MADDE VE MALZEME YANSITMA HESABI

712 - DİREKT İLK MADDE VE MALZEME FİYAT FARKI

713 - DİREKT İLK MADDE VE MALZEME MİKTAR FARKI

72- DİREKT İŞÇİLİK GİDERLERİ

Bu grup bir mal veya hizmetin üretim maliyetine doğrudan doğruya verilebilen işçilik giderleri ile ilgili gider, yansıtma ve fark hesaplarından oluşur.

720 - DİREKT İŞÇİLİK GİDERLERİ

721 - DİREKT İŞÇİLİK GİDERLERİ YANSITMA HESABI

722 - DİREKT İŞÇİLİK ÜCRET FARKLARI

723 - DİREKT İŞÇİLİK SÜRE (ZAMAN) FARKLARI

73- GENEL ÜRETİM GİDERLERİ

Bu grup işletmenin üretimi ve bu üretime bağlı hizmetler için yapılan direkt ilkmadde ve malzeme ve direkt işçilik dışında kalan giderlerle ilgili gider, yansıtma ve fark hesaplarından oluşur.

- 730 - GENEL ÜRETİM GİDERLERİ
- 731 - GENEL ÜRETİM GİDERLERİ YANSITMA HESABI
- 732 - GENEL ÜRETİM GİDERLERİ BÜTÇE FARKLARI
- 733 - GENEL ÜRETİM GİDERLERİ VERİMLİLİK FARKLARI
- 734 - GENEL ÜRETİM GİDERLERİ KAPASİTE FARKLARI

74- HİZMET ÜRETİM MALİYETİ

Bu grup hizmet işletmeleri ile ilgilidir. Hizmet işletmelerinde 71, 72 ve 73 gruplarda yer alan hesaplar kullanılmaz. Bu hesaplar yerine bu grubdaki hesaplar kullanılır. Hizmet işletmelerinin üretim maliyetlerinin izlenmesinde kullanılan hesaplar bu grupta yer alır.

- 740 - HİZMET ÜRETİM MALİYETİ
- 741 - HİZMET ÜRETİM MALİYETİ YANSITMA HESABI
- 742 - HİZMET ÜRETİM MALİYETİ FARK HESAPLARI

75- ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME GİDERLERİ

Bu grup araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile ilgili gider yansıtma ve fark hesaplarından oluşur.

- 750 - ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME GİDERLERİ
- 751 - ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME GİDERLERİ YANSITMA HESABI
- 752 - ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME GİDER FARKLARI

76- PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ

Bu grup, pazarlama, satış ve dağıtım faaliyetleri ile ilgili gider, yansıtma ve fark hesaplarından oluşur.

- 760 - PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ
- 761 - PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ YANSITMA HESABI
- 762 - PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ FARK HESABI

77- GENEL YÖNETİM GİDERLERİ

Bu grup yönetim fonksiyonu ile ilgili gider, yansıtma ve fark hesaplarından oluşur.

- 770 - GENEL YÖNETİM GİDERLERİ
- 771 - GENEL YÖNETİM GİDERLERİ YANSITMA HESABI
- 772 - GENEL YÖNETİM GİDER FARKLARI HESABI

78- FİNANSMAN GİDERLERİ

Bu grupta işletmenin borçlandığı tutarlarla ilgili olarak katlanılan ve varlıkların maliyetine eklenmemiş bulunan faiz ve benzeri giderlerle, yansıtma ve fark hesapları yer alır.

- 780 - FİNANSMAN GİDERLERİ
- 781 - FİNANSMAN GİDERLERİ YANSITMA HESABI
- 782 - FİNANSMAN GİDERLERİ FARK HESABI

79- GİDER ÇEŞİTLERİ (7/B SEÇENEĞİ)

- 790 - İLK MADDE VE MALZEME GİDERLERİ
- 791 - İŞÇİ VE ÜCRET GİDERLERİ
- 792 - MEMUR ÜCRET VE GİDERLERİ
- 793 - DIŞARIDAN SAĞLANAN FAYDA VE HİZMETLER
- 794 - ÇEŞİTLİ GİDERLER
- 795 - VERGİ, RESİM VE HARÇLAR
- 796 - AMORTİSMANLAR VE TÜKENME PAYLARI
- 797 - FİNANSMAN GİDERLERİ

8- (SERBEST)

9- NAZIM HESAPLAR

7/B SEÇENEĞİNDE MALİYET HESAPLARI

Ek mali tablo düzenleme zorunda olmayan ticaret işletmeleri, küçük hizmet işletmeleri ve küçük üretim işletmelerinden isteyenler, giderlerin izlenmesinde bu seçeneği uygular.

Bu uygulamada; giderler defter-i kebir de maliyet dönemi boyunca çeşit esasına göre izlenir. Maliyet çıkarma dönemlerinde, söz konusu giderler gider dağıtım tablosu aracılığıyla fonksiyonlarına dönüştürülerek ilgili gider yerlerine ve hizmet veya mamul maliyetlerine veya sonuç hesaplarına aktarılır.

Gider çeşitlerinin fonksiyonlarına dönüştürülmesinde ve ilgili gider yerlerine yüklenmesinde, işletmeler isterlerse gider çeşidi hesaplarından ilgili gider yerlerine ve fonksiyonel gider hesaplarına aktarmalar yapılmasını gerektirecek kayıt düzenini seçerler. İsterlerse, eş zamanlı kayıt düzenini bu seçenek içinde kullanarak, yardımcı defterlerde fonksiyonel gider hesaplarını ve gider yerlerini izleyebilirler. Bu suret ile gider çeşitleri tahakkuk ettikçe ilgili defter-i kebir hesaplarında izlenirken; aynı anda yardımcı defterlerde fonksiyonlarına göre izlenip eş zamanlı olarak gider yerlerine aktarılabilir.

7/B seçeneğinde işletmeler 79 No.lu gruptaki maliyet hesaplarını kullanır. Bu uygulamada maliyet hesap grupları aşağıdaki gibi bölümlenir:

79- GİDER ÇEŞİTLERİ

- 790- İlk Madde ve Malzeme Giderleri
- 791- İşçi Ücret ve Giderleri
- 792- Memur Ücret ve Giderleri
- 793- Dışardan Sağlanan Fayda ve Hizmetler

- 794- Çeşitli Giderler
- 795- Vergi, Resim ve Harçlar
- 796- Amortismanlar ve Tükenme Payları
- 797- Finansman Giderleri
- 798- Gider Çeşitleri Yansıtma Hesapları
- 799- Üretim Maliyet Hesabı

2.2 Hesapların İşleyişi

Giderler tahakkuk ettikçe dönem boyunca 790-797 No.lu çeşit esasına göre bölümlenmiş ilgili gider hesaplarının borcuna kaydedilir.

Üretim ve Hizmet işletmelerinde, maliyet çıkarma dönemlerinde düzenlenen gider dağıtım tablosu sonucuna göre fonksiyonlarına ve gider yerlerine göre gruplanan çeşit hesaplarının toplam tutarı, "798- Gider Çeşitleri Yansıtma Hesabı" alacağı ile "799- Üretim Maliyet Hesabı"na ve "630- Araştırma ve Geliştirme Giderleri", "631- Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri", "632- Genel Yönetim Giderleri", "66- Finansman Giderleri" grubunun ilgili hesabına, "680- Çalışmayan Kısım Gider ve Zararları" hesaplarının ilgili olanlarına veya aktifleşmesi gereken tutarlar ise ilgili aktif hesaplarının borcuna kaydedilir. Dönem sonlarında "799- Üretim Maliyet Hesabı", üretim işletmelerinde "151- Yarı Mamüller Üretim" ve "152- Mamüller" hesaplarına, hizmet işletmelerinde ise "622- Satılan Hizmet Maliyeti Hesabı"na devredilerek kapatılır.

Ticaret işletmelerinde ise dönem boyunca gider çeşitleri hesabının borcuna kaydedilen tutarlar, dönem sonlarında fonksiyonlarına dönüştürülerek sonuç hesapları arasında yer alan 630,631,632 hesapları ile "66- Finansman Giderleri Grubu" ilgili hesabının borcuna, "798- Gider Çeşitleri Yansıtma Hesapları"nın alacağına yazılır. 798 ile 790-797 no.lu hesaplar dönem sonlarında karşılaştırılarak kapatılır.

2.3 Aracı Kurum Hesap Planı ve Muhasebe Süreci

Aracı kurumların düzenlemek ve yayımlamak zorunda oldukları mali tabloların sağlıklı karşılaştırma ve tahliller yapılmasına elverişli, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun şekilde düzenlemelerini sağlayarak, mali durumlarının güvenilir bir şekilde izlenebilmesine imkan hazırlamak amacıyla aracı kurum hesap planı ve kullanım esasları "Aracı Kurum Hesap Planı ve Planın Kullanım Esasları Hakkında Tebliğ" ile düzenlenmiştir.

2.3.1 Aracı Kurum Hesap Planı

Sermaye Piyasası Kurulu aracı kurumların düzenlemek ve yayımlamak zorunda oldukları mali tabloların sağlıklı karşılaştırma ve analiz yapılmasına elverişli, genel kabul görmüş

muhasebe ilkelerine uygun düzenlenmelerini sağlayarak, aracı kurumların mali durumlarının güvenilir biçimde izlenebilmesi için standart bir hesap planı yayınlamıştır.

“Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ” ile belirlenen mali tabloların hazırlanmasında dayanak teşkil eden hesapların işleyişinde yukarıda belirtilen düzenlemede yer alan hesap planına uyulması gerekir. Bu tebliğ ile, hem tüm aracı kuruluşlar tarafından uygulanacak muhasebe uygulamalarında yeknesaklık sağlanırken, diğer yandan özellik arz eden aracılık faaliyetine ilişkin muhasebe uygulamaları da düzenlenmiş olmaktadır.

Aracı kurumların uygulama sürecinde, hesap planının genel bütünlüğünü bozmamak bakımından ana hesapların numaralarını değiştirmemesi gerekir. Yardımcı defterlerde yer alacak tali hesaplar, aracı kurumun ihtiyacına göre, desimal sistem kullanılarak ve gerektiğinde daha alt hesaplar açılarak tutulabilir. Ancak bu durumda ana hesabın Aracı Kurum Hesap Planında öngörülen içeriğini değiştirecek şekilde alt hesaplar açılmamalıdır.

Aracı kurumlar bu Tebliğ uyarınca, tutacakları hesaplarında ayrıca, vergi mevzuatının ilgili hükümlerine de uymak zorundadırlar. Vergi mevzuatının bu Tebliğ’de belirlenen uygulamalardan farklı uygulamalara yer verdiği durumlarda, işletmelerin söz konusu mevzuat çerçevesinde gerekli düzeltmeleri yapmaları kendi sorumlulukları içerisindedir. Aracı kurumların kullanmak zorunda oldukları hesap planının özet bir görünümü aşağıdaki gibidir.

- **Dönen Varlıklar (I)** Hesap planının bu bölümünde aracı kuruluşların elinde bulunan hazır değerler bulunmaktadır. Bunlar, kasa alacakları, kamu ve özel kesime ait menkul kıymetler, kısa vadeli alacaklar, avanslardır.
- **Duran Varlıklar (II)** Bu bölümde, Uzun Vadeli Ticari Alacaklar, Verilen Depozito ve Teminatlar, Ortaklardan Alacaklar, İştiraklerden Alacaklar, Personelden Alacaklar, Uzun Vadeli Diğer Alacaklar, Finansal Duran Varlıklar, İştirakler, Diğer Finansal Duran Varlıklar, Maddi Duran Varlıklar, Maddi Duran Varlıklar Amortismanı ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar yer almaktadır.
- **Kısa Vadeli Borçlar (III)** Hesap planının bu bölümünde aracı kuruluşun 1 yıldan kısa vadeli senetli ve senetsiz borçları, ortaklara ve iştiraklere olan borçları ödenecek vergi ve gider karşılıkları yer almaktadır.
- **Uzun Vadeli Borçlar (IV)** İşletmenin 1 yıldan fazla sahip olduğu finansal ve ticari borçları, ortaklara ve personele olan borçları ve ertelen vergi borçları ve giderleri bu bölümde takip edilmektedir. Buna ek olarak hesap planının bu bölümünde özkaynaklar ile ilgili hesaplarda yer almaktadır. Bunlar; Sermaye Hesabı, Yeniden Değerleme Değer Artışı, Yasal Yedekler, Statü Yedekleri, Net Dönem Kârı ya da Zararı ve Geçmiş Yıllar Zararlarıdır.
- **Sonuç Hesapları (V)** Hesap planının sonuç hesapları bölümü, esas faaliyetlerle ilgili olarak elde edilen gelir ve giderlerin yer aldığı hesap bölümüdür. Bu bölümde elde edilen komisyon gelirleri, yurt içi ve yurt dışı satış gelirleri gibi hesaplar ile bu

sürecte katlanılan, genel yönetim giderleri, araştırma ve geliştirme giderleri gibi faaliyet giderlerin izlendiği bölümdür.

- **Geçici Hesaplar (VI)** Bu bölümde aracı kurumun kendi portföyü adına yapılan menkul alış ve satış işlemler sonucunda ortaya çıkan kar ve zararların takibi amacıyla kullanılan hesaplar yer almaktadır. Bu hesaplar geçici nitelikler taşır. Bu bölümde aracı kurum kendi adına hisse senedi, finansman bonosu, devlet tahvili, gelir ortaklığı senedi gibi kıymetlerin alış ve satış süreci içindeki kar ve zararları takip edilir. Uygulamada bazı aracı kurumların bu hesapları kullandığı, birçoğunun da hiç kullanmadıkları görülmektedir.
- **Nazım Hesaplar (VII-VIII-IV)** Aracı kurumlara ilişkin olarak diğer kuruluşlardan farklı olarak ortaya çıkan en önemli farklılıklar nazım hesapların kullanımında ortaya çıkmaktadır. Müşterilerin adına menkul kıymet alımlarına aracılık esnasında emanet olarak ortaya çıkan hesaplar bu bölümde dikkate alınmaktadır.

2.3.2 Aracı Kurumlarda Muhasebe Süreci

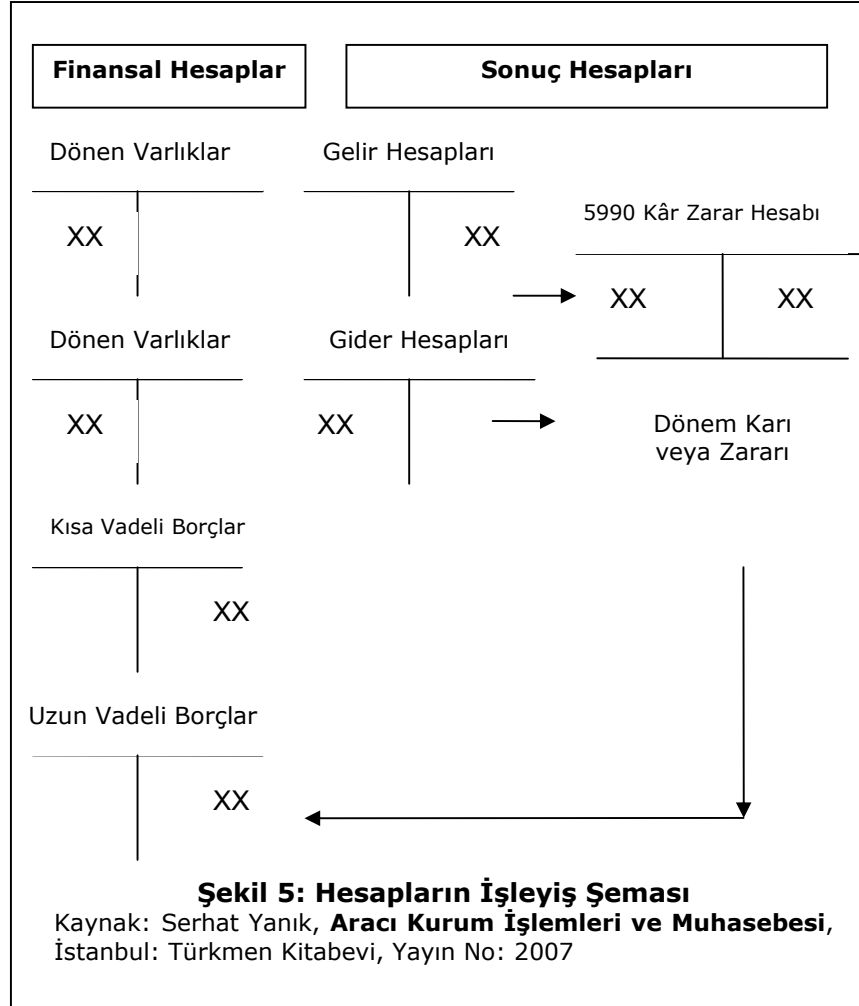
Aracı kurumların muhasebe sürecinde diğer işletme faaliyetlerinde olduğu gibi süreklilik esas niteliktedir. Ancak belirli aralıklar içerisinde faaliyetlerin belirlenmesi, ölçülmesi ve sonucun mali tablolar şeklinde gösterilmesi gerekmektedir. Bu süreç için, bir yıl faaliyet dönemi olarak dikkate alınır. Her yıl 1 Ocak tarihinde başlayan mali yıl, o yılın sonunda, 31 Aralık tarihinde sona erer ve mali sonuçlar hazırlanan mali tablolar yardımıyla ilgili tarafların kullanımına sunulur.

Hesapların işleyişinde, varlık hesaplarında, herhangi bir artış meydana geldiğinde hesabın borç tarafı, azalış meydana geldiğinde ise alacak tarafı çalıştırılmaktadır. Kaynak hesaplarında ise, bu uygulama değişerek, bir kaynak hesabında artış meydana geldiğinde hesabın alacak tarafı, azalış meydana geldiğinde ise borç tarafı kullanılmaktadır.

Dönem içinde hesapların sonuç hesapları içinde yer alan gelir ve gider hesaplarına kaydedilmiş tutarlar 5990 Kâr Zarar Hesabı kapatılarak aktarılmaktadır. Bu hesabın bakiyesi aracı kurumun vergi öncesi karı ya da zararını göstermektedir. Hesap borç bakiyesi veriyor ise tutar 4980 Dönem Zararı Hesabına aktarılır. Hesap alacak bakiyesi verir ise tutardan vergi karşılıkları kesilerek kalan tutar 4970 Net Dönem Karı Hesabına aktarılır. Bu durumda 5 kod numaralı sonuç hesapları kapanmış olacaktır. Dönem sonunda ise 1, 2, 3 ve 4 kod numaralı Bilanço hesapları hesaplar karşılıklı olarak çalıştırılarak tüm hesaplar kapatılır. Dönem sonu işlemlerine ilişkin muhasebe kayıtları ve değerlendirme ilkeleri "Dönem Sonu (Envanter) İşlemleri ve Kapanış Kayıtları" bölümünde daha detaylı olarak ele alınmıştır.

Aracı kurumların muhasebe uygulamasında dikkati çeken hususlardan biriside hesap planında satışlar ve satışların maliyeti hesaplarının varlığıdır. Aracı kurumlar açısından sermaye piyasası araçlarının satışında alış ve satış değerlerinin ayrı hesaplarda sunumu yerine, tek bir kalemde sermaye piyasası araçlarına konu işleme ilişkin satış kâr ya da

zararının sunumu gerçekleştirilmesi hususudur. Uygulamada az sayıda işletmede olsa bu yaklaşımın varlığı göze çarpmaktadır. Aracı kurumlar bu amaçla Geçici Hesaplar grubunu kullanmaktadır. Aracı kurumlar tarafından az da olsa uygulanan bu yöntem Geçici Hesaplar Grubu'nun anlatımında daha detaylı olarak ele alınmıştır.

2.4 Yatırım Fonlarının Hesap Planı

Kurul'un Seri:XI, No:6 sayılı Menkul Kıymetler Yatırım Fonları Mali Tabloları ve Raporlarına İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliği ile yatırım fonlarının kullanmak zorunda oldukları bir hesap planı belirlenmiştir.

Yatırım fonları bu tebliğde yer alan hesaplama ilkelerine göre işlemlerini hesap planından yararlanarak yine tebliğde belirlenen şekillere uygun bilanço ve gelir tablosu hazırlamak zorundadırlar.

3) ARACI KURUMLARDA BELGE VE KAYIT DÜZENİ

3.2) Genel Esaslar

Aracılık faaliyetinde belge ve kayıt düzeni, Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri:V, No:6 sayılı "Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ" ile düzenlenmiştir. Daha sonra Seri:V, No:66 ve 73 sayılı "Aracılık Faaliyetinde Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ"ler ile de bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu düzenlemelerin amacı aracı kuruluşların aracılık faaliyetlerinde düzenleyecekleri belgeler ile muhasebe işlemlerinde uyacakları esasları belirlemektedir.

Aracı kuruluşlar, aracılık faaliyetlerine ilişkin muhasebe kayıt ve işlemlerine dayanak teşkil etmek üzere, bu Tebliğ'de açıklanan form ve belgeleri eksiksiz olarak düzenlemek, saklamak ve menkul kıymet işlemleri ile ilgili muhasebe kayıtlarını bir gün içinde yasal defterlerine işlemek zorundadırlar. Bankalar dışındaki aracı kuruluşlar, şubelerinde yürüttükleri aracılık faaliyeti ile ilgili muhasebe kayıtlarını merkezlerinde veya şubelerinde tutarlar ve muhasebe hesaplarının işleyişinde, Seri:XII, No:(7) Kurul tebliğinde düzenlenen Aracı Kurum Hesap Planını esas alırlar.

Aracı kuruluşların türev araçların alım satımına aracılık faaliyetlerinde düzenleyecekleri belgeler ve kayıt düzeni ise Seri:V, No:51 Sayılı Aracı Kuruluşların Türev Araçların Alım Satımına Aracılık Faaliyetlerinde Düzenleyecekleri Belgeler ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ'de yer almaktadır.

3.2.1 Aracı Kuruluşlar Tarafından Tutulacak Defter ve Belgeler

Aracı kuruluşlar "Aracılık Faaliyetinde Bulunacak Kuruluşlar ile Bunların Faaliyetlerinde ve Yetkilendirilmelerine İlişkin Esaslar Hakkındaki Yönetmelik" in 48'nci maddesinde belirtilen defter ve belgeler yanında, aşağıdaki belgelerin düzenlenmesi zorunludur:

- a) Nakit Alındı-Ödendi Belgesi,
- b) İşlem Sonuç Formu,
- c) Hesap Ekstresi,
- d) Menkul Kıymet Giriş-Çıkış Fişi,
- e) Müşteri Emri Formu,
- f) Seans Takip Formu,
- g) İşlem Dağıtım Listesi (Menkul Kıymet ve Müşteri İtibariyle),

Aracı kuruluşların sermaye piyasası faaliyetleri dolayısıyla aldıkları ve yaptıkları her türlü yazışma, sözleşme, taahhüt, kefalet, diğer teminat senetleri ve mahkeme ilanları gibi belgeler ile kimlik tespiti amacıyla alınan ya da düzenlenen belgeleri, vekaletnameleri ve

müşteri tanıma kuralı çerçevesinde düzenlenen belgeleri düzenli ve tasnif edilmiş bir biçimde saklamaları zorunludur.

Gerek gerçekleştirilen gerekse gerçekleştirilemeyen müşteri emirlerine ilişkin "Müşteri Emri Formları" ile elektronik ortamda alınan emirlere ilişkin belgeler düzenleme tarihinden itibaren 5 yıl süreyle saklanır. Sözlü emirlere ilişkin ses kayıtları emir tarihinden sonra gelen takvim yılı sonuna kadar saklanır. Bunlardan ihtilafı olanların bu sürelerle kayıtlı olmaksızın ihtilaf sonuçlanıncaya kadar muhafazası zorunludur.

Aracı kuruluşlar "Hesap Ekstresi"ni aylık dönemler itibariyle ilgili dönemi izleyen 7 gün içinde müşterilerin adreslerine göndermek zorundadırlar. Ancak ilgili dönem içinde herhangi bir işlem yapmayan müşterilere hesap ekstresi gönderimi zorunlu değildir. Hesap ekstresinde yer alan bilgilerin belirli süre geçtikten sonra müşteri tarafından kabul edilmiş sayılacağına ilişkin sorumsuzluk kayıtlarına çerçeve sözleşmelerde ve ilgili diğer belgelerde yer verilemez.

Aracı kuruluşlar, aracılık faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında her müşteri için ayrı bir hesap numarası verir ve bu numara müşteri ile ilgili her türlü işlem ve alt hesaplarda kullanılır. Hesap sahibi müşterilerin çerçeve sözleşmelerinde yer alan adres bilgilerindeki değişikliklerin aracı kuruluşlar tarafından 2 gün içerisinde Takasbanka bildirilmesi zorunludur. Halka arz işlemleri nedeniyle müşterilere hesap açılması zorunlu değildir.

Müşteri kimliğinin belge ve kayıtlarda yer alması gerekmez, ancak aracı kuruluşlar, hesap numarası verdikleri müşterilerinin kimlik bilgilerinin doğruluğundan sorumludurlar. İstenildiğinde hesap numarası sahibi müşterilerin kimlik bilgileri ve adresi aracı kuruluşça Kurula veya Kurulca görevlendirilenlere ibraz edilir.

Tutulması zorunlu olan tüm belge ve kayıtlarda, silinemez yazı araçlarının kullanılması, silinti ve kazıntı yapılmaması; düzeltmelerin yanlış kaydın görülmesine engel olmayacak tarzda yapılması, boş satır bırakılmaması zorunludur.

a) Nakit Alındı ve Ödendi Belgeleri

Müşterilerden tahsilat yapıldığında "Nakit Alındı Belgesi", müşterilere ödeme yapıldığında "Ödendi Belgesi" düzenlenir. Alındı ve Ödendi Belgelerinde yapılan tahsilatın veya ödemenin türü belirtilir. Birbirini takip eden sıra numarası izleyen bu belgeler en az iki örnek olarak düzenlenir ve belgelerin imzalı birer örneği müşteriye verilir. Ayrıca "Nakit Alındı Belgesi"nin müşteriye imzlatılması gereklidir.

b) İşlem Sonuç Formu

Yapılan alım satımların, verilen hizmetlerin ve bunlar için alınan paraların mahiyetini göstermek üzere müteselsil numaralı "İşlem Sonuç Formu" düzenlenir.

c) Menkul Kıymet Giriş ve Çıkış Fişleri

Müşterilere veya aracı kuruluşlara ait menkul kıymetlerin aracı kuruluş menkul kıymet kasasına fiilen giriş ve çıkışlarında "Menkul Kıymet Giriş" veya "Menkul Kıymet Çıkış" fişi düzenlenir ve belgelerin imzalı bir örneği müşterilere verilir

d) Aracılık Yüklenimi İşlemleri ve kaydı

Aracı kuruluşlar menkul kıymetlerin halka arzına aracılık ettiğinde, bazı durumlarda ihraç eden ortaklık ile aracı kuruluş arasındaki mevcut aracılık yüklenim sözleşmesine göre, halka arz edilen menkul kıymetin satılmayan kısmının aracı kuruluşça satın alınması taahhüt edilebilmektedir. Bu durumda taahhüt tutarı nazım hesaplarda izlenir. Satış süresi içinde, menkul kıymetin satılması suretiyle, taahhüt tutarında meydana gelen eksilmeler, ters kayıtla bu hesaplara intikal ettirilir.

3.3 Hisse Senedi İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni

3.3.1 Müşteri Emirlerinin Alınması ve İzlenmesi

Müşterilerden yazılı emir alındığında müteselsil sıra numaralı "Müşteri Emri Formu"ndan en az iki örnek düzenlenir ve formun imzalı bir örneği müşteriye verilir. Müşterilerden seans önce veya seans sırasında telefon, faks, ATM kayıtları, elektronik ortamda ya da benzeri şekillerde müşteri imzası olmaksızın emir alınabilir. Bu emirler genel hükümler açısından sözlü emir niteliğindedir. Telefon ile alınan müşteri emirlerine ilişkin ses kayıtlarının tutulması zorunludur. Yazılı ve sözlü olarak alınan tüm emirlerde, müşterinin talebi halinde emrin alınması sırasında müşteriye emir alınış numarasının verilmesi zorunludur

Aracı kuruluşlar merkez ve merkez dışı örgütlerinde aldıkları yazılı veya sözlü tüm müşteri emirlerini bilgisayar ortamında düzenlenmiş olan "Müşteri Emri Formu"na müteselsil sıra numarası izleyecek şekilde kaydederler. Bu formlar esas alınarak seans öncesinde alınan tüm müşteri emirleri, aracı kurum merkezinde bilgisayar ortamında düzenlenen "Seans Takip Formu"na zaman önceliğine göre otomatik olarak kaydedilir. Borsa'da seans sürerken alınan emirler de aynı şekilde "Seans Takip Formu"na seans esnasında aktarılır. Zaman önceliği esasına uyulmasını teminen, tüm emirleri alınış zamanına göre sıralayabilecek bir sistem için gerekli altyapının oluşturulması zorunludur. Bu şekilde kaydedilen müşteri emirleri, yerine getirilmek üzere borsaya iletilir. Aracı kuruluşlar seans bitiminde merkezde bilgisayar ortamında izlenen seans takip formunu yazılı hale getirirler. Yazılı hale getirilen seans takip formları birim yöneticisi tarafından imzalanır.

Sözlü alım satım emirlerine dayanılarak yapılan işlemlerde, sözlü emrin varlığını ispat yükü aracı kuruluş aittir. Faks, ATM kayıtları, bilgisayar ağı yoluyla girilen kayıtlar ile ses ve görüntü kayıtları ve diğer her türlü delil ya da yazılı delil başlangıcı gibi müşteri mutabakatını içermeyen aracı kuruluş kayıtları tek taraflı delil oluşturamaz. Alım veya satım

emri vermesine rağmen herhangi bir işlem gerçekleştirilmediğini iddia eden müşteri, emri verdiğini ispatla yükümlüdür.

Geçici Düzenlemeler

Yukarıda belirtilen (**Seri:V, No:66 sayılı Tebliğ ile değişik 9 uncu madde hükümleri**) emir iletim süreci ve sistemine ilişkin hükümler, müşteri emirlerini uzaktan erişim aracılığıyla Borsaya ileten aracı kurumlar tarafından uygulanabilir. Söz konusu emir iletim süreci ve sistemini uygulamayan aracı kurumlar için 31/12/2005 tarihine kadar aşağıda yer alan hükümler geçerli olup, bu tarihten sonra alınan tüm müşteri emirlerinde yukarıda belirtilen esaslar geçerli olacaktır.

- Müşterilerden yazılı emir alındığında müteselsil sıra numaralı "Müşteri Emri Formu"ndan en az iki örnek düzenlenir ve formun imzalı bir örneği müşteriye verilir.
- Müşterilerden seans önce veya seans sırasında telefon, faks, ATM kayıtları, elektronik ortamda ya da benzeri şekillerde müşteri imzasız emir alınabilir. Bu emirler genel hükümler açısından sözlü emir niteliğindedir. Telefon ile alınan müşteri emirlerine ilişkin ses kayıtlarının tutulması zorunludur.
- Aracı kuruluşlar bu tür emirleri aşağıda belirtilen seans takip formuna kaydetmeden önce, müşteri imzasız yazılı hale dönüştürürler. Alınan tüm emirlere (gerek yazılı gerekse sözlü) numaratorle veya bilgisayarla müteselsil bir numara verilir.
- Seans öncesinde alınan tüm müşteri emirleri, öncelik sırasına göre "Seans Takip Formu"na kaydedilir. Borsa'da seans sürerken alınan emirler de aracı kurumun merkez bürosunda tutulan aynı "Seans Takip Formu"na kaldığı sıra numarası izleyen numaralar verilerek seans esnasında yazılır. Bu şekilde kaydedilen müşteri emirleri, yerine getirilmek üzere borsa temsilcilerine bildirilir.
- Aracı kuruluşun kendi nam ve hesabına yapacağı alım ve satımların da aracı kuruluşun merkezinde düzenlenen "Seans Takip Formu"na kaydedilmesi zorunludur.
- Şubede ayrı bir muhasebe tutuluyorsa şubeler, müşterileri için merkezden ayrı bir seans takip formu düzenler ve müşterilerinden aldıkları emirleri merkeze topluca iletirler. Bu emirler, merkezde tutulan seans takip formuna şube adına kaydedilir.
- Şube muhasebesi merkezde tutuluyorsa, gelen müşteri emirleri şube seans takip formuna kaydedilir ve sırasına göre bu emirler merkeze aktarılır.

3.3.2 Kesinleşen İşlemlerin Hak Sahiplerine Dağıtılması Sırasında Düzenlenecek Belgeler

Borsa tarafından düzenlenen Günlük İşlem Defteri uyarınca gerçekleştirdiği saptanan işlemler, "İşlem Dağıtım Listeleri"ne kaydedilerek hak sahiplerine dağıtılır. Bu listeler, ilgili muhasebe işlemlerinin dayanağını teşkil eder.

3.3.3 Hisse Senetlerinin Satış ve Alış İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Hisse senetlerinin satış ve alış işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir.

a) Müşteriden hisse senedi teslim alındığında düzenlenen Menkul Kıymet Giriş Fişlerinden hareketle "Emanet Hisse Senetleri Hesabı"na buldukları yer bazında hisse senetleri itibariyle borç, "Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabı"na müşteriler bazında, hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

----- / -----	
Emanet Hisse Senetleri Hesabı	XXXX
Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabı	XXXX
----- / -----	

b) Satış işlemlerinde gerçekleşen satışların parasal tutarları, alım satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak "Takas Merkezi Hesabı"na borç, ilgili müşteri hesaplarına alacak kaydedilir. Aracı kuruluşun kendi portföyünden yapılan satışlarda, muhasebe kayıtlarının "sürekli envanter yöntemi"ne göre yapılması ve hisse senetlerinin birim maliyetinin "hareketli ağırlıklı ortalama maliyet" yöntemine göre belirlenmesi zorunludur. Buna göre aracı kuruluşun kendi portföyünden satış yapıldığında, satışların parasal tutarı "Takas Merkezi Hesabına"na borç, "Yurtiçi Satışlar-Hisse Senetleri-İlgili Hisse Senedi Hesabı"na alacak; satılan hisse senetlerinin "hareketli ağırlıklı ortalama maliyet" yöntemine göre belirlenen maliyet tutarı ise "Yurtiçi Satışların Maliyeti Hisse Senetleri-İlgili Hisse Senedi Hesabı"na borç, "Hisse Senedi Hesabı"na alacak kaydedilir.

c) Satışı yapılan hisse senetlerinin müşterilere göre nominal bedelle dağıtımında "Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi Hesabı"na hisse senetleri itibariyle alacak, "Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabı"na müşteriler bazında hisse senetleri itibariyle borç kaydedilir.

----- / -----	
Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabı	XXXX
Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi Hesabı	XXXX
----- / -----	

d) Alış işlemlerinde gerçekleşen alışların parasal tutarları, alım satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak "Takas Merkezi Hesabı"na alacak, müşteri hesaplarına borç kaydedilir. Aracı kurumun kendi portföyü için yapılan alışlarda "Takas Merkezi Hesabı" ve "Hisse Senetleri Hesabı" işletilir.

----- / -----	
Müşteri Hesapları	XXXX
Takas Merkezi Hesabı	XXXX
----- / -----	

e) Alışı yapılan hisse senetlerinin müşterilere göre nominal bedelle dağıtımında öncelikle "Emanet Hisse Senetleri- Takas Merkezi Hesabı"na hisse senetleri itibariyle borç,

"Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabına" na müşteriler bazında, hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

f) Müşteriye hisse senedi teslim edildiğinde düzenlenen menkul kıymet çıkış fişlerinden hareketle, "Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar Hesabı"na müşteriler bazında hisse senetleri itibariyle borç; "Emanet Hisse Senetleri Hesabı"na çıkış yerleri bazında hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

g) Borsa dışında gerçekleştirilen alım-satım işlemlerinde, aracı kuruluşun "Hisse Senetleri" "Yurtiçi Satışlar" ve "Yurtiçi Satışların Maliyeti" hesapları ile bu hesapların ilgili alt hesapları kullanılır.

3.3.4 Rüçhan Hakkı Kullanımı ve Bedelsiz Hisse Senetlerinin Muhasebeleştirilmesi

Aracı kuruluş tarafından müşterilere ait emanetteki hisse senetleri için rüçhan haklarının kullanılması durumunda müşteri hesapları borçlandırılır. Rüçhan haklarının kullanılmasını takiben geçici ilmühaber veya hisse senedi alınması durumuna göre, "Emanet Hisse Senetleri" veya "Emanet Hisse Senetleri Geçici İlmühaberleri" hesabına buldukları yer bazında hisse senetleri itibariyle nominal bedelle borç; "Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar" ("Emanetteki Geçici İlmühaberlerden Alacaklılar") hesabına müşteriler bazında hisse senetleri itibariyle nominal bedelle alacak kaydedilir. Sermaye artırımını nedeniyle bedelsiz hisse senedi alınması halinde de aynı nazım hesapları kullanılır.

3.3.5 Temettü Farkları

Aracı kuruluşlar müşteri hesaplarını temettü farklarını göz önünde tutmaksızın izlerler. Bu farklar, hisse senedinin müşterilere verilmesi veya onlardan alınması durumunda müşteri hesaplarına yansıtılır. Müşterilerin emanete vermiş oldukları hisse senetleri eksik temettü içeriyorsa, eksik tutar müşteri hesabına borç "Temettü Farkı Hesabı"na alacak kaydedilir. Müşterilere eksik temettü içeren hisse senedi teslim edildiğinde, "Temettü Farkı Hesabı"na borç, müşteri hesabına alacak kaydı yapılarak temettü farkı müşteriye ödenir.

Hisse senedi satın alınması ve takas merkezi'nin eksik temettü içeren hisse senedi teslim etmesi halinde, temettü farkı toplamı "Takas Merkezi Hesabı"na borç, "Temettü Farkı Hesabı"na alacak kaydedilir. Takas Merkezi'ne hisse senedi teslim ederken eksik temettü içeren hisse senetlerinin verilmesi halinde "Temettü Farkı Hesabı"na borç, "Takas Merkezi Hesabı"na alacak kaydedilir.

3.3.6 Hisse Senetlerinin Temettü Gelirleri

Aracı kuruluş, gerek kendi portföyünde bulunan hisse senetleri için, gerekse müşterilere ait olup da Kurulun aracılık faaliyetlerine ilişkin düzenlemelerinde belirtilen sözleşme uyarınca, müşterileri için yapacağı temettü tahsilatını, ihraççı şirketin temettü dağıtımına başladığı ilk gün itibariyle nazım hesaplarda izler. Bu amaçla aracı kuruluşa ve müşterilere ait hisse senetleri için, temettü farkları dikkate alınmaksızın hesap edilen temettü tutarı kadar "Emanet Hisse Senetleri Temettüleri Hesabı"na buldukları yer bazında hisse senetleri itibariyle borç, "Emanet Hisse Senetleri Temettülerinden Alacaklılar Hesabı"na müşteriler veya portföy bazında hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

Aracı kuruluşun kendi portföyünde bulunan hisse senetlerine ilişkin olarak tahakkuk eden temettü gelirleri, ihraççı şirketin temettü dağıtımına başladığı ilk gün "Temettü Gelirleri Hesabı"na alacak, "Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı"na borç kaydedilir.

Temettünün ihraççı şirketten tahsil edilmesi durumunda; temettü farklarına bakılmaksızın müşteri hesaplarına ve "Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı"na alacak, tahsil edilen tutar kadar "Kasa Hesabı"na borç ve aradaki fark kadar da "Temettü Farkı Hesabı"na borç kaydedilir. Temettü tahsilatının yapılması halinde, birinci fıkra hükmünce açılmış olan nazım hesaplar da ters kayıtla kapatılır."

3.3) Borçlanmayı İfade Eden Menkul Kıymet İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni

3.3.7 Müşteri Emirlerinin Alınması, Yerine Getirilmesi ve Hak Sahiplerine Dağıtımı

Aracı kuruluşlar, müşterileri nam ve hesabına veya kendi namlarına müşterileri hesabına borçlanmayı ifade eden menkul kıymet alım veya satımında bulunmaları halinde "Müşteri Emri Formu"ndan en az iki örnek düzenler ve formun imzalı bir örneğini müşteriye verirler. Müşterilerden telefon ve benzeri iletişim araçlarıyla ya da elektronik ortamda emir alınabilir. Bu emirler genel hükümler açısından sözlü emir niteliğindedir. Telefon ile alınan müşteri emirlerine ilişkin ses kayıtlarının tutulması zorunludur. Bu emirlerde ispat yükü aracı kuruluşa aittir.

Aracı kuruluşlar gerek yazılı gerekse sözlü olarak alınan tüm müşteri emirlerini bilgisayar ortamında düzenlenmiş olan "Müşteri Emri Formu"na müteselsil sıra numarası izleyecek şekilde kaydederler. Bu formlar esas alınarak tüm müşteri emirleri, aracı kurum merkezinde bilgisayar ortamında düzenlenen "Seans Takip Formu"na zaman önceliğine göre otomatik olarak kaydedilir. Öncelik sırası esasına uyulmasını teminen, tüm emirleri

alınış zamanına göre sıralayabilecek bir sistem için gerekli altyapının oluşturulması zorunludur.

Aracı kuruluşların kendi nam ve hesabına yapacağı alım ve satımlar da yukarıdaki esaslara göre izlenir. Aracı kuruluşlar borçlanmayı ifade eden menkul kıymetlerle ilgili olarak, kendi nam ve hesaplarına, müşterileri nam ve hesabına veya kendi namlarına müşterileri hesabına gerçekleştirdikleri emirleri İşlem Dağıtım Listelerine hisse senedi dağıtımlarından sonra gelmek üzere kaydederek hak sahiplerine dağıtır. Bu listeler, ilgili muhasebe işlemlerinin dayanağını teşkil eder.”

3.3.8 Borçlanmayı İfade Eden Menkul Kıymetlerin Alım Satım İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi

Borçlanmayı ifade eden menkul kıymetlerin alım ve satım işlemlerinin Borsa’da gerçekleştirilmesi halinde, muhasebe kayıtları menkul kıymet türünün adını taşıyan ilgili hesaplar kullanılarak yapılır. İhale suretiyle satın alınan ancak teslim alınamayan Hazine Bonosu, Devlet Tahvili veya diğer kamu menkul kıymetlerinin miktar ve fiyatını gösteren bir makbuzun TC Merkez Bankası tarafından aracı kuruluşa verilmesi halinde, bu menkul kıymetler nominal bedel ile “Emanet Hazine Bonosu Makbuzları” (veya “Emanet Devlet Tahvilleri Makbuzları”) ve “Emanet Hazine Bonosu Makbuzlarından Alacaklılar” (veya “Emanet Devlet Tahvilleri Makbuzlarından Alacaklılar”) hesaplarında izlenir.

3.3.9 Anapara, Faiz, Kupon ve Gelir Payının Muhasebeleştirilmesi

Aracı kuruluşun gerek kendi portföyünde bulunan menkul kıymetleri için, gerekse müşterilere ait olup da Kurulun aracılık faaliyetine ilişkin düzenlemelerinde belirtilen sözleşme uyarınca müşterileri için yapacağı faiz, kupon, temettü ve gelir payları tahsilatı, ihraççı şirketlerin dağıtımına başladığı ilk gün itibariyle nazım hesaplarda izlenir. Bu amaçla, aracı kuruluşa ve müşterilere ait menkul kıymetler için hesaplanan faiz kupon, temettü ve gelir payları kadar “Emanet Faiz, Kupon ve Gelir Payları Hesabı”na buldukları yer bazında menkul kıymetler itibariyle borç, “Emanet Faiz Kupon ve Gelir Paylarından Alacaklılar Hesabı”na müşteriler veya portföy bazında menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

Aracı kuruluşun kendi portföyünde bulunan borçlanmayı ifade eden menkul kıymetlere ilişkin olarak tahakkuk eden faiz, kupon, temettü ve gelir payları, ihraççı şirketin dağıtımına başladığı ilk gün ilgili gelir hesaplarına alacak, “Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı”na borç kaydedilir. Bu menkul kıymetlerin anaparaları muaccel hale geldiğinde ilgili menkul kıymet hesabına alacak kaydı yapılır.

Faiz, kupon, temettü ve gelir paylarının tahsil edilmesi durumunda, kasa hesabına borç, müşteri hesapları ile “Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları Hesabı”na alacak

kaydedilir. Bu tahsilatların yapılması ile birlikte, birinci fıkra hükmünce açılmış olan nazım hesaplar, ters kayıtla kapatılır.”

3.4 Repo ve Ters Repo İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni

3.4.1 Müşteri Emirlerinin Alınması ve İzlenmesi

Aracı kuruluşlar müşterileri ile borsa dışında yaptıkları repo ve ters repo işlemlerinde, Kurulun repo ve ters repo işlemlerine ilişkin düzenlemelerinde yer alan “Repo ve Ters Repo İşlemleri Dekontu”ndan en az iki örnek düzenler ve formun imzalı bir örneğini müşteriye verirler. Düzenlenen bütün dekontlara, numaratorle veya bilgisayarla repo ve ters repo işlemlerine ilişkin müteselsilen bir numara verilir. Aracı kuruluşların Borsada gerçekleştirecekleri repo ve ters repo işlemlerinde Kurulun repo ve ters repo işlemlerine ilişkin düzenlemelerinde belirtilen belgeler düzenlenir.

3.4.2 Repo ve Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Aracı kuruluşların kendi portföylerinde gerçekleştirdikleri repo ve ters repo işlemlerinde, muhasebe kayıtlarının “sürekli envanter yöntemi”ne göre yapılması; repo ve ters repo yapılan menkul kıymetlerin birim maliyetlerinin “hareketli ağırlıklı ortalama maliyet” yöntemine göre belirlenmesi zorunludur.

3.4.3 Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

a) Aracı kuruluşların Borsa’da kendi namına başkaları hesabına yaptıkları repo işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:

aa) Repo işlemlerinin parasal tutarları “Takas Merkezi Hesabı”na alacak, ilgili müşteri hesabına borç kaydedilir. Repo işlemlerinin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı”na ilgili menkul kıymet itibariyle borç, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymet itibariyle alacak kaydedilir.

bb) Repo işleminin vade tarihinde ödenen parasal tutarlar “Takas Merkezi Hesabı”na borç, ilgili müşteri hesabına alacak kaydedilir. Repo işleminin nominal tutarları “Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı”na ilgili menkul kıymet itibariyle alacak, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı”na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymet itibariyle borç kaydedilir.

b) Aracı kuruluşların kendi nam ve hesabına yaptıkları repo işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:

aa) Aracı kuruluşların yaptıkları repo işlemlerinin parasal tutarı ilgili müşteri hesaplarına borç, “Yurtiçi Satışlar-İlgili Menkul Kıymet Hesabı”na alacak kaydedilir. Daha sonra repo yapılan menkul kıymetlerin “hareketli ağırlıklı ortalama maliyet” yöntemine göre

belirlenen maliyet tutarları "Yurtiçi Satışların Maliyeti - İlgili Menkul Kıymet Hesabı"na borç, "Menkul Kıymetler- İlgili Menkul Kıymetler Hesabı"na alacak kaydedilir.

bb) Repo işlemlerinin nominal tutarları "Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar-Şirket Portföyü Hesabı"na ilgili menkul kıymetler itibariyle borç "Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı"na müşteriler bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

cc) Repo işleminin vadesinde ödenmesi taahhüt edilen parasal tutarlar, "Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı"na repo işlemlerin vadeleri itibariyle borç, "Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı"na repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle alacak kaydedilir.

dd) Repo işleminin vadesinde ödenen parasal tutarlar "Menkul Kıymetler İlgili Menkul Kıymet Hesabı"na borç, ilgili müşteri hesaplarına alacak kaydedilir.

ee) Repo işlemlerinin nominal tutarları "Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar-Şirket Portföyü Hesabı"na ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak, "Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı"na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

ff) Repo işlemlerinin vadesinde ödenen parasal tutarlar "Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı"na repo işlemlerinin vadeleri itibariyle alacak, "Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı"na repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle borç kaydedilir.

3.4.4 Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

a) Aracı kuruluşların Borsa'da kendi namına başkaları hesabına gerçekleştirdikleri ters repo işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir.

aa) Ters repo işlemlerinin parasal tutarları "Takas Merkezi Hesabı"na borç, ilgili müşteri hesabına alacak kaydedilir. Ters repo işlemlerinin nominal tutarları "Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı"na ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak, "Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı"na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

bb) Ters repo işleminin vadesinde ödenen parasal tutarlar "Takas Merkezi Hesabı"na alacak, ilgili müşteri hesabına borç kaydedilir. Ters repo işlemlerinin nominal tutarları "Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi Hesabı"na ilgili menkul kıymet itibariyle borç, "Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı"na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

b) Aracı kuruluşların kendi nam ve hesaplarına yaptıkları ters repo işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:

aa) Aracı kuruluşların yaptıkları ters repo işlemlerinin parasal tutarları "Menkul Kıymetler-İlgili Menkul Kıymet Hesabı"na borç, müşteri hesaplarına alacak kaydedilir.

bb) Ters repo işlemlerinin nominal tutarları "Emanet Menkul Kıymetlerden Alacak Hesabı"na müşteriler bazında ilgili menkul kıymetler itibariyle borç, "Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar - Şirket Portföyü Hesabı"na ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

cc) Ters repo işlemleriyle vadesinde ödenmesi taahhüt edilen parasal tutarlar "Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı"na ters repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle borç, "Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı"na ters repo işlemlerinin vadeleri itibariyle alacak kaydedilir.

dd) Ters repo işleminin vadesinde alınan parasal tutarlar "Yurtiçi Satışlar-İlgili Menkul Kıymet Hesabı"na alacak, ilgili müşteri hesaplarına borç kaydedilir. Daha sonra ters repo yapılan menkul kıymetlerin "hareketli ağırlıklı ortalama maliyet" yöntemine göre belirlenen maliyet tutarları "Yurtiçi Satışların Maliyeti-İlgili Menkul Kıymet Hesabı"na borç, "Menkul Kıymetler-İlgili Menkul Kıymet Hesabı"na alacak kaydedilir.

ee) Ters repo işlemlerinin nominal tutarları "Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar-Şirket Portföyü Hesabı"na ilgili menkul kıymetler itibariyle borç, "Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı"na müşteriler bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

ff) Ters repo işlemlerinin vadesinde alınan parasal tutarlar "Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular Hesabı"na ters repo işlemlerinin vadeleri bazında, müşteriler itibariyle alacak, "Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar Hesabı"na ters repo işlemlerinin vadeleri itibariyle borç kaydedilir.

3.5 Kredili Menkul Kıymet ve Açığa Satış İşlemlerinin Belge ve Kayıt Düzeni

3.5.1 Müşteri Emirlerinin Alınması ve İzlenmesi

Aracı kuruluşların, kredili menkul kıymet alımı ve açığa satış işlemlerinde bulunmaları halinde Tebliğ de belirtilen belge ve kayıt düzenine uyulur.

3.5.2 Kredili Menkul Kıymet İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Kredili menkul kıymet işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir;

a) Kredili menkul kıymet işlemine ilişkin özkaynağı müşteri tarafından nakit olarak yatırılması halinde alınan parasal tutarlar "Kasa Hesabı"na borç, "Kredi Hesabı-Kredili Müşterilerin Nakit Özkaynakları Hesabı"na alacak kaydedilir. Özkaynağın menkul kıymet olarak yatırılması halinde, alınan menkul kıymetlerin nominal tutarları "Kredili Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynakları-Saklama Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı"na menkul kıymetler itibariyle borç, "Kredi Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynaklarından Alacaklılar Hesabı"na müşteriler bazında menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

b) Kredili menkul kıymet alımlarının parasal tutarları alım-satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak "Kredi Hesabı-Kredili Müşteriler Hesabı"na ilgili müşteri bazında borç, "Takas Merkezi Hesabı"na alacak kaydedilir.

c) Kredili menkul kıymet alımlarının nominal tutarları, "Kredili Müşterilerin Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi Hesabı"na hisse senetleri itibariyle borç, "Kredili Müşterilerin Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar" hesabına müşteriler bazında, hisse senetleri itibariyle alacak kaydedilir.

3.5.3 Açığa Satış ve Menkul Kıymetlerin Ödünç Alınması İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Açığa satış ve ödünç işlemleri, Sermaye Piyasası Kurulunun Seri:V, No:65 sayılı "Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım, Açığa Satış ve Ödünç Alma ve Verme İşlemleri Hakkında Tebliğ" ve Seri:V, No:74 sayılı "Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım, Açığa Satış ve Ödünç Alma ve Verme İşlemleri Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ" ile düzenlenmiştir. Buna göre Aracı kurumlar, sermaye piyasası araçlarının kredili alım, açığa satış ve ödünç alma ve verme işlemlerinin yürütülmesi ve kontrol mekanizmalarının sağlanması amacıyla gerekli teknik donanımı sağlamak ve yeterli teknik ve mesleki bilgiye sahip, özkaynak oranlarının mevzuat ve müşterilerle imzalanan ilgili çerçeve sözleşmelere uygunluğu, müşterilerin risklerinin günlük olarak takip edilmesi ve raporlanması ile görevli bir personeli ve genel müdüre raporlama yapmak amacıyla yönetim kurulu kararı ile bir genel müdür yardımcısını, genel müdür yardımcısının bulunmaması durumunda bir birim yöneticisini sorumlu olarak atamak zorundadırlar. Aracı kurumlar yönetim kurulu kararı ile sorumlu bir yönetim kurulu üyesi başkanlığında genel müdür veya genel müdür yardımcısı ile ilgili birim yöneticilerinden meydana gelen bir kredi komitesi oluştururlar. Kredi komitesinin görev ve yetkileri aracı kurumların iç kontrol prosedürlerinde belirlenir."

Açığa satış ve menkul kıymetlerin ödünç alınması işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir;

a) Açığa satış işlemlerine ilişkin özkaynağın müşteri tarafından nakit olarak yatırılması halinde, alınan parasal tutarlar "Kasa Hesabı"na borç, "Kredi Hesabı-Açığa Satış Müşterileri Nakit Özkaynakları Hesabı"na müşteriler bazında alacak kaydedilir.

Özkaynağın menkul kıymet olarak yatırılması halinde, alınan menkul kıymetlerin nominal tutarları "Açığa Satış Müşterileri Menkul Kıymet Özkaynakları- Saklama Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı"na menkul kıymetler itibariyle borç, "Açığa Satış Müşterileri Menkul Kıymet Özkaynaklarından Alacaklılar Hesabı"na müşteriler bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

b) Açığa satışların parasal tutarları alım-satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablolarına uygun olarak "Takas Merkezi Hesabı"na borç, "Kredi Hesabı-Açığa Satış Müşterileri Hesabı"na ilgili müşteri bazında alacak kaydedilir.

c) Açığa satılan hisse senetlerinin nominal tutarları, "Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi Hesabı"na hisse senetleri itibariyle alacak, "Ödünç Alınan Menkul Kıymetlerden

Borçlular Hesabı"na müşteri bazında, menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir. Açığa satılan menkul kıymetlerin nominal tutarları daha sonra "Ödünç Alınan, Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı"na ödünç alınan kişi veya kuruluş bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak, "Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı"na menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

d) Ödünç alınan menkul kıymetler karşılığında nakit teminat verilmesi halinde, teminat tutarları "Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Teminatlar Hesabı"na ödünç veren kişi veya kuruluş bazında borç, "Kasa Hesabı"na alacak kaydedilir.

Ödünç alınan menkul kıymetler karşılığında menkul kıymet teminatı verilmesi halinde, verilen menkul kıymet teminatlarının nominal tutarları "Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Menkul Kıymet Teminatları Hesabı"na ödünç veren kişi ve kuruluş bazında menkul kıymetler itibariyle borç, "Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Menkul Kıymet Teminatlarından Alacaklılar Hesabı"na teminat hisse senedini veren müşteriler veya Şirket portföyü bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak kaydedilir.

3.5.4 Menkul Kıymetlerin Ödünç Verilmesi İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Menkul kıymetlerin ödünç verilmesi işlemleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:

a) Aracı kuruluşların müşteri emanetlerinden veya şirket portföyünden ödünç verdiği menkul kıymetlerin nominal tutarları "Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden Borçlular Hesabı"na ödünç verilen kişi ve kuruluş bazında menkul kıymetler itibariyle borç, "Emanet Menkul Kıymetler-Takas Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı"na menkul kıymetler itibariyle alacak; "Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı"na ödünç veren müşteriler veya şirket portföyü bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak, "Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar Hesabı"na müşteriler veya şirket portföyü bazında, ilgili menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

b) Ödünç verilen menkul kıymetler karşılığında nakit teminat alınması halinde alınan parasal tutarlar "Kasa Hesabı"na borç, "Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Teminatlar Hesabı"na ilgili kişi veya kuruluş bazında alacak kaydedilir.

Ödünç verilen menkul kıymetler karşılığında menkul kıymet teminatı alınması halinde, alınan menkul kıymet teminatlarının nominal tutarları "Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Menkul Kıymet Teminatlarından Alacaklılar Hesabı"na ödünç alan kişi veya kuruluş bazında, menkul kıymetler itibariyle alacak, "Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Menkul Kıymet Teminatları-Saklama Merkezi veya Merkez Kasası Hesabı"na menkul kıymetler itibariyle borç kaydedilir.

3.6 Bankaların Belge ve Kayıt Düzeni

Bankalar aracılık faaliyetleri ile sınırlı olarak bu Tebliğ'deki belge düzenine ilişkin hükümlere uyarlar; ancak yetkili mercilerce öngörülmesi halinde, bu Tebliğ'de belirtilen kayıt düzenini dikkate alarak muhasebe işlemlerini yürütürler.

EK/1

ARACI KURULUŞ

Tarih :

ÜNİVANI

Örgüt Kodu :

HESAP EKSTRESİ (*)

Müşteri No :

Müşteri Adı:

Tarih	Fiş No	Açıklama (**)	Borç	Alacak	Bakiye
-------	--------	---------------	------	--------	--------

TOPLAM

Adı	Tarih	Fiş No	Açıklama	Giren	Çıkan	Kalan (***)
-----	-------	--------	----------	-------	-------	-------------

A Hisse Senedi				_____	_____	_____
A Hisse Senedi				_____	_____	_____

Toplam

B Hisse Senedi				_____	_____	_____
B Hisse Senedi				_____	_____	_____

Toplam

Bakiye(****) :

Aracı Kurum Yetkili İmzası

(*) Hesap Ekstresi ve Müşteri Menkul Kıymet Hareket Listesi ve Dökümü'nün birleştirilmesinden oluşturulmuştur.

(**) Açıklama bölümünde işlem konusu menkul kıymetin fiyatı, miktarı, alım veya satım olduğu, komisyon bedeli, tahsilat, ödeme, eski yeni farkı, temettü tahsilatı gibi hususlara yer verilir.

(***) Giren, çıkan ve kalan bölümlerinde sermaye piyasası araçları menkul kıymet bazında ve adet olarak izlenecektir.

(****) Bakiye kısmında müşterinin Aracı Kurum'da mevcut nakit ve menkul kıymetleri için ayrı ayrı olmak üzere toplam değerleri gösterilecektir.

ARACI KURULUŞ UNVANI

EK/2

İŞLEM SONUÇ FORMU

Müşteri Adı :

Müşteri No :

Menkul Kıymetin Cinsi ve Adı	İMKB'de Alış/Satış	Portföyden Alış/Satış	Adet	Fiyat	Tutar	KomisyonBSMV
---------------------------------	-----------------------	--------------------------	------	-------	-------	--------------

Açıklama : - Satın alınan menkul kıymetler emante alınmış, bedeli hesabınıza borç kaydedilmiştir.
- Satılan menkul kıymetler emanetten çıkarılmış, bedeli hesabınıza alacak kaydedilmiştir.
- Verilen diğer hizmetler.

Aracı kuruluş yetkilileri

İsim İmza :

ARACI KURULUŞ UNVANI

EK/4

MENKUL KIYMET ÇIKIŞ FIŞI

Müşteri No :
Müşteri Adı :
Menkul Kıymet Cinsi :

Tarih :
Şube Kodu :
Fiş No :

Menkul Kıymet

NOMİNAL TUTAR

Adı	No'dan - No'ya	Tertip	Seri	Kupon	Kupür	Adet	Eski	Yeni	En Yeni
-----	----------------	--------	------	-------	-------	------	------	------	---------

TOPLAM

Teslim Edenin

Kodu
Adı Soyadı
İmzası

Teslim Alanın

Kodu
Adı Soyadı
İmzası

EK/5

MÜŞTERİ EMRİ FORMU

Örgüt Kodu : Tarih:
Müşteri Adı : Zaman: Saat/Dakika
Müşteri Kodu : MEF No:
Emrin İletiliş Şekli (*):

Sermaye Piyasası Aracı Cinsi	Adı	Alış/Satış	Emir Türü/ Geçerlilik Süresi(**)	Fiyat/Nominal Değer(***)
------------------------------------	-----	------------	-------------------------------------	-----------------------------

Emri Alanın	Müşteri
Adı Soyadı	Adı Soyadı
İmzası	İmzası

(*) Yazılı, faks, telefon, internet vb.

(**) Hisse senedi işlemlerinde kullanılacaktır.

(***) Hisse senedi işlemleri için fiyat, kamu borçlanma araçları için nominal değer kullanılacaktır.

EK/6

SEANS TAKİP FORMU (*)

Tarih:

GERÇEKLEŞEN

Sıra No	Zaman	Örgüt Kodu	Müş. Kodu	Hisse/ Menkul Kıymet Kodu	Alış/ Satış	Miktar (Lot/ Adet)(*)	Birim Fiyat	Not	Karşı Üye	Miktar (Lot/ Adet)**	Birim Fiyatı	Not
---------	-------	------------	-----------	---------------------------	-------------	-----------------------	-------------	-----	-----------	----------------------	--------------	-----

(*) Hisse senedi ve kamu borçlanma araçları için kullanılacaktır.

(**) Hisse senedi işlemleri için lot, kamu borçlanma araçları için adet kullanılacaktır.

EK/7

İŞLEM DAĞITIM LİSTESİ⁽¹⁾
(Menkul Kıymet Bazında)

Tarih :
No :

ARACI KURULUŞUN UNVANI

Menk. Kıym. Cinsi Adı	Müşteri No. Adı	Emir Tarih	Emrin Geçerlilik Numara ⁽²⁾	Süresi	Alım/Satım A/S	Adet (Nominal/ 1000)	Emir Fiyatı	Gerçekleşen Adet (Nominal/1000)	Gerçekleşen Fiyat (TL)	Komisyon	BSMV	Gerçekleşmeyen Emir Adedi (Nominal/1000)
--------------------------	--------------------	---------------	--	--------	-------------------	----------------------------	----------------	---------------------------------------	---------------------------	----------	------	--

⁽¹⁾ Bu liste alımlar için ayrı, satımlar için ayrı düzenlenir.

⁽²⁾ Emir numarası borsa işlem defterinde mevcut emir numarasıdır.

EK/8

İŞLEM DAĞITIM LİSTESİ (1)
(Müşteri Adı Bazında)

Tarih :
No :

ARACI KURULUŞUN UNVANI

<u>Menk. Kıym.</u> Cinsi Adı	<u>Müşteri</u> No. Adı	<u>Emir</u> Tarih	<u>Emrin</u> Geçerlilik Süresi	<u>Alım/Satım</u> A/S	<u>Adet</u> (Nominal/ 1000)	<u>Emir</u> Fiyatı	<u>Gerçekleşen</u> Adet	<u>Gerçekleşen</u> Fiyat (TL)	<u>Komisyon</u>	<u>BSMV</u>	<u>Gerçekleşmeyen</u> Emir Adedi (Nominal/1000)
---------------------------------	---------------------------	----------------------	--------------------------------------	--------------------------	-----------------------------------	-----------------------	----------------------------	----------------------------------	-----------------	-------------	---

(1) Bu liste alımlar için ayrı, satışlar için ayrı düzenlenir.

(2) Emir numarası borsa işlem defterinde mevcut emir numarasıdır.

4 MALİ TABLOLARIN DÜZENLENMESİ

4.2 Giriş

Günümüzün global iktisadi ortamında faaliyette bulunan işletmeler, gerek işletme içinde, gerekse işletme dışında hergün önem derecesi birbirinden farklı çok sayıda karar almaktadır. Bu kararları alanlar veya alınan kararlarla ilgili olanlar, işletme sahipleri, yöneticileri ve personeli ile devlet yatırımcılar, kamuoyu, alacaklılar, borçlular ve borçlar, sendikalar ve kredi kurumları şeklinde sıralanabilir. Tüm ilgili taraflar açısından doğru ve güvenilir bilgilere ulaşmak büyük bir önem arz etmektedir.

Mali tablolar, muhasebenin temel görevlerinden olan rapor etme fonksiyonunu yerine getirmek amacıyla İşletme tarafından hazırlanırlar. İşletmeler belirli aralıklarla finansal tablolar düzenleyerek işletme ortaklarına ve diğer ilgililere işletmenin finansal durumu hakkında bilgi sunmaktadırlar.

Mali tabloların hazırlanmasında ve finansal analizlerin amacı işletmelerle ilgili olarak, işletmenin likidite durumu, karlılık durumu, sermaye yapısı, aktiflerin kullanım durumu, işletme hakkında önemli trendlerin saptanması olmaktadır. Finansal analizlerde başarılı olmak için, finansal analistin aşağıdaki noktalara dikkate etmesi gerekmektedir:

- Finansal analist finansal tabloları doğru yorumlayabilmek için muhasebe teorisi ve uygulamalarını bilmelidir.
- Finansal analiz yapılırken, işletmenin ve ait olduğu iş kolunun özellikleri gözönünde bulundurulmalıdır.
- Değerlendirmelerde analizin yapıldığı dönem ve o dönemdeki ekonomik koşullar göz önünde tutulmalıdır.
- Finansal analize konu olan işletmenin politikaları ve yöntemleri analist tarafından bilinmelidir.

4.3 Finansal Tabloların Temel Özellikleri

İşletmelerce ilgili dönemlerde hazırlanarak ilgili kişi ve kurumlara sunulan finansal tablolar, anlaşılabilirlik, ihtiyaca uygunluk, güvenilirlik ve karşılaştırılabilirlik özelliklerine sahip olmalıdır.

Finansal tablolarda yer alan bilgiler bu bilgileri kullanacak kişiler tarafından anlaşılabilir nitelikte ve kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olmalıdır. Ayrıca finansal tablolarda yer alan bilgiler işletme hakkında gerçek ve doğru bilgileri yansıtması bakımından güvenilir şekilde hazırlanmalıdır.

Bu konuda dikkate alınacak bir diğer özellik ise hazırlanan finansal tabloların hazırlandıkları içerik ve şekil şartları bakımından bir önceki dönemle karşılaştırılmaya uygun olarak hazırlanmalı ve bu şekilde sunulmalıdır. Ancak bu konuda yıllar itibarıyla değişen muhasebe politikaları gözden kaçırılmamalıdır. Kısaca sıralamak gerekirse aşağıdaki özellikler göze çarpmaktadır:

- Mali tablolar geçici niteliktedir.
- Belli bir döneme ait gelir ve giderlerin karşılaştırılmasına odaklanmıştır
- Mali tablolarda yer alan rakamlar salt ve mutlak doğru ve kesin değildir.
- Mali tablolar farklı tarihlerde farklı para değerleriyle olan işlemleri yansıtır
- Mali tablolar bir firmanın mali durumuna etki yapan tüm etmenleri göstermezler

Finansal tabloların amaçları üç noktada toplanmaktadır. Bunlar;

- Yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer için karar almada yararlı bilgiler sağlamak,
- Gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmede yararlı bilgiler sağlamak,
- varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile işletme faaliyet sonuçları hakkında bilgi sağlamak

Yukarıda belirtilen ana amaçlardan da anlaşılacağı üzere finansal tabloların amacı tüm tablo kullanıcılarına işletmenin varlık, kaynak durumu, nakit akışı gibi konularda bilgi sunmaktır. Finansal tabloları kullananlar bu tablolardan işletme hakkında aşağıdaki bilgiler elde edeceklerdir:

- Ekonomik kararların alınmasında yardımcı olacak bilgiler,
- İşletmenin kazanma gücünü öngörme, karşılaştırmak ve değerlendirmek için gerekli bilgiler,
- İşletmenin hedeflerine ulaşmada ve kaynaklarının etkin kullanılmasında yöneticilerin başarısını ölçmek için gerekli bilgiler,
- Devlet payı olan vergi tutarının belirlenmesini sağlayan bilgiler,
- Makro ekonomik kararlara yardımcı olarak istatistiksel bilgiler,
- İşletmenin denetlenmesine olanak sağlayacak bilgiler,
- Halka açılmalarda potansiyel yatırımcılara sunulacak bilgiler,
- İşletme yöneticilerinin ileriye dönük kararlar almasına olanak sağlayacak bilgiler

4.4 Mali Tablolara İlişkin Temel İlkeler

Mali tabloların hazırlanması sırasında esas alınacak temel ilkeler aşağıdadır:

- Mali tabloların; işletmelerin varlıkları, kaynakları, mali durumu ve kâr veya zararı hakkında, gerçeği ve doğruyu yansıtacak bir şekilde hazırlanması zorunludur.

- Mali tabloların açık ve anlaşılır olması için, bu tablolarda bulunması gereken bilgilerin tümünün yer alması şarttır.
- Mali tablolarda, bu tablolardan yararlananların kararlarını etkileyebilecek boyutta olan hesap kalemleri ayrı olarak gösterilir.
- Tablolarda yer alan hesap kalemlerini açık ve anlaşılır bir duruma getirmek için gerekli görülen bilgiler, mali tabloların dipnotlarında veya eklerinde verilir.
- Mali tablolar iki hesap dönemini karşılaştıracak şekilde düzenlenir. Mali tablolarda yer alan bilgilerin bir önceki dönem tablolarıyla tutarlı olarak verilmesi gerekir.
- Mali tablolara ek olarak düzenlenecek "Satışların Maliyeti Tablosu", "Kâr Dağıtım Tablosu", "Fon Akım Tablosu" ve "Nakit Akım Tablosu"nun, bu Tebliğ'deki esaslara uygun olarak hazırlanması şarttır.
- Mali tablolarda yer alan hesap kalemlerine ilişkin herhangi bir açıklamanın bulunması durumunda, hesabın yanına dipnot numarası yazılarak açıklamaya yollama yapılır.

4.5 Mali Tablo ve Ara Mali Tablo Düzenleme Yükümlülüğü

İşletmeler tarafından düzenlenecek ara malî tabloların hazırlanmasına münhasır olarak uyulması zorunlu ilke ve kurallar "Sermaye Piyasasında Ara Mali Tablolara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ" ile belirlenmiştir.

Ara mali tablolar ilgili buldukları ara dönemler itibariyle, işletmelerin mali durumlarının ve faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesine imkan sağlamak üzere Kurulca belirlenen işletmeler tarafından düzenlenir.

Menkul kıymetler yatırım fonlarının düzenlenecek mali tablolar ile raporların hazırlanması ve ilgililere sunulmasına ilişkin ilke ve kurallar ise "Menkul Kıymetler Yatırım Fonları Mali Tabloları ve Raporlarına İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ" ile düzenlenmiştir.

- Sermaye Piyasası Kanununa tabi anonim ortaklıklar (Kayıtlı veya Esas Sermaye Sistemine tabi olmalarına, ödenmiş veya çıkarılmış sermayelerine veya Borsa'da işlem görüp görmediklerine bakılmaksızın tüm anonim ortaklıklar), aracı kurumlar, bankalar, yatırım ortaklıkları, yatırım fonları yıllık bilanço ve gelir tablosu düzenlemekle yükümlüdür.
- Aracı kurumlar, aracılık faaliyetine münhasır olmak üzere bankalar, yatırım ortaklıkları, yatırım fonları ve hisse senetleri menkul kıymet borsalarında işlem gören anonim ortaklıklar ilk altı aylık ara dönemleri için ara bilanço ve gelir tablosu düzenlemekle yükümlüdür.
- Yatırım ortaklıkları ve hisse senetleri menkul kıymet borsalarında işlem gören anonim ortaklıklar, üçer aylık ara dönemleri için de ara bilanço ve gelir tabloları düzenlemekle yükümlüdür.

- Menkul kıymetlerini halka arz eden ortaklıklardan, bilanço aktif toplamı 100 milyar TL'yi, brüt satış hasılatı 200 milyar TL'yi ve çalışan personel sayısı 50 kişiyi aşması kriterlerinden en az ikisine birlikte sahip ortaklıklar ile aracı kurumlar yıllık bilanço ve gelir tablolarının yanısıra ek mali tablolar (fon akım, nakit akım, satışların maliyeti ve kar dağıtım tabloları) da düzenlemek zorundadır.
- Hisse senetlerinin halka arzı nedeniyle kanun kapsamında olanlar dışında tahvil, finansman bonosu ve benzeri borçlanma senetlerini halka arz etmeleri nedeniyle Kanuna tabi anonim ortaklıklar yıllık bilanço ve gelir tablosu düzenlemekle yükümlüdür.
- Daha önce kanun kapsamı dışında olup, sermaye artırımını veya mevcut payların ortaklarca halka satışı yoluyla hisse senetleri ilk kez halka arz olunacak ortaklıklar ile borçlanma senedi ihraç etmek isteyen ortaklıklar hesap döneminin ilk üç ayı içindeki ihraçlar için yıllık mali tablolar; daha sonraki halka arzlar ve ihraçlar için ara bilanço ve gelir tablosu düzenlemekle yükümlüdür.
- Hisse senetleri Borsa'da işlem görmeyen ancak hisse senetleri halka arz olunan veya arz olunmuş sayılan ortaklıklar, hesap dönemlerinin ilk üç ayından sonraki bir süre içinde menkul kıymetlerini halka arz etmek üzere Kurul'a başvurdukları takdirde, ara bilanço ve gelir tablosu düzenlemek ve bu tablolar için bağımsız sınırlı denetleme yaptırmakla yükümlüdürler. Mevcut payların ortaklar kanalıyla halka arzı halinde de aynı hüküm uygulanır.

4.6 Bildirim ve İlan

Sermaye Piyasası mevzuatına göre aracı kurumlar bilanço, gelir tablosu, fon akım tablosu, nakit akım tablosu, satışların maliyeti tablosu ve kar dağıtım tablosunu belirlenen formatlar itibariyle düzenlemek zorundadırlar. Aracı kurumların düzenleyecekleri mali tablolar ve standartları Kurul tarafından saptanmıştır. Aracı kurumlar, hesap dönemlerinin bitimini izleyen 10 hafta içinde, ayrıntılı bilançoları ve gelir tabloları ile ayrıntılı bağımsız denetim raporlarını Kurula ve borsa bülteninde yayımlanmak üzere ilgili borsaya göndermekle yükümlüdürler.

Özet mali tablolar her yıl olağan genel kurul toplantılarını izleyen 30 gün içinde Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde yayımlanır. Bu ilan zorunluluğuna ek olarak menkul kıymetleri bir borsada işlem gören işletmeler, ülke çapında dağıtımı yapılan herhangi bir gazetede ve merkezlerinin bulunduğu yerde çıkan en yüksek tirajlı iki mahalli gazeteden birinde ilan ederler. Mahalli gazetede ilan yükümlülüğü ülke çapında yayım yapan gazetelerde ilanla yerine getirilebilir. Menkul kıymetleri bir borsada işlem görmeyen aracı kurumlar ise, üye oldukları borsanın bültenlerinde ilan ederler. Yıllık mali tablolar dışında 6 aylık dönemi kapsayan ara mali tablolar da düzenlenip, Kurul'a gönderilmek zorundadır.

4.7 Temel Finansal Tablolar

Muhasebe sistemi uygulama genel tebliğinde düzenlenmesi istenen ve işletmelerin hazırladıkları finansal tablolar şunlardır.

- **Temel Finansal Tablolar**
 - Bilanço,
 - Gelir Tablosu :
 - Satışların Maliyeti Tablosu
- **Diğer Finansal Tablolar**
 - Fon Akım Tablosu:
 - Nakit Akım Tablosu,
 - Kar Dağıtım Tablosu
 - Özkaynaklar Değişim Tablosu:

Sayılan finansal tablolardan bilanço, gelir tablosu ve satışların maliyeti tablosu temel finansal tablolardır. Bu tabloların dışında finansal tablolar ise her yıl maliye bakanlığınca belirlenen şartları taşıyan işletmelerce düzenlenir.

4.8 Bilanço

İşletmenin belli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ve bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren tabloya bilanço adı verilir. Bilanço aktif ve pasif adı verilen iki taraftan oluşmaktadır. Aktif tarafında işletmenin varlıkları, pasif tarafında ise işletmenin kaynaklar yer almaktadır. Bilanço Tekdüzen hesap planında ilk beş grupta yer alan hesaplardan oluşmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

1. Dönen Varlıklar
2. Duran Varlıklar
3. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
4. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
5. Özkaynaklar

Bilançonun aktifinde yer alan varlıklar, paraya dönüşme hızlarına göre en çok likitten en az likit değere doğru, pasifinde yer alan kaynaklar ise en kısa vadeli kaynaktan en uzun vadeli kaynağa doğru sıralanırlar.

Bilanço hesapları arasında mahsup yapılamaz. Tabloda "Diğer" başlığı altında yer alan bir kalem tutarının, ait olduğu grubun toplam tutarının % 20 sini aşması durumunda, bu kalem ayrı bir başlık altında ayrıca gösterilir.

Bilançonun aktif kısmı dönen varlıklar ve duran varlıklar olarak iki gruba ayrılmaktadır. Dönen varlıklar grubu nakit olarak elde tutulan varlıklar ile normal koşullar altında faaliyet dönemi içerisinde veya en fazla bir yıl içinde paraya çevrilmesi veya kullanılacağı düşünülen varlıkları içerir. Duran varlıklar hesap grubu ise bir yıldan veya bir faaliyet döneminden daha uzun süreler için işletme faaliyetlerini gerçekleştirmesinde kullanılan hesaplardır.

Bilançonun pasif kısmı ise, Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklarla, Özkaynaklar'dan oluşmaktadır. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar; en çok bir yıl veya faaliyet dönemi sonunda ödenecek yabancı kaynaklardan oluşur. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar ise, ilişkide bulunulan üçüncü kişi ve kurumlardan sağlanan ve bir yıldan daha uzun bir sürede ödenecek olan işletme borçlarına ait hesaplardır. Özkaynaklar kalemi, İşletme sahip veya ortaklarının bilanço tarihinde işletmeye tahsis etmiş oldukları sermaye ile faaliyetlerden elde edilen fakat işletme ortaklarına verilmeyip işletmede bırakılan kar, değer yükselmelerinin neden olduğu artışlar ve dönemin net karına ait hesapları kapsar.

4.9 Gelir Tablosu

Gelir tablosu işletmenin belli bir dönemde elde ettiği tüm gelirler ile aynı dönemde katlandığı bütün maliyet ve giderleri ve bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net karını veya dönem net zararını gösteren tablodur.

Gelir tablosunun düzenlenmesinde Mali Tablolar İlkelerinde verilmiş açıklamalar esas alınır. Bu tablonun düzenlenmesinde esas faaliyetlerden sağlanan gelir ile süreklilik gösteren diğer olağan faaliyetlerden sağlanan gelir ayrı gösterileceği gibi, süreklilik göstermeyen olağandışı gelirler de ayrı olarak gösterilir. Buna göre, esas faaliyetler için yapılan giderler ile süreklilik gösteren diğer olağan faaliyet giderleri ve süreklilik göstermeyen olağandışı giderler ayrı ayrı gösterilir.

4.10 Satışların Maliyeti Tablosu

Gelir tablosundaki satışların maliyeti kısmı işletmenin dönem içindeki stok hareketleri ile satılan mamül, ilk madde ve malzeme ile ticari mal gibi maddelerin ve satılan hizmetlerin maliyetini göstermek üzere ayrı bir tablo halinde düzenlenir. Bu tablo, gelir tablosunun ekini oluşturur ve gelir tablosunu tamamlar.

Satışların maliyeti tablosunun ana kalemleri aşağıda açıklanmıştır:

A – Direkt İlk Madde ve Malzeme Giderleri: Mamülün bünyesine giren mamülün temel ögesini oluşturan ve mamülün bünyesine doğrudan yüklenebilen maddelerin kullanımı bu grupta yer alır. Üretimde kullanılmayan ve satılan ilk madde ve malzemenin maliyeti, tablonun ticari faaliyete ilişkin bölümünde dikkate alınır.

B – Direkt İşçilik Giderleri: Mamül meydana getirmek için harcanan ve maliyetlere doğrudan yüklenebilen direkt işçilik giderlerini içerir.

C – Genel Üretim Giderleri: Üretim faaliyetleri ve bu faaliyetlerle ilgili olarak yapılan hizmetlere ilişkin direkt ilk madde ve malzeme ile direkt işçilik giderleri dışında kalan giderleri içerir.

D – Yarı Mamül Stoklarında Değişim: Henüz mamül haline gelmemiş fakat ilk madde ve malzeme ile işçilik ve genel üretim giderlerinden pay almış, üretim aşamasındaki maddelerin dönem başı stoku ile dönem sonu stoku arasındaki fark bu grupta yer alır.

E – Mamül Stoklarında Değişim: Direkt ilk madde ve malzeme, direkt işçilik, genel üretim giderleri ve yarı mamül kullanım tutarlarının toplamı üretim maliyetini verir. Dönem başı mamül stoku ile dönem sonu mamül stoku arasındaki farkı ifade eden mamül stok farkının üretim maliyetine eklenmesiyle satılan mamülün maliyetine ulaşılır.

İşletmenin satılan mamul maliyeti, satılan ticari mal maliyeti ve satılan hizmet maliyetinin toplamı, gelir tablosunda "Satışların Maliyeti" bölümünde yer alan tutarları ifade eder.

4.11 Fon Akım Tablosu

Finansal tabloların en önemlilerinden biride fon akım tablosudur. Fon Akım Tablosu bir işletmenin mali faaliyetlerini fonların elde edildikleri kaynaklar ve kullanıldıkları yerler bakımından gösteren bir tablodur. Fon akım tablosunun düzenleniş amacı bir işletmenin finansman ve yatırım faaliyetlerinin ve dönem içi mali durumundaki değişiklikleri kapsayan bilgilerin finansal tablo kullanıcılarına sunulmasıdır.

Fon akım tablosunun içeriği fon kavramının kabul edilen anlamına göre değişmektedir. Uygulamada genellikle fon kavramının üç anlamı üzerinde durulmaktadır. Dar anlamda Fon kavramı, nakit ve nakde eşdeğer varlıkları ifade etmektedir. Bu kavrama göre hazırlanan fon tablosuna nakit akım tablosu denmektedir. İkinci anlamda ise fon net çalışma sermayesini belirtmektedir. Geniş anlamda fon kavramı ise yasal olarak kullanılabilen hakların tümünü ifade etmektedir. Başka bir ifade ile bütün finansman araçları fon kavramı içerisinde kabul edilmektedir.

Fon kavramının içeriğine göre fon akım tabloları;

i) Fon Akım Tablosu,

ii) Nakit Akım Tablosu,

iii) Net İşletme (Çalışma) Sermayesindeki Değişim Tablosu, olarak ifade edilir.

Fon Akım Tablosu: İşletmenin, belirli bir hesap döneminde sağladığı fon kaynaklarını ve bunların kullanım yerlerini gösteren tablodur. Bu tabloda, fon kavramı tüm finansal araçları kapsar.

Nakit Akım Tablosu: İşletmenin belirli bir hesap dönemi içinde ortaya çıkan nakit akışlarını, kaynakları ve kullanım yerleri bakımından gösteren tablodur. Bu tabloda fon kavramı, kasa mevcudu ve bankadaki mevduatları kapsar.

Net İşletme (Çalışma) Sermayesindeki Değişim Tablosu: İşletmenin belirli bir hesap döneminde, net işletme sermayesinin kaynaklarını ve kullanım yerlerini gösteren tablodur. Bu tabloda, fon kavramı dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynaklar farkını belirten net işletme (çalışma) sermayesini kapsar.

Fon akım tablosu fon kaynakları ve fon kullanımları olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Fon kaynakları bölümünde aşağıda da detaylı şekilde ele alındığı üzere işletmenin sahip olduğu varlıkların finansmanında elde ettiği olağan ve olağandışı faaliyetlerden sağlanan tüm kaynakları belirtilir. Fon kullanımları bölümünde ise sağlanan bu fonların nerelerde kullanıldığı tasnifli bir şekilde belirtilir.

A. FON KAYNAKLARI

1. Faaliyetlerden Sağlanan Kaynaklar: Bu başlıkta işletmenin olağan faaliyetlerinden sağlanan net kaynak tutarı gösterilir. Bu kalemin hesaplanmasında, gelir tablosundaki olağan kâr bir fon kaynağı olarak dikkate alınır. Bu tutara, kârın oluşumuna etki eden ancak, gerçek anlamda bir fon hareketi sağlamayan giderler eklenir, fon hareketi sağlamayan gelirler ise indirilir. Fon çıkışı gerektirmediği için eklenmesi gereken giderler; amortismanlar, karşılıklar ve gelecek aylara ait giderlerin döneme ilişkin paylarıdır. Olağan kârı olumlu etkilemekle birlikte, fon girişi sağlamayan gelecek aylara ait gelirlerin bu döneme ilişkin payları ve konusu kalmayan karşılıklar bu kârdan indirilir.

2. Olağandışı Faaliyetlerden Sağlanan Kaynaklar: Bu grupta, işletmenin süreklilik göstermeyen olağandışı işlemlerinden dolayı sağladığı net fon tutarı gösterilir. Olağandışı gelir ve kârlar ile olağandışı gider ve zararlar arasındaki pozitif farkı gösteren olağandışı kâra, fon çıkışı gerektirmeyen kalemler eklenir ve fon girişi sağlamayan kalemler bu kârdan indirilir. Duran varlık satışlarından sağlanan kaynağın satış tutarı üzerinden fon akım tablosunda yer alması gerektiğinden, olağandışı gelir ve kârlara kaydedilen duran varlık satış kârı veya zararının gerekli düzeltmeyi yapmak üzere, olağandışı kâra; duran varlık satış zararı eklenir ve duran varlık satış kârı ise indirilir.

3. Dönen Varlıklar Tutarındaki Azalışlar: Dönen varlıkların brüt tutarlarında ortaya çıkan azalışları ifade eder.

4. Duran Varlıklar Tutarındaki Azalışlar: Duran varlıkların tutarındaki azalışlar da bir fon kaynağıdır. Duran varlık satışından sağlanan kaynaklar satış tutarı üzerinden tabloda gösterilir.
5. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Artışlar: Bilançolardaki borç ve gider karşılıkları dışında, kısa vadeli yabancı kaynak kalemlerindeki artışları gösterir.
6. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Artışlar: İşletmenin bilançoda yer alan borç ve gider karşılıkları dışında, uzun vadeli yabancı kaynak artışlarını ifade eder.
7. Sermaye Artırımı: İşletmenin sermayesinde dış kaynaklardan sağlanan artış tutarlarını ifade eder.
8. Hisse Senetleri İhraç Primleri: Cari dönemle ilgili ihraç primi tutarları da bir fon kaynağıdır.

B. FON KULLANIMLARI

1. Faaliyetlerle İlgili Fon Kullanımı: İşletmenin dönem faaliyetini zararla kapatması halinde bu zarar tutarı bir kaynak kullanımınıdır. Fon çıkışı gerektirmeyen giderler, olağan zararı azaltır. Buna karşılık, fon girişi sağlamayan gelirler, olağan zararı artırır. Bu ekleme ve indirimler sonucunda pozitif bir tutarın ortaya çıkması durumunda; söz konusu tutar, fon kaynağı olarak dikkate alınır.
2. Olağandışı Faaliyetlerle İlgili Kullanımlar: Olağandışı gelir ve kârlar ile olağandışı gider ve zararlar arasındaki negatif fark, olağandışı zararı ifade eder. Bu olağandışı zarara, fon çıkışını gerektirmeyen kalemlerin eklenmesi ve fon girişi sağlamayan kalemlerin indirilmesi sonucunda bulunan negatif fark, olağandışı faaliyetlerle ilgili fon kullanımınıdır. Bu farkın pozitif bir tutar olması durumunda, fon kaynağı olarak dikkate alınması gerekir.
3. Ödenen Vergi Ve Benzerleri: Bir önceki dönem kârından ödenen kurumlar ve gelir vergileri ile diğer kesinti kalemlerini gösterir.
4. Ödenen Temettüleri: Bir önceki dönem kârından pay sahiplerine ve diğer kişilere ödenen temettüleri ve yedeklerden dağıtılan temettüleri ifade eder.
5. Dönen Varlıkların Tutarındaki Artışlar: İşletmenin dönen varlıklarının brüt tutarlarında meydana gelen artışları ifade eder.
6. Duran Varlıkların Tutarındaki Artışlar: Yeniden değerlemeden kaynaklananlar dışında, duran varlıkların brüt tutarında, ortaya çıkan artışları içerir.

7. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Azalışlar: İşletmenin borç ve gider karşılıkları dışında, kısa vadeli yabancı kaynak kalemlerindeki azalışları ifade eder.

8. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Azalışlar: İşletmenin borç ve gider karşılıkları dışındaki, uzun vadeli yabancı kaynaklarında ortaya çıkan azalışları ifade eder.

9. Sermayedeki Azalış: İlgili mevzuat uyarınca sermayede yapılan indirim tutarlarını ifade eder.

4.12 Nakit Akım Tablosu

Bir işletmede belli bir dönemde oluşan nakit akışını açıklayan tabloya nakit akım tablosu denilir. Tablonun ana kalemleri aşağıda açıklanmıştır. Bu hesap kalemleri değerlendirilirken amortismanlar, karşılıklar, reeskontlar, vazgeçilen alacaklar, önceki dönem gelir, kâr, gider ve zararları gibi nakit giriş veya çıkışını gerektirmeyen tutarların dikkate alınması gerekir.

A – Dönem Başı Nakit Mevcudu :

İşletmenin dönem başında kasa ve bankalarda bulunan nakit mevcudunu ifade eder. Herhangi bir vade taşımayan ve ibraz edildiklerinde tahsili mümkün bulunan çekler, nakit mevcudu içinde değerlendirilir.

B – Dönem İçi Nakit Girişleri :

- 1) Satışlardan Elde Edilen Nakit:
- 2) Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlardan Dolayı Sağlanan Nakit:
- 3) Olağandışı Gelir ve Kârlardan Sağlanan Nakit:
- 4) Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Artışlardan Sağlanan Nakit
5. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Artışlardan Sağlanan Nakit:
6. Sermaye Artırımından Sağlanan Nakit:
7. Hisse Senedi İhraç Primlerinden Sağlanan Nakit:
8. Diğer Nakit Girişleri:

C – Dönem İçi Nakit Çıkışları :

1. Maliyetlerden Kaynaklanan Nakit Çıkışları:
2. Faaliyet Giderlerine İlişkin Nakit Çıkışları:
3. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlara İlişkin Nakit Çıkışları:
4. Finansman Giderlerinden Dolayı Nakit Çıkışı:
5. Olağandışı Gider ve Zararlardan Dolayı Nakit Çıkışı:
6. Duran Varlık Yatırımlarına İlişkin Nakit Çıkışları:
7. Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Ödemeleri:

8. Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Ödemeleri:
9. Ödenen Vergi ve Benzerleri:
10. Ödenen Temettüleri:
11. Diğer Nakit Çıktıları:

D – Dönem Sonu Nakit Mevcudu:

İşletmenin dönem sonunda kasa ve bankalarda bulunan nakit mevcudunu ifade eder. Herhangi bir vade taşımayan, ibraz edildiklerinde tahsili mümkün bulunan çekler nakit mevcudu içinde yer alır.

E – Nakit Artış veya Azalışı:

İşletmenin dönem içi nakit girişleri ile dönem içi nakit çıkışları arasındaki fark nakit artış veya azalışlarını gösterir. Diğer bir anlatımla dönem içi nakit girişlerinin, dönem içi nakit çıkışlarından fazla olması durumunda aradaki fark nakit artışını; az olması durumunda ise nakit azalışını ifade eder. Dönem sonu nakit mevcudu ile dönem başı nakit mevcudu arasındaki fark, nakit artış veya azalışını gösterir.

Sonuç olarak nakit akım tablosu işletmedeki para akışını özetleyerek hem geçmişin finansman politikasının değerlendirilmesinde, hem de geleceğe yönelik nakit planlamasının yapılmasında gerek yönetime gerekse diğer ilgili taraflara önemli bilgiler sunar.

4.13 Kâr Dağıtım Tablosu

Kâr dağıtım tablosu, işletmenin dönem kârının dağıtım biçimini gösteren tablodur. Bu tablonun düzenlenme amacı, özellikle sermaye şirketlerinde dönem kârından, ödenecek vergilerin, ayrılan yedeklerin ve ortaklara dağıtılacak kâr paylarının açıkça gösterilmesi ve şirketlerin hisse başına kâr ile hisse başına temettü tutarının hesaplanmasıdır. Tablo hazırlanırken aşağıdaki esaslar dahilinde hazırlanır.

i) Kâr dağıtım tablosu; dönem kârından yapılan dağıtımla yedeklerden yapılan dağıtımı, ayrı ayrı gösterecek biçimde düzenlenir.

ii) Kâr dağıtım tablosunda; ödenecek vergiler ve yasal yükümlülükler, ortaklara ödenecek 1. ve 2. temettüleri, ayrılan 1. tertip ve 2. tertip yasal yedeklerle statü yedekleri, olağanüstü yedekler ve kârdan ayrılan özel fonlar açıkça gösterilir.

iii) Dönem kârının dağıtımında; imtiyazlı payların bulunması halinde, imtiyazlı ve adi hisse senetlerine ödenen kâr payları, tabloda belirtilen bölümlerinde ayrı ayrı gösterilir.

iv) Katılma intifa senedi, kâra iştirakli tahvil ile kâr ve zarar ortaklığı belgesi ihraç edilmesi nedeniyle, bu senet sahiplerine mevzuat hükümleri çerçevesinde ödenen paylar, kâr dağıtım tablosunda ayrıca gösterilir.

Kar dağıtım tablosu ek formda sunulan biçimde önceki dönem ve cari dönem verilerini içerecek şekilde düzenlenir (Ek Tablo). Tablo, dönem karının dağıtımı, yedeklerin dağıtımı, hisse başına karı ve hisse başına temettünün gösterildiği bölümlerden oluşmaktadır.

A. Dönem Kârının Dağıtımı : Bu bölümde dönem kârının dağıtımı yer alır.

1. Dönem Kârı:.
2. Ödenecek Vergi ve Yasal Yükümlülükler:
3. Geçmiş Yıllar Zararı:
4. Birinci Tertip Yasal Yedek Akçe:
5. İşletmede Bırakılması ve Tasarrufu Zorunlu Yasal Fonlar:
6. Ortaklara Birinci Temettü:
7. Personele Temettü:
8. Yönetim Kuruluna Temettü:
9. Ortaklara İkinci Temettü:
10. İkinci Tertip Yasal Yedek Akçe:
11. Statü Yedekleri:
12. Olağanüstü Yedekler (Dağıtılmamış Kârlar):
13. Diğer Yedekler:
14. Özel Fonlar:

B. Yedeklerden Dağıtım: Bu bölümde geçmiş yıllarda ayrılmış yedek ve dağıtılmamış kârlardan yapılan dağıtım yer alır.

1. Dağıtılan Yedekler:
2. II. Tertip Yasal Yedekler:
3. Ortaklara Pay:
4. Personele Pay:
5. Yönetim Kuruluna Pay:

C. Hisse Başına Kar: Dağıtım konusu kârdan hisse başına düşen pay burada yer alır.

D. Hisse Başına Temettü: Dağıtılan kârdan pay alanlara düşen kısım burada yer alır.

4.14 Özkaynaklar Değişim Tablosu

Özkaynaklar değişim tablosu; ilgili dönemde öz kaynak kalemlerinde meydana gelen artış veya azalışları bir bütün olarak gösteren tablodur. Tablonun düzenleniş amacı özellikle

sermaye şirketlerinde dönem içinde özkaynak kalemlerinde meydana gelen değişmelerin topluca gösterilmesini sağlamaktır.

Özkaynaklar Değişim Tablosu cari dönem ve önceki dönem verilerini içerecek biçimde sunulur. Ayrıca, Ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri, kâr yedekleri ve geçmiş dönemler kârı(zararı) ve dönem net kârı (zarar) kalemlerinin herbirinin dönem başı tutarını, dönem içinde kalemlerde meydana gelen azalışları, artışları ve dönem sonu kalanını ayrı ayrı gösterecek biçimde düzenlenir.

5 MALİ TABLOLAR VE ANALİZ YÖNTEMLERİ

5.2 Mali Analiz Çeşitleri

Mali tablolar analizi bir firmanın mali durumunu faaliyet sonuçlarını ve finansal yönden gelişmesini değerlendirebilmek gelişme yönlerinin saptayabilmek ve o firma ile ilgili geleceğe dönük tahminlerde bulunabilmek için mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin ve bunların zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesidir.

Mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkiler ve bunların göstermiş olduğu eğilimler incelenirken aynı iş kolunda benzer firmalar arasında karşılaştırmalar yapmak çoğu kez gerekli olmaktadır.

Finansal tablolara yapılacak analizleri çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırma, Analizin yapılma amacına göre, Analizin içeriği veya yapılaş biçimine göre ve Analizi yapacak olan şahıslara göre yapılabilir.

5.3 Analizin Yapılma Amacına Göre

Finansal Tabloların analizi analizin yapılaş amacına göre değişik açılardan yapılmaktadır. Analizin yapılması amacına göre analiz türleri üçe ayrılmaktadır. Bunlar, Yönetim Analizleri, Kredi Analizleri ve Yatırım Analizleridir.

Yönetim analizleri; işletme yönetimi işlevlerinin yerine getirilmesinde alınacak kararlara dayanak olmak üzere işletme yönetimi için yapılan analizdir. Bu analizleri işletme yönetimlerinde sorumlu kişiler kullanırlar. Bu analiz ile;

- İşletme faaliyetinin başarı derecesi ölçülür.
- İşletmenin kısa ve uzun vadeli hedeflerine ulaşip ulaşmadığı belirlenir.
- Hedeflerden sapma saptanması durumunda sebepleri ortaya konulur.
- Geleceğe dönük planlar hazırlanır.
- Üretilecek mal ve hizmetlerin türleri, miktarı üretim bileşimi ve izlenecek fiyat politikası konusunda karar alınır.
- Faaliyetler denetlenir ve değerlendirilir.
- Uygulamanın her aşamasında doğru ve düzeltici kararlar alınır.

Kredi analizleri, işletmenin finansman durumu ile borç ödeme gücünü anlayabilmek için yapılan analizlerdir. Kredi analizi işletmeye kredi verenler veya verecek olanlarla, işletmenin finansman yöneticileri tarafından yapılmaktadır. Kredi analizlerinde işletmenin cari aktifleri ile kısa vadeli borçları arasındaki ilişki, cari aktiflerin yapısı, sermaye yapısı,

özsermaye, yabancı sermaye yapısı ve finansman yöntemleri çok büyük önem taşımaktadır.

Yatırım analizleri ise, işletmeye ortak olanlar veya ortak olmayı düşünenler ile işletmeye uzun vadeli kaynak sağlayanlar tarafından yapılan analizdir. İşletmenin ortakları ile işletmeye yatırım yapmayı düşünenler işletmenin sürekliliği, yatırımın güvencesi, karlılık gelecekteki kazanma gücü, hisse senetlerinin değerindeki artışlar, kar dağıtım politikası ve bunların gösterdiği eğilimle ilgilenmektedirler. Bu konudaki bilgiler finansal tablolar yardımıyla sağlanmaktadır.

5.4 Analizin İçeriği veya Yapılış Biçimine Göre Yapılan Analizler

Finansal tablolar analizi içeriğine göre bir bölümlenmeye tabi tutulduğunda ikiye ayrılmaktadır. Bunlar **statik analiz** ve **dinamik analiz** olarak isimlendirilmektedir.

Statik analiz, işletmenin bir döneme ait finansal tablolarında yer alan kalemler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılan analizlerdir. Bu analiz türünde tek döneme ait ve belirli tarihte düzenlenmiş finansal tablolar analize tabi tutulmaktadır. Bu analiz işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını cari faaliyet dönemi içinde gösterir ve yapılacak geniş kapsamlı analizin önemli bir parçasını oluşturur. Statik analizde oranlar, yüzdeler ve diğer analitik tekniklerden yararlanır. Bu analiz ile işletmenin analizi yapılan faaliyet dönemiyle ilgili yararlı ve önemli bilgiler elde edilmesine karşılık bilgilerin karşılaştırılmasına imkan verebilecek verilerin olmaması statik analizin bir eksikliğini teşkil eder.

Dinamik analiz ise birbirini izleyen dönemlere ait finansal tabloların incelenerek, göstermiş oldukları eğilimlerin saptanmasıdır. Dinamik analiz belli bir faaliyet dönemine ait bilgilerin geçmiş dönemlerle karşılaştırılarak eğilimlerin ilişkilerin tespiti, olumsuz ve olumlu gelişmelerin ortaya konmasına imkan verir. Bu da dinamik analizin üstünlüğünü teşkil eder.

5.5 Analizi Yapacak Olan Şahıslara Göre

Analiz türleri analizi yapacak olan kişilerin işletme içinden yada dışından olmalarına göre de iç yada dış analiz olarak bir ayrıma tabi tutulmaktadır.

Dış analiz, işletmeyle ilişkisi bulunan üçüncü kişilerin işletmenin yayınlamış olduğu raporlardan yararlanarak yaptıkları analizdir. Bu analiz türünde analizi yapan kişiler işletmenin kadrosunda çalışmamaktadırlar.

İç analiz ise yöneticiler, muhasebeciler, iç denetçiler gibi işletmenin içinden olan kişilerin yapmış oldukları analiz türüdür.

5.6 Mali Analiz Teknikleri

Finansal tabloların analizinde kullanılan teknikler aşağıdaki gibidir;

- 1) Karşılaştırmalı Tablolar Analizi
- 2) Yüzde Yöntemi ile Analiz
- 3) Eğilim Yüzdeleri Yöntemi ile Analiz
- 4) Oran Analizi

5.7 Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)

Karşılaştırmalı tablolar analizi, bir işletmenin iki veya daha fazla hesap dönemine ilişkin finansal tablolarını birbirini takip eden dönemler bakımından karşılaştırmalı olarak düzenlenmesi ve bu tablolarda yer alan kalemlerin zaman içinde göstermiş oldukları değişikliklerin incelenerek değerlendirilmesidir. Bu analiz yöntemi dinamik bir analiz türü olup finansal tablolarda yer alan kalemler ve hesap grupları yıllar itibariyle karşılaştırılmakta ve öngörülen değişiklikler incelenmektedir.

Bu yöntemi kullanabilmek için karşılaştırmaya tabi tutulan tabloların dönemlerinin aynı olması (aylık, üç aylık, altı aylık ve yıllık tablolar şeklinde) ve bu tabloların aynı muhasebe politikalarını kullanarak hazırlanmış olması gerekmektedir.

Karşılaştırmalı tablolar analizinin uygulanması için karşılaştırılacak tabloların üzerinde bulunan enflasyon etkisinden arındırılması gerekmektedir. Bu nedenle karşılaştırılacak tablolar analizden önce enflasyon etkisinden arındırılır.

Tablolar karşılaştırmalı olarak hazırlandıktan sonra sonuçların yorumlanması gerekmektedir. Ortaya çıkan artış veya azalışların nedenleri belirlenmelidir. Bu analiz esnasında işletmenin faaliyet konusu, üretim hacmi, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum gibi bazı faktörlerin de gözönünde tutulması gerekir.

5.8 Yüzde Yöntemi ile Analiz (Dikey Analiz)

Yüzde yöntemi ile analiz tekniğinde, finansal tablolarda yer alan her kalem aynı tabloda yer alan belirli bir kaleme veya toplam kısmına oranlanmakta ve bulunan yüzdelerle ifade edilmektedir. Başka bir anlatımla finansal tablolarda yer alan kalemin küme toplamı içindeki oranı hesaplanmaktadır. Bu yöntemde bilançolar analiz edilirken bilançonun aktif ve pasif toplamı 100 olarak kabul edilmekte ve her kalemin toplama oranı bulunmaktadır. Ayrıca her kalem kendi grubu içinde de analiz edilebilmektedir.

Gelir tablosunun yüzde yöntemi ile analizinde ise net satışlar 100 olarak kabul edilmekte ve gelir tablosu verilerinin net satışlara oranı hesaplanmaktadır. Yüzde yöntemi ile analiz statik bir analizdir ve tek bir döneme ait finansal tabloların analizinde kullanılır. Ancak istenirse birden fazla döneme ilişkin finansal tabloları karşılaştıran bu analize dinamik bir nitelik kazandırılabilir.

5.9 Eğilim Yüzdeleri Yöntemi ile Analiz (Trend Analizi)

Bu analiz türünde finansal tablolarda bir yıl baz olarak kabul edilmekte ve o yıla ait tutarlar 100 kabul edilerek diğer yılların bu değere göre taşıdıkları değişimler ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Trend analizi yöntemi işletmede dinamik bir analiz yapılmasına olanak vermekte, işletmelerin finansal tablolarda yer alan kalemlerinin dönemler itibariyle göstermiş oldukları değişimler saptanmakta ve bu değişimlerin temel yıla göre oransal önlemleri ortaya konularak işletmenin gelişme yönü incelenmektedir.

Trend analizinin finansal tablolara uygulanmasından önce finansal tabloların enflasyondan arındırılması gerekir. Aksi bir durumda analiz sonuçları gerçeği yansıtmayacaktır. Bu analizde finansal tabloların düzenlenmesinde aşağıdaki sıra izlenir.

- Eğilim yüzdeleri hesaplanacak zaman diliminin belirlenmesi,
- Yüzde hesaplamasına esas teşkil edecek yılın belirlenmesi,
- Finansal tablo kalemlerinin seçilen temel yıla göre değerinin belirlenmesi

5.10 Oran Analizi

Oran analizi ile mali tablolarda yer alan tutarların nisbi ilişkileri incelenerek işletmenin mali durumu konusunda bilgi edinilir. Mali tablolarda çok sayıda oran hesaplamak mümkündür. Ancak oran hesaplamadaki amaç yorumlanabilir bilgiler elde etmektir. Hesaplanan oranlar tek başlarına bir anlam ifade etmekten uzaktır. Ancak diğer ilgili oranlar geçmiş yıllara ilişkin oranlar ve sektör ortalamaları ile karşılaştırılmaları ile anlam ifade etmeye başlarlar.

Oran Analizinde Dikkat Edilmesi Gereken Unsurlar aşağıdaki gibidir.

- Oran analizinde oranlar doğru ve amaçlara uygun bir biçimde yorumlanmalıdır.
- Oranlar üzerindeki mevsimlik ve konjonktür hareketlerinin etkileri yorumda dikkate alınmalıdır.
- Oranlardaki değişikliklerin nedenleri ve işletme açısından taşıdığı önem doğru belirlenmelidir.
- Oranlardaki değişimler ek bilgilerle desteklenerek yorumlanmalıdır.
- Oranlar değerlendirilirken işletmenin kendi geçmişi ve sektörel bilgiler de dikkate alınmalıdır.

Oranlar işletme faaliyet sonuçları ile mali durumunu değerlemedeki kullanılış amaçları dikkate alınmak suretiyle sınıflandırılır. Buna göre oranlar aşağıdaki gibi gruplara ayrılır.

- a. Likidite Oranları
- b. Mali Yapı Oranları
- c. Faaliyet Oranları
- d. Karlılık Oranları

A. LİKİDİTE ORANLARI

Likidite durumunun analizinde kullanılan oranlar, işletmenin dönen varlıkları ile kısa vadeli yabancı kaynakları arasındaki ilişkilerin analiz edilmesinde kullanılırlar. Bu oranlar işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme yeteneğinin ölçülmesinde ve çalışma sermayesinin yeterli olup olmadığının belirlenmesinde kullanılırlar. Temel likidite oranları, cari oran, asit-test oranı ve nakit oranıdır.

aa. Cari Oran : Dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynaklar arasındaki ilişkiyi gösteren bir orandır

$$\text{Cari Oran} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Cari oran sonucunun 2 olması yeterli olarak kabul edilir. Kısaca, işletmenin sahip oldukları dönen varlıklar toplamının, kısa vadeli yabancı kaynaklardan 2 katına ulaşacak şekilde fazla olması arzu edilmektedir.

bb. Asit-Test Oranı (Likidite Oranı) : Bu oranlar stoklar olmaksızın dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynaklara oranını göstermektedir. Stok kalemlerinin satılarak paraya çevrilmesi diğer dönen varlıklara nazaran daha fazla bir zaman gerektirdiğinden bu oranın hesaplanmasında stoklar göz ardı edilmektedir.

$$\text{Asit-Test Oranı} = \frac{\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Asit test oranının sonucunun 1 olması yeterli kabul edilmektedir. Yani işletmenin stoklarını satmadan dönen varlıkların, kısa vadeli borçları ödeyebilecek bir düzeyde olması istenmektedir

cc. Nakit Oranı (Disponibilite Oranı) :Nakit oranı işletmenin hazır değerlerinin, kısa vadeli borçlarının ne kadarını karşılayabileceğini gösteren bir orandır.

$$\text{Nakit Oranı} = \frac{\text{Hazır Değerler (Kasa + bankalar ve Nakde Eşdeğer Varlıklar)}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Nakit oranının 0.20'nin altına düşmemesi arzu edilmektedir. Aksi bir durumda işletmeyi nakit sıkıntısına sokarken, oranın büyük olması da işletmenin nakitlerini iyi planlamadığı ve kullanmadığının bir göstergesi olmaktadır.

B. MALİ YAPI ANALİZİNDE KULLANILAN ORANLAR

İşletmenin kaynak yapısının ve uzun vadeli borç ödeme gücünün ölçülmesinde kullanılan oranlar bu grupta toplanmaktadır. Başka bir anlatımla, işletmenin öz kaynağının yeterli olup olmadığı, kaynak yapısı içinde borç ve özkaynağın dengesi ve özkaynak olarak yaratılan fonların ne tür dönen varlık yada duran varlıklara kullanıldığının ölçülmesinde kullanılan oranlardır. Bu oranlar kısaca işletmenin uzun vadeli borçlarını ödeme gücünü gösteren oranlardır.

aa. Borçların Aktif Toplamına Oranı (Finansal Kaldıraç Oranı) : Bu oran kısa ve uzun vade ki yabancı kaynakların, aktif toplamına (veya pasif toplama) bölünmesi ile elde edilir.

$$\text{Finansal Kaldıraç Oranı} = \frac{\text{Yabancı Kaynaklar Toplamı}}{\text{Aktif Toplamı}}$$

Bu oran varlıkların ne kadarlık bir kısmının yabancı kaynaklar ile ne kadarlık bir düzeyinin ise öz kaynaklar ile finanse edildiğini göstermektedir.

bb. Özkaynakların, Aktif Toplamına Oranı, Bu oran özkaynakların aktif toplamına bölünmesi ile elde edilir.

$$\frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Aktif Toplamı}} \text{ veya } \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Yabancı Kaynaklar + Özkaynaklar}}$$

Bu oran varlıkların yüzde kaçının işletme sahip ve ortakları tarafından finanse edildiğini ortaya koyar.

cc. Özkaynakların, Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı (Finansman Oranı)

Finansman oranı, işletmenin özkaynakları ile toplam yabancı kaynakları arasında uygun bir oranın olup olmadığını gösterir. Oranın en az 1 olması istenir. Çünkü özkaynaklar ile yabancı kaynaklar arasında denge kurulması işletmeler için önemli bir husustur.

$$\text{Finansman Oranı} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Toplam Yabancı Kaynaklar}}$$

dd. Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların, Toplam Kaynaklara Oranı: Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklara oranı, işletmenin varlıklarının ne kadarlık kısmının kısa vadeli yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösterir.

$$\text{Oran} = \frac{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}{\text{Toplam Kaynaklar (Pasif Toplamı)}}$$

ee. Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Kaynaklara Oranı : Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklara oranı, işletmenin varlıklarının yüzde kaçının uzun vadeli yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösterir

$$\text{Oran} = \frac{\text{Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar}}{\text{Toplam Kaynaklar (Pasif Toplamı)}}$$

ff. Borçların, Maddi Öz Varlığa Oranı : Maddi öz varlık, özkaynaklardan maddi olmayan duran varlıkların çıkarılmasıyla bulunur.

$$\text{Oran} = \frac{\text{Yabancı Kaynaklar Toplamı}}{\text{Maddi Öz Varlık}}$$

Oranın, 1'den küçük olması istenir. Yani, işletmenin maddi öz varlığının, yabancı kaynaklarından daha fazla olması arzulanır.

gg. Otofinsanman Oranı : İşletmelerin oto finansman yoluyla yaratmış oldukları kaynakların ölçülmesinde bu orandan yararlanılır. Normal şartlar altında bu oran ne kadar büyük çıkarsa işletmenin durumu o kadar iyi sayılır.

$$\text{Oran} = \frac{\text{Kar Yedekleri - Birikmiş Zararlar}}{\text{Ödenmiş Sermaye}}$$

hh. Duran Varlıkların, Özkaynaklara Oranı: Duran varlıkların özkaynaklara oranı, aktifteki duran varlıkların ne kadarlık kısmının özkaynaklara finanse edildiğini gösterir.

$$\text{Oran} = \frac{\text{Duran Varlıklar}}{\text{Özkaynaklar}}$$

ii. Duran Varlıkların, Devamlı Sermayeye Oranı

Duran varlıkların devamlı sermayeye (Özkaynaklar + Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar) oranı, işletmenin duran varlıklarının ne kadarlık kısmının uzun vadeli borçlarla ve özkaynaklarla finanse edildiğini gösterir.

$$\text{Oran} = \frac{\text{Duran Varlıklar}}{\text{Devamlı Sermaye}} \\ (\text{Özkaynaklar} + \text{Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar})$$

Oranın, birden küçük olması istenir. Oranın birden büyük olması duran varlıkların bir kısmının kısa vadeli yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösterir.

jj. Maddi Duran Varlıkların Özkaynaklara Oranı (Yatırım Oranı)

Maddi duran varlıkların özkaynaklara oranı, işletmenin maddi duran varlıklarının ne kadarlık kısmının özkaynaklarla finanse edildiğini gösterir. Orandaki maddi duran varlıklar birikmiş amortismanlar çıktıktan sonra kalan net değerleri ifade eder.

$$\text{Oran} = \frac{\text{Maddi Duran Varlıklar (Net)}}{\text{Özkaynaklar}}$$

Oranın bir'den küçük olması istenir.

C. ÇALIŞMA DURUMUNUN ANALİZİNDE KULLANILAN ORANLAR (FAALİYET ORANLARI)

Faaliyet oranları; işletmenin varlıklarını verimli kullanıp kullanmadığını ölçmede kullanılan oranlardır.

aa. Stok Devir Hızı Oranı: Stok devir hızı oranı, işletmenin stoklarını ne kadarlık bir süre içinde sattığını gösterir. Başka bir anlatımla, işletmenin stoklarının bir dönemde kaç defa yenilendiğini gösterir.

$$\text{Stok Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Satılan Ticari Malların Maliyeti}}{\text{Ortalama Ticari Mal Stok}}$$

Ortalama stok rakamı ise aşağıdaki şekilde hesaplanır.

$$\text{Ortalama Stok} = \frac{\text{Dönembaşı Stok} + \text{Dönemsonu Stok}}{2}$$

Oranın sonucu, stokların bir dönemde kaç defa yenilendiğini gösterir. Eğer sonuç 360'a bölünürse, stokların bir yılda kaç günde bir yenilendiği bulunabilir. Stok devir hızının saptanmasında bazen satılan malların maliyeti yerine net satışlar alındığı ve net satışlara ortalama stoğun bölüldüğü görülmektedir.

bb. Alacakların Devir Hızı Oranı: Alacakların devir hızı oranı, işletmenin alacaklarını ne kadarlık bir süre içinde tahsil ettiğini gösterir. Bu oran, alacakların bir dönemde kaç defa tahsil edildiğini ifade eder.

$$\text{Alacakların Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Kredili Net Satışlar}}{\text{Ortalama Ticari Alacak}}$$

Oranın sonucu 360'a bölüldüğünde, alacakların bir yılda kaç günde bir tahsil edildiği bulunabilir. Alacakların devir hızının artışı işletmenin lehine yorumlanan bir durumdur ve işletme sermayesinin alacaklara nispeten az miktarda bağlandığını gösterir. Tersine devir hızının azalması işletme sermayesinin büyük bir bölümünün alacaklara tahsis edildiğini belirtir.

cc. Hazır Değerler Devir Hızı Oranı: Hazır değerler devir hızı oranı, işletmenin kasa, banka vb. hazır değerlerinin satışlar ile kaç ayda karşılandığını gösterir.

$$\text{Hazır Değerler Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Hazır Değerler}}$$

dd) Net Çalışma (İşletme) Sermayesi Devir Hızı Oranı: Net çalışma sermayesi devir hızı oranı, işletmenin net çalışma sermayesinin bir dönemde kaç defa devrettiğini, net çalışma sermayesinin yeterli olup olmadığını gösterir.

$$\text{Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Net İşletme Sermayesi}}$$

(Net İşletme Sermayesi = Dönen Varlıklar – Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar)

Bu oranın düşük olması ise, işletmenin aşırı net çalışma sermayesine sahip olduğunu stok ve alacakların devir hızının yavaş olduğunu işletmenin gereksiniminden fazla nakdi değerlere sahip olduğunu gösterebilir. Oranın yüksek olması net çalışma sermayesinin verimliliğinin yüksek olduğunu ortaya koyar.

ee. Dönen Varlıklar Devir Hızı Oranı: Dönen varlıklar devir hızı oranı, işletmenin dönen varlıklarının verimliliğini ölçmede kullanılır. Oranın sonucunun yüksek olması, işletmenin dönen varlıkların işletmenin ihtiyacından az olduğunu, oranın sonucunun düşük olması ise işletmenin dönen varlıklarının gerekenden çok fazla olduğunu gösterir. Oranın her işletme açısından geçerli olabilecek standart bir sonucu yoktur. Bu sebeple her işletmenin özelliğine göre oranın sonucu değişik yorumlanabilir.

$$\text{Dönen Varlıklar Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Dönen Varlıklar}}$$

ff. Duran Varlıklar Devir Hızı Oranı: Duran varlıklar devir hızı oranı, işletmenin duran varlıklarının verimliliğini ölçmede kullanılır. Oranın sonucunun yüksek olması, işletmenin duran varlıklarının kapasitelerinin üzerinde kullanıldığını, oranın sonucunun düşük olması ise işletmenin duran varlıklarını yeterince verimli kullanmadığını gösterir. Oranın sonucu, her işletmenin özelliğine göre farklı yorumlanabilir. Bu nedenle oranın standart bir sonucu yoktur.

$$\text{Duran Varlıklar Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Duran Varlıklar}}$$

gg. Toplam Aktifler Devir Hızı Oranı: Toplam aktifler devir hızı oranı, işletmenin tüm aktiflerinin verimliliğini ölçmede kullanılır. Oranın sonucunun düşük olması, işletmenin aktiflerini verimli bir şekilde kullanmadığını gösterir.

$$\text{Toplam Aktifler Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Toplam Aktif}}$$

Oranın düşük olması işletmenin tam kapasite ile çalışmadığını göstermektedir.

hh. Özkaynaklar Devir Hızı Oranı: Özkaynaklar devir hızı oranı, işletmenin özkaynaklarının verimli kullanılıp kullanılmadığını gösteren bir orandır. Oranın standart bir sonucu yoktur. İşletmenin faaliyet konusu, geçmiş yıl verileri vb. faktörler, oranın sonucunun yorumlanmasını etkilerler.

$$\text{Özkaynaklar Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Özkaynaklar}}$$

D. KARLILIK ORANLARI

Karlılık oranları; işletmenin karlı bir şekilde çalışıp çalışmadığını ölçmede kullanılan oranlardır.

aa. Kar ile Satışlar Arasındaki İlişkiyi Gösteren Oranlar

1- Brüt Satış Kârı / Net Satışlar Oranı

İşletmenin net satışlarının yüzde kaçının brüt satış kârı olduğunu gösteren orandır. Başka bir anlatımla, her yüz liralık satışın içindeki brüt satış kârı tutarını veren orandır.

2- Faaliyet Kârı / Net Satışlar Oranı

İşletmenin net satışlarının yüzde kaçının faaliyet kârı olduğunu yani esas faaliyetlerinden ne ölçüde kar elde edildiğini gösterir.

3- Olağan Kâr / Net Satışlar Oranı

İşletmenin olağan karının, net satışlarının yüzde kaçını oluşturduğunu gösteren orandır. Oran, işletmenin olağan faaliyetleri sonucunda elde edilen karın yeterli olup olmadığını gösterir.

4- Dönem Kârı / Net Satışlar Oranı

İşletmenin net satışlarının yüzde kaçının dönem kârı olduğunu gösteren orandır.

5- Dönem Net Kârı / Net Satışlar Oranı

İşletmenin dönem net karının yeterli olup olmadığını ölçmede kullanılan orandır.

bb. Mali Rantabilite Oranı (Özsermayenin Karlılığı Oranı)

Mali rantabilite oranı, işletme sahibi veya ortaklarının işletmeye sağlamış oldukları kaynaklarının verimli kullanılıp kullanılmadığının ölçülmesinde kullanılır. Oran, işletme sahipleri tarafından sağlanan kaynağın bir birimine düşen kar payını gösterir.

$$\text{Mali Rantabilite Oranı} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Özkaynak Toplamı}}$$

cc. Ekonomik Rantabilite Oranı

Ekonomik rantabilite oranı, işletmenin toplam kaynaklarının ne ölçüde karlı kullanıldığını gösterir. Oran, işletmeye yatırılan fonların getirisini ölçmede kullanılır.

$$\text{Ekonomik Rantabilite Oranı} = \frac{\text{Vergiden Önceki Kâr + Faiz Gid.}}{\text{Toplam Kaynaklar (Pasif)}}$$

Ekonomik rantabilite oranının payına, özkaynağın getirisi olan "vergiden önceki kar" ile yabancı kaynağın götürüsü olan "faiz giderleri" toplanarak yazılmakta ve bu toplam işletmenin toplam varlıklarına bölünmektedir. Ekonomik rantabile oranının mali karlılık oranından düşük olması gereklidir. Aksi durumda yabancı kaynaktan yararlanma maliyetinin normalin üzerinde olduğu düşünülür.

dd. Faizleri Karşılama Oranı

Faizleri karşılama oranı, işletmenin ödemek zorunda olduğu faiz giderlerini bir dönemde kaç kere kazandığını gösterir. İşletmenin ödemesi gereken faizleri, kolaylıkla ödeyip ödeyemeyeceğini gösteren orandır.

$$\text{Faizleri Karşılama Oranı} = \frac{\text{Vergiden Önceki Kâr} + \text{Faiz Giderleri}}{\text{Faiz Giderleri}}$$

ee. Fiyat Kazanç Oranı

Bu oran hisse senedi başına düşen kar payı ile hisse senedinin borsa fiyatı arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.

$$\text{Fiyat Kazanç Oranı} = \frac{\text{Hisse Senedinin Borsa Fiyatı}}{\text{Hisse Senedi Başına Düşen Kâr Payı}}$$

Bu oran işletmeye yatırım yapacak olan yatırımcıları öncelikle ilgilendiren bir orandır.

ff. Başa Baş Noktası (Kâra Geçiş Noktası)

Baş baş noktası, işletmenin gelirleri ile işletmenin giderlerinin birbirine eşit olduğu noktadır. Başbaşa noktası hem miktar cinsinden hem de tutar cinsinden hesaplanabilir.

$$\text{Başa Baş Noktası (Miktar)} = \frac{\text{Toplam Sabit Giderler}}{\text{Birim Katkı Payı} \\ (\text{Satış Fiyatı} - \text{Birim Değişken Gider})}$$

$$\text{Başa Baş Noktası (Tutar)} = \frac{\text{Toplam Sabit Giderler}}{\text{Katkı Oranı}}$$

Katkı oranı; birim katkı payının satış fiyatına veya toplam katkı payının, toplam satış gelirlerine bölünmesiyle bulunur.

Ek 1: Bilanço Örneği

İŞLETME ÖZET BİLANÇO TİPİ(.....TL.)*

AKTİF(VARLIKLAR)	PASİF (KAYNAKLAR)
I –DÖNEN VARLIKLAR	I -KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR
A-Hazır Değerler	A-Mali Borçlar
B-Menkul Kıymetler	B-Ticari Borçlar
1-Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü	1-Borç Senetleri Reeskontu(-)
Karşılığı(-)	
C-Ticari Alacaklar	C-Diğer Borçlar
1-Alacak Senetleri Reeskontu(-)	1-Borç Senetleri Reeskontu(-)
2-Şüpheli Alacaklar Karşılığı(-)	D-Alınan Avanslar
D-Diğer Alacaklar	E- Ödenecek Vergi ve Yükümlülükler
1-Alacak Senetleri Reeskontu(-)	F-Borç ve Gider Karşılıkları
2-Şüpheli Alacaklar Karşılığı(-)	1-Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal
	Yükümlülük karş
E- Stoklar	2-Dönem Karının Peşin Ödenen Vergi
1-Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı(-)	ve Diğer Yük
2-Verilen Spariş Avansları	3-Kıdem Tazminatı Karşılığı
F- Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir	4-Diğer Borç ve Gider Karşılıkları
Taahhuklar	G-Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider
G- Diğer Dönen Varlıklar	Taahhukları
DÖNEN VARLIKLAR TOPLAMI	H-Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
	KISA VADELİ YABANCI KAYNAK TOPLAMI
II -DURAN VARLIKLAR	II -UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR
A-Ticari Alacak	A-Mali Borçlar
1-Alacak Senetleri Reeskontu(-)	B-Ticari Borçlar
2-Şüpheli Alacaklar Karşılığı(-)	1-Borç Senetleri Reeskontu(-)
B-Diğer Alacaklar	C-Diğer Borçlar
1-Alacak Senetleri Reeskontu(-)	1-Borç Senetleri Reeskontu(-)
2-Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı(-)	D-Alınan Avanslar
C-Mali Duran Varlıklar	E- Borç ve Gider Karşılıkları
1-Bağlı Menkul Kıymetler	1-Kıdem Tazminatı Karşılıkları
2-Bağlı Menkul Kıymetler Değer	2-Diğer Borç ve Gider Karşılıkları
Düşüklüğü Karşılıkları	
3-İştirakler	F-Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider
4-İştiraklere Sermaye Taahhütleri(-)	Taahhukları
	G-Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

5-İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü K.	UZUN VADELİ YABANCI KAYNAK TOPL
6-Bağlı Ortaklıklar	
7-Bağlı Ortaklıklara Sermaye Taahhütleri(-)	III -ÖZ KAYNAKLAR
8-Bağlı Ortaklıklara Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı(-)	A-Ödenmiş Sermaye
9-Diğer Mali Duran Varlıklar	1-Sermaye
10-Diğer Mali Duran Varlıklar Değer Düşüklüğü Karşılığı(-)	2-Ödenmemiş Sermaye(-)
D-Maddi Duran Varlıklar	B-Sermaye Yedekleri
1-Maddi Duran Varlıklar (Brüt)	1-Hisse Senedi İhraç Primleri
2-Birikmiş Amortismanlar (-)	2-Hisse Senedi İptal Karları
	3-M.D.V.Yeniden Değerleme Artışları
3-Yapılmakta Olan Yatırımlar	4-İştirakler Yeniden Değerleme Artışları
4-Verilen Sipariş Avansları	5-Diğer Sermaye Yedekleri
E-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	C-Kar Yedekleri
1-Maddi Olmayan Duran Varlıklar(Brüt)	1-Yasal Yedekler
2-Birikmiş Amortismanlar (-)	2-Statü Yedekler
3-Verilen Avanslar	3-Olağanüstü Yedekler
F-Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar	4-Diğer Kar Yedekleri
1-Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar(Brüt)	5-Özel Fonlar
2-Birikmiş Tükenme Payları	E-Geçmiş Yıllar Zararları(-)
3-Verilen Avanslar	F-Dönem Net Karı(Zararı)
G-Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukla	ÖZ KAYNAKLAR TOPLAMI
B-Diğer Duran Varlıklar	
DURAN VARLIKLAR TOPLAMI	PASİF(KAYNAKLAR) TOPLAMI
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI	

DİPNOTLAR:

Ek 2: Gelir Tablosu Örneği

İŞLETME AYRINTILI GELİR TABLOSU TİPİ (..... TL)

	Önceki Dönem	Cari Dönem
A-BRÜT SATIŞLAR		
1-Yurtiçi Satışlar		
2-Yurtdışı Satışlar		

3-Diğer Gelirler

B-SATIŞ İNDİRİMLERİ(-)

1-Satıştan İadeler(-)

2-Satış İskontoları(-)

3-Diğer İndirimler(-)

C-NET SATIŞLAR

D-SATIŞLARIN MALİYETİ(-)

1-Satılan Mamuller Maliyeti(-)

2-Satılan Ticari Mallar Maliyeti(-)

3-Satılan Hizmet Maliyeti(-)

4-Diğer Satışların Maliyeti(-)

BRÜT SATIŞ KÂRI VEYA ZARARI

E-Faaliyet Giderleri(-)

1-Araştırma ve Geliştirme Giderleri(-)

2-Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri(-)

3-Genel Yönetim Giderleri(-)

FAALİYET KÂRI VEYA ZARARI

F-DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR

1-İştiraklerden Temettü Gelirleri

2-Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri

3-Faiz Gelirleri

4-Komisyon Gelirleri

5-Konusu Kalmayan Karşılıklar

6-Faaliyetle İlgili Diğer Olağan Gelir ve Kârlar

G-DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR(-)

1-Reeskont Faiz Giderleri

2-Komisyon Giderleri

3-Karşılık Giderleri

4-Diğer Olağan Gider ve Zararlar

H-FİNANSMAN GİDERLERİ(-)

1-KISA VADELİ BORÇLANMA GİDERLERİ(-)

2-UZUN VADELİ BORÇLANMA GİDERLERİ(-)

OLAĞAN KÂR VEYA ZARAR

I-OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR

1-Önceki Dönem Gelir ve Kârları

2-Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar

J-OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR(-)

1-Çalışmayan Kısım Gider ve Zararları(-)

2-Önceki Dönem Gider ve Zararları(-)

3-Diğer Olağandışı Gider ve Zararları(-)

DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI

K-DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI(-)

DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI

DİPNOTLAR :

Ek 3: Nakit Akım Tablosu Örneği

NAKİT AKIM TABLOSU(..... TL)

Önceki Dön. Cari Dönem

A-DÖNEM BAŞI NAKİT MEVCUDU

B-DÖNEM İÇİ NAKİT GİRİŞLERİ

1-Satışlardan Elde Edilen Nakit

a) Net Satışlar

b) Ticari Alacaklardaki Azalışlar

c) Ticari Alacaklardaki Artışlar(-)

2-Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlardan Dolayı Sağlanan Nakit

3-Olağandışı Gelir ve Kârlardan Sağlanan Nakit

4-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Artışlardan Sağlanan Nakit

a) Menkul Kıymet İhraçlarından

b) Alınan Krediler

c) Diğer Artışlar

5-Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Artışlardan Sağlanan Nakit

a) Menkul Kıymet İhraçlarından

b) Alınan Krediler

c) Diğer Artışlar

6-Sermaye Artışından Sağlanan Nakit

7-Hisse Senedi İhraç Primlerinden Sağlanan Nakit

8-Diğer Nakit Girişleri

C-DÖNEM İÇİ NAKİT ÇIKIŞLARI

1-Maliyetlerden Kaynaklanan Nakit Çıkışları

a) Satışların Maliyeti

b) Stoklardaki Artışlar

c) Ticari Borçlardaki (Alımlardan Kaynaklanan) Azalışlar

d) Ticari Borçlardaki (Alımlardan Kaynaklanan) (Artışlar)(-)

e) Amortisman ve Nakit Çıkışı Gerektirmeyen

Giderler(-)

f) Stoklardaki Azalışlar(-)

2-Faaliyet Giderlerine İlişkin Nakit Çıkışları

a) Araştırma ve Geliştirme Giderleri

b) Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri

c) Genel Yönetim Giderleri

d) Amortisman ve Nakit Çıkışı Gerektirmeyen Diğer Giderleri(-)

3-Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararları İlişkin Nakit Çıkışları

a) Diğer Faaliyetlerle İlgili Olağan Gider ve Zararlar

b) Amortisman ve Nakit Çıkışı Gerektirmeyen Diğer Gider ve Zararlar(-)

- 4-Finansman Giderlerinden Dolayı Nakit Çıkışları
- 5-Olağanüstü Gider ve Zararlar
 - b) Amortisman ve Nakit Çıkışı Gerektirmeyen Diğer Gider ve Zararlar(-)
- 6-Duran Varlık Yatırımlarına İlişkin Nakit Çıkışları
- 7-Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Ödemeleri (Alımlarla İlgili Olmayan)
 - a) Menkul Kıymetler Anapara Ödemeleri
 - b) Alınan Krediler Anapara Ödemeleri
 - c) Diğer Ödemeler
- 8-Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Ödemeleri (Alımlarla İlgili Olmayan)
 - a) Menkul Kıymetler Anapara Ödemeleri
 - b) Alınan Krediler Anapara Ödemeleri
 - c) Diğer Ödemeler
- 9-Ödenen Vergi ve Benzerleri
- 10-Ödenen Temettüleri
- 11-Diğer Nakit Çıkışları
- D-DÖNEM SONU NAKİT MEVCUDU (A-B-C)
- E-NAKİT ARTIŞ VEYA AZALIŞ (B-C)

Ek 4: Fon Akım Tablosu

FON AKIM TABLOSU (..... TL)

Önceki
Dönem

Cari Dönem

A-FON KAYNAKLARI

- 1) Faaliyetlerden Sağlanan Kaynaklar
 - a) Olağan Kâr
 - b) Amortismanlar(+)
 - c) Fon Çıkışı Gerektirmeyen Diğer Giderler(+)
 - d) Fon Girişi Sağlamayan Gelirler(-)
- 2) Olağandışı Faaliyetlerden Sağlanan Kaynaklar
 - a) Olağandışı Kâr
 - b) Fon Çıkışı Gerektirmeyen Diğer Giderler(+)
 - c) Fon Girişi Sağlamayan Gelirler(-)
- 3) Dönen Varlıklar Tutarındaki Azalışlar
- 4) Duran Varlıklar Tutarındaki Azalışlar
- 5) Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Artışlar (Borç ve Gider Karşılıklarını Kapsamaz.)(*)
- 6) Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Artışlar (Borç ve Gider Karşılıklarını Kapsamaz.)
- 7) Sermaye Artırımı (Nakit Karşılığı veya Dışarıdan getirilen diğer Varlıklar)
- 8) Hisse Senetleri İhraç Primleri

B-FON KULLANIMLARI

- 1) Faaliyetlerle İlgili Kullanımlar
 - a) Olağan Zarar
 - b) Amortismanlar(+)
 - c) Fon Çıkışı Gerektirmeyen Diğer Giderler(+)
 - d) Fon Girişi Sağlamayan Diğer Gelirler(-)
- 2) Olağandışı Faaliyetlerle İlgili Kullanımlar
 - a) Olağan Dışı Zarar
 - b) Fon Çıkışı Gerektirmeyen Giderler(+)
 - c) Fon Girişi Sağlamayan Gelirler(-)
- 3) Ödenen Vergi ve Benzerleri
(Bir önceki dönem kârından ödenen)
- 4) Ödenen Temettüleri
 - a) Bir Önceki Dönem Kârından Ödenen
 - b) Yedeklerden Dağıtılan
- 5) Dönen Varlıkların Tutarındaki Artışlar
- 6) Duran Varlıkların Tutarındaki Artışlar
(Yeniden Değerlemeyi Kapsamaz.)
- 7) Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Azalışlar
- 8) Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Azalışlar
- 9) Sermayedeki Azalışlar

Ek 5: Kar Dağıtım Tablosu

KÂR DAĞITIM TABLOSU (.....TL)

Önceki
Dönem

Cari Dönem

A-DÖNEM KÂRININ DAĞITIMI

- 1) Dönem Kârı
- 2) Ödenecek Vergi ve Yasal Yükümlülükler(-)
 - Kurumlar Vergisi (Gelir Vergisi)
 - Gelir Vergisi Kesintisi
 - Diğer Vergi ve Yasal Yükümlülükler

NET DÖNEM KÂRI

- 3) Geçmiş Dönemler Zararı(-)
- 4) I. Tertip Yasal Yedek Akçe(-)
- 5) İşletmede Bırakılması ve Tasarrufu Zorunlu Yasal Fonlar(-)

DAĞITILABİLİR NET DÖNEM KÂRI

- 6) Ortaklara Birinci Temettü(-)
 - Adi Hisse Senedi Sahiplerine
 - İmtiyazlı Hisse Senedi Sahiplerine

- 7) Personele Temettü(-)
 - 8) Yönetim Kuruluna Temettü(-)
 - 9) Ortaklara İkinci Temettü(-)
 - Adi Hisse Senedi Sahiplerine
 - İmtiyazlı Hisse Senedi Sahiplerine
 - 10) İkinci Tertip Yasal Yedek Akçe(-)
 - 11) Statü Yedekleri(-)
 - 12) Olağandışı Yedekler (Dağıtılmamış Kârlar)
 - 13) Diğer Yedekler
 - 14) Özel Fonlar
- B-YEDEKLERDEN DAĞITIM
- 1) Dağıtılan Yedekler
 - 2) II. Tertip Yasal Yedekler(-)
 - 3) Ortaklara Pay(-)
 - Adi Hisse Senedi Sahiplerine
 - İmtiyazlı Hisse Senedi Sahiplerine
 - 4) Personele Pay(-)
 - 5) Yönetim Kuruluna Pay(-)
- C-HİSSE BAŞINA KÂR
- 1) Adi Hisse Senedi Sahiplerine (TL %)
 - 2) İmtiyazlı Hisse Senedi Sahiplerine (TL %)
- D-HİSSE BAŞINA TEMETTÜ
- 1) Adi Hisse Senedi Sahiplerine (TL %)
 - 2) İmtiyazlı Hisse Senedi Sahiplerine (TL %)

6 FAİZ KAVRAMI VE PARANIN ZAMAN DEĞERİ

6.2 Paranın Zaman Değeri – Finansın Birinci Temel Prensibi

Bugün elinizde bulunan 1,000 TL bundan bir yıl sonra elinize geçecek 1,000 TL’ndan daha değerlidir. Finansın birinci temel prensibi aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

- “Bugünkü bir TL yarınki bir TL’ndan daha değerlidir.”

Yukarıdaki ifadede, TL’ni istediğiniz para birimi ile değiştirebilirsiniz. Finansın temel prensibi dünyanın her yerinde ve her türlü makroekonomik koşul altında geçerlidir. Bugün elinizde bulunan 1,000 TL’nin bundan bir yıl sonra elinize geçecek 1,000 TL’ndan daha değerli olmasının nedeni, bugünkü 1,000 TL’nin, yatırıma dönüştürüldüğü takdirde, hemen faiz kazanabilecek olmasıdır. En basit ifadeyle, bugün 1,000 TL’ni bankaya yatırdığınızda, faiz oranları ne mertebede olursa olsun, bir yıl sonra elinize geçecek meblağ 1,000 TL’ndan daha fazla olacaktır.

6.3 Faiz Kavramı

6.3.1 Faizin Tanımı ve Faizi Etkileyen Faktörler

Faiz “paranın kirası”dır. Paranızı ödünç verdiğinizde, anaparanın üzerinde elinize geçen her türlü meblağ faiz olarak adlandırılır.

Sermayenin bir süre için ödünç verilmesi karşılığı ödenen faiz bir fiyat niteliği taşımaktadır. Faiz, fiyat olarak, ödeme süresinin ve katlanılan riskin bir fonksiyonu şeklinde düşünülebilir. Ödeme süresi ve/veya katlanılan riskin derecesi arttıkça, paranın kira değeri ya da faiz artar.

Faiz oranları beklenen enflasyon için de bir prim ihtiva eder. Enflasyon beklentisi ne kadar yüksekse, faiz oranları da o kadar yüksek olur.

Bir an için, enflasyonun olmadığı bir dünya varsayalım. Böyle bir dünyada, faiz oranı, sermayenin arz ve talebini dengeleyen fiyat olacaktır. Sermayenin arzı bireylerin tasarruf yapma, ya da diğer bir deyişle tüketimi erteleme isteğine, sermayenin talebi ise karlı yatırım fırsatlarının varlığına bağlıdır.

Karlı yatırım fırsatlarının arttığı bir ortamda, sermayeye olan talep artar. Fazladan sermaye talebini karşılayabilmek için, bireylerin daha fazla tasarrufa yönelmeleri gerekir. Bunu

sağlayabilmek için faiz oranları yükselmelidir. Karlı yatırım fırsatları azaldığında ise, faiz oranları düşecektir.

6.3.2 Nominal Faiz – Reel Faiz Oranı Ayrımı

Reel faiz oranı enflasyonun etkisinden arındırılmış faiz oranıdır. Örnek olarak, paranızı bankaya bir yıllık mevduat hesabına %50 faizden yatırmış olduğunuzu varsayalım. %50, bir yılın sonunda alacağınız nominal faiz oranıdır. Diyelim ki, bir yılın sonunda, yıllık enflasyon %50 seviyesinde gerçekleşti. Sonuçta, reel kazancınız sıfır olur. Diğer bir deyişle, reel faiz oranı sıfırdır.

Reel faiz aşağıdaki şekilde formüle edilir.

$$\text{Reel Faiz Oranı} = \frac{1 + \text{Nominal Faiz Oranı}}{1 + \text{Enflasyon Oranı}} - 1$$

Bu konuda pratikte en çok yapılan hata, reel faiz oranı hesaplarırken nominal faiz oranından enflasyon oranını çıkarmaktır. ABD gibi enflasyonun çok düşük olduğu ülkelerde, reel faiz oranını bu şekilde hesaplamak, doğru şekilde yapılan hesaplamadan çok farklı sonuçlar üretmez. Ancak, Türkiye gibi yüksek enflasyon yaşanan ülkelerde, doğru hesaplama yöntemini kullanmak bir zorunluluktur.

Örnek Soru 6.1:

Ayşe bir yıl vadeli %75 faizli Hazine bonusu almıştır. Bir yılın sonunda, yıllık enflasyon %45 seviyesinde gerçekleşir. Reel faiz oranını hesaplayınız.

$$\text{Reel Faiz Oranı} = \frac{1 + 0.75}{1 + 0.45} - 1 = \%20.69$$

Reel faiz oranı, hatalı şekilde, nominal faiz oranı ile enflasyon oranının farkı şeklinde hesaplanırsa, çıkan sonuç %30 olur ki, bu değer gerçek reel faiz oranının yaklaşık %50 üzerindedir.

6.3.3 Basit Faiz

Basit faiz verilen ödünç miktarı üzerinden hesaplanır. Faiz oranları, genellikle, yıllık olarak ele alınır. Faiz hesabında, bir yıl 365 gün kabul edilmekle birlikte, Türkiye'deki uygulamalarda, kredi faizlerinin hesabında 360 gün olarak alınmaktadır. Bu uygulama sadece kredi faizlerine özel bir uygulama olup, mevduat ve diğer faiz hesaplarında bir yıl 365 gün kabul edilmektedir.

Basit faiz formülü aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

$$\text{Dönem Faizi} = \text{Anapara} \times \left(\text{Basit Faiz Oranı} \times \frac{\text{Gün Sayısı}}{365} \right)$$

Örnek Soru 6.2:

1,000 TL 6 aylık vadeli mevduat hesabına %50 net (vergi sonrası) faizden yatırıldığı takdirde faiz geliri ne olur?

$$\text{Dönem Faizi} = 1,000 \text{ TL} \times \left(0.50 \times \frac{180}{365} \right) = 246.58 \text{ TL}$$

6.3.4 Bileşik Faiz

Bileşik faiz tahakkuk etmiş faizlerin ilk ödünç verilen miktara eklenmesiyle hesap edilir. Bileşik faiz oranı, bir yıllık dönem içinde kazanılan faizlerin anaparaya katılmasıyla bulunan toplam faiz gelirini hesap etmek için kullanılır.

Bileşik faiz formülü aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

$$\text{Bileşik Faiz Oranı} = \left[1 + \left(\text{Basit Faiz Oranı} \times \frac{\text{Gün Sayısı}}{365} \right) \right]^{\left(\frac{365}{\text{Gün Sayısı}} \right)} - 1$$

Yukarıdaki formülde $\left[1 + \left(\text{Basit Faiz Oranı} \times \frac{\text{Gün Sayısı}}{365} \right) \right]$, 1 TL tutarındaki anaparanın bir dönem sonunda dönem faizi ile birlikte ulaşacağı toplam tutardır. Anapara ile dönem faizi toplamının ikinci dönem sonunda ulaşacağı toplam tutar,

$$\left[1 + \left(\text{Basit Faiz Oranı} \times \frac{\text{Gün Sayısı}}{365} \right) \right] \times \left[1 + \left(\text{Basit Faiz Oranı} \times \frac{\text{Gün Sayısı}}{365} \right) \right] = \left[1 + \left(\text{Basit Faiz Oranı} \times \frac{\text{Gün Sayısı}}{365} \right) \right]^2,$$

n-inci dönemin sonunda ulaşacağı toplam tutar,

$$\left[1 + \left(\text{Basit Faiz Oranı} \times \frac{\text{Gün Sayısı}}{365} \right) \right]^n \text{ 'dir.}$$

Yukarıdaki formüllerde, herbir dönem için, sadece anaparanın değil, faizin faizinin de hesaba katıldığı unutulmamalıdır. Bir yıl içindeki dönem sayısı $\left(\frac{365}{\text{Gün Sayısı}}\right)$ olduğuna göre, yukarıdaki formülde n yerine $\left(\frac{365}{\text{Gün Sayısı}}\right)$ konursa, bir yıl sonunda 1 TL'nin ulaşacağı tutara, bu tutardan anaparanın (1 TL'nin) çıkarılmasıyla da bileşik faiz formülüne ulaşılmaktadır.

Örnek Soru 6.3:

37 günlük (kırık) vadeli mevduat hesabının basit faizi net (vergi sonrası) %40 ise, bileşik faizi nedir?

$$\text{Bileşik Faiz Oranı} = \left[1 + \left(0.4 \times \frac{37}{365}\right)\right]^{\left(\frac{365}{37}\right)} - 1 = 0.4801 = \%48.01$$

6.3.5 Şimdiki (Bugünkü) Değer, Net Şimdiki Değer ve Gelecekteki Değer

Şimdiki değer, gelecekte gerçekleşmesi beklenen bir nakit akımının, paranın zaman değerini ve katlanılan riskin derecesini yansıtan uygun bir iskonto (faiz) oranı ile, bugüne indirgenmiş halidir.

Şimdiki değer kavramını açıklamak için bir örnek verelim. 200,000 TL değerinde bir arsanız olsun. Bu arsaya apartman inşa ederek satmak istiyorsunuz. Böyle bir inşaatı bugün gerçekleştirmek isterseniz 1 milyon TL harcayacaksınız. İnşaatı gerçekleştirdiğiniz takdirde, daireleri bir sene sonra (bir sene sonrasının fiyatlarıyla) toplam 1.5 milyon TL'na satabileceğiniz söyleniyor. Bu inşaatın arsa değeri dahil maliyeti 1.2 milyon TL olduğuna göre, bir sene sonra alacağınız 1.5 milyon TL'na karşılık bu inşaatı gerçekleştirmek mantıklı mıdır?

Eğer, bir sene sonraki 1.5 milyon TL'nin şimdiki değeri 1.2 milyon TL'nin üzerindeyse mantıklıdır; altındaysa, değildir. Olayı basite indirmek için, inşaat yatırımının banka mevduatı ile eşit riske sahip bir yatırım olduğunu varsayalım. Bir sene sonraki 1.5 milyon TL'nin elde etmek için tek alternatifiniz inşaat yatırımı değildir. Bugün, bir miktar parayı bir yıllık mevduat hesabına yatırarak da aynı sonuca ulaşabilirsiniz. Bir yıllık vadeli mevduat faizi net (vergi sonrası) %55 ise, bir yıl sonra 1.5 milyon TL elde etmek için bugün bankaya yatırmanız gereken tutar,

$$\frac{1.5 \text{ milyon TL}}{1.55} = 967,741.94 \text{ TL 'dir.}$$

967,741.94 TL, bir sene sonraki 1.5 milyon TL'nin şimdiki değeridir. Bu değer inşaat yatırımı için başlangıçta yatırmanız gereken 1.2 milyon TL'nin altında olduğu için inşaat yatırımını gerçekleştirmek mantıklı değildir.

Net şimdiki değer, şimdiki değerden başlangıçtaki yatırım tutarının düşülmesiyle bulunur. Net şimdiki değer pozitifse, yatırımı gerçekleştirmek mantıklıdır; negatifse değildir. İnşaat yatırımının net şimdiki değeri,

$$967,741.94 \text{ TL} - 1,200,000 \text{ TL} = -232,258.06 \text{ TL 'dir.}$$

Bu değer negatif olduğu için inşaat yatırımını gerçekleştirmek mantıklı değildir.

Aynı sonuca, gelecekteki değer kavramını kullanarak da ulaşabiliriz. Gelecekteki değer, başlangıçtaki yatırım tutarının, paranın zaman değerini ve katlanılan riskin derecesini yansıtan uygun bir iskonto (faiz) oranı ile, geleceğe taşınmış halidir. Örneğimizde, başlangıçtaki yatırım tutarının gelecekteki değeri 1.5 milyon TL'nin altındaysa inşaat yatırımı mantıklıdır; üzerindeyse, değildir. Bir yıllık vadeli mevduat faizi net (vergi sonrası) %55 olduğuna ise, 1.2 milyon TL'nin (bir yıl sonraki) gelecekteki değeri,

$$1.2 \text{ milyon TL} \times 1.55 = 1,860,000 \text{ TL 'dir.}$$

Bu değer inşaat yatırımından bir yıl sonra kazanılacak 1.5 milyon TL'nin üzerinde olduğu için inşaat yatırımını gerçekleştirmek mantıklı değildir.

Yukarıdaki örnekten hareketle, şimdiki değer, net şimdiki değer ve gelecekteki değer formülleri aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

$$PV = \frac{C_n}{(1+k)^n}$$

- PV : Şimdiki Değer
 C_n : n Dönem Sonra Gerçekleşecek Nakit Akımı
 k : İskonto (Faiz) Oranı
 n : Dönem Sayısı

$$NPV = C_0 + PV = C_0 + \frac{C_n}{(1+k)^n}$$

- NPV : Net Şimdiki Değer
 C₀ : Başlangıçtaki Nakit Akımı (genelde başlangıçtaki yatırım tutarına eşit olup, negatif

bir değerdir)

$$FV = C_0(1+k)^n$$

FV : Gelecekteki Değer

Örnek: Yıllık %10 faiz oranı üzerinden bankaya yatırılan 10 000 TL, 6 ayda bir bileşiklendirilme koşuluyla, 5. yıl sonunda kaç TL olur?

$$FV = 10\ 000 \times (1+0,1/2)^{5 \times 2} = 16\ 289\ \text{TL}$$

6.3.6 Anüiteler

Anüite kavramı eşit zaman aralıklarıyla eşit miktarlarda yapılan ödemeler için kullanılmaktadır. Ödemelerin her dönemin (genelde bir yıllık sürenin) sonunda yapıldığı varsayılır. Anüiteler için yukarıdaki formüller kullanılarak şimdiki değer ve gelecekteki değer hesaplanabilir. Örneğin, n dönemli bir anüite için şimdiki değer ve gelecekteki değer formülleri aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

$$PV = \frac{C}{1+k} + \frac{C}{(1+k)^2} + \dots + \frac{C}{(1+k)^n} = \frac{C}{k} \left[1 - \frac{1}{(1+k)^n} \right]$$

$$FV = \left[C(1+k)^{(n-1)} \right] + \left[C(1+k)^{(n-2)} \right] + \dots + C = C \frac{(1+k)^n - 1}{k}$$

PV : Şimdiki Değer

FV : Gelecekteki Değer

C : Anüite

k : İskonto (Faiz) Oranı

n : Dönem Sayısı

Anüite formüllerini çeşitli amaçlar için kullanmak mümkündür. Bu değişik kullanım alanlarına sigorta ve emeklilik ödemeleri ile borç taksitlerinin hesaplanması örnek gösterilebilir.

Örnek Soru 6.4:

%60 yıllık faizle kullandırılan 100,000 TL tutarında bir banka kredisi dört sene içinde, sene sonlarında yapılacak eşit ödemelerle, geri ödenecek ise yıllık borç taksidini hesaplayınız.

Bu soruyu çözmek için anüite formülünden faydalanabiliriz. 100,000 TL %60 faizli, 4 dönemli bir anüitenin şimdiki değeridir.

$$100,000 \text{ YTL} = \frac{C}{0.6} \left[1 - \frac{1}{(1+0.6)^4} \right] \Rightarrow C = 70,803.80 \text{ YTL}$$

Diğer bir deyişle, bankadan bugün aldığınız %60 faizli 100,000 TL tutarında krediyi, bir yıl sonra başlamak üzere, dört yılda eşit taksitler halinde ödeyecekseniz, herbir borç taksidinin tutarı 70,803.80 TL olacaktır.

Örnek Soru 6.5:

Ahmet bir yıl sonra özel okula başlayacaktır. Ahmet'in annesi ve babası, bir yıl sonra 10,000 TL tutarında olması beklenen okul ücretini ödeyebilmek için, her ay ne kadar parayı banka mevduatında değerlendirmelidir? Ahmet'in annesi ve babasının bir aylık mevduatı tercih ettiğini ve bir aylık mevduat faizinin, aylık bazda, net (vergi sonrası) %3 olduğunu varsayın.

10,000 TL %3 faizli, 12 dönemli anüitenin gelecekteki değeridir.

$$10,000 \text{ TL} = C \frac{(1+0.03)^{12} - 1}{0.03} \Rightarrow C = 704.62 \text{ TL}$$

Diğer bir deyişle, Ahmet'in annesi ve babası, bir yıl boyunca, her ay bankaya 704.62 TL yatırdıkları takdirde, bir yılın sonunda Ahmet'in 10,000 TL tutan okul ücretini karşılayabileceklerdir.

6.3.7 Sonsuz Anüiteler

Anüite formülünün n sonsuza giderken limit değeri alınır, sonsuz anüite formülüne ulaşılır.

$$\lim_{n \rightarrow \infty} PV = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{C}{1+k} + \frac{C}{(1+k)^2} + \dots + \frac{C}{(1+k)^n} = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{C}{k} \left[1 - \frac{1}{(1+k)^n} \right] = \frac{C}{k}$$

Bu basit formül, özellikle hisse senedi değerlemelerinde, oldukça sık kullanılır. Bir finansal varlığın sonsuza kadar, eşit zaman aralıklarıyla eşit miktarlarda nakit ürettiği varsayılırsa, bu finansal varlığın değeri yukarıdaki sonsuz anüite formülü ile bulunabilir.

Sonsuz anüite formülünün diğer bir versiyonu, anüitenin sabit olmayıp, belirli bir hızda büyüdüğü durumdur. Eğer anüite "g" hızında büyüyorsa, anüite formülü aşağıdaki şekilde değişir.

$$\lim_{n \rightarrow \infty} PV = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{C(1+g)}{1+k} + \frac{C(1+g)^2}{(1+k)^2} + \dots + \frac{C(1+g)^n}{(1+k)^n} = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{C(1+g)}{1+k} \left[\frac{1 - \left(\frac{1+g}{1+k}\right)^n}{1 - \left(\frac{1+g}{1+k}\right)} \right] = \frac{C(1+g)}{k-g}$$

7 ŞİRKET DEĞERLEME YÖNTEMLERİNE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

7.2 Şirket Değeri – Hisse Senetlerinin Toplam Değeri Ayrımı

Şirket değeri kavramı, genellikle, hisse senetlerinin toplam değeri kavramı ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak, teknik olarak, bu iki kavram birbirinden farklı kavramlar olup, şirket değeri ile hisse senetlerinin toplam değeri arasındaki farkı bilmek gerekir. Bununla birlikte, şirket değerlendirme yöntemleri dendiğinde, bu yöntemlerin pek çoğunun doğrudan hisse senedi değeri hesaplamaya yönelik olduğu gözönünde bulundurulmalıdır.

Bir şirketin sahibi hissedarlar olduğu kadar, hatta hissedarlardan daha fazla, o şirkete finansal kredi sağlayan kreditorlerdir. Çünkü şirket tasfiye edildiğinde, kreditorlerin alacağıının hissedarların yatırdığı sermayeye göre önceliği vardır.

Şirket değeri şirketin operasyonlarının değeridir. Örneğin, şirketin tek aktifi bir fabrika ise, şirket değeri bu fabrikanın piyasa değerine eşittir. Ancak, fabrikanın tek sahibi hissedarlar değildir. Dolayısı ile şirket değeri, şirketin net (hazır değerler ve menkul kıymetler düşüldükten sonra) finansal borcu ile hisse senetlerinin değerinin toplamına eşittir. Diğer bir ifadeyle, hisse senetlerinin toplam değeri şirket değerinden finansal borcun çıkarılmasıyla bulunur.

Hisse Senetlerinin Toplam Değeri = Şirket Değeri – Şirketin Net Finansal Borcu

7.3 Şirket ve Hisse Senedi Değerleme Yöntemleri

7.3.1 Borsa (Piyasa) Değeri

Hisse senetleri için en objektif değer, varsa, borsa değeridir. Borsa değeri piyasa değeri olarak da bilinmektedir.

Borsa değeri objektif bir değer olmakla birlikte, bu her zaman borsa değerinin birinci öncelikle kullanılması gerektiği anlamına gelmez. Piyasaların zayıf ve güçlü olduğu dönemler vardır. Böyle dönemlerde borsa değeri hisse senedinin gerçek değerinin çok altında ya da çok üstünde olabilir. Burada gerçek değerden kasıt, hisse senedi piyasasındaki koşullardan bağımsız olarak, hisse senedinin olması gereken (oluşturduğu ekonomik değere paralel) değeridir.

Ayrıca borsaya kote olmayan şirketler için, borsa değeri de olmadığına göre, alternatif değerlendirme yöntemleri kullanmak bir zorunluluktur.

7.3.2 Muhasebe (Defter) Değeri

Bir hisse senedi için muhasebe ya da defter değeri, şirketin bilançosunda görünen özkaynak rakamının toplam hisse senedi sayısına bölünmesiyle bulunur.

Türkiye gibi enflasyonun çok yüksek olduğu ülkelerde, enflasyonun mali tablolar üzerindeki tahrip edici etkisi nedeniyle, muhasebe değeri çok anlamlı sonuçlar vermez. Banka ve diğer finansal kuruluşlar gibi sermayenin nakit ve menkul kıymet ağırlıklı olduğu şirketlerde, muhasebe değeri daha anlamlıdır.

Enflasyon muhasebesi prensipleri uygulandığı ölçüde, muhasebe değerleri ile piyasa ya da borsa değerleri arasındaki fark da aynı oranda kapanacaktır.

7.3.3 Net Aktif Değeri

Net aktif değerlemesi, kabaca bir şirketin aktif (varlık) ve pasiflerinin (borç) piyasa değerlerinin bulunarak şirket değerinin ve/veya hisse senetlerinin toplam değerinin bulunması anlamına gelir.

Örneğin, bir bankayı net aktif değerlemesi kullanarak değerleyebilmek için;

- Bankanın hazır değerlerini, diğer bir ifadeyle kasasında bulundurduğu nakit ve menkul kıymet cüzdanında bulunan kıymetlerin piyasa değerini (hisse senedi ile Hazine bonusu ve Devlet tahvillerinin borsa değerini),
- Bankanın kullandığı kredilerin piyasa değerini (banka verdiği kredileri bugün tahsil etmek istese toplayabileceği nakit miktarı + bugün tahsil edemeyeceği (batık ya da şüpheli olmayan) krediler için bu kredileri başka bir finansal kuruma sattığı takdirde alabileceği nakit miktarı ya da bu kredilerin makul bir iskonto oranı kullanılarak bugüne indirgenmiş değerini),
- Bankanın gayrimenkullerinin ve diğer duran varlıklarının piyasa değerini,
- Bankanın bankacılık lisansı ve isminin piyasa değerini

toplayarak bulunan değerden;

- Bankanın toplamış olduğu mevduatın piyasa değerini,
- Bankanın almış olduğu kredilerin piyasa değerini

toplayarak bulunan değer çıkarılması gerekir. Sonuçta bulunan değer bankanın hisse senetlerinin toplam değeridir.

Net aktif değerinin hesaplanma süreci, şirketin tasfiyesi halinde aktif kalemlerinin parça parça satılarak paraya çevrilmesine benzetilebilir. Bu itibarla, net aktif değeri bir anlamda şirketin tasfiye değeri olmaktadır. Ancak, tasfiyenin söz konusu olmadığı durumlarda, şirketin bütün olarak değeri parçaların toplam değerinden daha yüksek olabilir. Net aktif değerleri kullanılırken, bu olasılık gözönünde bulundurulmalıdır.

Anlaşılması oldukça kolay ve objektif bir yöntem olan net aktif değerlemesi, aktif veya pasif kalemlerinin piyasa değeri olarak kullanılabilir. Borsa değeri gibi objektif kriterlerin bulunmadığı durumlarda, subjektif bir yöntem haline dönüşebilir.

7.3.4 Temettü Kapitalizasyonu ile Değerleme

Bir hisse senedinin uzun vadeli yatırımcı açısından getirisi şirketin her sene dağıttığı nakit temettülerdir. Gordon Büyüme Modeli, bir hisse senedinin değerinin gelecekte beklenen nakit temettülerin şimdiki değerine eşit olduğunu öngörür.

$$\text{Hisse Senedi Değeri} = \frac{D_0(1+g)}{(1+k)} + \frac{D_0(1+g)^2}{(1+k)^2} + \dots = \sum_{t=1}^{\infty} \frac{D_0(1+g)^t}{(1+k)^t} = \frac{D_0(1+g)}{k-g}$$

D_0 : Cari (Bu Yıl Dağıtılan) Nakit Temettü

g : Temettü Büyüme Oranı

k : İskonto (Kapitalizasyon) Oranı

Temettü kapitalizasyonu ile değerlendirme, teorik açıdan doğru bir yaklaşım olmakla birlikte, temettü büyüme oranının tahmini ve şirketin riskini yansıtan uygun iskonto (kapitalizasyon) oranının belirlenmesi gibi pratik sorunlar içerir.

Temettü, herşeyden önce, karın bir fonksiyonudur. Türkiye gibi yüksek enflasyon yaşanan ülkelerde, kar rakamları çoğunlukla gerçek karlılığı yansıtmaz. Sonuçta, nakit temettü rakamları da şirketlerin gerçek karlılığını yansıtmaktan uzaktır. Ayrıca, bu rakamları geleceğe yönelik tahmin edebilmek çok zordur.

7.3.5 Piyasa Çarpanları ile Değerleme

Piyasa çarpanı, fiyatı belirli olan bir şirketin değerinin, o şirketin belirli bir ekonomik büyüklüğüne bölünmesi ile elde edilir. Örneğin en sık kullanılan piyasa çarpanı Fiyat/Kazanç oranıdır. Fiyat/Kazanç oranı hisse senetlerinin toplam değerinin şirketin net (vergi sonrası) karına bölünmesiyle bulunur.

Fiyatı belirli olan bir şirketten kasıt, bu şirketin hisse senetlerinin borsalarda işlem görmesi ya da bu şirketin bir kısım hissesinin ya da tamamının yakın bir tarihte belirli bir fiyattan satılmış olmasıdır.

Piyasa çarpanları ile değerlendirme yapabilmek için değeri bulunacak şirkete benzer, tercihen aynı sektör içinde, fiyatı belirli şirketler bulunarak bu şirketlerin piyasa çarpanlarının hesaplanması gerekir. Sonra değeri bulunacak şirketin belirli ekonomik büyüklüğü ile bulunan piyasa çarpanlarının ortalaması çarpılarak şirket değerine ya da hisse senetlerinin toplam değerine ulaşılır.

Örneğin borsada işlem gören gıda şirketlerinin Fiyat/Kazanç oranlarının ortalaması 10 olsun. Değerlemek istediğimiz gıda şirketinin net karı 100,000 TL ise, bu şirketin hisse senetlerinin toplam değeri için ortalama Fiyat/Kazanç oranından hareketle 1 milyon TL değerine ulaşırız.

Piyasa çarpanları ile değerlendirme, uygulaması en kolay değerlendirme yöntemlerinden biri olduğu gibi, piyasa verilerini baz aldığı için oldukça objektif bir yöntemdir. Ancak, piyasa çarpanları ile yapılan değerlemelerin bazı önemli dezavantajları olduğu unutulmamalıdır.

Piyasa çarpanları, muhasebe büyüklüklerini baz alan kaba bir yöntem olduğu için şirkete özel ekonomik gerçekleri tam olarak yansıtmaktan uzaktır. Benzer şirketlerin piyasa çarpanlarını kullanmak, değerlendirme yapılan şirketin ekonomik özellikleri ile benzer şirketlerin ortalama özelliklerinin aynı olduğu varsayımını içerir. Bu varsayım çoğunlukla gerçekçi değildir.

Ayrıca, değerlemesi yapılacak şirkete benzer şirketler bulmak her zaman mümkün olmayabilir.

Son olarak, bu yöntemde piyasa değerleri kullanıldığı için, piyasaların "miyop" olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Bunun anlamı piyasaların genelde kısa vadeli beklentileri alması ya da satmasıdır. Piyasaların zayıf ve güçlü olduğu dönemlerde, kısa vadeli beklentilere paralel olarak, piyasa değerleri gerçek değerlerin çok altında ya da çok üstünde olabilir.

7.3.5.1 Fiyat/Kazanç Oranı

Fiyat/Kazanç oranı bir şirketin net karı ile hisse senetlerinin toplam değeri arasında ilişki kurar:

Fiyat/Kazanç Oranı = Hisse Senetlerinin Toplam Değeri/Net Kar

Ya da alternatif olarak (pay ve payda toplam hisse senedi sayısına bölünürse):

Fiyat/Kazanç Oranı = Hisse Senedi Fiyatı/Hisse Başına Düşen Net Kar

Fiyat/Kazanç oranı en çok bilinen ve en sık kullanılan piyasa çarpanıdır. Ancak, diğer piyasa çarpanları içinde hataya en açık olanıdır. Net kar bir şirketin ekonomik durumu için ne kadar iyi bir göstergese, Fiyat/Kazanç oranı da değerlendirme için ancak o kadar iyi bir göstergedir. Özellikle ülkemizde, yüksek enflasyon nedeniyle, net kar rakamı şirketin gerçek karlılığını yansıtmaktan çok uzaktır.

Örneğin borçlu bir şirket için kar-zarar tablosuna yansıyan faiz gideri gerçek faiz giderinin çok üstündedir. Bunun nedeni ülkemizde enflasyon muhasebesi uygulanmamasıdır. Türkiye’de faiz gideri olarak adlandırılan kar-zarar tablosu kalemi, aslında kısmen faiz gideri kısmen de anapara ödemesidir. Bu nedenle borçlu bir şirketin açıkladığı net kar rakamı, diğer faktörler devre dışı bırakıldığında, gerçek karlılığının altındadır. Eğer şirket karşılaştırma yapılan (Fiyat/Kazanç oranları kullanılan) şirketlere oranla daha borçlu bir şirketse, Fiyat/Kazanç oranı kullanılarak yapılan değerlendirme, gerçek değerden daha düşük sonuç verecektir.

F/K Çarpanı için örnek bir hesaplama aşağıda yapılmıştır.

Bir şirketin finansal bilgileri aşağıdaki gibidir.

Net Kâr: 3 000 000 TL

Hisse Senedi Adedi: 1 500 000 adet

Bir Hissenin Cari Piyasa Fiyatı:10 TL

Bu bilgilere göre;

Hissenin Cari F/K Oranı = Hisse Senedi Piyasa Fiyatı/Hisse Başı Kâr

Hisse Başı Kâr: 3 000 000/1 500 000 = 2 TL

Hissenin Cari F/K Oranı = 10/2 = 5 olur.

Bu şirketin faaliyette bulunduğu sektördeki benzer şirketlerin F/K çarpanı ortalaması 6 olsun. Bu sektör ortalaması oranına dayanarak hisse senedinin fiyatı;

$$\left(\frac{F}{K}\right)_{\text{sektörort}} = \frac{\text{HisseSenediFiyatı}}{HBK}$$

Hisse Senedi Fiyatı = 6*2 TL = 12 TL olmalıdır. Piyasa kapitalizasyon değeri ise 12 TL* 1 500 000 = 18 000 000 TL olmalıdır.

7.3.5.2 Piyasa Değeri/Defter Değeri

Piyasa Değeri/Defter Değeri bir şirketin hisse senetlerinin piyasa değeri ile bilançoda görülen nominal değeri (özkaynaklar toplamı) arasında ilişki kurar:

$$\text{Piyasa Değeri/Defter Değeri} = \text{Hisse Senetlerinin Toplam Değeri/Özkaynaklar Toplamı}$$

Piyasa Değeri/Defter Değeri, özellikle konuyla ilgi akademik çalışmalarda sıkça kullanılan bir yöntemdir. Bu çarpan, indirgenmiş nakit akımları metodu gibi sofistike metodların kullanımının görece zor olduğu banka gibi finansal kurumların değerlemesi için pratikte de sıkça kullanılmaktadır. Ancak, bu çarpanla yapılan değerlendirme çalışmaları da, diğer piyasa çarpanlarında olduğu gibi, önemli birtakım dezavantajlara sahiptir.

Örnek: Bir firmanın finansal bilgileri aşağıdaki gibidir. Firmanın faaliyette bulunduğu sektördeki karşılaştırılabilir şirketlerin PD/DD oranı ortalaması 5,5'tir. Bu orana dayanarak firmanın hisse senedi fiyatı ve piyasa değeri ne olmalıdır?

Özkaynak	8 000 000 TL
Ödenmiş Sermaye	2 500 000 TL
Toplam Hisse Senedi Sayısı	2 500 000 adet
Çözüm	

Firmanın defter değeri (özkaynak değeri) 8 000 000 TL'dir.

Bir hissenin defter değeri ise $8\,000\,000 / 2\,500\,000 = 3,2$ TL'dir.

$$\left(\frac{PD}{DD} \right)_{\text{sektör ortalaması}} = 5,5 = \frac{PD}{3,2}$$

Buradan; bir hissenin olması gereken piyasa değeri (PD) = $5,5 \times 3,2 = 17,6$ TL'dir.

$$\begin{aligned} \text{Toplam piyasa değeri ise} &= 2\,500\,000 \times 17,6 \\ &= 44\,000\,000 \text{ TL'dir.} \end{aligned}$$

7.3.6 İndirgenmiş Nakit Akımları Yöntemi ile Değerleme

İndirgenmiş nakit akımları yöntemine göre, bir şirketin değeri gelecekte üreteceği serbest nakit akımlarının şimdiki değerine eşittir. Bu yöntemde, genellikle beş ya da on yıl gibi uzun dönemli projeksiyonlar yapılır. Projeksiyonlardan elde edilen nakit akımları, şirketin, sektörün ve ekonominin taşıdığı risk seviyesine uygun bir iskonto oranı ile bugüne indirgenerek, şirket değeri hesaplanır. Bu değer şirketin, borsa koşullarından bağımsız olarak hesaplanan, gerçek değeridir.

Burada vurgulanması gereken nokta, kar rakamları yerine nakit akımlarının kullanılmasıdır. Kar-zarar tablosunda sürekli kar açıklayan bir şirket gerçekte değer üretmiyor olabilir. Pozitif nakit akımına sahip olmayan şirketler sermayelerini eritirler. Karlılığın en doğru göstergesi kar rakamları değil, nakit akımlarıdır.

İndirgenmiş nakit akımları yönteminde operasyonel nakit akımları baz alınabilir. Operasyonel nakit akımına aşağıdaki formülle ulaşılır.

$$\begin{array}{lcl} \text{Serbest Nakit Akımı} & = & + \text{ Esas Faaliyet Karı} \\ & & + \text{ Amortisman Giderleri} \\ & & + \text{ Nakit Çıkışı Gerektirmeyen Diğer Giderler} \\ & & -/+ \text{ Net İşletme Sermayesindeki Artış/Azalış} \\ & & - \text{ Yatırım Harcamaları} \\ & & - \text{ Nakit Ödenen Vergiler} \end{array}$$

Operasyonel nakit akımlarının bugüne indirgenmesinde kullanılması gereken iskonto oranı ağırlıklı ortalama sermaye maliyetidir. Ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti, kullanılan kaynakların (borç, özkaynak, ...) herbirinin maliyetinin ayrı ayrı ağırlıkları ile çarpılıp, bu değerlerin toplanmasından oluşur.

$$k = \left(\frac{E}{D+E} \right) k_e + \left(\frac{D}{D+E} \right) k_d (1-t)$$

- k : Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti
k_e : Özkaynak Maliyeti
k_d : Borç Maliyeti
E : Hisse Senetlerinin Toplam Değeri
D : Net Finansal Borç
t : Kurumlar Vergisi Oranı

Özkaynak maliyetini hesaplamak için Finansal Varlık Fiyatlandırma Modelinin kullanılması gerekir.

$$k_e = r_f + \beta_e [E(r_m) - r_f]$$

r_f : Risksiz Faiz Oranı

β_e : Özkaynak Betası (Sistemik Riskin Ölçüsü)

$E(r_m) - r_f$: Risk primi (Beklenen Piyasa Getirisinin Risksiz Faiz Oranını Aşan Kısmı)

İndirgenmiş nakit akımları yönteminde, projeksiyonlar genellikle beş ya da on yıl gibi dönemler için hazırlanır. Projeksiyon döneminin sonrası için Gordon Büyüme Modeli kullanılarak bir uç değer bulunur. Uç değer ile birlikte projeksiyon dönemi için hesaplanan nakit akımları bugüne indirgenip toplanarak şirket değerine ulaşılır.

$$\text{Şirket Değeri} = \sum_{i=1}^T \frac{C_i}{(1+k)^i} + \frac{\text{Uç Değer}}{(1+k)^T}$$

$$\text{Uç Değer} = \frac{C_T(1+g)}{k-g}$$

C_i : Projeksiyon Döneminin i-inci Yılındaki (Operasyonel) Nakit Akımı

k : İskonto Oranı (Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti)

C_T : Projeksiyon Döneminin Son Yılındaki (Operasyonel) Nakit Akımı

g : Nakit Akımının Projeksiyon Dönemi Sonrası Büyüme Hızı

Yukarıdaki formülde, nakit akımı olarak operasyonel nakit akımı, iskonto oranı olarak da ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti kullanıldığı takdirde, bulunan değer şirket değeridir. Hisse senedi değerine ulaşmak için, önce, şirket değerinden net finansal borç rakamı çıkarılarak hisse senetlerinin toplam değerine ulaşılır. Hisse senetlerinin toplam değeri toplam hisse senedi sayısına bölünerek bir hisse senedinin değeri bulunmuş olur.

Örnek: Aşağıda finansal bilgileri verilen bir şirketin özsermaye maliyetinin %17, vergi öncesi borç maliyetinin %12 ve kurumlar vergisinin %20 olduğu biliniyorsa, şirketin ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti kaçtır?

Finansal Borcun Piyasa Değeri= 8 000 000 TL

Bir hissenin piyasa fiyatı = 3.5 TL

Toplam Hisse Senedi Sayısı= 5 000 000 adet

$$\text{Vergi Sonrası Borç Maliyeti} = 0,12 \times (1 - 0,2) \\ = 0,096$$

$$\text{Özsermayenin Piyasa Değeri} = 3,5 \times 5 000 000 = 17 500 000 \text{ TL}$$

$$AOSM = 0,096x \frac{8000000}{8000000+17500000} + 0,17x \frac{17500000}{8000000+17500000}$$

$$= 0,1468$$

8 MENKUL KIYMET DEĞERLEMESİ

8.2 Tahvil Değerlemesi

8.2.1 Tahvil Değerleme Modeli

Bir tahvilin değeri, vade sonuna kadar olan bütün kupon faiz ödemelerinin ve vade sonunda ödenen tahvilin nominal değerinin, cari faiz oranı ile bugüne indirgenmiş (şimdiki) değerlerinin toplamına eşittir.

$$\text{Tahvil Değeri} = \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+r)^t} + \frac{FV}{(1+r)^n}$$

- n : Tahvilin Vadesi (Kupon Faizi Ödenen Dönem Sayısı)
 C_t : Dönemsel Kupon Faiz Ödemesi
 FV : Tahvilin Nominal Değeri
 r : Dönemsel Faiz Oranı

Örnek Soru 8.1:

İki yıl vadeli, altı ayda bir kupon ödemeli, dönem (kupon) faiz oranı %12.5 [basit (kupon) faiz oranı %25; bileşik (kupon) faiz oranı %26.56] ve nominal değeri 100,000 TL olan bir tahvilin satış (arz) fiyatı nedir? Cari faiz oranının kupon faiz oranına eşit olduğunu varsayın.

Dönem (kupon) faiz oranı %12.5 olduğuna göre, altı aylık kupon faiz ödemesi,

$$0.125 \times 100,000 \text{ TL} = 12,500 \text{ TL 'dir.}$$

Dönem (cari) faiz oranı, dönem (kupon) faiz oranı olan %12.5'e eşit kabul edilirse,

$$\text{Tahvilin Satış (Arz) Fiyatı} = \sum_{t=1}^4 \frac{12,500 \text{ TL}}{(1+0.125)^t} + \frac{100,000 \text{ TL}}{(1+0.125)^4},$$

şeklinde hesaplanır.

Eşitliğin sağındaki ilk terim bir anüitedir. Anüite hesaplama formülü kullanılarak,

$$\text{Tahvilin Satış (Arz) Fiyatı} = \frac{12,500 \text{ TL}}{0.125} \left[1 - \frac{1}{(1+0.125)^4} \right] + \frac{100,000 \text{ TL}}{(1+0.125)^4} = 100,000 \text{ TL},$$

olarak bulunur.

Diğer bir ifadeyle:

“Cari faiz oranı kupon faiz oranına eşitse, tahvil nominal değerinden satılır.”

Aynı değere dönem faizi yerine bileşik faiz kullanarak ulaşmak da mümkündür. Tahvilin satış (arz) fiyatı aşağıdaki şekilde de ifade edilebilir:

$$\text{Tahvilin Satış (Arz) Fiyatı} = \sum_{t=1}^4 \frac{12,500 \text{ TL}}{(1 + 0.2656)^{0.5t}} + \frac{100,000 \text{ TL}}{(1 + 0.2656)^2} = 100,000 \text{ TL} .$$

Örnek Soru 8.2:

3 Aralık 2007 tarihinde ihraç edilen, 5 Mayıs 2008 vadeli, nominal değeri 100,000 TL olan iskontolu bononun 9 Mart 2008 tarihi itibarı ile (ağırlıklı ortalama) (bileşik) cari faiz oranı %22.04 olarak gerçekleşmiştir. Bononun aynı tarihteki (ağırlıklı ortalama) satış fiyatını bulunuz.

Bononun itfasına 57 gün kaldığına göre,

$$\text{Bononun (Ağırlıklı Ortalama) Satış Fiyatı} = \frac{100,000 \text{ TL}}{(1 + 0.2204)^{\left(\frac{57}{365}\right)}} = 96,937 \text{ TL} ,$$

olarak bulunur.

8.2.2 İç Verim Oranı (Vadeye Kadar Verim)

Tahvil değeri formülünde, tahvil değerini tahvilin cari fiyatına eşitleyen faiz oranına iç verim oranı ya da vadeye kadar verim denir. İç verim oranını hesaplamanın, genelde, deneme-yanılma yöntemi uygulamaktan başka yolu yoktur. Ancak, bilgisayarda hesap tablosu kullanarak ya da elektronik hesap makinalarını programlayarak bu işlem basitleştirilebilir.

Örnek Soru 8.3:

2.1.2005 tarihinde ihraç edilen iki yıl vadeli, altı ayda bir kupon ödemeli, dönem (kupon) faiz oranı %12.5 [basit (kupon) faiz oranı %25; bileşik (kupon) faiz oranı %26.56] ve nominal değeri 100,000 TL olan bir tahvilin fiyatı 3.6.2006 tarihinde 111,500 TL'dir. 3.6.2006 tarihi itibarı ile tahvilin iç verim oranını hesaplayınız.

3.6.2006 tarihi itibarı ile, birinci ve ikinci kupon ödemeleri gerçekleşmiş; üçüncü kupon ödemesine 29 gün, dördüncü kupon ve tahvilin nominal değerinin ödenmesine 213 gün kalmıştır. Dolayısı ile,

$$111,500 TL = \frac{0.125 \times 100,000 TL}{(1+r)^{\frac{29}{365}}} + \frac{0.125 \times 100,000 TL}{(1+r)^{\frac{213}{365}}} + \frac{100,000 TL}{(1+r)^{\frac{213}{365}}},$$

olarak yazılabilir. Bu ifadede, eşitliğin solundaki terim tahvilin fiyatı, sağındaki ilk terim üçüncü kupon ödemesinin şimdiki değeri, ikinci terim dördüncü kupon ödemesinin şimdiki değeri, üçüncü terim ise tahvilin nominal değerinin şimdiki değeridir. Deneme-yanılma yöntemiyle (ya da bir bilgisayar veya elektronik hesap makinası yardımıyla),

$$r = \%24.03,$$

olarak bulunur.

8.2.3 Piyasa Faiz Oranındaki Değişimlerin Tahvil Değerine Etkileri

Tahvil, dövize ya da enflasyona endekslenmemişse, kupon ödemeleri ve tahvilin nominal değeri sabittir; değişmez. Ancak, vadeye kalan gün sayısının azalmasıyla ve/veya piyasadaki faiz oranlarının değişimiyle tahvilin değeri değişir. Faiz oranlarındaki değişim ile tahvil değerindeki değişim ters yönlüdür. Faiz oranları arttığında tahvillerin değeri düşer. Faiz oranları düştüğünde ise, tahvil değerleri artar.

Örnek Soru 8.4:

Örnek Soru 8.1'de, ihalede kabul edilen faiz %12 ise, gerçekleşen satış (arz) fiyatı nedir?

$$\text{Tahvilin Satış (Arz) Fiyatı} = \sum_{t=1}^4 \frac{12,500 TL}{(1+0.12)^t} + \frac{100,000 TL}{(1+0.12)^4}$$

$$\text{Tahvilin Satış (Arz) Fiyatı} = \frac{12,500 TL}{0.12} \left[1 - \frac{1}{(1+0.12)^4} \right] + \frac{100,000 TL}{(1+0.12)^4} = 101,519 TL$$

Cari faiz oranı %12.5 yerine %12 olduğunda, tahvilin satış (arz) fiyatı 100,000 TL yerine 101,519 TL olarak gerçekleşmektedir.

Örnek Soru 8.5:

Örnek Soru 8.1'de, ihalede kabul edilen faiz %13 ise, gerçekleşen satış (arz) fiyatı nedir?

$$\text{Tahvilin Satış (Arz) Fiyatı} = \sum_{t=1}^4 \frac{12,500 TL}{(1+0.13)^t} + \frac{100,000 TL}{(1+0.13)^4}$$

$$\text{Tahvilin Satış (Arz) Fiyatı} = \frac{12,500 \text{ TL}}{0.13} \left[1 - \frac{1}{(1+0.13)^4} \right] + \frac{100,000 \text{ TL}}{(1+0.13)^4} = 98,513 \text{ TL}$$

Cari faiz oranı %12.5 yerine %13 olduğunda, tahvilin satış (arz) fiyatı 100,000 TL yerine 98,513 TL olarak gerçekleşmektedir.

Örnek: Vadesine 168 gün kalmış olan bir hazine bonosunun basit getirisi %12 ise, fiyatı nedir. (Nominal değer 100 TL)

$$\text{Hazine Bonosu Fiyatı} = \frac{100}{\left(1 + \frac{0,12 \times 168}{365} \right)} = 94,77 \text{ TL}$$

8.3 İmtiyazlı Hisse Senedi Değerlemesi

8.3.1 İmtiyazlı Hisse Senedi Kavramı

İmtiyazlı hisse senedi bazı yönlerden hisse senedine, bazı yönlerden ise tahvile benzerlik gösterir. Kreditorlerin imtiyazlı hisse senedi sahiplerine göre, imtiyazlı hisse senedi sahiplerinin ise adi hisse senedi sahiplerine göre önceliği vardır. Bir şirket önce borç anapara ve faizlerini ödemekle yükümlüdür.

İmtiyazlı hisse senedi temettüleri adi hisse senedi temettülerinden önce ödenir. Ancak, kar düşükse, bu temettüler de ödenmeyebilir. İmtiyazlı hisse senedi temettüsü, tutarı sabit olduğu için, tahvil faiz ödemesine benzer. Öte yandan, imtiyazlı hisse senedinin adi hisse senedine benzerliği, ikisinin de vadesi olmamasıdır.

8.3.2 İmtiyazlı Hisse Senedi Değerleme Modeli

İmtiyazlı hisse senetlerinin çoğu sahibine sabit temettü alma hakkı verir. İmtiyazlı hisse senedinin vadesi olmadığı gözönünde bulundurulduğunda, imtiyazlı hisse senedinin değeri anüite formülü ile hesaplanabilir.

$$\text{İmtiyazlı Hisse Senedi Değeri} = \frac{D}{k}$$

D : (Sabit) Temettü
k : İskonto Oranı

Örnek: Bir imtiyazlı hisse senedi her yıl düzenli olarak 5 TL temettü ödemektedir. Bu imtiyazlı hisse senedinden beklenen getiri oranı %32 ise, bu hisse senedinin fiyatı ne olmalıdır?

İmtiyazlı Hisse Senedi Değeri= $5/0,32 = 15,625$ TL.

8.4 Hisse Senedi Değerlemesi

Hisse senedi değerlemesine ilişkin ayrıntılı bilgi, "Şirket Değerleme Yöntemlerine İlişkin Temel Kavramlar" kısmında verilmiştir. Hisse senetlerinin değerlemesini yapmak için Gordon'un Temettü Büyüme Modeli kullanılabilir.

Gordon Büyüme Modeli şu şekilde açıklanabilir:

$$P_0 = \frac{D_1}{r-g}$$

Burada;

P_0 = adi hisse senedinin cari piyasa değeri,

D_1 = bir yıl sonraki dividant,

r = hisse senedi yatırımcısının beklediği getiri oranı,

g = temettü büyüme oranıdır.

Örnek: Bir şirket önümüzdeki yıl hisse başına 2 TL temettü dağıtacaktır ve bu temettü tutarının her yıl %5 artacağı beklenmektedir. İskonto faktörü %20 ise, Gordon Temettü Büyüme Modeline göre, bir hissenin değeri kaç TL olmalıdır.

$$P_0 = \frac{2}{0,2-0,05}$$
$$= 13,33 \text{ TL}$$

9 RİSK KAVRAMI VE TÜRLERİ

9.2 Risk Kavramı

Risk, sözlük anlamı itibarı ile, gelecekte istenmeyen bir durumun ortaya çıkma ve zarara uğrama olasılığıdır. Sigorta şirketleri, bireyler ve kurumlar açısından, bu tip risklerin etkilerini en aza indirmeye çalışırlar.

Finansal yatırımlar açısından risk, yatırımların gelecekteki getirilerinin tahmin edilememesidir. Diğer bir ifadeyle, olası getirilerin beklenen ortalama getiriden sapmasıdır. Bu sapma ne kadar çoksa, risk de o kadar yüksektir.

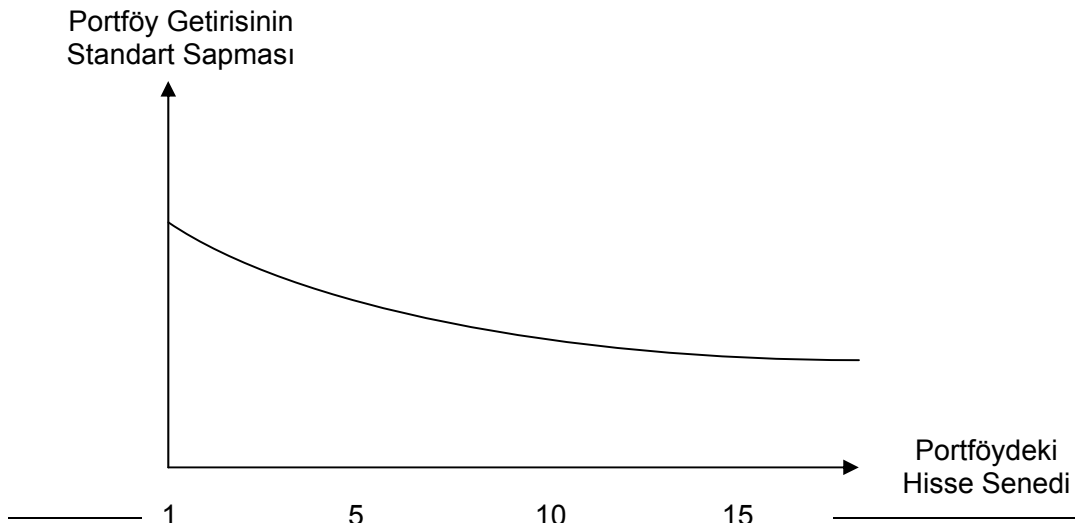
Olası getirilerin beklenen getiriden sapmasının ölçüsü, istatistiksel bir ölçü olan standart sapmayla, ya da standart sapmanın karesi varyansla, ifade edilebilir.

$$\sigma^2(r) = \frac{1}{N-1} \sum_{t=1}^N (r_t - \bar{r})^2$$

- r : Finansal Yatırımın Getirisi
- $\sigma^2(r)$: Finansal Yatırımın Getirisinin Varyansı
- N : Gözlem Sayısı
- r_t : Finansal Yatırımın t Dönemindeki Getirisi
- \bar{r} : Finansal Yatırımın Getirilerinin Ortalaması

Finansal yatırımların riskini, beklenen getiriye düşürmeden, azaltmanın yolu portföy oluşturmaktan ve portföy çeşitlendirmesinden geçer. Portföy oluşturmak, basit bir ifadeyle, bütün yumurtaları aynı sepete koymamaktır. Örneğin, portföyü oluşturan hisse senetlerinden birinin getirisi düştüğünde, diğer bir hisse senedi bunu telafi edebilir.

Şekil 6.1, portföy çeşitlendirmesinin portföyün riskini (portföy getirisinin standart sapmasını) nasıl azalttığını göstermektedir.

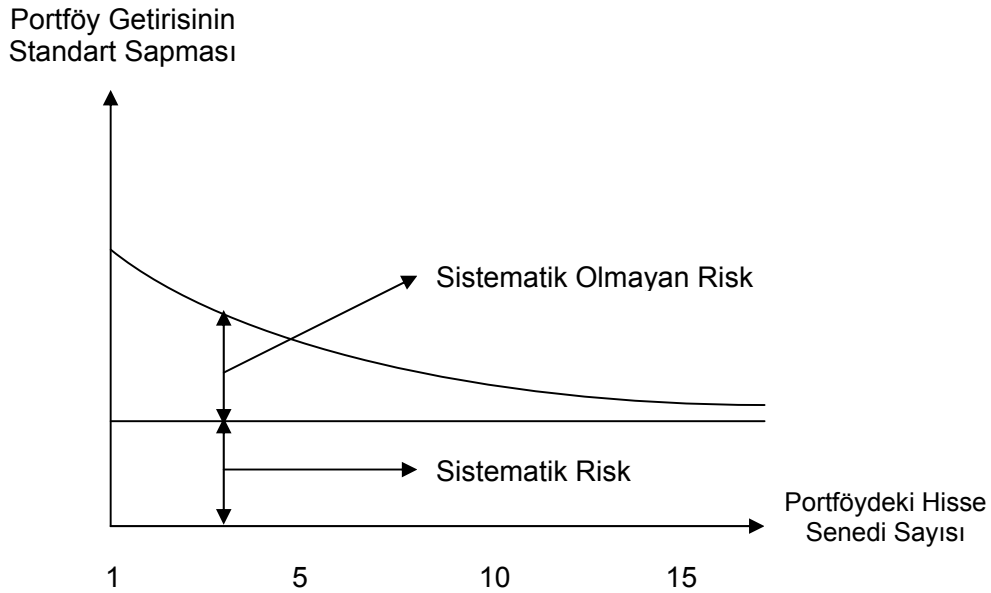
Şekil 6. 1

Şekil 6.1’de görüldüğü üzere, portföydeki hisse senedi sayısı arttıkça portföyün riski, diğer bir deyişle portföy getirisinin standart sapması, azalmaktadır. Bu azalma başlangıçta daha hızlıdır. Portföye daha fazla hisse senedi aldıkça, çeşitlendirmenin marjinal faydası düşmektedir.

9.3 Sistemik - Sistemik Olmayan Risk Ayrımı

Şekil 6.1’de, hisse senedi sayısı ne kadar artırılsa artırılsın, portföy getirisinin riski belirli bir seviyenin altına düşmemektedir. Bu risk seviyesi sistemik risk olarak adlandırılır. Çeşitlendirme yoluyla azaltılabilen ya da yokedilebilen riske ise sistemik olmayan risk adı verilir.

Şekil 6.2’de toplam risk sistemik ve sistemik olmayan şeklinde ikiye bölünmüştür. Eğer portföyünüzde sadece bir hisse senedi bulunuyorsa, sistemik olmayan risk portföyünüzün getirisini ciddi şekilde etkileyebilir. Portföyünüzdeki hisse senedi sayısını, örneğin 20’nin üzerine çıkardığınızda, yaptığınız çeşitlendirme sistemik olmayan riskin büyük bir bölümünü ortadan kaldırmış olacaktır. İyi çeşitlendirilmiş bir portföy için önemli olan sadece sistemik risktir.

Şekil 6. 2

Sistemik risk kaynakları tüm ekonomiyi ve dolayısı ile bütün şirketleri etkiler. Örneğin, yüksek reel faiz tüm ekonomiyi etkileyen sistemik bir risk kaynağıdır. Yüksek reel faizler beraberinde ekonomik durgunluğu getirir. Ekonomik durgunluk ise sadece tek bir şirketi ya da sektörü değil, bütün ekonomiyi, dolayısı ile, az ya da çok, bütün şirketleri etkiler.

Sistemik olmayan risk ise sadece tek bir şirketi ya da sektörü etkiler. Halka açık bir futbol takımının, alacağı kötü sonuçlar neticesinde borsa fiyatının düşecek olması sistemik olmayan riske bir örnektir. Bu futbol takımının alacağı kötü neticeler sonucu Şampiyonlar Ligine katılmayacak olması takımın gelirlerini olumsuz yönde etkileyecektir. Ancak, bundan sadece söz konusu futbol takımı kötü etkilenecektir. Bu olayın, örneğin bir seramik üreticisinin gelirleri üzerinde hiçbir etkisi olmayacaktır.

9.4 Sistemik Riskin Kaynakları

9.4.1 Kur Riski

Kur riski ya da döviz riski, piyasaların küreselleşmesiyle birlikte gittikçe önem kazanmaktadır. Döviz kurlarının önceden kestirilemeyecek şekilde değişmesi olasılığı kur riski olarak adlandırılmaktadır.

Kur riski farklı şirketleri farklı şekilde etkileyebilecek olmakla birlikte, döviz kurlarındaki değişimlerden bütün ekonomi, dolayısı ile tüm şirketler etkilenir.

9.4.2 Piyasa Riski

Sermaye piyasalarında zaman zaman yaşanan büyük dalgalanmalar, belirli bir nedene bağlanabilir olsun ya da olmasın, piyasa riski olarak adlandırılır. Örneğin, hisse senedi piyasasında, balon tabir edilen yükselişleri (temel verilerle açıklanamayacak kadar büyük yükselişler) çok ciddi düşüşler takip eder (balon patlar). Böyle durumlarda, hemen hemen bütün hisse senetleri çok ciddi değer kaybeder. Bu tip fiyat hareketleri piyasa riskine örnek gösterilebilir.

9.4.3 Satılma Gücü Riski

Satılma gücü riski ya da enflasyon riski, genel fiyat düzeyinde önceden kestirilemeyen değişimlerin, finansal varlık getirileri üzerindeki etkilerini ifade etmektedir. Örneğin, enflasyon oranının yükselmesi, enflasyona endekli enstrümanlar hariç, bütün tahvil ve bonoların reel getirisini düşürür. Enflasyonun hisse senedi piyasasına olan etkisi daha muğlaktır. Enflasyon yükseldiğinde, şirketler de fiyatlarını, dolayısı ile gelirlerini, buna paralel yükselteceği için, hisse senetlerinin reel getirileri tahvil ve bonolar kadar etkilenmeyebilir. Ancak, yüksek enflasyonun bir belirsizlik unsuru olduğu ve belirsizliğin riski artırarak değerlemeleri genel anlamda olumsuz etkilediği gözardı edilmemelidir.

9.4.4 Politik Risk

Politik risk, siyasetteki gelişmelerin finansal varlık getirileri üzerindeki etkilerini ifade etmek için kullanılır. Örneğin, seçimlerden önce yaşanan seçim sonrasına dair belirsizlikler finansal varlık getirilerini olumsuz yönde etkiler. Savaşlar ve ülkeler arası ilişkiler de politik risk çerçevesinde değerlendirilir.

9.4.5 Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski, faiz oranlarındaki değişimlerin finansal varlık getirileri üzerindeki etkilerini ifade etmek için kullanılır. Faizlerde yaşanan yükselme, bono ve tahvil fiyatlarını düşürür. Bazı istisnalar dışında, yükselen faizler hisse senetleri için de iyi haber değildir. Yüksek reel faizler beraberinde ekonomik durgunluğu getirdiği için, yükselen reel faizlerden tüm ekonomi, dolayısı ile, az ya da çok, bütün şirketler etkilenir.

9.5 Sistemik Olmayan Riskin Kaynakları

9.5.1 Yönetim Riski

Yönetim riski, bir şirketin yönetici kadrosunun şirketin performansı üzerindeki etkisini ifade etmek için kullanılır. Örneğin, başarısını A şirketinde kanıtlamış bir genel müdürün B şirketinde göreve başlaması, B şirketinin hisse senetlerini bir anda yükseltebilir. Ya da son dönemlerde oldukça sık rastlanan muhasebe skandallarında olduğu gibi, kötü yönetim yatırımcıları olumsuz etkileyebilir. Şirket yöneticilerinin, buldukları konumun nimetlerinden azami derecede faydalanmak uğruna, kötüye giden işleri kamudan saklamaları, bu şirketlerin hisse senetlerine yatırım yapan yatırımcıların ciddi zararlara uğramasına neden olmuştur. Bu örnekte, birden çok muhasebe skandalının aynı anda yaşanması piyasanın genelini etkilemiştir. Dolayısı ile, bu durum sistematik risk kapsamında bir piyasa riski olarak düşünülebilir. Ancak, yönetim riski, genelde sınırlı etkisi nedeni ile, sistematik olmayan bir risktir.

9.5.2 İş ve Endüstri Riski

Bir ya da birkaç sektörü birden etkileyen, ancak ekonominin geneline etkisi olmayan, olası durumları ifade etmek için iş ve endüstri riski terimi kullanılır. Örneğin, Avrupa ülkelerinin televizyon üreticilerimize anti-damping soruşturması açma olasılığı, sadece televizyon üreten şirketlerin hisse senetlerini etkileyecektir. Bu durumdan, otomobil üreten şirketlerin hisse senetleri etkilenmez. Dolayısı ile, iş ve endüstri riski sistematik olmayan bir risktir.

9.5.3 Finansal Risk

Finansal risk, bir şirketin borçluluğundan kaynaklanan olası durumları ifade etmek için kullanılır. İşler iyiye giderken, finansal borç bir kaldıraç vazifesi görerek karları artırır. İşler kötüye gittiğinde ise, şirketin borç ödeme kapasitesi düşer ve şirket finansal yükümlülüklerini karşılayamayacak duruma gelebilir. Bir şirketin borçlarını ödeyememesi, o şirketin kreditorleri dışında, diğer şirketleri etkilemez. Dolayısı ile, finansal risk sistematik olmayan bir risktir.

9.6 Finansal Varlık Fiyatlandırma Modeli ve Beta

Finansal Varlık Fiyatlandırma Modeli bir finansal varlığın beklenen getirisini sistematik riskle ilişkilendirir. Bu modele göre, sistematik olmayan risk fiyatlandırılmaz. Finansal Varlık Fiyatlandırma Modeli aşağıdaki şekilde ifade edilir.

$$E(r) = r_f + \beta_e [E(r_m) - r_f]$$

$E(r)$: Beklenen Finansal Varlık Getirisi

r_f : Risksiz Faiz Oranı

β_e : Özkaynak Betası (Sistematik Riskin Ölçüsü)

$E(r_m) - r_f$: Risk primi (Beklenen Piyasa Getirisinin Risksiz Faiz Oranını Aşan Kısmı)

Beta, finansal varlık getirisinin piyasa getirisine olan hassasiyetini ölçer. Diğer bir deyişle, beta finansal varlık getirisinin sistematik riskini ölçmektedir.

Örneğin, betası pozitif olan bir hisse senedinin piyasa ile aynı yönde, betası negatif olan bir hisse senedinin ise piyasa ile ters yönde hareket etmesi beklenir. Beta birden büyükse, beklenen hisse senedi getirisindeki değişim, beklenen piyasa getirisindeki değişimle aynı yönde, fakat daha büyüktür. Beta birden küçükse, beklenen hisse senedi getirisindeki değişim, beklenen piyasa getirisindeki değişimle aynı yönde, ama daha küçük olacaktır.

Betası sıfır olan bir finansal varlığın beklenen getirisi risksiz faiz oranına eşittir. Bu finansal varlığın toplam riski sıfırdan büyük olabilir. Ama, beta sıfırsa, sistematik risk de sıfırdır. Sistematik olmayan risk fiyatlandırılmadığı için, böyle bir finansal varlığın getirisi risksiz faiz oranına eşit olacaktır. İyi çeşitlendirilmiş (sistematik olmayan riski en aza indirgenmiş) bir portföye sahip olan bir yatırımcı için, risksiz bir enstrümanla sadece sistematik olmayan riske sahip bir enstrüman arasında fark yoktur. Her iki enstrüman için de, böyle bir yatırımcının getiri beklentisi risksiz faiz oranıdır.

Betayı hesaplamak için regresyon analizi kullanılmaktadır. Pratikte, başkaları tarafından hazırlanmış beta tabloları kullanılabilir.

Örnek: Bir hisse senedinin betası 1.2'dir. Piyasada risksiz faiz oranı %8, piyasa risk primi %7 ise, bu hisse senedinin beklenen getiri oranı FVFM'ne göre %kaçtır.

$$\begin{aligned} E(r) &= r_f + \beta e[E(r_m) - r_f] \\ &= 0,08 + 1,2 \times (0,07) \\ &= 0,164 \end{aligned}$$

10 SERMAYE PİYASASI KURUMLARINDA İÇ DENETİM YÖNTEMLERİ

10.2 İç Denetim Sistemi

İç denetim; işletme varlıklarının korunmasını, muhasebe verilerinin doğruluğunu ve güvenilirliğinin denetimini, faaliyetlerin etkinliğinin geliştirilmesini ve konulmuş yönetsel politikalara uygunluğun desteklemede örgüt planını ve kabul edilmiş tüm eş güdümlü yöntem ve önlemleri içerir.

İç denetim sisteminin kurulma amaçları

- İşletmenin varlıklarının korunması
- Muhasebe verilerinin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlaması
- İşletme faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması
- Yönetsel politikalara uygunluğu sağlaması

İç denetim sistemi yönetsel denetimler ve muhasebe denetimleri olmak üzere 2 temel alana ayrılabilir.

10.2.1 Muhasebe Denetimleri

İşletme içersinde yapılan muhasebe denetimleri, işletme varlıklarının korunması ile muhasebe verilerinin ve bilgilerinin doğruluğunun güvenilirliliğinin sağlanmasına yönelik yöntem ve önlemlerden oluşmaktadır. Muhasebe denetiminde; İşlemlerin yönetimin yetkilendirmesine uygun olarak gerçekleştirilmesi ve finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanması gibi konulara dikkat edilmektedir.

10.2.2 Yönetsel Denetim

Yönetime karar alma sürecinde ve işlemlerin yetkilendirilmesinde yol gösteren örgüt planını, yordamlarını ve bunlara ilişkin tutanakları içerir. Yönetsel denetimün amaçları ise faaliyetler etkinliği ve yönetsel politikalara uygunluktur.

10.2.3 İç Denetim Sisteminin Unsurları

Etkili bir iç denetim yapısı kurabilmenin ön koşulu, uygun bir ortamın sağlanmasıdır. İşletme içi ve dışı unsurların oluşturduğu bir ortama "İç Denetim Ortamı" adı verilir. Ortamın oluşmasını etkileyen çeşitli unsurlar yönetimin bu konudaki düşüncesi ve

yaklaşımı, organizasyon yapısı, yetki ve sorumlulukların dağılımı, yönetimin denetim yöntemleri, personel politikaları ve prosedürleridir.

Bir işletmenin para ile belirtilebilen çeşitli hareketlerini kaydetme, sınıflandırma, özetleme, analiz, yorum ve raporlama işlemlerini yerine getirmeye yaramaktadır. İşletmelerde muhasebe işlemleri yoluyla çeşitli hata ve düzensizlikler yapılabilmektedir. İç denetim yapısı bünyesinde bu hata ve düzensizlikleri önleyebilmek için etkili bir iç denetim yapısının ortaya koyduğu hedefler şunlardır:

- Kayda alınan işlemlerin gerçekten varolup olmadığı
- İşlemlerin verilmiş olan yetkiye dayanılarak yapılıp yapılmadığı
- Gerçekleşen işlemlerin kayıtlara alınıp alınmadığı
- İşlemlerin uygun bir biçimde değerlendirilip değerlendirmediği
- İşlemlerin doğru hesaplara kaydedilip kaydedilmediği
- İşlemlerin zamanında kayıt altına alınıp alınmadığı
- İşlemlerin tablo ve raporlara gerektiği biçimde yansıtılıp yansıtılmadığı

10.2.4 İç Denetim Sistemi ve Risk Kavramı

Denetim riski, finansal tablolara yansımış olan maddi hataların denetçi tarafından saptanmayıp, yanlış görüş ortaya konması riskidir. Belirli risk bileşenleri 3 grupta incelenir. İl grupta, hesaplar içerisinde veya belirli işlem gruplarında maddi hata bulunma olasılığıdır. Diğer bir risk unsuru ise hesap ve işlemlerde yer alan hata ve yolsuzlukların iç denetim sistemi tarafından önlenmemesi veya bulunamaması riskidir. Son olarak ortaya konulabilecek bir diğer risk ise denetçinin hataları bulma ve ortaya çıkarmada yetersiz kalması durumudur.

10.3 Aracı Kuruluşlarda İç Denetim Sistemi

Aracı kurumlarda iç denetim sisteminin kuruluşu ve işleyişi ile ilgili düzenlemeler, Seri:V, No:69 sayılı "Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ" ile düzenlenmiştir. Bu Tebliğin amacı, aracı kurumların karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

İç denetim sistemi, Aracı kurumun merkez dışı örgütleri dahil tüm iş ve işlemlerinin yönetim stratejisi ve politikalarına uygun olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde mevcut mevzuat ve kurallar çerçevesinde yürütülmesi, hesap ve kayıt düzeninin bütünlüğünün ve güvenilirliğinin, veri sistemindeki bilgilerin zamanında ve doğru bir şekilde elde edilebilirliğinin sağlanması, hata, hile ve usulsüzlüklerin önlenmesi ve tespiti amacıyla aracı kurumda uygulanan organizasyon planı ile bunlara ilişkin tüm esas ve usulleri, ifade eder. İç kontrol sisteminde göze çarpan esas, aracı kuruluşların tüm birimleri arasında bütün iş

süreçlerinin düzenli ve etkin yürütülerek, muhasebe kayıtlarının doğru ve zamanında üretilebilmesinin sağlanmasıdır.

10.3.1 İç Denetim Sisteminin Genel Esasları

Bu noktada aracı kuruluşlarda iç denetim sisteminin temel özellikleri aşağıdaki ortaya çıkmaktadır;

- Aracı kurumlar, bünyelerinde faaliyetlerinin kapsam ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte iç denetim sistemlerini kurmak, idame ettirmek ve geliştirmek zorundadırlar.
- Aracı kurumların oluşturdukları iç kontrol sistemlerine ilişkin tüm politika ve prosedürlerini yazılı hale dönüştürmeleri zorunludur. İç kontrol sistemlerine ilişkin bu gibi yazılı prosedürlerin kabulü ve yürürlüğe konulması için aracı kurum yönetim kurulunun kararı şarttır.
- İç kontrol sistemi kapsamındaki faaliyetler, yönetim kurulu, aracı kurumun her seviyedeki personeli ile iç denetimden sorumlu elemanlar tarafından yürütülür ve iç kontrol faaliyetleri, tespit edilen risklerin de izlenmesine olanak verecek şekilde günlük faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası olarak düzenlenir ve sürdürülür.
- Etkin bir iç kontrolün sağlanmasında, tüm personelin kendi görevlerini yazılı prosedürlere uygun olarak yerine getirme yükümlülükleri ile meslek ilkeleriyle bağdaşmayan uygulamalar ve kurum politikalarına aykırı veya yasal olmayan faaliyetler gibi hususları üst düzey yönetime aktarmaları için görev ve yetkileri yazılı olarak tanımlanır ve ilgili personele bildirilir. Prosedürler her düzeyde personelin etkin bir şekilde iç kontrol sistemine iştirakini sağlayacak şekilde oluşturulur.

10.3.1.1 Yetki ve Sorumluluklar

Aracı kurum yöneticisi ile aracı kurumun her seviyedeki personelinin yetki, görev ve sorumlulukları belirlenerek yazılı hale getirilir. Aracı kurumda yeni işe başlayan personele görev, yetki ve sorumluluklarını içeren görev tanımları ile iş akış prosedürleri imza karşılığında teslim edilir. Aynı şekilde personelin görev, yetki ve sorumlulukları ile iş akış prosedürlerindeki değişiklikler de personele imza karşılığında teslim edilir.

A) YÖNETİM KURULU'NUN SORUMLULUKLARI : YÖNETİM KURULU; ARACI KURUMUN BÜNYESİNDE KURUMSAL YAPIYA UYGUN VE ETKİN BİR İÇ DENETİM SİSTEMİNİN KURULMASI, İÇ DENETİM PROGRAMININ OLUŞTURULMASI VE SÜRDÜRÜLMESİ HUSUSLARINDA GEREKLİ TEDBİRLERİ ALMAKLA YÜKÜMLÜDÜR. AYRICA, ARACI KURUMUN İÇ KONTROL SİSTEMİNE İLİŞKİN ÖNEMLİ STRATEJİ VE POLİTİKALAR İLE İÇ KONTROL SİSTEMİNE İLİŞKİN YAZILI PROSEDÜRLERİ ONAYLAR, UYGULANMASINI DÖNEMSEL OLARAK İNCELER.

Yönetim kurulu, üst düzey yönetimin, iç denetim biriminin veya aracı kurumun bağımsız dış denetimini yapan kuruluşun aracı kurumun iç denetim sistemine ilişkin değerlendirmelerini

düzenli olarak inceler, aracı kurumun bağımsız denetim kuruluşu veya iç denetim biriminin iç denetimin güçlendirilmesine yönelik önerilerini değerlendirir ve bu öneri ve taleplerin üst yönetim tarafından dikkate alınıp alınmadığını kontrol eder. Mesleki ve etik standartların geliştirilmesini ve aracı kurumun her seviyedeki personelinin bunlara uyumunu sağlamak için gerekli tedbirleri almak zorundadır.

b) İç Kontrolde Sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi: Aracı kurum yönetim kurulu; kendisine bağlı icracı birimler bulunmayan üyelerinden birini "İç Kontrolde Sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi" olarak belirler. İç kontrolden sorumlu yönetim kurulu üyesi aşağıdaki görevleri yürütür:

- Aracı kurum iç kontrol sisteminin düzenlemelere, meslek kurallarına ve yazılı prosedürlere uygun çalışması, doğabilecek risklerin tespiti ve yönetilmesine ilişkin çalışmalar yapar ve yönetim kurulunu bilgilendirir.
- SPK düzenlemeleri ve aracı kurum politikaları çerçevesinde kabul edilebilir risk düzeylerini belirler; öngörülebilir risklere karşı iç denetim birimi tarafından hazırlanan iç kontrol programını onaylar. İç kontrol politikaları ile prosedürlerinin hazırlanmasını ve yönetim kurulunun onayına sunulmasını sağlar
- İç kontrol hedeflerinin uygunluğu, kontrol sonuçlarının izlenebilirliği, kontrol faaliyetinin bağımsız ve nesnel olarak sürdürülmesi ve güvenilirliği konularından sorumludur.

c) İşlevsel görev ayrımı ve sorumlulukların tesisi : İç kontrol mekanizmalarını sağlıklı ve etkin bir biçimde kurmak ve çalıştırabilmek için aracı kurum faaliyetlerine ilişkin işlevsel ayrımlar tesis edilmelidir. Değişik işlevler için tanınan yetkiler ve sorumluluklar birbirinden ayrılır ve farklı kişilerde toplanması sağlanmalıdır. Bu işlevler aşağıdaki sıralanabilir:

- Kredilendirme sürecinde; talep sahibinin kredi değerliliğinin tespitine yönelik gerekli belgelerin temini, söz konusu belgelerin yeterliliğinin ve talep sahibinin kredi değerliliğinin incelenerek onaylanması ve müşterinin takibine yönelik faaliyetler,
- Ödemelere ilişkin işlemlerde; ödemenin onaylanması ile fiili olarak gerçekleştirilmesi faaliyeti,
- Menkul kıymet alım-satım işlemlerinde; işlemin fiilen gerçekleştirilmesi ile kaydedilmesi işlemleri,
- Menkul kıymet fiziki teslimlerinde; işlemin onaylanması ile fiili olarak gerçekleştirilmesi işlemleri,

İç denetim birimi, aracı kurumlar için risk yaratabilecek işlevleri tespit eder ve bu işlevler çapraz kontrollere imkan verecek şekilde farklı personelin sorumluluğuna verilir.

10.3.1.2 İş Akış Prosedürleri

Aracı kurumlar iç kontrol işlevini etkin bir şekilde yerine getirmek amacıyla, asgari olarak; aşağıdaki hususlarında yazılı prosedürler oluşturmak zorundadırlar.

- Müşteri hesaplarının açılışı,
- Müşteri tarafından ve müşteriye yapılan fiili sermaye piyasası aracı teslimleri,
- Müşteriden gelen ve müşteriye yapılan Elektronik Fon Transferi (EFT) ve havale işlemleri,
- Müşteriden tahsilat ve müşteriye yapılan ödeme işlemleri,
- Şirket içi sermaye piyasası aracı virman işlemleri,
- Şirket dışına yapılan ve şirket dışından gelen sermaye piyasası aracı virman işlemleri,
- Şirket içi nakit virman işlemleri,
- Müşteri emirlerinin alımı ve gerçekleştirilmesi,
- Aracı kurum portföyünün oluşturulması ve yönetilmesi,
- İşlemlerin muhasebe sistemine aktarılması,
- Kurul düzenlemeleri ile müşterilere gönderilmesi zorunlu tutulan hesap ekstreleri ve diğer belgelerin gönderimi,
- Risklerin tanımlanması, risklerle ilgili limit ve standartların belirlenmesi, kontrolü,
- Portföy yönetim faaliyeti,
- Yatırım danışmanlığı faaliyeti,
- Repo-ters repo işlemleri,
- Halka arza aracılık faaliyeti,
- Mali yapıya ilişkin hazırlanması öngörülen tablo ve raporlar,
- Belgelerin saklanma ve korunmasına ilişkin usul ve yöntemler,
- Aracı kurum personelinin işlem yapma esasları,
- Hatalı işlemlerde izlenecek yöntemler,
- Personel politikası,
- Bilgi işlem sistemlerinin güvenliği,
- İç denetim biriminin çalışma usul ve esasları,

a) İş akış prosedürlerinde yer alması gereken asgari hususlar: Aracı kurumlar hazırlayacakları iş akış prosedürlerinde en az aşağıda belirtildiği şekilde gerekli hususlara yer verirler.

Hesap açılışı sırasında yeni hesap açan müşterinin kimlik bilgilerinin doğruluğunun tespiti, açılan hesabın niteliğine göre çerçeve sözleşmesi imzalanması ve müşteri tanıma formunun doldurulması ile ilgili olarak yapılması gereken işlemler ve hazırlanması öngörülen belgeler belirlenir. Bu kapsamda hazırlanan iş akış prosedürlerinde asgari olarak; hesabın açılışından önce müşteri tarafından nüfus hüviyet cüzdanı, sürücü belgesi, pasaport veya kimliği tespiti yarayan resmi belge niteliğindeki diğer belgelerin aslının veya noterce onaylanmış

suretlerinin ibrazının sağlanması, akabinde asıl veya noterce onaylanmış suretlerinin okunabilir fotokopilerinin alınması ve çerçeve sözleşmeleri, müşterinin risk ve getiri tercihlerini içeren tanıma formları ve imza kartonlarının isim ve adres kısımlarının silinmez yazı araçlarıyla müşterinin el yazısıyla doldurularak imzalanması ve yapılan işlemlerin kontrol esasları yer alır.

Aracı kurum merkezi ile şubelerinden müşteriye yapılan ya da müşteri tarafından yapılan fiili hisse senedi ve/veya nakit teslimlerinde yapılması gereken işlemler ve düzenlenmesi öngörülen belgeler tanımlanır. Şube ve merkez kasalara bir kerede kabul edilebilecek ve bu kasalardan bir kerede ödenebilecek azami nakit tutarları ile belirli bir anda kasalarda bulundurulabilecek azami nakit tutarları belirlenir.

Aracı kurum tarafından müşteri hesabından yapılan EFT, havale ve menkul kıymet virman işlemlerindeki aşamalar ile düzenlenmesi öngörülen belgeler tanımlanır. İş akış prosedürleri diğer işlemlerin yanı sıra müşteri talimatlarında bulunması gereken tarih, müşteri imzası, müşteri telefon numarası gibi asgari unsurların belirtilmesi, müşteri tarafından verilen EFT veya havale talimatlarında müşteriye ait imzaların kontrollerinin yapılması, talimatlara onay işlemlerinin iş akış prosedürlerinde belirlenen yetki tanımlarına uygunluğunun kontrolü, müşteriye kayıtlı telefon vasıtasıyla ulaşılarak onay alınması ve müşteri talebine ilişkin belgelerin asıllarının temin edilmesi usullerini kapsar.

Aracı kurumun müşterileri arasında gerçekleştirilen nakit ve menkul kıymet virman işlemlerindeki aşamalar ile düzenlenmesi öngörülen belgeler tanımlanır. İş akış prosedürleri diğer işlemlerin yanı sıra müşteri talimatlarında bulunması gereken tarih, müşteri imzası, müşteri telefon numarası gibi asgari unsurların belirtilmesi, müşteri tarafından verilen virman talimatlarında müşteriye ait imzaların kontrollerinin yapılması, talimatlara onay işlemlerinin iş akış prosedürlerinde belirlenen yetki tanımlarına uygunluğunun kontrolü, müşteriye kayıtlı telefon vasıtasıyla ulaşılarak onay alınması ve müşteri talebine ilişkin belgelerin asıllarının temin edilmesi usullerini kapsar.

Aracı kurum müşterilerinin emirlerinin alımı ve gerçekleştirilmesi aşamasındaki işlemler ile düzenlenmesi öngörülen belgeler tanımlanır.

Aracı kurumların mali durumlarına ilişkin rapor ve tabloların hazırlanması aşamasında yapılması gereken işlemler ve düzenlenmesi gereken belgeler tanımlanır. İş akış prosedürleri diğer işlemlerin yanı sıra aktif ve pasifte yer alan kalemler ile nazım hesapların mutabakatının yapılmasını, aktif değerler üzerinde mevcut bulunan toplam ipotek, teminat veya bloke tutarları ile pasifte yer almayan taahhütlerin toplam tutarının takibi, muhtemel gider, zarar ve borçları için yeterli düzeyde karşılık ayrılıp ayrılmadığının incelenmesi esaslarını kapsar.

Aracı kurumun müşterilerine hesap ekstreleri, müşteri menkul kıymet hareket dökümü ve Kurulumuz düzenlemeleri ile zorunlu tutulan diğer belgelerin gönderimine ilişkin esaslar

belirlenir. Söz konusu esaslar, diğer işlemlerin yanı sıra ekstrelerin müşterilere ulaşım ulaşımadığının kontrolü, geri dönen ekstrelerin müşterilere ulaştırılması ve müşterilerden gerçekleştirilen işlemlere ilişkin dönemsel yazılı mutabakat alınması ile müşterilere ekstre gönderim işlemlerinin müşteri işlemlerini yapan veya kaydeden birimlerin dışında tek bir merkezden gerçekleştirilmesi hususlarını içerir.

Aracı kurum müşterilerinin işlemlerinin mevzuat ve aracı kurumların risk politikaları kapsamında oluşturdukları limitler çerçevesinde gerçekleştirilmesini teminen sınır aşmaları ile ilgili uyarı sistemleri tanımlanır. Uyarı sistemleri diğer hususların yanı sıra, emrin alınması aşamasında ilgili kişinin hesaplarında işlemin gerektirdiği naktin ve menkul kıymetin olup olmadığının tespitini, kredili menkul kıymet veya açığa satış işlemlerinde Kurul düzenlemeleri ile aracı kurumun belirlediği risk politikaları çerçevesinde limitlere uyulup uyulmadığının kontrolünü kapsar.

Aracı kurum işlemlerinin muhasebe kayıtlarına aktarılmasına, fiili ve kaydi durumun mutabakatına ilişkin işlemler tanımlanır. İş akış prosedürlerinde; günlük, haftalık veya aylık periyotlarda mutabakat yapılacak işlemler açık olarak belirlenir. Personelin seçilme, atanma, ilerleme ve görevden alınma usul ve esasları ile özlük hakları tanımlanır.

Aracı kurumların bilgi sistemlerinin güvenliğine yönelik olarak aracı kurum personelinin görev tanımları dikkate alınarak yetkilendirmeler yapılır. Erişim ve yetkilendirme işlemleri ile sistemin sürekliliğini temin edecek yedekleme işlemleri dahil olmak üzere, bilgi sistemleri ile ilgili faaliyetlere ilişkin tüm hususlar belirlenir.

10.3.2 Teftiş Sistemi ve Teftiş Birimi

Teftiş faaliyeti, aracı kurumun tüm faaliyetlerini ve birimlerini kapsar. Aracı kurumların bünyelerinde bir teftiş birimi oluşturmaları ve bu birimde münhasıran çalışmak üzere yeter sayıda müfettiş istihdam etmeleri zorunludur. Bankalarla veya özel finans kurumlarıyla acentelik tesisine izin verilen aracı kurumlar acentalarının sermaye piyasası faaliyetleriyle sınırlı olmak üzere banka veya özel finans kurumlarının teftiş birimlerinden istifade edebilirler.

Teftiş birimi doğrudan yönetim kuruluna bağlı ve sorumlu olarak çalışır. Yönetim kurulu bu birime ilişkin yetkilerini, genel müdür dışında olmak üzere en az iki yönetim kurulu üyesine devredebilir.

Müfettişler aracı kurumun merkez ve merkez dışı örgütlerinin faaliyetlerinin sermaye piyasası mevzuatı ve ilgili mevzuat hükümleri yanında, aracı kurum esas sözleşmesi ve iç kontrole yönelik yazılı prosedürler çerçevesinde yürütülmesinin kontrol ve denetiminden sorumludur.

Teftiş, aracı kurum içinde tüm varlıkların, hesap ve kayıtların, belgelerin, personelin ve aracı kurumun güvenliğini etkileyebilecek diğer tüm unsurların yerinde incelenmesinin yanısıra, aracı kurum yapısı ve faaliyetlerinin özelliğine göre merkezden de inceleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunulmasını, gerektiğinde soruşturma yapılmasını, ifade alınmasını, savunma istenmesini, belge ve bilgilere el konulmasını, gerekli görülmesi halinde sorumlu personelin inceleme sonuçlandırılıncaya kadar işten uzaklaştırılmasının aracı kurum yönetim kuruluna önerilmesi gibi eylemleri de kapsar.

Müfettişler tarafından yapılan denetim çalışmaları rapora bağlanarak aracı kurum merkezinde saklanır ve yönetim kuruluna sunulur. Düzenlenen raporlar ve bu raporlara esas teşkil eden belgeler düzenlenmelerini izleyen yıldan itibaren en az 5 yıl süreyle veya bu süre içinde hukuki ihtilafa konu olanların, ihtilafın sonuçlanmasına kadar saklanması zorunludur.

Teftiş birimi, aracı kurumun mali durumunu zayıflatacak veya olağandışı sonuçlar doğuracak herhangi bir durumun varlığının tespit edilmesi halinde hazırlayacağı raporu en kısa zamanda yönetim kuruluna sunar ve bir örneğini Kurul'a gönderir.

10.3.2.1 Teftiş Birimi Yöneticisinin Görevleri

Teftiş birimi yöneticisi teftiş kapsamındaki faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve koordinasyonundan sorumludur. Bununla birlikte aşağıda belirtilen görevleride yerine getirmekle sorumludur.

- Düzenlemelere ve organizasyonun hedeflerine göre iç kontrolden sorumlu yönetim kurulu üyesi tarafından belirlenen kabul edilebilir risk düzeylerini baz alan bir risk temelli iç kontrol programı hazırlar.
- Onaylanan iç kontrol programının uygulanabilmesi için gerekli kaynakları (yazılım, donanım, çalışma saati/uzman sayısı) belirler; öngördüğü kaynaktan yapılacak kısıtlamaların etkilerini hesaplar ve sorumlu yönetim kurulu üyesinin onayına sunar.
- İş akış prosedürlerini her aşamada izler ve gerektiğinde sorumlu yönetim kurulu üyesine değişiklik ihtiyacını bildirir.
- Görevlerini yerine getirirken ihtiyaç duymaları halinde, iç kontrol faaliyetinin yeterli ve sağlıklı olarak sürdürülebilmesini teminen gerekli desteği ister, yeterli bilgi veya yardım sağlanamadığı durumlarda hazırladığı raporda söz konusu eksiklikleri açıkça belirler.

10.3.2.2 Müfettişlerin Çalışma Esasları

Müfettişler her türlü belgeye erişim imkanına sahip kılınırlar. Müfettişlerin aracı kurum bünyesindeki tüm bilgi ve belgelere ulaşma yetkisi, yazılı politikalar arasında açıkça yer alır. Müfettişlerin görevleri ile ilgili olarak düzenli ve yeterli bir kayıt düzenine sahip olmaları gerekir.

Müfettişler kayıt düzenini çalışma kağıtlarının hazırlanması ve bunların dosyalanmasıyla sağlar. Çalışma kağıtları, müfettişlerin izlediği denetim yöntem ve tekniklerini, uyguladığı denetim testlerini, topladığı bilgileri ve incelemelerle ilgili olarak ulaştığı sonuçları gösteren hazırlanması zorunlu belgelerdir.

a) Müfettiş ile iç kontrolden sorumlu yönetim kurulu üyesinin atanması ve görevden ayrılması : Müfettişler yönetim kurulu kararı ile göreve başlarlar. İç kontrolden sorumlu yönetim kurulu üyesi ile müfettişin herhangi bir nedenle görevden alınması ya da istifa etmesi durumunda, görevden alınmanın veya istifa etmenin gerekçesi, aracı kurum ile ayrılan yönetim kurulu üyesi ve müfettiş tarafından 15 gün içinde Kurula yazılı olarak bildirilir.

b) Mesleki yeterlilik ilkesi : Aracı kurumlar, teftiş biriminde görev yapacak müfettişlerde mesleki yeterliliği aramak zorundadırlar. Mesleki yeterlilik lisans düzeyinde ve sonrasındaki eğitim ve öğretim ile mesleki deneyiminin denetleme yapacak düzeyde olmasını ifade eder.

Müfettiş olarak atanacaklarda iktisat, işletme, kamu yönetimi, muhasebe, maliye ve hukuk konularında en az 4 yıllık lisans eğitimi veren kurumlardan mezun olma şartı aranır. Yüksek öğrenim yanında sermaye piyasaları, muhasebe, vergi, banka ve kambiyo, işletme analizi, organizasyonu, denetimi veya hukuk konularında en az 3 yıllık mesleki tecrübe şartı aranır.

c) Ücretlendirme ve özlük hakları : Müfettişlerin ücret ve diğer özlük hakları yönetim kurulu tarafından belirlenir.

d) Tarafsızlık: Müfettişler görevlerini tarafsız olarak yerine getirmelerini engelleyecek görev ya da ilişkiler içinde yer alamazlar, bu sonuca yol açabilecek görev ve sorumlulukları kabul edemezler. Faaliyetleri sırasında tarafsızlığını zedeleyebilecek bir durumun ortaya çıkması halinde müfettiş bu durumu birim yöneticisine iletir. Ayrıca, herhangi bir çalışması sırasında tarafsızlığını etkileyebilecek bir durum ortaya çıktığında, çalışma sonuçları ile birlikte tarafsızlığı bozan durumu da açıklamakla yükümlüdür.

e) Sır saklama : Müfettişler görevleri gereği eriştikleri bilgilerin gizliliğine özen gösterirler. Bu türden bilgileri hiç bir durumda kişisel fayda sağlamak amacıyla ya da yasalar, diğer hukuki düzenlemeler veya meslek etiğine aykırı biçimde kullanamazlar.

10.3.3 Bağımsız Dış Denetim ile İç Denetim Arasındaki İlişkiler

Bağımsız denetim şirketi tarafından aracı kurum uygulamalarının iç kontrol prosedürlerine uygunluğu kontrol edilir, ayrıca bağımsız denetçi raporunda iç kontrol sistemlerinin işleyişine ve prosedürlere uyuma ilişkin görüş belirtilir.

Kurulacak teftiş birimi doğrudan yönetim kuruluna bağlı ve sorumlu olarak çalışır. Yönetim Kurulu bu birime ilişkin yetkilerini, ancak genel müdür dışında olmak üzere en az iki yönetim kurulu üyesine devredebilir. Bu birim aracı kurumun merkez ve merkez dışı örgütlerinin faaliyetlerinin sermaye piyasası mevzuatı ve ilgili mevzuat hükümleri yanında, aracı kurum esas sözleşmesi ve iç denetime yönelik yazılı kurallar çerçevesinde yürütülmesinin denetim ve denetiminden sorumludur. Yukarıda da belirtildiği gibi yapılan denetimler sadece sermaye piyasası mevzuatı ve ilgili mevzuat hükümlerinin denetimi ile sınırlı kalmamakta, iç denetim sisteminin ve prosedürlerin uygulanma esasları da bu denetim konusunu oluşturmaktadır.

Teftiş birimi tarafından yapılan denetim çalışmaları yılda en az bir kere olmak üzere rapora bağlanarak aracı kurum merkezinde saklanır. Bu raporlar istendiğinde Kurul'a ibraz edilir.

Teftiş birimi, aracı kurumun mali durumunu zayıflatacak veya olağandışı sonuçlar doğuracak herhangi bir durumun varlığının tespit edilmesi halinde hazırlayacağı raporu en kısa zamanda yönetim kuruluna sunar ve bir örneğini Kurul'a gönderir. Bu durum aracı kuruluş üzerinde, yapılan denetimin kurul tarafından daha detaylı bir şekilde sürdürülmesi sonucunu doğuracaktır. Bu sebeple teftiş esnasında ortaya çıkacak sorunlar kısa sürede çözülmelidir.

Aracı kurumlar, faaliyetlerinin sermaye piyasası mevzuatı ve ilgili mevzuat hükümlerine uygun olarak yürütülmesinin sağlanmasından sorumlu olmak ve bu konularda danışmanlık yapmak üzere teftiş biriminden bağımsız olarak mevzuata uygunluk birimi kurabilirler. Ayrı bir mevzuata uygunluk biriminin kurulmaması halinde bu birimin görevleri teftiş birimi tarafından yerine getirilemez. Bu birimde görev alacak personel, bu Tebliğ'in 35 ve 36'ncı maddelerinde belirtilen ve teftiş kurulunda görev alacak personelin niteliklerini belirleyen esaslara tabidir.

10.3.4 İç Kontrol Birimine İlişkin Esaslar

Aracı kurumlar bünyelerinde tüm işlevlerinin güvenli bir biçimde icra edilmesini iç kontrol mekanizmaları vasıtasıyla izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla iç kontrol birimi oluşturarak faaliyetlerinin kapsam ve yapısıyla uyumlu yeter sayıda iç kontrol elemanı istihdam edebilirler. Sürekli kontrol faaliyetini icra edecek olan iç kontrol elemanları, iç kontrol dışındaki başka görev ve sorumluluklar yüklenemezler.

İç kontrol birimi iç kontrol sistemine ilişkin politika ve prosedürlerin uygulanmasını gözetir ve kontrol eder. İç kontrol elemanları iç kontrol faaliyeti kapsamında bilgi talebinde bulunurlar, çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yaparlar, tespitlerini raporlara bağlarlar veya uyarı raporları hazırlayarak ilgili birimlere tebliğ ederler. İç kontrol elemanlarına, izledikleri, inceledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak aracı kurum personelinden ilave açıklama isteme, bunların bilgi ve görüşlerine başvurma, gerekli gördüklerinde teftiş ile aracı kurumda bulunan diğer birimlere uyarıda bulunma yetkisi verilir.

Ayrı bir iç kontrol birimi kurulmuş olması halinde, teftiş biriminin iç kontrol faaliyeti kapsamında icra edeceği fonksiyonlar iç kontrol birimi tarafından ve teftiş birimi yöneticisinin iç kontrol faaliyeti kapsamında icra edeceği fonksiyonlar iç kontrol birimi yöneticisi tarafından yerine getirilir. Teftiş birimi de iç kontrol biriminin işleyişini denetler. İç kontrol birimi iç kontrolden sorumlu yönetim kurulu üyesine bağlı olarak faaliyet gösterir. Müfettişlerin atanma, görevden alınma, mesleki yeterlilik, ücretlendirme ve özlük hakları ile çalışma usul ve esasları iç kontrol elemanları için de uygulanır.

11 ENDEKS KAVRAMI VE SERMAYE PİYASALARINDA KULLANILAN ENDEKSLER

11.2 Genel Tanım

Endeks, bir veya daha fazla değişkenin hareketlerinden ibaret olan oransal değişimi ölçmeye yarayan bir göstergedir. Endeksler, karmaşık olayların tek bir rakama indirgenmesini sağlayan, olaylar ve sonuçları hakkında yaklaşık bilgi verebilen araçlardır. Endeksler kullanılırken kapsamı, temsil yeteneği, hesaplama yöntemi ve sıklığı, avantajları, dezavantajları ve endeks üzerine yansımayan özelliklerin neler olduğu iyi bilinmelidir.

Endeksler, zaman içinde bir süreklilik, dolayısıyla karşılaştırılabilirlik imkanı sağlarlar. Böylece endekse konu olan değişken veya değişkenlerin yönü, değişimi veya gidişi belirlenebilir. Bu nedenle endeksin, incelenmek istenen olayı temsil etmesi gerekmektedir.

"Gösterge" olarak da adlandırılabilir endeksler, aynı veya farklı zaman dilimi içindeki iki veya daha fazla değişkeni karşılaştırma imkanı sağlarken, geleceği tahmin aracı olarak da kullanılmaktadırlar. Endeksler, ayrıca, aynı veya değişik mekanlardaki (örneğin diğer bir ülkedeki) aynı veya farklı değişkenlerin (örneğin hisse senedi getirilerinin) karşılaştırılabilirliğini sağlarlar. Endeksler, iktisat, işletme ve sosyal olaylardaki konular arasında bir ilişki (bağıntı) olup olmadığı hakkında fikir de verebilir.

11.3 Bir Endeksin Oluşturulmasında Önemli Kriterler

- Öncelikle endeksin amacı, yani tam olarak temsil etmesi hedeflenen değişkenler iyi tanımlanmalıdır.
- Endekslerden (Özellikle Hisse senedi fiyat endeksleri) zaman içinde süreklilik imkanı sağlaması beklendiğinden, hesaplamada kullanılacak verilerin sürekliliği ve karşılaştırılabilirliğine özen gösterilmelidir.
- Kapsama alınacak örnekler, endeksin amacıyla uyumlu olacak ve değişkenleri hedeflenen şekilde temsil edecek örnekler olmalıdır.
- Endeksler serideki değerlerden birini baz alıp, diğerlerinin bu baza göre değişim oranını gösterdiği için baz dönemin tespiti önemlidir.
- Endeksi oluşturan değerlere verilmesi gereken ağırlıkların seçimi ve zaman içinde değiştirilmesi veya sabitliği de önemlidir.
- Endeksin hesaplanma yöntemi, serideki değişimleri doğru göstermesi bakımından endeksin başarısını etkiler.

11.4 Hisse Senedi Endeksleri

Hisse senedi piyasasının genel bir göstergesi olan hisse senedi endeksleri, endeks kapsamındaki hisse senetlerinin fiyatları baz alınarak "piyasa performansı" hakkında genel bir bilgi verir. Hisse senedi endeksleri, genellikle piyasanın anlık durumunu yansıtır. Dünyada 1884 yılından beri kullanılmakta olan hisse senedi endeksleri (stock indexes and averages) genellikle üç ayrı şekilde hesaplanmaktadır;

a) Aritmetik ortalama formülü ile: Aritmetik ortalama formülü ile hesaplanan endekslerde, hisse senedi fiyatlarının ya da herbiri için hesaplanan basit endekslerin aritmetik ortalaması alınır. Bu tür endekslerde eğer hisse senedi fiyatlarının ortalaması alınıyorsa, endekste hisse senetlerine fiyatları oranında ağırlık verilmiş olur. Böylece fiyatlarında aynı oranda değişim olan iki hisse senedinden fiyatı daha yüksek olanı endeksi daha fazla etkiler. Diğer yöntemde de bütün hisse senetlerine eşit ağırlık verilmiş olur.

Aritmetik ortalamaların kullanıldığı endekslere örnek olarak Dow Jones ve Nikkei verilebilir. Dow Jones Industrial Average (DJIA), New York Borsasında işlem gören, piyasa değeri yüksek 30 sanayi şirketinin hisse senetleri kullanılarak hesaplanmaktadır. DJIA değeri, hisse senedi fiyatlarının toplanıp, hisse senedi bölünmesi (stock split) gibi bazı özel durumlarda değiştirilen bölene oranlanması sonucu bulunur. Dow Jones & Company, DJIA dışında, Dow Jones Transportation Average'ı (DJTA)¹ ve Dow Jones Utility Average'ı (DJUA)² (sırasıyla "ulaştırma" ve "hizmetler"³ ortalamalarını) hesaplayıp yayınlamaktadır. Dow Jones Composite (Bileşik) ise DJIA, DJTA ve DJUA ortalamalarındaki hisse senetlerinin tümünü içerdiği için "65 Stock Average" olarak adlandırılır.

Nikkei ortalaması ise Tokyo Borsası'nda 16 Mayıs 1949'dan beri işlem gören 225 şirketi içerir. Dow Jones endeksi gibi Nikkei de endeks kapsamındaki hisse senetlerinin fiyatlarının toplamının, ilk hesap gününde endeksteki şirket sayısı olan ancak, sermaye artırımını, bölünme veya birleşme gibi durumlar nedeniyle endeksin sürekliliğini sağlamak ve fiyatlardaki değişiklikler dışındaki etkileri gidermek amacıyla değişikliğe uğrayan bir "bölünme" bölünmesiyle hesaplanır. Bu ortalama, Tokyo Borsası tarafından 1 Temmuz 1969'a kadar hesaplanmıştır. Borsa bu tarihten sonra piyasa değeri ağırlıklı olan TOPIX endeksini hesaplamasının daha iyi olacağını düşünmüş ve Nikkei'yi hesaplamayı bırakmıştır. Nikkei endeksi bu tarihten beri "Nihon Keizai Shimbun-Sha" adlı Japon yayın firması tarafından hesaplanmakta ve günümüzde "Nikkei Average" olarak adlandırılmaktadır.

¹ DJTA 20 hisse senedini içerir.

² DJUA 15 hisse senedini içerir.

³ Kamuya ait bölgesel gaz ve elektrik kuruluşları.

b) Geometrik ortalama formülü ile: Bu yöntemde endekse dahil her bir hisse senedinin fiyatı bir önceki günkü fiyatına bölünür, bulunan rakamlar birbiriyle çarpıldıktan sonra hisse senedi sayısı kadar kökü alınır ve bir gün önceki endeks değeriyle çarpılır. Örnek olarak Value Line Composite Index verilebilir. Value Line Composite Index, NYSE, AMEX ve tezgahüstü piyasada işlem gören 1695 hisse senedini içermekte ve geometrik ortalama formülü ile hesaplanmaktadır.⁴

c) Şirketlerin piyasa değerlerinin (market capitalization) kullanıldığı formüllerle: Bu tür endekslerde, piyasayı temsil etmesi için oluşturulan endeks portföyünün değerindeki artış veya azalışlar endeksteki artış veya azalışları verir. Endeks, toplam piyasa değeri, piyasa değerinin bir kısmı (halka açık kısım, takas hesaplarında alım satıma konu olabilecek kısım, endeksin hesaplandığı borsa kotunda bulunan kısım vb...) veya eşit ağırlıklı olarak hesaplanabilmektedir.

Piyasa değeri ağırlıklı endekslere örnek olarak S&P 500, Topix, Financial Times (FT 100), NYSE Composite ve İMKB Endeksleri verilebilir. Bunlardan İMKB Endeksleri şirketlerin toplam piyasa değeri değil, aynen saklamada bulunanlar hariç, Takasbank saklamasında bulunan (alım-satıma konu olabilecek) hisse senetlerinin piyasa değeri ağırlıklı olarak hesaplanmaktadır. NYSE Composite endeksi ise New York Borsası'nda işlem gören, alım satıma konu olabilecek hisse senetlerinin piyasa değeri ağırlıklıdır. Hesaplamalara ADR'ları işlem gören yabancı şirketlerin de toplam piyasa değeri değil, New York Borsası'nda ADR olarak işlem gören kısmının piyasa değeri dahil edilir.

Standard & Poor's 500 endeksi, NYSE, AMEX ve tezgahüstü (over-the-counter) piyasada işlem gören 500 şirketin hisse senetlerini içerir ve toplam piyasa değeri ağırlıklıdır.

Japonya'da ise TOPIX endeksi Tokyo Borsası'nın 1. pazarında işlem gören 1230 şirketi kapsar. Piyasa değeri ağırlıklı olan bu endeks, her 60 saniyede bir hesaplanıp duyurulmaktadır. TOPIX endeksinin 28 endüstri grubu için ayrı ayrı hesaplanan alt endeksleri (sub-indices) dışında, şirketlerin çıkardıkları toplam hisse miktarlarına göre gruplama yapılması sonucu elde edilen 3 endeks ile Tokyo Borsası'nın 2. pazarında işlem gören hisse senetlerini kapsayan bir endeks de hesaplanmaktadır. Bu endeksler günde altı kere belirli aralıklarla hesaplanmaktadır.

İngiltere'de ise Financial Times endeksleri hesaplanıp yayınlanmaktadır. Bunların en önemlisi olan "FT-SE 100 Share Index" piyasa değeri ağırlıklıdır ve 100 hisse senedini içerir.

⁴ Buna göre, endeks kapsamındaki her hisse senedinin fiyatı, bir önceki işlem günündeki fiyata bölünür. Bulunan rakamlar birbiriyle çarpıldıktan sonra, sonucun 1695. kökü alınır. Bu rakamın bir önceki endeks değeri ile çarpımı endeksi verir.

Eşit Piyasa Değeri Ağırlıklı Endekslerde, endekse dahil her bir hisse senedine eşit piyasa değeri ve hisse senedinin gerçekleşen son fiyatına göre o piyasa değerini verecek hisse adedi belirlenir. Örneğin endekste her bir hisse senedi için belirlenen piyasa değeri 10 milyon TL ve A hisse senedinin en son fiyatı 20 TL ise, endeks portföyüne A hisse senedinden 500.000 adet alınacaktır. Bu yöntemle tüm hisse senetlerine endekste eşit ağırlık verilmiş olur. AMEX Retail endeksi ile Morgan Stanley Consumer endeksi bu yöntemle hesaplanan endekslerdendir.

11.5 İMKB Hisse Senetleri Endeksleri

İMKB Hisse Senetleri Piyasası Endeksleri, Borsa'da işlem gören hisse senetlerinin fiyat ve getirilerinin bütünsel ve sektörel bazda performanslarının ölçülmesi amacıyla oluşturulmuştur.

Fiyat endeksleri, endeksin hesaplanmasında ve sürekliliğinin sağlanmasında ödenen temettüyü dikkate almayan endekslerdir. Bu tür endekslerde sadece hisse senedinin değer kazanmasından doğan kazanç endekse yansımaktadır.

Getiri endeksleri, endeksin hesaplanmasında ödenen temettüyü de dikkate alan, sürekliliğinin sağlanmasında ödenen temettülere göre de düzeltme yapılan endekslerdir. Bu tür endekslerde hisse senedinin değer kazanmasından doğan kazancın yanında temettüden dolayı elde edilen kazanç da endekse yansımaktadır.

Fiyat endekslerinden sadece İMKB Ulusal-100, İMKB Ulusal-Sınai, İMKB Ulusal-Hizmetler ve İMKB Ulusal-Mali 1997 yılı başından itibaren seans süresince yayınlanmakta iken, İMKB Yönetim Kurulu'nun 24.06.1997 tarihli toplantısında fiyat endekslerinin tümünün seans süresince yayınlanması kararlaştırılmıştır. Getiri Endeksleri ise sadece seans sonunda yayınlanmaktadır.

İMKB Ulusal-100 Endeksi Ulusal Pazar için temel endeks olarak kullanılmaktadır. Tüm endeksler tamsayıdan sonra iki haneli olarak gösterilir ve ilan edilir. Tamsayıdan sonraki üçüncü hane 5'ten küçük ise atılır, 5 ve 5'ten büyük ise ikinci hane yukarıya yuvarlanır.

- **İMKB Ulusal-100 Endeksi:** 1986 yılında 40 şirketin hisse senedi ile başlayarak zamanla sayısı 100 şirketin hisse senedi ile sınırlanan Bileşik Endeks'in devamı niteliğindedir. Ulusal Pazar'da işlem gören menkul kıymet yatırım ortaklıkları hariç, 11.4.1'de belirtilen şartlara göre seçilmiş hisse senetlerinden oluşmakta olup, İMKB Ulusal-30 ve İMKB Ulusal-50 hisse senetlerini otomatik olarak kapsamaktadır.
- **İMKB Ulusal-50 Endeksi:** Menkul kıymet yatırım ortaklıkları hariç Ulusal Pazar'da işlem gören şirketlerden 11.4.1 ve 11.4.2'de belirtilen şartlara göre seçilen 50

hisse senedinden oluşmakta olup, İMKB Ulusal-30 hisse senetlerini otomatik olarak kapsamaktadır.

- **İMKB Ulusal-30 Endeksi:** Vadeli İşlemler Piyasası'nda kullanılmak üzere, menkul kıymet yatırım ortaklıkları hariç Ulusal Pazar'da işlem gören şirketlerden 11.4.1 ve 11.4.2' de belirtilen şartlara göre seçilen 30 hisse senedinden oluşmaktadır.
- **İMKB Ulusal - Tüm Endeksi:** Menkul kıymet yatırım ortaklıkları hariç Ulusal Pazar'da işlem gören hisse senetlerinden oluşmaktadır.
- **Sektör Endeksleri ve Alt Sektör Endeksleri:** Menkul kıymet yatırım ortaklıkları hariç Ulusal Pazar'da işlem gören hisse senetlerinden oluşmaktadır.
- **İMKB Bölgesel, YŞP Endeksi:** Bölgesel Pazarlar ve Yeni Şirketler Pazarı'nda işlem gören hisse senetlerinden oluşmaktadır.
- **İMKB Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları Endeksi:** Ulusal Pazar'da işlem gören menkul kıymet yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinden oluşmaktadır.

Mevcut endekslerin başlangıç değerleri aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

ENDEKS	BAŞLANGIÇ DEĞERİ
İMKB ULUSAL-100	Ocak 1986 = 1
İMKB ULUSAL-50	28.12.1999 = 15.208,78
İMKB ULUSAL-30	27.12. 1996 = 976
İMKB ULUSAL - TÜM	27.12. 1996 = 976
İMKB ULUSAL - SINAİ	31.12. 1990 = 32,56
GIDA, İÇECEK	27.12.1996 = 1.046
TEKSTİL, DERİ	27.12.1996 = 1.046
ORMAN, KAĞIT, BASIM	27.12.1996 = 1.046
KİMYA, PETROL, PLASTİK	27.12.1996 = 1.046
TAŞ, TOPRAK	27.12.1996 = 1.046
METAL ANA	27.12.1996 = 1.046
METAL EŞYA, MAKİNA	27.12.1996 = 1.046
İMKB ULUSAL - HİZMETLER	27.12.1996 = 1.046
ELEKTRİK	27.12.1996 = 1.046
ULAŞIM	27.12.1996 = 1.046
TURİZM	27.12.1996 = 1.046
TİCARET	27.12.1996 = 1.046
İMKB ULUSAL - MALİ	31.12.1990 = 32,56

BANKA	27.12. 1996 = 914
SİGORTA	27.12. 1996 = 914
FİN. KİRA, FAKTORİNG	27.12. 1996 = 914
HOLDİNG VE YATIRIM	27.12. 1996 = 914
GAYRİMENKUL YAT. ORT.	28.12.1999 = 21.180,77
İMKB ULUSAL - TEKNOLOJİ	30.06.2000 = 14.466,12
BİLİŞİM	30.06.2000 = 14.466,12
SAVUNMA	30.06.2000 = 14.466,12
İMKB MENKUL KIYMET YAT. ORT.	27.12. 1996 = 976
İMKB BÖLGESEL, YŞP	27.12. 1996 = 976

11.5.1 İMKB-30, İMKB 50 ve İMKB-100 Endekslerinde Yer Alacak Hisse Senetlerinin Seçimi

İMKB Yönetim Kurulu, Değerleme ve İstatistik Müdürlüğü tarafından hazırlanan periyodik piyasa verilerini inceleyerek endekslerde ve yedek listelerde yer alacak hisse senetlerini belirler.

- Ulusal Pazar'da işlem gören hisse senetlerinin İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 veya İMKB Ulusal-100 endeksine alınabilmesi için; değerleme dönemleri (Kasım, Şubat, Mayıs ve Ağustos) sonu itibarıyla Borsa'da en az 60 gün süreyle işlem görmesi şarttır. İlk defa halka arz edilen kısmının piyasa değeri, halka arz tarihleri itibarıyla Ulusal Pazarın Takasbank saklamasında bulunan kısmının ortalama piyasa değerinin %2'si veya üzerinde olan hisse senetlerinin değerleme dönemleri sonu itibarıyla Borsa'da işlem görmüş olması yeterli olup, bu hisse senetleri için Borsa'da en az 60 gün süreyle işlem görme şartı aranmaz.
- İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 ve İMKB Ulusal-100 endekslerine, birden fazla grup (örneğin A,B,C) hisse senedi bulunan şirketin, sadece bir grup hisse senedi dahil edilir.
- İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 ve İMKB Ulusal-100 Endeksleri'nde yer alacak hisse senetlerinin seçimi aşağıda gösterildiği şekilde yapılır:
 - Aynen saklamada bulunanlar hariç, Takasbank saklamasında bulunan hisse senetleri, değerleme dönemi sonu itibarıyla piyasa değerlerine (hisse sayısı * kapanış fiyatı) göre büyükten küçüğe doğru sıralanır. Piyasa değerlerinin hesaplanmasında Takasbank saklamasında bulunan hisse senetlerinin değerleme dönemindeki günlük ortalama sayısı esas alınır.
 - Hisse senetleri birincil piyasa, toptan satış, özel emir işlemleri ve değerleme dönemi içinde işlem görmeye başlayanların ilk 20 günlük verileri hariç günlük

ortalama işlem hacimlerine göre büyükten küçüğe doğru sıralanır. Değerleme dönemi içinde ilk defa halka arz edilerek işlem görmeye başlayan ve halka arz edilen kısmının piyasa değeri, halka arz tarihleri itibarıyla Ulusal Pazarın Takasbank saklamasında bulunan kısmının ortalama piyasa değerinin %2'si veya üzerinde olan hisse senetlerinin günlük ortalama işlem hacimleri, işlem gördüğü günlerin tamamı hesaba katılarak belirlenir.

- iii) Hisse senetleri 11.4.1.c.i. ve 11.4.1.c.ii. maddelerine göre iki ayrı liste halinde sıralandıktan sonra aşağıda gösterildiği şekilde nihai olarak sıralama yapılır: Her iki listede; birinci sırada yer alan hisse varsa nihai listede ilk sıraya konur. Her iki listede; birinci sırada yer alan hisse yoksa, ilk iki sıra içinde yer alan hisse olup olmadığına bakılır. Nihai listede ilk sırada yer alacak hisse senedi belirleninceye kadar bu işlemler tekrarlanır. Nihai listede ilk sıraya konulacak hisse senedinin belirlenmesinden sonra yukarıdaki işlem takip eden sıralar için tekrar edilir. Her iki listede ilk n sıra içinde olma şartını sağlayan iki hisse senedinin bulunması halinde piyasa değeri büyük olan nihai listede daha üst sıraya konur.

11.5.2 Dönemsel Değerleme ve Değişiklikler

- a) İMKB Endeksleri'nin kapsamındaki dönemsel değişiklikler İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 ve İMKB Ulusal-100'de Ocak-Mart, Nisan-Haziran, Temmuz-Eylül ve Ekim-Aralık dönemleri için yılda 4 kez yapılır.
- b) Hisse senetlerinin değerlendirme dönemleri, İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 ve İMKB Ulusal-100 endekslerinde Kasım, Şubat, Mayıs ve Ağustos sonları itibarıyla işlem hacimleri için geçmiş 12 ay, Takasbank saklamasında bulunan hisse senetleri için geçmiş üç aydır.
- c) İMKB Endekslerinin kapsamındaki hisse senetlerinde dönemsel olarak yapılan değişiklikler 15 gün önceden ilan edilir.
- d) İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 ve İMKB Ulusal-100 Endeksleri'nin kapsamındaki hisse senetlerinde dönemsel değişiklikler aşağıdaki esaslara göre yapılır:
- i) Değerleme dönemi sonu itibarıyla 11.4.1.c.iii.'ye göre İMKB Ulusal-30 için yapılan sıralamada;
- 25. sıraya veya daha yukarıya çıkan ve İMKB Ulusal-30 Endeksi'nde olmayan hisse senetleri kapsama alınır.
 - 35. sıradan daha aşağıya inen ve İMKB Ulusal-30 Endeksi'nde olan hisse senetleri endeks kapsamından çıkarılır.
 - 25. sıraya veya daha yukarıya çıkan hisse senedi sayısının, 35. sıradan daha aşağıya inen hisse senedi sayısından fazla olması halinde, 35. sıradaki hisse senedinden başlanarak 31. sıradaki hisse senedine ve giren-çıkan hisse

senedi sayısının eşitliği sağlanıncaya kadar gerekli sayıda hisse senedi İMKB Ulusal-30 Endeksi kapsamından çıkarılır.

- 35. sıradan daha aşağıya inen hisse senedi sayısının, 25. sıraya veya daha yukarıya çıkan hisse senedi sayısından fazla olması halinde, 26. sıradaki hisse senedinden başlanarak 30. sıradaki hisse senedine ve giren-çıkan hisse senedi sayısının eşitliği sağlanıncaya kadar gerekli sayıda hisse senedi İMKB Ulusal-30 Endeksi kapsamına alınır.

ii) Değerleme dönemi sonu itibarıyla 11.4.1.c.iii.'ye göre İMKB Ulusal-50 için yapılan sıralamada;

- 45. sıraya veya daha yukarıya çıkan ve İMKB Ulusal-50 Endeksi'nde olmayan hisse senetleri kapsama alınır.
- 55. sıradan daha aşağıya inen ve İMKB Ulusal-50 Endeksi'nde olan hisse senetleri endeks kapsamından çıkarılır.
- 45. sıraya veya daha yukarıya çıkan hisse senedi sayısının, 55. sıradan daha aşağıya inen hisse senedi sayısından fazla olması halinde, 55. sıradaki hisse senedinden başlanarak 51. sıradaki hisse senedine ve giren-çıkan hisse senedi sayısının eşitliği sağlanıncaya kadar gerekli sayıda hisse senedi İMKB Ulusal-50 Endeksi kapsamından çıkarılır.
- 55. sıradan daha aşağıya inen hisse senedi sayısının, 45. sıraya veya daha yukarıya çıkan hisse senedi sayısından fazla olması halinde, 46. sıradaki hisse senedinden başlanarak 50. sıradaki hisse senedine ve giren-çıkan hisse senedi sayısının eşitliği sağlanıncaya kadar gerekli sayıda hisse senedi İMKB Ulusal-50 Endeksi kapsamına alınır.

iii) Değerleme dönemi sonu itibarıyla 11.4.1.c.iii.'ye göre İMKB Ulusal-100 için yapılan sıralamada;

- 90. sıraya veya daha yukarıya çıkan ve İMKB Ulusal-100 Endeksi'nde olmayan hisse senetleri kapsama alınır.
- 110. sıradan daha aşağıya inen ve İMKB Ulusal-100 Endeksi'nde olan hisse senetleri endeks kapsamından çıkarılır.
- 90. sıraya veya daha yukarıya çıkan hisse senedi sayısının, 110. sıradan daha aşağıya inen hisse senedi sayısından fazla olması halinde, 110. sıradaki hisse senedinden başlanarak 101. sıradaki hisse senedine ve giren-çıkan hisse senedi sayısının eşitliği sağlanıncaya kadar gerekli sayıda hisse senedi İMKB Ulusal-100 Endeksi kapsamından çıkarılır.
- 110. sıradan daha aşağıya inen hisse senedi sayısının, 90. sıraya veya daha yukarıya çıkan hisse senedi sayısından fazla olması halinde, 91. sıradaki hisse senedinden başlanarak 100. sıradaki hisse senedine ve giren-çıkan hisse senedi sayısının eşitliği sağlanıncaya kadar gerekli sayıda hisse senedi İMKB Ulusal-100 Endeksi kapsamına alınır.

e) Yedek Liste: Dönemler içinde olabilecek değişikliklerde İMKB Ulusal-30 için 2, İMKB Ulusal-50 için 3, İMKB Ulusal-100 için 5 hisse senedi yedek olarak seçilir.

- f) Faaliyet konusu değişen şirketler, faaliyet konusu değişikliğine ilişkin tescilin Borsa'ya bildirildiği haftayı izleyen hafta başında yeni sektör endekslerine alınır.

11.5.3 Dönemsel Olmayan Değişiklikler

- a) Pazarları kesin olarak kapatılan hisse senetleri tüm endekslerden çıkarılır. İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 ve İMKB Ulusal-100 Endeksleri yedek hisse senetleri ile tamamlanır.
- b) i) Pazarları kesintisiz 5 iş gününden fazla süre için kapatılan hisse senetleri kapsamında oldukları endekslerden çıkarılır. İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 ve İMKB Ulusal-100 Endeksleri'nden çıkarılan hisse senetlerinin yerlerine yedek hisse senetleri alınır.
- ii) İşlem gördüğü pazardan başka bir pazara alınan hisse senetleri, eski endekslerinden çıkarılarak yeni alındığı pazara ait endekslere dahil edilir. İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 ve İMKB Ulusal-100 Endeksleri'nden çıkarılan hisse senetlerinin yerlerine yedek hisse senetleri alınır.
- c) Endeks kapsamından 11.4.3.b.'de belirtilen sebeplerle çıkarılan hisse senetleri, çıkarıldığı dönem tamamlanana kadar İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 ve İMKB Ulusal-100 Endeksleri'ne yeniden alınmaz, tekrar işlem görmeye başladığı gün işlem gördüğü pazar ve sektör endekslerine alınır.
- d) İlk defa işlem görmeye başlayan hisse senetleri, 11. işlem gününde işlem gördüğü pazar ve sektör endekslerine dahil edilir.
- e) Hisse senetleri İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 veya İMKB Ulusal-100 Endeksi kapsamında olan iki şirketin birleşmesi veya devri sonucunda ortaya çıkan şirketin hisse senetleri endeks kapsamı içinde kalır ve eksilen şirket yedeklerden tamamlanır.
- f) Hisse senetleri İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 veya İMKB Ulusal-100 Endeksi kapsamında olan bir şirket, kapsamda olmayan bir şirketi devir alır veya devir olursa ortaya çıkan yeni şirket Ulusal Pazar içinde yer alırsa endeks kapsamında kalır, Ulusal Pazar içinde yer almazsa endekslerden çıkarılır, yerine yedek listeden şirket veya hisse alınır.
- g) Hisse senetleri İMKB Ulusal-30, İMKB Ulusal-50 veya İMKB Ulusal-100 Endeksi kapsamında olan bir şirket iki veya daha fazla şirkete bölünüyorsa, ortaya çıkan şirketlerden piyasa değeri en büyük olan dönem sonuna kadar endeks içinde kalır, diğerleri çıkarılır.

11.5.4 Endeksin Hesaplama Yöntemi

- a) İMKB Endeksleri'nin hesaplanmasında en son tescil edilmiş fiyatlar kullanılır.
 b) Şirketin piyasa değeri, eski ve (varsa) yeni hisse senetlerinin fiyatları ayrı ayrı dikkate alınarak hesaplanır.

$$(\text{Piyasa değeri} = \text{Eski hisse senedi sayısı} \times \text{Eski hisse senedi fiyatı} + \text{Yeni hisse senedi sayısı} \times \text{Yeni hisse senedi fiyatı})$$

Esas sermaye sistemine tabi olup, temettü ödemedi sermaye artırımını yapan şirketlerin verdiği geçici makbuzlar Borsa'da alınıp satılmadığından yeni hisse senedine dönüşüne kadar fiyatı oluşmaz. Bu nedenle, eski hisse senetlerinin fiyatı geçici makbuzlar için de geçerli kabul edilerek şirketin piyasa değeri buna göre hesaplanır.

- c) İMKB Endeksleri, endeks kapsamında bulunan şirketlerin, aynen saklamada bulunanlar hariç, Takasbank saklamasında bulunan hisse senetlerinin toplam piyasa değerleri ile ağırlıklı olarak hesaplanır.

Bir hisse senedinin İMKB Ulusal-30 Endeksi'ndeki en yüksek ağırlığı, dönem başında %10, dönem içinde ise %12 olarak sınırlandırılmıştır. Uygulama Vadeli İşlemler Piyasası'nın açılışına kadar ertelenmiştir. Sınırlandırmada aşağıdaki yöntem uygulanır:

- i) Dönem başında, endeks içindeki ağırlığı %10'dan büyük olan hisse senedinin ağırlığı %10'a çekilir.
- ii) Dönem içinde, endeks içindeki ağırlığı %12'yi aşan hisse senedinin ağırlığı takip eden gün %10'a çekilir.
- iii) Dönem sonunda (yeni dönem başında), endeks kapsamındaki değişikliklerden sonra sınırlandırma yapılmadan ağırlıklar incelenir. Ağırlığı %10'dan büyük olan hisse senedi varsa %10'a çekilir.

Endekslerin hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılır:

$$\sum_{i=1}^n F_{it} * N_{it} * H_{it}$$

$$E_t = \frac{\sum_{i=1}^n F_{it} * N_{it} * H_{it}}{B_t}$$

E_t = Endeksin t zamandaki değeri

N = Endekse dahil olan hisse (şirket) sayısı

F_{it} = "i" nci hisse senedinin t zamandaki fiyatı

N_{it} = "i" nci hisse senedinin t zamandaki toplam sayısı (Ödenmiş veya Çıkarılmış sermaye/1000)

H_{it} = "i" nci hisse senedinin t zamandaki aynen saklamada bulunanlar hariç, Takasbank saklamasında bulunan miktarının sermayeye göre tamsayıya yuvarlanmış oranı

B_t = Bölünün (Düzeltilmiş baz piyasa değeri) t zamandaki değeri

11.5.5 Endekslerde Düzeltme

Hisse senetlerinin piyasa değerlerinde, arz-talep şartlarının haricinde meydana gelen değişikliklerden dolayı, endekslerde düşüş veya yükselme olmasını engellemek amacıyla, endeks hesaplama formülünün paydasında düzeltme yapılarak devamlılık sağlanır.

İMKB Endeksleri'nin baz değerinde düzeltme aşağıda gösterildiği şekilde yapılır:

$$E_t = \frac{PD_t}{B_t}$$

- E_t = "t" günü endeks kapanış değeri (değişiklik öncesi)
 PD_t = "t" günü endeks kapsamındaki hisselerin kapanış piyasa değeri
 B_t = "t" günü baz değeri
 ΔPD = Aşağıda tanımlanan şirket faaliyetleri nedeniyle toplam piyasa değerinde meydana gelen değişiklik
 B_{t+1} = t+1 gününde kullanılacak baz değer
 E_{t+1} = Değişiklik sonrası endeks değeri
 $E_t = E_{t+1}$

$$\frac{PD_t}{B_t} = \frac{PD_t + \Delta PD}{B_{t+1}}$$

$$B_{t+1} = \left(1 + \frac{\Delta PD}{PD_t}\right) * B_t$$

Endekslerde düzeltme yapılmasını gerektiren şirket faaliyetleri ve düzeltmelerin yapılma zamanları şöyledir:

Fiyat Endeksleri

<u>Faaliyet Türü</u>	<u>Düzeltilme Zamanı</u>
a) Nakit karşılığı sermaye artırımını	
i. Rüçhan hakkı kullanılarak	Rüçhan hakkı başlama tarihi
ii. Rüçhan hakkı kullanılmayarak	Satış işleminin bitiş tarihi
b) Endekslere yeni hisse alınması	Alındığı gün
c) Endekslerden hisse çıkarılması	Çıkarıldığı gün
d) Takasbank saklama oranının değişmesi	Dönemsel

e) Şirketlerin birleşmesi	Hisse dağıtım tarihi
f) Şirketin bölünmesi	Hisse dağıtım tarihi

Getiri Endeksleri

<u>Faaliyet Türü</u>	<u>Düzeltilme Zamanı</u>
a) Nakit karşılığı sermaye artırımı	
i. Rüşhan hakkı kullanılarak	Rüşhan hakkı başlama tarihi
ii. Rüşhan hakkı kullanılmayarak	Satış işleminin bitiş tarihi
b) Endekslere yeni hisse alınması	Alındığı gün
c) Endekslerden hisse çıkarılması	Çıkarıldığı gün
d) Takasbank saklama oranının değişmesi	Dönemsel
e) Nakit Net Temettü ödemesi	Kupon kesim tarihi
f) Şirketlerin birleşmesi	Hisse dağıtım tarihi
g) Şirketin bölünmesi	Hisse dağıtım tarihi

11.5.5.1 Endeks Kapsamında Olan Bir Şirketin Nakit Karşılığı Sermaye Artırımı Yapması Durumunda Yapılan Düzeltme İşlemi

26 Ocak'ta "endeks böleninin değerinin" 24.956.400 TL ve "endeks kapsamındaki şirketlerin aynen saklamada bulunanlar hariç, Takasbank saklamasında bulunan hisse senetlerinin toplam piyasa değerinin" 9.526.836.700 TL olduğunu varsayalım. Buna göre;

$$\text{Endeks} = \frac{9.526.836.700}{24.956.400} = 382 \text{ olmaktadır.}$$

Endeks kapsamında olan bir şirketin, 27 Ocak'ta ödenmiş sermayesini %100 bedelli, %10 bedelsiz artırarak 12 milyon TL'den $(12 \times (1+1+0,1)) = 25,2$ milyon TL'na çıkardığı durumda endeks böleninin değerinde düzeltme yapmak gerekmektedir. Şirketin Takasbank saklamasındaki hisse senetlerinin sermayeye oranı % 45 olduğundan, düzeltme işleminde 12 milyon TL'lik bedelli artırımın % 45'i olan 5,4 milyon TL toplam piyasa değerine eklenecektir. Bu durumda yeni piyasa değeri $9.526.836.700 + 5.400.000 = 9.532.236.700$ TL olacaktır. Bu piyasa değerine göre ise;

$$\text{Yeni Bölen Değeri} = 24.956.400 \times \frac{9.526.836.700 + 5.400.000}{9.526.836.700}$$

$$\text{Yeni Bölen Değeri} = 24.956.400 \times \frac{9.532.236.700}{9.526.836.700}$$

Yeni Bölen Değeri = 24.970.546 TL
Olacaktır.

Formüle yeni piyasa değerine göre belirlenen yeni bölen yerleştirildiğinde;

$$\text{Endeks} = \frac{9.532.236.700}{24.970.546} = 382$$

olarak hesaplanmaktadır. Başta hesaplanan endeks değeri ile aynı çıkan bu değer, bedelli sermaye artışı nedeniyle endeks bölen değerinin doğru olarak düzeltildiğini göstermektedir.

11.5.5.2 Endekse Yeni Bir Şirket Eklenmesi Durumunda Yapılan Düzeltme İşlemi

27 Ocak'tan sonra sermaye artırımı yapılmadığı (dolayısıyla bölenin değerinin aynı kaldığı), buna karşın fiyatların yükselmesi nedeniyle 12 Şubat'ta toplam piyasa değerinin 9.595.913.445 TL'ye, endeksin ise;

$$\frac{9.595.913.445}{24.970.546} = 384'e \text{ yükseldiğini varsayalım.}$$

Endeks kapsamına 13 Şubat'ta 12 milyon TL piyasa değerine sahip yeni bir şirket dahil edilmek istendiğinde, öncelikle şirketin Takasbank saklamasındaki hisse senetlerinin sermayeye oranının, yani endeks kapsamına alınacak piyasa değerinin belirlenmesi gerekir. Bu oran %20 olarak belirlenmiş ise, endeksin toplam piyasa değerine (12 x 0,20) = 2,4 milyon TL eklenecektir. Bu durumda;

$$\begin{aligned} \text{Yeni Bölen Değeri} &= 24.970.546 \times \frac{9.595.913.445 + 2.400.000}{9.595.913.445} \\ &= 24.970.546 \times 1,00250106 \\ &= 24.976.791 \text{ TL} \end{aligned}$$

olacaktır.

Yeni bölen endeks formülüne yerleştirildiğinde;

$$\text{Endeks} = \frac{9.595.913.445 + 2.400.000}{24.976.791} = 384 \text{ olarak aynı değeri verecektir.}$$

11.5.5.3 Endeks Kapsamındaki Bir Şirketin Takasbank Saklama Oranının Değişmesi Durumunda Yapılan Düzeltme İşlemi

Endeks kapsamındaki şirketlerin toplam piyasa değerinin 10.285.809.370 TL, endeksin ise;

$$\frac{10.285.809.370}{24.976.791} = 412 \text{ olduğunu varsayalım.}$$

Endeks kapsamındaki bir şirketin Takasbank saklama oranının %15'den %25'e yükseldiğini düşünelim. Toplam piyasa değeri 18 milyon TL olan şirketin saklama oranının 10 puan daha artmasıyla, endeksteeki şirketlerin toplam piyasa değerinde (18 milyon TL x %10) 1,8 milyon TL'lık bir artış olacaktır. Buna göre;

$$\begin{aligned} \text{Yeni Bölen Değeri} &= 24.976.791 \times \frac{10.285.809.370 + 1.800.000}{10.285.809.370} \\ &= 24.976.791 \times 1,000174998 \\ &= 24.981.162 \text{ TL} \end{aligned}$$

olacaktır.

Yeni bölen endeks formülüne yerleştirildiğinde;

$$\text{Endeks} = \frac{10.285.809.370 + 1.800.000}{24.981.162} = 412 \text{ olarak aynı değeri verecektir.}$$

11.5.5.4 Endeks Kapsamındaki Bir Şirketin Temettü Ödemesi Durumunda Getiri Endekslerinde Yapılan Düzeltme İşlemi

(Fiyat Endekslerinde, temettü ödemesi nedeniyle düzeltme işlemi yapılmaz)

25 Nisan'da endeks kapsamındaki şirketlerin toplam piyasa değerinin 11.639.386.512 TL, endeksin ise;

$$\frac{11.639.386.512}{24.981.162} = 466 \text{ olduğunu varsayalım.}$$

Endeks kapsamındaki bir şirketin 26 Nisan'da %75 oranındaki temettülerini ödemeye başladığını düşünelim. Şirketin sermayesi 40 milyon TL, Takasbank saklamasındaki hisse senetlerinin sermayeye oranı %35 olduğuna göre ödeyeceği toplam temettü 30 milyon TL, Takasbank saklamasında bulunan kısma ödeyeceği temettü ise 10,5 milyon TL olmaktadır. Şirketin saklama oranı %35 olduğundan, düzeltme işleminde 30 milyon TL'lik temettünün %35'i olan 10,5 milyon TL toplam piyasa değerinden düşülecektir. Bu durumda yeni piyasa değeri 11.639.386.512 - 10.500.000 = 11.628.886.512 TL olacaktır. Bu piyasa değerine göre ise;

$$\begin{aligned}\text{Yeni Bölen Değeri} &= 24.981.162 \times \frac{11.639.386.512 - 10.500.000}{11.639.386.512} \\ &= 24.981.162 \times 0,999097891 \\ &= 24.958.626 \text{ TL}\end{aligned}$$

olacaktır.

Yeni bölen getiri endeksi formülüne yerleştirildiğinde;

Getiri endeksi = $\frac{11.639.386.512 - 10.500.000}{24.958.626}$ = 466 olarak aynı değeri verecektir.

$$24.958.626$$

11.5.6 İMKB'de Kullanılan Eski Endeks Formülleri

Borsanın açılışından 1989 yılı sonuna kadar İMKB Endeksi, endekste yer alan şirketlerin her birinin kendisine ait basit endeks değerlerinin aritmetik ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

Bu yöntemden, endeks hesaplamasında endeks kapsamındaki tüm şirketlere eşit ağırlık vermesi nedeniyle vazgeçilmiş, 1990 yılı başında endekste hisse senetlerine toplam piyasa değerleri oranında ağırlık veren yeni hesaplama yöntemine geçilmiştir.

İMKB Endeksleri, 1991 yılının başından itibaren de, şirketlerin halka arz edilmiş kısımlarının piyasa değerleri dikkate alınarak hesaplanmaya başlanmıştır.

İMKB'nin hisse senedi piyasasında hesaplanan endekslerin hepsi aynı geçmişe sahip değildir. En eski endeks, kapanış fiyatları kullanılarak hesaplanan bileşik endeks (İMKB-100) tir. Bu endeksin "baz değer"i Ocak 1986 tarihi itibarıyla 1'dir. Bu endeks 26 Ekim 1987'den itibaren günlük olarak hesaplanmaktadır. Bu tarihten önce ise haftalık hesaplama yapılmıştır.

1991 yılı başından 1996 yılı sonuna kadar her işlem günü, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın hisse senedi piyasasında belli şartları sağlayarak tescil edilen ve endeks kapsamında olan hisse senetlerinin fiyatları kullanılarak altı ayrı endeks hesaplanmıştır. Bunlar; kapanış fiyatları ve ağırlıklı ortalama fiyatlarla hesaplanan bileşik endeks, mali sektör ve sınai sektör endeksleridir. 1997 yılı başından itibaren ağırlıklı ortalama fiyatlara göre endeks hesaplamasından vazgeçilerek, Ulusal Pazar'da işlem gören tüm hisse senetlerinin yer aldığı İMKB Ulusal-Tüm, Bölgesel ve Yeni Şirketler Pazarı'nda işlem gören hisse senetlerinin yer aldığı İMKB Bölgesel-YŞP, Ulusal Pazar'da işlem gören yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinin yer aldığı İMKB Yatırım Ortaklıkları endeksi, Vadeli İşlemler Piyasası'nda kullanılacak İMKB Ulusal-30 ve sınai sektör içinde yer alan hizmetler sektörü şirketleri için ayrı bir İMKB Ulusal-Hizmetler endeksi ve alt sektör endeksleri hesaplanmaya

başlanmıştır. Ayrıca 1996 yılı sonuna kadar sadece fiyat endeksleri hesaplanmakta iken 1997 yılı başından itibaren hem fiyat hem de getiri endeksleri hesaplanmaya başlanmıştır.

1996 yılı sonunda yapılan önemli değişikliklerden biri de 1986-1996 tarihleri arasında hesaplanmış olan İMKB Endekslerinin rakamsal ifadesinin kolaylaştırılabilmesi için daha önce hesaplanmış olan değerlerin 100'e bölünmesi suretiyle **1986 Ocak = 100** olan İMKB-100 Endeksinin başlangıç değerinin **1986 Ocak = 1** olacak şekilde revize edilmesi ve 1997 yılından itibaren bu şekilde hesaplanarak ilan edilmeye başlanması ve endeks değerlerinin tam sayı olarak ifade edilmesidir.

1998 yılı başından itibaren ise tüm endeksler, tamsayıdan sonra iki haneli olarak gösterilmeye ve aynen saklamada bulunanlar hariç, Takasbank saklamasında bulunan hisse senetlerinin piyasa değeri ağırlıklı olarak hesaplanmaya başlanmıştır.

2000 yılı başından itibaren Ulusal-30 ve Ulusal-100 endeksleri kriterlerine göre İMKB Ulusal-50 endeksi hesaplanmaya başlanmıştır. Gayrimenkul yatırım ortaklıkları için "Gayrimenkul Y.O." adıyla ayrı bir endeks oluşturulmuş, gayrimenkul yatırım ortaklıklarının Ulusal-Mali ve Ulusal-Tüm endekslerine dahil edilmesi, kriterlerini sağlaması durumunda Ulusal-30, Ulusal-50 ve Ulusal-100 endekslerine de dahil edilebilmesi kararlaştırılmıştır. Mevcut Yatırım Ortaklığı Endeksi, daha önce dahil olan gayrimenkul yatırım ortaklıkları hariç tutularak "Menkul Kıymet Y.O." adıyla hesaplanmaya devam edilmiştir.

01.07.2000 tarihinden itibaren ise, İMKB Ulusal-Teknoloji ana sektör endeksi ile Bilişim ve Savunma olmak üzere 2 alt sektör endeksinin hesaplanmasına başlanmıştır.

Sektörel bazda endekslerin hesaplanması, özelleştirilecek veya halka açılacak şirketlerin hisse senetlerinin fiyatlandırılması aşamasında da ek bilgi sağlar. Bunun dışında, endeksler için değişim veya getiri hesaplanarak, endeksle aynı veya farklı sektördeki hisse senetlerinin ve/veya portföylerin getirileri karşılaştırılabilir.

Endeks hesaplamasında her sektör için bölen değeri farklı olduğu gibi, fiyat endekslerinin bölen değeri, getiri endekslerinin bölen değerinden farklıdır.

11.5.7 İMKB Ulusal-100 Endeksini ABD Doları ve Euro Bazında Gösterme

Değişik ülke borsalarının endeks kapsamında bulunan hisse senetleri her ülkenin kendi para birimi ile işlem gördüğü için, borsa endekslerinin ülkelerarası karşılaştırılması ortak bir para cinsinden yapılmalıdır. Ortak para birimi olarak genellikle ABD Doları kullanılmakta, böylelikle çeşitli ülkelerdeki borsaların performansları veya alternatif yatırım araçları birbirleriyle kıyaslanabilmektedir. Dünyada çeşitli kuruluş ve yayınlar (IFC, Financial Times

gibi) borsa endekslerini Dolar bazında (Dollar terms) hesaplayıp yayınlamaktadır. İMKB Ulusal-100 endeksi de ABD Doları bazlı olarak hesaplanmaktadır.

Avrupa Birliği'ne dahil ve Euro'ya katılımcı 11 ülkenin Hisse Senetleri Piyasalarının 1999 yılından itibaren Euro'ya geçmesi nedeniyle, Avrupa kökenli yatırımcıların piyasamızı kolaylıkla takip etmesini teminen İMKB Ulusal -100 Endeksi 1999 yılından itibaren Euro bazlı olarak da hesaplanmaya başlamıştır. Euro bazlı endeksin başlangıç değeri de, ABD Doları bazlı endeksin 1998 yılı kapanış değeridir (31.12.1998 = 484,01).

Döviz bazlı endeksler, dövizdeki ve TL bazlı endeksteği değişimlere göre değer alır. Dolayısıyla, dövizdeki artışın endeksteği artıştan daha fazla olması durumunda, TL bazlı endeks artarken döviz bazlı endekslerin düşebileceği unutulmamalıdır.

Not: ABD Doları ve Euro bazlı endekslerin hesaplanmasında baz olarak alınan tarihteki parite ile cari dönemdeki parite arasındaki değişim endekslere yansıtacağı için, bu iki dönemdeki paritelerin bilinmesi gerekir.

Örnek: (ABD Doları bazlı endeksin hesaplanması) :

İMKB Ulusal-100 endeksinin 1986 yılı Ocak ayındaki başlangıç değeri 1, aynı dönemdeki T.C. Merkez Bankası ortalama efektif dolar alış kuru 581,91; ABD Doları bazlı endeksi hesaplayacağımız 26.02.1999 tarihindeki İMKB Ulusal-100 endeksinin değeri 3.890,83, aynı tarihteki T.C. Merkez Bankası efektif dolar alış kuru ise 349.789 TL'dir.

ABD Doları bazlı endeksin hesaplanmasında, öncelikle TL bazlı endeksin başlangıç tarihindeki ve 26.02.1999 tarihindeki değerlerini ilgili kurlardan dolara çevirmek, daha sonra da birbirine bölmek suretiyle 26.02.1999 tarihli endeksin başlangıç dönemine göre dolar bazında değişim oranı bulunur. ABD doları bazlı endeksin başlangıç değeri 100 olarak kabul edildiğinde, 26.02.1999 tarihindeki dolar bazında İMKB Ulusal-100 endeksi;

$$\frac{3.890,83}{1} \div \frac{349.789}{581,91} \times 100 = 647,28 \text{ olarak bulunur.}$$

Örnek: (Euro bazlı endeksin hesaplanması) :

İMKB Ulusal-100 endeksinin, Euro bazlı endeksin başlangıç tarihi olan 31.12.1998 tarihindeki değeri 2.597,91, aynı tarihteki T.C. Merkez Bankasının 1 ECU (01.01.1999 tarihinde 1 Euro = 1 ECU) için belirlediği döviz alış kuru 366.060; Euro bazlı endeksi hesaplayacağımız 26.02.1999 tarihindeki İMKB Ulusal-100 endeksinin değeri 3.890,83, aynı tarihteki T.C. Merkez Bankasının Euro için belirlediği döviz alış kuru ise 386.227 TL'dir.

Euro bazlı endeksin hesaplanmasında öncelikle TL bazlı endeksin, Euro bazlı endeksin başlangıç tarihi olan 31.12.1998 tarihindeki ve 26.02.1999 tarihindeki değerlerini ilgili kurlardan Euro'ya çevirmek, daha sonra da birbirine bölmek suretiyle 26.02.1999 tarihli endeksin, Euro bazlı endeksin başlangıç tarihindeki değerine göre Euro bazında değişim oranı bulunur. Euro bazlı endeksin başlangıç değeri (31.12.1998 tarihindeki ABD Doları bazlı endeksin kapanış değeri) 484,01 olarak alındığında, 26.02.1999 tarihindeki Euro bazlı İMKB Ulusal-100 endeksi;

$$\frac{3.890,83 / 386.227}{2.597,91 / 366.060} \times 484,01 = 687,04 \text{ olarak bulunur.}$$

11.5.8 Endekslerin Diğer Kullanım Alanları

Sermaye piyasalarında hisse senedi fiyat endekslerinden yararlanma

- 1- Pazardaki değişim ile ekonomik göstergelerdeki değişimler arasındaki karşılaştırmalarda,
- 2- Kurumsal ve bireysel yatırımcıların portföy getirileri ile piyasanın genel performansının karşılaştırılmasında,
- 3- Portföy analiz modelleri ile ilgili analizlerde temel girdiler olarak kullanımında,
- 4- Opsiyon ve vadeli işlemlerde,
- 5- Endeks fonlarda yararlanılmaktadır.

Endeksler, opsiyon (option) ile vadeli işlemler (futures) piyasalarında önemli bir yere sahiptir. Diğer ülkelerde bir hayli hareketli olan bu iki piyasada, "vadeli işlem veya opsiyon sözleşmelerine konu olan endeksin" ilerideki bir tarihte alacağı değer önemlidir. Bu yatırım araçları İngilizce'de "index options" ve "index futures" olarak adlandırılır.⁵ Bu yatırım araçlarının işlem gördüğü piyasalar, hisse senedi piyasası gibi "beklenti" üzerine kurulmuştur.

Endekslerle endeks kapsamındaki menkul kıymetlere, "endeks içerikli fon" (indexed fund) oluştururken ayrı bir önem verilir. Bu çeşit portföylerde amaç, söz konusu endeks kapsamında olan hisse senetlerine endeksteeki ağırlığı aynen koruyarak yatırım yapılması sonucu, piyasa ile aynı getirinin elde edilmesini kesinleştirmektir. Bu fonların yönetim giderleri, diğerleri ile kıyaslandığında azdır.

Teknik analizciler ise, hisse senedi piyasası hakkında genel bir bilgi edinip, alım-satım kararı verebilmek amacıyla endeksleri sürekli olarak izlerler. Bunun dışında Amerika'daki "The Wall Street Week" (W\$W) endeksinde olduğu gibi sadece teknik analizcilere özgü endeksler de hesaplanmaktadır.

⁵ Her iki yatırım aracı, İngilizce'de tek kelime ile "index derivatives" olarak ifade edilir. Bu yatırım araçlarına kısa dönemli spekülasyon yapmak veya riskten korunmak (hedging) amacıyla yönelinir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ❖ **Türkiye Muhasebe Standartları**, Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, 2001
- ❖ Akdoğan, Nalan ; Tenker, Nejat, **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 6.baskı 1998.
- ❖ Akgüç, Öztin, **Mali Tablolar Analizi**, Avcıol Basın Yayı, İstanbul, 2001
- ❖ Akgüç, Öztin, **Finansal Yönetim**, Genişletilmiş, Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 63, İstanbul, 2000
- ❖ Akşit, Bilgütay, **Çözümlü Muhasebe Problemleri**, Der Yayınları, İstanbul, 1998,
- ❖ Apak, Südi, Uluslararası **Finansal Teknikler**, Emlak Bankası Yayınları, İstanbul, 1992.
- ❖ Argun, Doğan; İbiş, Cemal; Demir, Volkan, **Mali Tablolar Analizi Uygulamaları**, İSMMM0 Yayınları, İstanbul 2006
- ❖ Ataman, Ümit, **Şirketler Muhasebesi**, Türkmen Kitabevi, 4.Baskı, İstanbul 2000.
- ❖ Aydemir, Kenan, **Pratik Muhasebe**, Der Yayınları, İstanbul, 2001,
- ❖ Bahadın Rüzgar, **Finans Matematiği**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2001,
- ❖ Bayazıtlı, Ercan, **Genel Muhasebe Problemleri**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2001.
- ❖ Bolak, Mehmet, **Sermaye Piyasası Menkul Kıymetlerde Portföy Analizi**, Beta, İstanbul, 2001
- ❖ Brealey & Myers, **Principles of Corporate Finance**, McGrawHill
- ❖ Ceylan, Ali, **Finansal Teknikler**, Ekin Yayınları, 3. Baskı, Bursa 1998
- ❖ Ceylan, Ali, **İşletmelerde Finansal Yönetim**, Ekin Yayınları, 6. Baskı, Bursa, 2000.
- ❖ Copeland, Koller & Murrin, **Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies**, Wiley
- ❖ Çabuk, Adem, **Finansal Tablolar Analizi**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1993.
- ❖ Damodaran, Aswath; **Damodaran on Valuation**, Wiley
- ❖ Eastaway, Nigel; Booth, Harry, **Practical Share Valuation**, Butterworths, London 1983
- ❖ Erdamar, Cengiz; Basık, Feryal Orhon, **Finansal Muhasebe**, Dönence Basın ve Yayın, İstanbul, 1999.
- ❖ Fabozzi, Frank, Investment Management, Prentice-Hall, 1995, New Jersey
- ❖ Francis, Jack Clark, **Management of Investments**, Mc-Graw-Hill Inc., New York, 1988.
- ❖ Fritson, Martin, **Financial Statement Analysis**, John Wiley Sons Inc, London, 1991.
- ❖ Güvemli, Oktay, **Muhasebe Tarihi** (4Cilt), Avcıol Basın Yayı, İstanbul, 1995
- ❖ Hacırüstemoğlu, Rüstem, **Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları**, İstanbul, 1997.
- ❖ İMKB Temel Bilgiler Kılavuzu
- ❖ Kızıl, Ahmet, **Genel Muhasebe**, Der Yayınları, İstanbul, 1996.
- ❖ Kızıl, Ahmet, **Genel Muhasebe ve Vergi Uygulamaları**, Der Yayınları, Kasım, 2001,
- ❖ Kızıl, Ahmet, **Tek Düzen Muhasebe Sistemi**, Der Yayınları İstanbul, 1997.

- ❖ Koçyalkın, Yüksel, **Genel Muhasebe**, Ankara, 2001
- ❖ Kolb, Robert; Rodriguez Richardo, **Finansal Yönetim**, Çeviren: Ali İhsan Karacan, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No: 35, Ankara, 1996.
- ❖ Küçüksavaş, Nihat, **Genel Muhasebe**, Beta, İstanbul 2001
- ❖ Levy, Haim; Sarnat, Marshall, **Capital Investment and Financial Decisions**, Third Edition, 1986, Prentice-Hall, London, 1986.
- ❖ **Managing Investment Portfolios: A Dynamic Process**, Edited by Maginn & Tuttle, Warren, Gorham & Lamont
- ❖ Meigs-Meigs, **Accounting: the Basis for Business Decisions**, 8 Edition, Mc Graw Hill, Singapore, 1990
- ❖ Örtten, Remzi; Örtten, İpek, **Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**; Gazi Kitabevi, Ankara, 2001
- ❖ Özbirecikli, Mehmet, **Envanter İşlemleri ve Bilanço**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2001.
- ❖ Pamukçu, Bülent, **Finans Yönetimi**, Der Yayınları
- ❖ Reilly & Norton, **Investments**, Dryden
- ❖ Turko, Metin, **Finansal Yönetim**, Alfa Yayınları, No: 536, İstanbul, 1999.
- ❖ Türker, Masum; Pekdemir, Recep ; Hacırüstemoğlu, Rüstem; Arslan, Erdoğan, **Tek Düzen Hesap Planı Açıklamaları ve Mali Tablolar**, Türmob Yayınlar, Ankara 2001
- ❖ WESTON, J. FRED; Brigham, Eugene, **Essentials of Managerial Finance**, 8. Edition, Dryden Press, New York, 1993.
- ❖ Woelfel, Charles, **Financial Statement Analysis**, Irwin Inc. London, 1994 .
- ❖ Yanık, Serhat; **Aracı Kurum İşlemleri ve Muhasebesi**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, Yayın No:301, 2007.